

T.C.
EGE ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü

**ESKİ SMYRNA'DA BULUNAN ARKAİK VE KLASİK DÖNEM
KHİOS AMPHORALARI VE ESKİ SMYRNA - KHİOS İLİŞKİLERİ**

Yüksek Lisans Tezi

Sevim ÖZKAN ARSLAN

Arkeoloji Anabilim Dalı

İzmir 2024

T.C.
EGE ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü

ESKİ SMYRNA'DA BULUNAN ARKAİK VE KLASİK DÖNEM
KHİOS AMPHORALARI VE ESKİ SMYRNA - KHİOS İLİŞKİLERİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Sevim ÖZKAN ARSLAN

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Cumhuriyet TANRIVER

Arkeoloji Anabilim Dalı
Klasik Arkeoloji Tezli Yüksek Lisans Programı

İzmir 2024

JÜRİ ÜYELERİ

Ünvanı, Adı Soyadı

Üniversite

Asil Üye (Danışman) Prof. Dr. Cumhuri Tanrıver

Ege Üniversitesi

Asil Üye

Prof. Dr. Ahmet Kaan Şenol

Ege Üniversitesi

Asil Üye

Doç. Dr. Melike Zeren

Trakya Üniversitesi

ETİK KURALLARA UYGUNLUK BEYANI

Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğüne sunduğum “ESKİ SMYRNA’DA BULUNAN ARKAİK VE KLASİK DÖNEM KHİOS AMPHORALARI VE ESKİ SMYRNA - KHİOS İLİŞKİLERİ” adlı yüksek lisans tezinin tarafımdan bilimsel, ahlak ve normlara uygun bir şekilde hazırlandığını, tezimde yararlandığım kaynakları bibliyografyada ve dipnotlarda gösterdiğimi onurumla doğrularım.

Sevim ÖZKAN ARSLAN

ÖNSÖZ

Eski Smyrna, modern İzmir şehrinin merkezinde, Bayraklı semtinin yoğun kent dokusu içerisinde yer alan, aynı zamanda da şehrin karmaşasından uzakta, zeytin ve incir ağaçlarının ferah gölgesinde MÖ 3. binyıldan itibaren biriktirdiği arkeolojik değerleri ile müstesna bir yerleşimdir. Yaz aylarında denizden karaya doğru esen imbat rüzgârı misali, Arkaik ve Klasik Dönem boyunca Khios Adası'ndan Eski Smyrna'ya gelen amphoralar vasıtasıyla Smyrnalılar zamanının en kaliteli ve pahalı Khios şarabını içme imkânına sahip olmuşlardır.

Antik Dönem'e tanıklık etmiş bu amphoralardan geriye kalan parçaları yüksek lisans tezi kapsamında çalışmama izin veren, lisans ikinci sınıftan itibaren muhtelif sektörlerde gönüllü olarak çalıştığım Eski Smyrna Kazısı'nın kazı başkanı ve tez danışmanım Sayın Prof. Dr. Cumhuriyet Tanrıver'e minnettarım. Kaynakçamı oluştururken elindeki kaynaklardan ve çalışmalarından yararlanmamı sağlayan Dr. Serhat Foça'ya teşekkür ederim. Ayrıca Dr. Aytekin Erdoğan'a, arazi çalışmalarında kendisinden çok şey öğrendiğim ve her zaman büyük desteğini gördüğüm Doktora öğrencisi Arkeolog Başak Ongar'a, güler yüzüyle yardımlarını hiç esirgemeyen Uzm. Arkeolog Senem Şimşek'e ve muhteşem bir enerjiye sahip tüm kazı ekibine çok teşekkür ederim.

Sevgili eşim Sümer Arslan'a ve canım kızlarıma sabırları ve destekleri için teşekkür ederim.

Sevim ÖZKAN ARSLAN

ÖZET

Erken Tunç Çağ'dan itibaren yerleşim gören Eski Smyrna, Demir Çağ'da MÖ 10. yüzyıldan itibaren Batı Anadolu'daki diğer kentler gibi Hellen kültürünün etkisi altına girmiştir. Batı Anadolu kıyılarına en yakın adalardan birisi olan Khios Adası da Eski Smyrna gibi Hellen göçlerinden etkilenmiştir. Eski Smyrna, ekonomisini ticaret üzerine kurmuş olan Khios Adası'nda faaliyet gösteren tüccarların temas kurduğu ilk kentlerden biriydi. Arkaik ve Klasik Dönemler boyunca devam eden iki kent arasındaki ticari ilişkiler özellikle Geç Klasik Dönem'de artmıştır. MÖ 4. yüzyılda Pers işgalinin Batı Anadolu'daki etkilerinin azalmasıyla birlikte Eski Smyrna'da yerleşim faaliyetlerinde artış yaşanmış, artan nüfusa paralel olarak ticaretin de arttığı görülmüştür.

MÖ 7. yüzyılın ikinci yarısından itibaren Khios Adası'nda üretilen kaliteli şarap ve zeytinyağı, kendine özgü form ve bezemelere sahip ticari amphoralar içerisinde satışa çıkarılmıştır. Eski Smyrna'da yapılan kazılarda, Khios üretimi ticari amphoralar MÖ 7. yüzyılın son çeyreğinden başlayarak, kentin Hellenistik Dönem'in başında Pagos Dağı yamaçlarına taşınmasına kadar olan süreç boyunca tespit edilebilmektedir. Eski Smyrna kazılarında bulunan Khios ticari amphoralarını incelediğimiz tez çalışmasında, bir adet tam amphora ve altmış sekiz adet amphora parçası bu bağlamda kronolojik olarak değerlendirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Khios Amphoraları, Eski Smyrna, Arkaik Dönem, Klasik Dönem.

ABSTRACT

Old Smyrna had been inhabited since the early Bronze Age and came under the influence of Hellenic culture in the Iron Age from the 10th century BC, like other cities in western Anatolia. The island of Chios, one of the closest islands to the coasts of western Anatolia, was also affected by Hellenic migrations, as was Old Smyrna. Old Smyrna was one of the first cities contacted by Chios, whose economy was based on trade. Trade relations between the two cities, which continued throughout the Archaic and Classical periods, increased especially in the Late Classical period. In the 4th century BC, as the effects of the Persian occupation subsided, Old Smyrna experienced an increase in settlement activity, and the trade increased in parallel with the growing population.

Since the second half of the 7th century BC, fine wine and olive oil production have been sold on the island of Chios in amphorae with unique shapes and decorations. During the excavations in Old Smyrna, Chios commercial amphorae were found from the last quarter of the 7th century BC, until Old Smyrna was moved to the edge of Mount Pagos at the beginning of the Hellenistic period. As part of our thesis on the commercial amphorae from Chios recovered during the excavations in Old Smyrna, one complete amphora and sixty-eight amphora fragments were analysed chronologically in this context.

Key Words: Chian Amphorae, Old Smyrna, Archaic Period, Classical Period.

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	i
ÖZET.....	ii
ABSTRACT.....	iii
İÇİNDEKİLER.....	iv
KISALTMALAR.....	vii
KATALOG - ŞEKİLLER LİSTESİ	viii
TABLolar VE GRAFİKLER	xi
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

ESKİ SMYRNA KENTİNİN KISA TARİHÇESİ

1.1 Eski Smyrna Kentinin Kısa Tarihçesi	7
1.2 Antik Kaynaklarda Eski Smyrna	10
1.3 Eski Smyrna ve Çevresinde İlk Araştırmalar	12
1.4 Eski Smyrna’da Yapılan Arkeolojik Kazılar.....	13

İKİNCİ BÖLÜM

KHİOS ADASI’NIN KISA TARİHÇESİ

2.1 Khios Adası’nın Kısa Tarihçesi	15
2.2 Antik Kaynaklarda Khios	17
2.3 Khios Adası’nda Yapılan Arkeolojik Kazılar ve Araştırmalar	19
2.4 Khios Adası’nın Arkaik ve Klasik Dönem Ticari Faaliyetleri	19

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ARKAİK VE KLASİK DÖNEM KHİOS AMPHORALARI

3.1 Arkaik ve Klasik Dönem Khios Amphoralarının Araştırma Tarihçesi	26
3.2 Khios Amphoralarının Genel Kil Özellikleri	30
3.3 Beyaz Astarlı (White-Slipped) Khios Amphoraları MÖ 650-550/2.....	31
3.3.1 Khi1 Amphoralar MÖ 650-620	32
3.3.2 Khi2 Amphoralar MÖ 625-575	34
3.3.3 Khi3 Amphoralar MÖ 575-550/25	35
3.4 Astarsız Khios Amphoraları	37
3.4.1 Huni/Baca Boyunlu(Funnel-Necked) Amphoralar MÖ 550-520/10...	37
3.4.2 Öncül Şişkin Boyunlu Amphoralar MÖ 550-520/10	38
3.4.3 Şişkin Boyunlu (Bulging-Necked) Amphoralar (MÖ 6-5.Yüzyıl)	39
3.4.3.1 C/1 Amphoralar MÖ 525-490/80	40
3.4.3.2 C/2 Amphoralar MÖ 480-440/30	41
3.4.3.3 C/3 Amphoralar MÖ 440-425-20	42
3.4.4 Yeni Stil / Düz Boyunlu (Straight-Necked) Amphoralar (MÖ 5. Yüzyılın Son Çeyreği – MÖ 4.Yüzyıl)	43

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

ESKİ SMYRNA'DA BULUNAN ARKAİK VE KLASİK DÖNEM KHİOS AMPHORALARI

4.1 Eski Smyrna'da Bulunan Beyaz Astarlı (White - Slipped) Khios Amphoraları.....	48
4.1.1. Katalog 1-06	52
4.2 Eski Smyrna'da Bulunan Şişkin Boyunlu (Bulging - Necked) Khios Amphoraları.....	58
4.2.1 Katalog 07-15	63
4.3 Eski Smyrna'da Bulunan Yeni Stil / Düz Boyunlu (Straight - Necked) Khios Amphoraları : Ağız-Boyun Parçaları	72

4.3.1 Katalog 16-33	79
4.4 Eski Smyrna’da Bulunan Yeni Stil / Düz Boyunlu (Straight - Necked) Khios	
Amphoraları : Kaideler	97
4.4.1 Katalog 34-69	104
 SONUÇ	 140
KAYNAKÇA	145-162
ÖZGEÇMİŞ.....	163

KISALTMALAR

MÖ.	:	Milattan Önce
cm	:	Santimetre
km	:	Kilometre
No.	:	Numara
Kat.	:	Katalog
Şek.	:	Şekil
Fig.	:	Figür
Tab.	:	Tablo

KATALOG - ŞEKİLLER LİSTESİ

Katalog No. 01 Şekil 01	Beyaz astarlı – Firnis Bezemeli Khios Amphorası Parçası
Katalog No. 02 Şekil 02	Beyaz astarlı – Firnis Bezemeli Khios Amphorası Parçası
Katalog No. 03 Şekil 03	Beyaz astarlı – Firnis Bezemeli Khios Amphorası
Katalog No. 04 Şekil 04	Beyaz astarlı – Firnis Bezemeli Khios Amphorası Parçası
Katalog No. 05 Şekil 05	Beyaz astarlı – Firnis Bezemeli Khios Amphorası Parçası
Katalog No. 06 Şekil 06	Beyaz astarlı – Firnis Bezemeli Khios Amphorası Parçası
Katalog No. 07 Şekil 07	Şişkin Boyunlu Khios Amphorası Ağız Parçası
Katalog No. 08 Şekil 08	Şişkin Boyunlu Khios Amphorası Kaidesi
Katalog No. 09 Şekil 09	Şişkin Boyunlu Khios Amphorası Ağız Parçası
Katalog No. 10 Şekil 10	Şişkin Boyunlu Khios Amphorası Ağız Parçası
Katalog No. 11 Şekil 11	Şişkin Boyunlu Khios Amphorası Ağız Parçası
Katalog No. 12 Şekil 12	Şişkin Boyunlu Khios Amphorası Ağız Parçası
Katalog No. 13 Şekil 13	Şişkin Boyunlu Khios Amphorası Ağız Parçası
Katalog No. 14 Şekil 14	Şişkin Boyunlu Khios Amphorası Ağız Parçası
Katalog No. 15 Şekil 15	Şişkin Boyunlu Khios Amphorası Ağız Parçası
Katalog No. 16 Şekil 16	Düz Boyunlu Khios Amphora Ağız Parçası
Katalog No. 17 Şekil 17	Düz Boyunlu Khios Amphora Ağız Parçası
Katalog No. 18 Şekil 18	Düz Boyunlu Khios Amphora Ağız Parçası
Katalog No. 19 Şekil 19	Düz Boyunlu Khios Amphora Ağız Parçası
Katalog No. 20 Şekil 20	Düz Boyunlu Khios Amphora Ağız Parçası
Katalog No. 21 Şekil 21	Düz Boyunlu Khios Amphora Ağız Parçası
Katalog No. 22 Şekil 22	Düz Boyunlu Khios Amphora Ağız Parçası
Katalog No. 23 Şekil 23	Düz Boyunlu Khios Amphora Ağız Parçası
Katalog No. 24 Şekil 24	Düz Boyunlu Khios Amphora Ağız Parçası
Katalog No. 25 Şekil 25	Düz Boyunlu Khios Amphora Ağız Parçası
Katalog No. 26 Şekil 26	Düz Boyunlu Khios Amphora Ağız Parçası
Katalog No. 27 Şekil 27	Düz Boyunlu Khios Amphora Ağız Parçası
Katalog No. 28 Şekil 28	Düz Boyunlu Khios Amphora Ağız Parçası
Katalog No. 29 Şekil 29	Düz Boyunlu Khios Amphora Ağız Parçası

Katalog No. 30 Şekil 30	Düz Boyunlu Khios Amphora Ağız Parçası
Katalog No. 31 Şekil 31	Düz Boyunlu Khios Amphora Ağız Parçası
Katalog No. 32 Şekil 32	Düz Boyunlu Khios Amphora Ağız Parçası
Katalog No. 33 Şekil 33	Düz Boyunlu Khios Amphora Ağız Parçası
Katalog No. 34 Şekil 34	Düz Boyunlu Khios Amphora Kaidesi
Katalog No. 35 Şekil 35	Düz Boyunlu Khios Amphora Kaidesi
Katalog No. 36 Şekil 36	Düz Boyunlu Khios Amphora Kaidesi
Katalog No. 37 Şekil 37	Düz Boyunlu Khios Amphora Kaidesi
Katalog No. 38 Şekil 38	Düz Boyunlu Khios Amphora Kaidesi
Katalog No. 39 Şekil 39	Düz Boyunlu Khios Amphora Kaidesi
Katalog No. 40 Şekil 40	Düz Boyunlu Khios Amphora Kaidesi
Katalog No. 41 Şekil 41	Düz Boyunlu Khios Amphora Kaidesi
Katalog No. 42 Şekil 42	Düz Boyunlu Khios Amphora Kaidesi
Katalog No. 43 Şekil 43	Düz Boyunlu Khios Amphora Kaidesi
Katalog No. 44 Şekil 44	Düz Boyunlu Khios Amphora Kaidesi
Katalog No. 45 Şekil 45	Düz Boyunlu Khios Amphora Kaidesi
Katalog No. 46 Şekil 46	Düz Boyunlu Khios Amphora Kaidesi
Katalog No. 47 Şekil 47	Düz Boyunlu Khios Amphora Kaidesi
Katalog No. 48 Şekil 48	Düz Boyunlu Khios Amphora Kaidesi
Katalog No. 49 Şekil 49	Düz Boyunlu Khios Amphora Kaidesi
Katalog No. 50 Şekil 50	Düz Boyunlu Khios Amphora Kaidesi
Katalog No. 51 Şekil 51	Düz Boyunlu Khios Amphora Kaidesi
Katalog No. 52 Şekil 52	Düz Boyunlu Khios Amphora Kaidesi
Katalog No. 53 Şekil 53	Düz Boyunlu Khios Amphora Kaidesi
Katalog No. 54 Şekil 54	Düz Boyunlu Khios Amphora Kaidesi
Katalog No. 55 Şekil 55	Düz Boyunlu Khios Amphora Kaidesi
Katalog No. 56 Şekil 56	Düz Boyunlu Khios Amphora Kaidesi
Katalog No. 57 Şekil 57	Düz Boyunlu Khios Amphora Kaidesi
Katalog No. 58 Şekil 58	Düz Boyunlu Khios Amphora Kaidesi
Katalog No. 59 Şekil 59	Düz Boyunlu Khios Amphora Kaidesi
Katalog No. 60 Şekil 60	Düz Boyunlu Khios Amphora Kaidesi

Katalog No. 61 Şekil 61	Düz Boyunlu Khios Amphora Kaidesi
Katalog No. 62 Şekil 62	Düz Boyunlu Khios Amphora Kaidesi
Katalog No. 63 Şekil 63	Düz Boyunlu Khios Amphora Kaidesi
Katalog No. 64 Şekil 64	Düz Boyunlu Khios Amphora Kaidesi
Katalog No. 65 Şekil 65	Düz Boyunlu Khios Amphora Kaidesi
Katalog No. 66 Şekil 66	Düz Boyunlu Khios Amphora Kaidesi
Katalog No. 67 Şekil 67	Düz Boyunlu Khios Amphora Kaidesi
Katalog No. 68 Şekil 68	Düz Boyunlu Khios Amphora Kaidesi
Katalog No. 69 Şekil 69	Düz Boyunlu Khios Amphora Kaidesi

TABLolar VE GRAFİKLER

Tablo.1	Khios Amphoraları Karşılaştırmalı Kronoloji Tablosu	46
Tablo.2	Khios Amphoraları Karşılaştırmalı Kronoloji Tablosu	47
Tablo.3	Eski Smyrna Düz Boyunlu Khios Amphoraları-Ağız Kenarı Örnekleri Alan İçi Dağılımı	78
Tablo.4	Eski Smyrna Düz Boyunlu Khios Amphoraları-Ağız Kenarı Örnekleri Kronolojik Dağılımı	78
Tablo.5	Eski Smyrna Düz Boyunlu Khios Amphora Kaideleri Alan İçi Dağılımı	103
Tablo.6	Eski Smyrna Düz Boyunlu Khios Amphoraları Kaide Örnekleri Kronolojik Dağılımı	103
Tablo.7	Tez Kapsamında İncelenen Eski Smyrna Buluntusu Khios Amphoraları	143
Tablo.8	Tez Kapsamında İncelenen Eski Smyrna Buluntusu Düz Boyulu Khios Amphoraları (Ağız Kenarı + Kaide Parçaları) Kronolojik Dağılımı	146

GİRİŞ

Antik Çağ'ın en önemli üç gıda maddesi olan şarap, zeytinyağı ve tahıl Akdeniz üçlüsü olarak adlandırılmaktadır. Bölgeler ve kentler arası ticarete çok büyük öneme sahip bu ürünlerden sıvı olan zeytinyağı ve şarap, sızdırmaya karşı iç yüzeyi genellikle reçine ile kaplanmış, dış yüzeyi firnislenmiş veya astarlanmış ticari amphoralar içerisinde taşınmıştır. Ayrıca balık sosları, çeşitli soslar, salamura ürünler, sirke, bal, kremler, esans, parfüm, terebentin, zift gibi pek çok sıvı veya yumuşak kıvamlı ürünler ile kurutulmuş balık, incir-üzüm gibi meyvelerin kurusu, taze meyveler, sebzeler, bakliyatlar, tuz ve baharatlar da muhtemelen çeşitli ebatlardaki amphoralar, hasır sepetler ya da çuvallar içerisinde nakledilmiştir¹.

Antik Dönem'de amphoraların kullanımına dair en erken yazılı veriler Homeros'un epik şiiri İlyada'da görülür. Akhilleus, sevgili arkadaşı Patroklos'un mezarına içerisinde bal ve zeytinyağı bulunan iki kulplu amphoraları birbirlerine yaslayarak bırakmıştır². Homeros'un Odysseia'sında ise tanrıça Athena, Odysseus'un oğlu Telemakhos'a şarabı amphoralara koymasını söylemiştir³. Herodotos Zakynthos adasında bulunan bir gölden çıkarılan ziftin amphoralara koyulduğunu yazmıştır⁴. Herodotos ayrıca şarap taşımak için kullanılan amphoraların daha sonra su taşımak için tekrar tekrar kullanıldığından bahsetmiştir⁵. Ksenophon ise Kyros'un iyi bir şarap içtiğinde yarıya kadar boşalmış amphorayı, içindeki şarabı öven bir not ile birlikte bir arkadaşına gönderdiğini aktarır⁶. Columella her bir dönümünden altı yüz küçük amphora şarap elde edilen üzüm bağlarından bahsetmektedir⁷.

Ticari amphoralar sadece bir nakliye aracı değil aynı zamanda taşıdıkları ürünleri dış etkenlerden koruma görevi gören bir ambalaj malzemesi niteliğindedir. Tunç Çağlar'dan itibaren Kenan'da ve Mısır'da kullanıldığı bilinen, daha sonra Fenikeliler aracılığı ile de tüm Akdeniz'e yayılan amphoralar, genellikle daralan formda

¹ Bkz. Twede 2002, 98-108. , Edey 1974. , Doğer 1991. , Eiring – Lund 2002. , Grace 1979. , Sciallano – Sibella 1991. , Hasdemir-Bozkuş 2023.

² Hom. İl. XXIII.170.

³ Hom. Od. II.290.

⁴ Hdt, IV, 195.

⁵ Hdt, III.6.

⁶ Xen. An. I. 9.

⁷ Colum. III. 3, 2.

bir boyunla sonlanan ağızları bir kapakla sıkıca kapatılmak suretiyle, hatta kimi zaman da mühürlenerek, taşıdıkları ürünün teslimata kadar orijinalliğinin de garantisi niteliğindeydiler⁸.

Neolitik Dönem’de primitif şekilde yürütülen takas, Tunç Çağlar boyunca iyi şekilde organize edilerek kalıcı hale gelmiş ve deniz yolları üzerinden kurulan ulaşım ağları sayesinde giderek daha uzak mesafeler arasında ticaret yapılmıştır. Böylece toplumların uluslararası ticaretten elde ettikleri kazançların önemi de artmaya başlamıştır. Zamanla zengin elitlerin varlığının yanında, zengin tüccarların sayısında artış meydana gelmiştir. Tunç Çağ’da Kenanlı elitler ticaret üzerinde önemli bir kontrole sahipken, daha sonra bu kontrolün etkisi azalmış ve tüccarların gücü artmıştır. Bununla birlikte tüccarlar, genellikle yönetici seçkinlerle işbirliği içinde olmuş, bu sayede kentler de ekonomik olarak büyümüşdür⁹. Geç Tunç Çağ’ın saray temelli yeniden dağıtımçı ekonomik düzeni büyük göç hareketleri ve köklü değişimler ile sona ererken, *Büyük Yeşil* olarak da bilinen Akdeniz’de ticaret bitme noktasına gelmişti. Sonraki birkaç yüzyıl içerisinde Fenikeliler Akdeniz’de yavaş yavaş batıya ulaşarak İspanya kıyılarına, Afrika’nın kuzey kıyılarına hatta *Atlas Sütunları*’nın ilerisine kadar geniş bir alanda ticari ilişkiler kurmuşlar ve MÖ 8. yüzyılın sonlarına kadar adeta bir tekel haline gelen güçlerini korumuşlardır. Bu zaman zarfında sadece doğunun otantik ve lüks malları, baharatları vs. değil, aynı zamanda sanatı, zanaatı ve kültürü de batıya aktarılmıştır¹⁰. Fenikelilerden bahseden en erken antik kaynaklardan İlyada, zengin bir şekilde işlenmiş gümüş bir karıştırma kabının el işlerinde usta olan Sidonlular tarafından işlendiğini ve Fenikeliler’in onu deniz yoluyla limana getirdiklerini aktarmıştır¹¹. Hesiodos ise denize açılmak için en uygun mevsimleri ve uygun rüzgârları anlatarak denizcilere öğütler vermiştir¹².

MÖ 9. yüzyıldan itibaren Euboialılar Hellen ticari faaliyetlerinin Demir Çağ’daki öncüsü olmuş ve neredeyse Akdeniz’in geneline uzanan ilişkiler kurmuşlardır.

⁸ Bkz. Twede 2002, 98-108. , Edey 1974. , Doğer 1991. , Eiring – Lund 2002. , Grace 1979. , Sciallano – Sibella 1991. , Hasdemir-Bozkuş 2023.

⁹ Tisdell – Svizzero 2019, 1-4.

¹⁰ Abulafia 2004, 101-121. , Eckert 2014, 53-56.

¹¹ Hom. İl. XXIII, 745.

¹² Hes. Erg. 665-690.

MÖ 7. yüzyıla gelindiğinde Tunç Çağlar’dan beri bilinen ve Fenikeliler tarafından kullanılan deniz rotalarının Hellenler tarafından da optimum şekilde kullanıldığı görülmektedir. Hellen tüccarlar, az gelişmiş toplumlarla ticaret yaparken Fenikeliler’in de uyguladığı standart bir model olan yerliler ile yüz yüze ilişkinin olmadığı, yerel tüccarların aracılık yaptığı sessiz ticaret modelini kullanmış, daha gelişmiş karmaşık toplumlarla olan ilişkilerinde ise yerel yöneticilerin sağladığı güvenli üslerde alışverişlerini gerçekleştirmişlerdir. Marsilya’dan, Mısır, Karadeniz ve Trakya’ya kadar uzanan pazarlarda, Pithekussai, el-Mina ve Naukratis gibi tapınak merkezli emporiumlarda, Aigina, Korinthos, Phokaia, Miletos, Samos, Khios gibi kentlerin tüccarları, mal, teknoloji ve fikir alışverişinde bulunarak hem malların hem fikirlerin el değiştirmesini ve yayılmasını sağlamışlardır¹³.

Yuvadan uzak yuva olarak adlandırılan, göçmen Hellenlerin Batı Anadolu’da kurdukları kentler zamanla gelişerek Karadeniz’de, Trakya’da, İtalya-Sicilya’da vs. koloniler kurmuşlardır. Khios bu koloni kurma faaliyetlerine çok az katılmış, Maironea dışında Mısır’da Naukratis’i kuran kentler arasında yer almıştır¹⁴. Ekonomisini ticaret üzerine kuran Khios Adası, son derece seçkin şarabını ve ambalaj olarak kullandığı kendine has formu ve bezemeleri olan amphoralarını MÖ 7. yüzyılın ortalarından itibaren Akdeniz ve Karadeniz’de çok geniş bir alanda pazarlamıştır.

Khios ticari amphoralarının formları, Arkaik Dönem’de ilk üretilmeye başlandıkları MÖ 7. yüzyılın ikinci yarısından Klasik Dönem’in sonuna kadar olan ve tezimiz kapsamındaki yaklaşık iki yüz elli yıllık süreç içerisinde üç kere radikal şekilde değişim geçirmiştir. Bunun yanında piyasaya çıkan her yeni form kullanımda kaldığı zaman zarfında temel özelliklerini korumak kaydıyla, az veya çok, birtakım küçük değişiklikler geçirerek alt varyasyonlara ayrılmıştır. Bu alt varyasyonlar genellikle serinin sonunda özensiz üretim ile bitmekte ya da yeni seri başlamadan önce bir öncül varyasyon şeklinde ortaya çıkarak yeni formun habercisi olmaktadır.

“Beyaz Astarlı Amphoralar” olarak adlandırılan MÖ 7. yüzyılın ikinci yarısından MÖ 6. yüzyılın üçüncü çeyreğine kadar kullanılan Khios üretimi ilk ticari amphoralar kendi içerisinde üç alt varyasyona ayrılmakta olup bu serinin sonlarında

¹³ Abulafia 2004, 101-121. , Burkert 2017, 21-70. , Banari 2003. , Eckert 2014. 56-58.

¹⁴ Naukratis’i kuran kentler hakkında ayrıntılı bilgileri Herodotos aktarmıştır. Hdt. II, 178.

formun iyice uzayarak incelendiği ve firnis bezemelerinin oldukça özensiz hale geldiği görülmektedir. Yenilikçi bir kararla beyaz astar uygulamasından vazgeçen atölyeler MÖ 6. yüzyılın son çeyreğinde astarsız amphoralar üretmeye başlamışlardır. MÖ 5. yüzyılın sonlarına kadar kullanılacak yeni bir form olan bu astarsız ve şişkin boyunlu amphoralar piyasaya çıkmadan önce ise büyük değişimin öncülü olan ve kısa süreli üretilen baca boyunlu ve öncül şişkin boyunlu olarak adlandırılan varyasyonlar görülmeye başlamıştır.

Şişkin boyunlu amphoralar kendi içinde üç alt gruba ayrılmakta olup son evrede şişkin boyunda yukarıya çekilme, boyunda uzama ve genel bir incelme görülmektedir. J. K. Anderson¹⁵ bu son evreyi çirkin boyun yapısına sahip amphoralar olarak tanımlamıştır. Bunun hemen ardından MÖ 5. yüzyılın son çeyreğinde yeni stil olarak adlandırılan düz boyunlu amphoraların görülmesi gecikmez. Düz boyunlu amphoralar MÖ 4. yüzyıl boyunca birtakım değişimler geçirerek gelişimlerini sürdürür, boyunları ve kulpları uzar, omuzları keskinleşir, kaidelerinde incelme ve uzama görülür. MÖ 4. yüzyılın ilk yarısında görünümü bir kozalağı andıran, konik formda, içerisinde derin ve geniş bir oyuga sahip kaidelerinin ayırt edici özellik olarak ön plana çıktığı düz boyunlu amphoraların zamanla uzayarak incelmeye başladığı ve kaidelerindeki oyuğun giderek daraldığı ve kapandığı görülmektedir. Bu gelişim ve değişimler kronolojik olarak bir sıralama yapmaya imkân sağlamaktadır.

Tezimizin amacı Eski Smyrna Kazısı'nda bulunan Khios ticari amphoralarının tipolojilerinin belirlenmesi, Arkaik ve Klasik Dönem süresince Eski Smyrna ile Khios Adası arasında sürdürülmüş olan ilişkilerin Khios üretimi ticari amphoralar üzerinden incelenmesidir. Bu bağlamda, tezimiz kapsamına alınan amphora parçalarının benzerlerinin ele geçtiği merkezlere ait yapılmış olan yayınların taranması suretiyle Eski Smyrna'da ele geçen örneklerin Khios amphora üretim süreçlerine, gelişen ve değişen tipolojilere uygunluğunun tespit edilmesi hedeflenmiştir.

Çalışmamızın başında öncelikle ayrıntılı bir literatür taraması yapılmış (**bkz.** Üçüncü Bölüm 3.1 Arkaik ve Klasik Dönem Khios Amphoralarının Araştırma

¹⁵ Anderson 1954, 175, fig.8, no.51b.

Tarihçesi), Khios amphoraları ile ilgili yapılmış olan çalışmalar araştırılmış, yayınlanmış olan kitaplar, makaleler ve tezler incelenmiştir. Bu süreçte 2023 yılı içerisinde farklı tarihlerde iki kere ziyaret etme fırsatı bulduğum *Aristotle University of Thessaloniki Archaeology Library*'den, *Ege Üniversitesi Greenwalt Kütüphanesi*'nden ayrıca *Çanakkale Troya Vakfı Manfred Korfman Kütüphanesi*'nden yararlanılmış, internet üzerinden erişim sağlanan sitelerden kaynaklar toplanmıştır.

Tezimizin konusu olan malzeme ile ilgili çalışmalara Sayın Prof. Dr. Cumhuriyet Tanrıver başkanlığında 2014 yılından itibaren yürütülen Eski Smyrna kazılarına ait, dijital ortamda tutulan buluntu kayıtlarının taranması ve 2014-2022 yılları arasında ait kazı raporlarının incelenmesi ile başlanmıştır. 2014 yılından önce yapılmış olan kazılara ait kayıtların çok sağlıklı veriler sunmamasından dolayı kazı evinin depoları ayrıntılı şekilde taranmış ve bulunan Khios amphora parçaları seçilerek tasnif edilmiştir. Bu parçalar, daha önce başka çalışmalar için seçilmiş olan ve ayrı kasalarda tutulan Khios amphora parçalarına ilave edilerek araştırmamızın ana hatları oluşturulmuştur.

İlk olarak, seçilen parçaların fotoğrafları çekilmiş, ölçüleri alınmış, manuel olarak çizimleri yapılmış, yapılan çizimler taranarak dijital ortama aktarılmış ve bilgisayarlı çizimleri yapılmıştır. Daha sonra Munsell Soil Color Chart kataloğu kullanılarak amphora parçalarının astar rengi, firnis rengi, hamur rengi, iç ve dış yüzey renkleri tespit edilmiştir. Elde edilen veriler ışığında seçmiş olduğumuz altmışdokuz adet parçanın Khios ticari amphora üretim sürecinde hangi döneme denk geldiği, hangi ana forma veya hangi alt varyasyona ait olduğu saptanmaya çalışılmıştır. Tezimize dâhil etmiş olduğumuz amphora parçalarının bir kısmı 2014 yılından önceki kazılara ait olduğu ve konteks bilgisi çok sağlıklı olmadığı için sağlam kontekstlerde ele geçen benzerlerine ait yayınlar taranarak göreceli tarihleme yapılmaya çalışılmıştır. 2014 yılından sonra yapılan kazılara ait olanlar ise güncel kazılardan gelmekle birlikte yayını yapılmış olan benzerleri ile de karşılaştırılmıştır.

Tezimiz, Eski Smyrna kazılarında bulunan, Arkaik ve Klasik Dönem'e tarihlendirilen Khios ticari amphoralarını kapsamaktadır. Khios amphoralarının Akdeniz dünyasındaki üretim merkezleri, elimizdeki parçaların kil analizi üzerinden

Üretim merkezlerinin saptanması, Arkaik ve Klasik Dönem içerisinde Khios amphoralarının genel yayılım alanları gibi konular kapsam dışı bırakılmıştır.

Tezimiz dört ana bölümden meydana gelmektedir. Birinci bölümde Eski Smyrna kentinin tarihçesi ilk iskânın başladığı Erken Tunç ağ'dan, iskânın sona erdiği ve kent sakinlerinin yeni kurulan kente taşındığı Hellenistik Dönem başına kadar olan süreç içerisinde ele alınmış, bu bağlamda antik yazarların geçmişten günümüze uzanan anlatımları ile arkeolojik veriler bir arada aktarılmıştır.

İkinci bölümde, Khios kentinin tarihçesi somut veriler ve antik kaynaklara ait anlatımlar ışığında ele alınmış, kentin Arkaik ve Klasik Dönem ticaretine genel bir perspektif ile yaklaşılmıştır.

nc bölümde, ekonomisini ticaret üzerine kurmuş olan Khios'un üretmiş olduğu ticari amphoralara ait araştırma tarihçesi aktarılmış, bu alanda 20. yüzyılın başlarından itibaren yapılmış olan çalışmalar, sınıflandırma nerileri ve ne sürülen görüşler değerlendirilmiştir. Khios ticari amphoralarının formlarının Arkaik ve Klasik Dönem boyunca geçirdiği gelişimler ve değişimler ayrıntılı şekilde incelenmiştir.

Dördüncü bölümde ise Eski Smyrna kazılarında bulunan Khios amphora parçaları detaylı şekilde incelenmiş, kil renkleri, astar veya firnis renkleri ile ölçüleri ve form özellikleri saptanarak gruplandırılmış ve katalog haline getirilmiştir. Elde edilen bulgular ışığında yayını yapılmış sağlam kontekslerden ele geçen benzerleri ile karşılaştırma yapmak suretiyle tarihlendirme yapılmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. ESKİ SMYRNA KENTİNİN KISA TARİHÇESİ

1.1 Eski Smyrna Kentinin Kısa Tarihçesi

Erken Tunç Çağ'dan itibaren iskân edilen ve bir liman kenti olan Eski Smyrna, İzmir Körfezi kıyısında, Yamanlar Dağı'nın yamacında, yaklaşık 365 m x 250 m ölçülerine sahip bir tepe üzerinde konumlanmıştır¹⁶. 21 m civarında bir yüksekliğe sahip olan, Tepekule veya Hacı Mutzo Tepesi olarak bilinen günümüzün Bayraklı semtindeki bu tepe, Antik Dönem'de kıyıya çok daha yakın iken günümüzde modern kıyıdan yaklaşık yarım kilometre içeride kalmıştır. Eski Smyrna'nın Erken Tunç Çağı'na ait veriler kısıtlı olmakla birlikte, E. Akurgal tarafından "E" açması olarak bilinen alanda gerçekleştirilen kazılarda, kentin en erken sakinlerine ait iki evreli bir yerleşim tespit edilmiştir¹⁷. Yeni dönem kazılarda da özellikle "H" açması ve "Batı Açması" olarak isimlendirilen alanlarda kazılar sürdürülmektedir. Batı Anadolu'da ilk kentlerin ortaya çıktığı süreçte, Troia I ve II ile çağdaş olan ve doğal kireçtaşından bir kayalık üzerine yerleşimlerini kuran kent sakinleri denizin cömertliğinden yararlanmış, tarım ve hayvancılıkla geçinmiş, dokumacılık yapmış ve mevcut limanı aktif şekilde kullanmışlardır. Bu dönemde Eski Smyrna'da hangi halkların yaşadığı¹⁸, nereden geldikleri ve kendilerine ne isim verdiklerine dair net kanıtlar bulunmamaktadır. Kent, Orta Tunç Çağ'dan itibaren büyümüş, yapılan kazılarda çok sayıda dokuma ağırlığı, işlikler ve fırınlar tespit edilmiştir. Geç Tunç Çağ'ı da içine alan bu süreç toplamda beş mimari tabaka ile temsil edilmektedir¹⁹.

Demir Çağ'ın başlangıcından itibaren, kentte yerleşimin sona erdiği Hellenistik Dönem'e kadar iskânın kesintisiz bir şekilde süreklilik gösterdiği görülmektedir. MÖ 11. yüzyıldan itibaren Ege'nin batı kıyılarından Hellenler (Aioller) bölgeye ve kente

¹⁶ Cook 1958-1959, 1-2.

¹⁷ Akurgal 1950, 4.

¹⁸ Strabon bölgede Lelegler'in yaşadığını aktarmıştır. Strab. 14.1.4.37.

¹⁹ Erdem 2020, 11-15. , Tanrıver 2022, 32-53. (Yeni dönem kazıların başlaması ile birlikte 2017 yılından itibaren "H Açması" ve "Batı Açması" olarak adlandırılan sektörlerde Eski Smyrna'nın Erken Tunç Çağ'ının araştırılmasına yönelik çalışmalar sürdürülmektedir).

gelmeye başlamış²⁰, yaklaşık yüzyıl içerisinde kent neredeyse tamamen bu göçmen halkların kültürel kimliğini kazanmıştır. MÖ 9. yüzyıla gelindiğinde yerleşimin etrafı, MÖ 4. yüzyılın ortasına kadar üç defa daha yenilenecek olan bir sur²¹ ile çevrelenmiş ve Eski Smyrna kenti bu ilk surun yapıldığı dönemden itibaren antik dünyaya açılan bir limana sahip olmanın da avantajıyla giderek gelişmiştir. MÖ 7. yüzyıldan itibaren ise hem Ege'nin karşı kıyısından hem de Kıbrıs, Mısır ve Fenike'den ithal edilen mallar kente gelmeye başlamıştır²². Ancak Eski Smyrna'nın diğer Batı Anadolu kentlerinin aksine hiçbir koloni kurmadığı bilinmekte olup elverişli bir limanı olmasına rağmen kendi adına denizcilik faaliyetlerinde bulunduğu dair bir antik kaynak da bulunmamaktadır²³.

Protogeometrik Dönem'e tarihlendirilen oval ev ve ardından basit planlı dörtgen yapılar ile eğrisel planlı yapıların birlikte kullanıldığı dönemlerin akabinde, Eski Smyrna'da MÖ 7. yüzyılın ortasından itibaren dörtgen planlı yapıların ve ortak duvarların kullanıldığı yeni bir yerleşim modeli ortaya çıkmaya başlamıştır. MÖ 7. yüzyılın başında Aiol düzeninde yapılmaya başlanan Athena Tapınağı dört ana evreli bir inşaat süreci geçirmiş, MÖ 600'de Lydia saldırısı ile tahrip edilmesine rağmen kentin terk edildiği Hellenistik Dönem'e kadar kutsal sayılmaya devam etmiştir²⁴.

MÖ 7. yüzyıl içerisinde Lydialılar'ın göz diktiği liman kentlerinden biri olan Eski Smyrna, kral Gyges dönemindeki saldırıları bertaraf etmeyi başarmış, ancak Alyattes döneminde MÖ 600 civarında yaşanan savaş aleyhinde sonuçlanmıştır²⁵. Lydialılar'ın kent surları dışına toprak yığarak kendilerine yapay bir rampa oluşturup surları aştıkları, kenti ve tapınağı bu sayede tahrip ettikleri genel kabul görmekle birlikte²⁶ yerleşim içerisindeki mimari tabakalardaki tahribat izlerinin de ayrıntılı olarak incelenmesi gerekmektedir. Ancak kerpiç sura ait yıkıntılar ve surun önündeki

²⁰ Akar-Tanrıver 2017a, 78. , Cadoux 2003, 91-92. , Cook 1958-1959, 12-14.

²¹ Sur için bkz. Nicholls 1958-1959 35-137. , Cevizoğlu 2019, 27-38. , Cevizoğlu – Tanrıver 2023, 73-88.

²² Ertüzün 2019, 49-58. , Akurgal 2020, 12-49. , Tanrıver 2022, 32-53. , Tanrıver 2023, 77-109.

²³ Cook 1958-1959, 16-17.

²⁴ Ertüzün 2019, 49-58. , Akurgal 2020, 12-49. , Tanrıver 2022, 32-53. , Tanrıver 2023, 77-109.

²⁵ Bean 1995, 4-6. , Hdt. I. 14.

²⁶ Cook 1958-1959, 23-25. , Akar-Tanrıver 2017a, 82.

mezarlara ait buluntular MÖ 6. yüzyılın başlarında yaşanan bir saldırının tanığı durumundadır²⁷.

Bu yenilgiden sonra Eski Smyrna kentinin sakinleri kendilerini toparlamış ancak kent eski parlak günlerine tekrar dönememiş, canlılığını yitirmiştir. Bu süreçte yıkılan surun tekrar onarılıp onarılmadığı belirsizliğini korumaktadır. Lydia tahribatının izlerini silmeye çalışan Eski Smyrna, stratejik konumundan ötürü MÖ 6. yüzyılın ortasında Persler tarafından ele geçirildiğinde komutan Harpagos tarafından muhtemelen tekrar tahrip edilmiştir. Athena Tapınağı'nın girişini kapatan duvarın da bu dönemde tapınağı muhafaza etmek amaçlı yapıldığı düşünülmektedir. Bağımsızlığını yitiren ve küçülen kent MÖ 5. yüzyılda Perslere karşı Hellen kentleri tarafından kurulan Attik-Delos Birliği'ne de katılmamıştır. Klasik Dönem'de yaşanan bu durgunluk döneminin ardından yeniden bir sur ile çevrelenen Eski Smyrna, MÖ 4. yüzyılda Pers işgalinin etkisinin zayıflaması ile paralel olarak seyreden yoğun bir iskân faaliyetine sahne olmuş, kentteki nüfus artışı sonucu gıda ihtiyacında artış ve öğütme teknolojisinde de gelişmeler yaşanmıştır. Athena Caddesi ve etrafında yer alan yapıların meydana getirdiği düzenli planlı bir kent kimliğine kavuşan Eski Smyrna'da doğu-batı yönünde bir ana cadde ve bu caddeye dik şekilde bağlanan sokak düzenlemesi yapılmıştır. Kazılarda özellikle MÖ 4. yüzyılda kentteki sivil konutların geniş bir alana yayıldığı saptanmıştır. Ayrıca Kral Evi olarak isimlendirilen yapı ile geniş ve çok odalı Büyük Yapı gibi örnekler, olağan halk konutlarından farklı daha seçkin mimariye sahip yapıların bu dönemde Eski Smyrna'da mevcut olduğunu göstermektedir²⁸.

Klasik Dönem süresince kentte etkili olan Pers baskısının boyutları net şekilde ortaya konmamış olmakla birlikte, MÖ 4. yüzyılın sonuna doğru bölgeyi Makedonlar'ın ele geçirdiği ve Eski Smyrna'nın Makedon hâkimiyeti altına girdiği bilinmektedir. Kentin hemen yakınından geçen Meles çayının çamuru da o yıllarda kentin çevresini ve limanını olumsuz şekilde etkilemeye başlamıştır. Kentin, Büyük İskender'in gördüğü bir rüya üzerine Pagos Dağı eteklerinde kurulan yeni bir şehre taşındığı söylencelerde

²⁷ Akar-Tanrıver – Ertüzün 2023, 107-108.

²⁸ Akar-Tanrıver 2017a, 82. , Ertüzün 2019, 49-58. , Akurgal 2020, 12-49. , Tanrıver 2022, 32-53. , Tanrıver 2023, 77-109. , Erdoğan 2020, 20-22. , Şimşek 2024.

yer almakla birlikte arkeolojik verilere göre bu yer değişikliğinin bir anda olmadığı, yaklaşık yarım yüzyıl gibi daha geniş bir sürece yayıldığı tahmin edilmektedir²⁹.

1.2 Antik Kaynaklarda Eski Smyrna

Demir Çağ'da Ege Denizi'nin batı kıyılarından doğu kıyılarına doğru yapılan göçler, yeni kurulan kentler ve siyasi-dini birlikler ile ilgili bilgiler veren Herodotos, Panionion'da toplanan ve on iki kentlik bir konfederasyon kuran İonlar'ın, kentlerini en güzel gökyüzü altında ve en güzel iklimde kurduklarını, Smyrna'nın ise bu konfederasyona sonradan katıldığını yazmıştır³⁰. Pausanias da önceden on iki Aiol kentinden biri olan Smyrna'nın Kolophon'dan yola çıkan İonialılar tarafından ele geçirildiğini ve Panionion Birliği'ne katılmalarına daha sonraları izin verildiğini aktarmıştır³¹. Eski Smyrna'nın İonia kentleri arasına kesin olarak hangi tarihte katıldığına dair net bir kanıt olmamakla birlikte, Pausanias yirmi üçüncü Olimpiyat oyunlarında yapılan boks karşılaşmalarında İonia'nın bir parçası olan Smyrna'dan yarışmaya katılan boksör Onomastos'un galip geldiğini ifade etmiştir³².

Eski Smyrna'nın Hellen kökenli kurucuları hakkında Kallinos ve Hipponaks'ın verdikleri bilgileri aktaran Strabon, Ephesos halkından “*Smyrnalılar*” olarak bahsedildiğini ve Ephesos'un hinterlandında yer alan bir yerleşimin “*Smyrna*” olarak adlandırıldığını yazmıştır³³. Strabon'a göre, *Smyrna*³⁴ isimli bir Amazon³⁵ kadını tarafından kurulan ve Ephesos civarında yer alan bu yerleşimi bir süre sonra sakinleri

²⁹ Akar-Tanrıver 2017a, 82. , Tanrıver 2022, 32-53.

³⁰ Hdt. I.142-146.

³¹ Paus. 7.5.5.

³² Paus. 5.8.7.

³³ Strab. 14.1.4.

³⁴ Smyrna, Amazon ismi olmasının haricinde mitolojide Theias'ın veya Kinyras'ın kızı ve Adonis'in annesi olarak da anlatılmaktadır. Bazı yazarlar homerik Myrina ile özdeşleştirmekte olup kimi söylenceler de Semitik kökenli Mür ağacı Myrrha ile bağdaştırmaktadır (bkz. Roscher 1909-1915, 1087-1091. , LIMC 1994, VI,1, 691-693.)

³⁵ M.Ö. 5. yüzyıl Hellen sanatında en çok işlenen konulardan birisi Amazonlar ile yapılan savaşlardır. Bu kadın savaşçılardan en erken Homeros İliada'da bahsetmektedir. Miletoslu şair Arktinos, Amazon Penthesileia'yı Troya'ya ilk yardıma gidenlerden biri olarak anlatır. Kadın egemen bir yaşamları olduğu varsayılan Amazonlar'ın koruyucu tanrıları olan Ares'e at kurban ettikleri, tanrıça Artemis'e ise av yoldaşı oldukları anlatılmaktadır (bkz. Roscher 1884-1890, 267-279.).

Batı Anadolu'da kurulan pek çok kent Anaia, Antandre, Gryne, Kyme, Myrina, Pitane, Priene, Smyrna gibi Amazon isimlerine sahip olup antik yazarlar bu durumu Aiol ve İon öncesi dönemlere bağlamaktadır (bkz. Doğer 2016, 60-65.).

terk etmiş ve günümüzde Yamanlar Dağı eteklerinde yer alan, Eski Smyrna olarak bilinen yere gelip buranın yerlisi Lelegler'i topraklarından kovarak buraya yerleşmişlerdir. Fakat daha sonra kıyı Ege'nin kuzeyinde yurtlanmış olan Aioller tarafından Kolophon'a sığınmak zorunda bırakılan Smyrnalılar, Kolophonlular'ın da yardımıyla kentlerini geri almışlardır³⁶. Strabon ayrıca, şair Mimnermos'un ilk kuruluş ve yerleşim hikâyelerinden bahsederken Hellas ana karada yer alan Pylos'tan yola çıktıklarından, önce Kolophon'a geldiklerinden ancak daha sonra ilahi tavsiyeye uyarak Aiol kenti olan Smyrna'ya gelip yerleştiklerinden söz ettiğini aktarmıştır³⁷. Herodotos; Kolophonluların Smyrna'ya yerleştikten sonra, Dionysos Bayramı vesilesiyle kent sakinlerinin kentten ayrılmasını fırsat bilerek arkalarından kent kapılarını kapattıklarını ve şehri ele geçirdiklerini yazmıştır³⁸.

Kıyı Ege'nin kuzey bölümündeki Aiol kentleri ile güneyindeki İon kentleri arasında yer alan konumuyla Eski Smyrna, antik yazarların aktarımlarında görüldüğü üzere tarih boyunca pek çok çekişmeye sahne olmuş ve özellikle Kolophonlular Eski Smyrna'nın İon kentlerinin meydana getirdiği Panionion'a dâhil olması konusunda etkili olmuşlardır³⁹.

Eski Smyrna kentinin kuruluş efsanelerinde, kent kurucusu olarak *Smyrna* isimli Amazon kadını haricinde başka mitolojik karakterlerden de bahsedilmektedir. Bunlardan en çok bilineni efsanevi kral Tantalos'tur⁴⁰. Sipylos Dağı'nın körfeze bakan yamaçlarında yer alan mezarlık alanda, günümüzden yaklaşık yüz yıl öncesine kadar hala ayakta olan görkemli bir mezar anıtı kral Tantalos'a atfedilmektedir. Phrygia kralı olduğu söylenen Tantalos'un Sipylos Dağı'nda kurduğu anlatılan ve bir deprem ile yıkılan kentinin yeri ise bilinmemektedir⁴¹.

³⁶ Strab. 14.1.4.

³⁷ Strab. 14.1.4.

³⁸ Hdt. I. 150.

³⁹ Doğer 2016, 74.

⁴⁰ Mitolojide Zeus ile Pluto'nun oğlu olarak anlatılan Tantalos, bolluk ve zenginlikle karakterize edilmiş, tanrıların sofrasında ayrıcalıklı bir yere sahip olmuş ancak işlediği günah dolayısıyla ebedi açlık ve susuzluk ile cezalandırılmıştır. Atlas'ın kızı Dione veya Sterope, Paktolos'un kızı Euryanassa ve Amphidamas'ın kızı Klytia ile adı anılan Tantalos, Pelops ve Niobe'nin ayrıca Broteas ve Daskylos'un da babasıdır (bkz. Roscher 1916-1924, 75-85.)

⁴¹ Texier 2002, 13-13. , Cadoux 2003, 94-95. , Bean 1995, 21-31. , Doğer 2016, 55-65.

Atina'nın efsanevi kralı Theseus⁴² da Eski Smyrna'nın kuruluş söylencelerinde ismi anılan kahramanlardandır. Aelius Aristides kenti Theseus'un kurduğunu yazmış, Tacitus da benzer aktarımlarda bulunmuştur⁴³. Kymeliler körfezin kıyısında bir kent kurmaya çalışırken Thessialı Admetos oğlu Theseus'un kente eşinin ismi olan *Smyrna* adını verdiği de söylenmektedir⁴⁴.

Eski Smyrna'ya düzenlenen seferler ve geçirdiği yıkımlar hakkında antik yazarlardan aldığımız bilgiler de kentte yapılan kazılardan elde edilen verilerle örtüşür niteliktedir. Lydialılar'ın düzenlediği seferlerden bahseden Pausanias, kral Gyges'in Smyrna kentini kuşattığını, Smyrnalıların büyük bir özveri ile savaştıklarını ve düşmanı püskürttüklerini aktarmıştır⁴⁵. Herodotos da Lidyalılar'ın kral Gyges zamanında Smyrna'ya seferler düzenlediğini, şehri ancak kral Alyattes zamanında ele geçirdiklerini aktarmıştır. Strabon, bu yenilgiden sonra kentin dört yüz yıl kadar köy halinde kaldığından bahsetmiştir⁴⁶. Strabon'a göre Smyrna bu tahribattan sonra küçülmesine ve eskisine nazaran daha az ünlü bir yer haline gelmesine rağmen mükemmel şaraplar ihraç etmektedir⁴⁷. Eski Smyrna'nın taşınması ile ilgili bilgi de veren Strabon, Makedonlar'ın bölgeye gelişinden sonra önce Antigonos, ardından Lysimakhos tarafından topluca yeni kurulan kente aktarıldıklarını yazmıştır⁴⁸.

1.3 Eski Smyrna ve Çevresinde İlk Araştırmalar

Eski Smyrna hakkında gezgin Anconalı Cyriacus'un 15. yüzyılda birtakım notlar kaleme aldığı ancak bunların günümüze kadar ulaşmadığı bilinmektedir. 17. yüzyıldan itibaren bölgeye gelen pek çok gezgin, eski eser koleksiyonculuğunun yanı sıra o

⁴² Theseus, Aegeus'un oğlu, Atina'nın efsanevi kahramanıdır. Minos boğası ile olan mücadelesi en çok bilinen kahramanlığıdır. İonların egemenlik alanını genişletmek de Theseus'un işi olarak kabul edilir. Theseus hem Eski Smyrna'nın hem de Sipylos civarındaki diğer İon kentlerinin kurucusu olarak görülür (bkz. Roscher 1916-1924, 714.).

⁴³ Doğer 2016, 65-66.

⁴⁴ Cadoux 2003, 92.

⁴⁵ Paus 4. 21. 5

⁴⁶ Hdt I.14-16. , Strab. 14.1.37. , Lydia tahribatı için bkz. Cook 1985, 25-28. , Akar-Tanrıver – Ertüzün 2023, 99-117. , Akar-Tanrıver – Foça 2022, 169-201.

⁴⁷ Strab. 14.1.15.

⁴⁸ Strab. 14.1.37.

dönemde yeri henüz bilinmeyen Eski Smyrna hakkında da birtakım araştırmalar yapmayı amaçlamışlardır⁴⁹.

Eski Smyrna ve çevresindeki mezarlık kalıntılarında ilk bahseden gezginlerden birisi Pococke'dur. Sainte-Croix ve R. Chandler da Smyrna ile ilgili yazılar yazmıştır. Chandler, Meles çayının körfeze doğru izi sürülürse sellerin getirdiği çamurlu bölgede Eski Smyrna'ya ait kalıntıların bulunabileceğini aktarmış, Pococke'un yazdıklarını da referans göstermiştir. Ayrıca bölgede yer alan dairesel yapıda, düzgün taşlarla örülmüş mezar yapılarından da bahsetmiştir⁵⁰.

Charles Texier 1835 yılının Kasım ayında Amiral Massieu de Clerval'in sağladığı teknik destek ile Bayraklı sırtlarındaki Tantalos mezarı ve etrafındaki mezarlık alanda kazılar yapmış, yarım mil kadar aşağıdaki alçak tepenin etrafının çamur olduğunu aktarmıştır⁵¹. 1872 yılında Hirschfeld, Bayraklı sırtlarındaki Tantalos harabelerinden, halen görülebilen bir takım duvar kalıntılarında ve kale olarak adlandırılan bir alandan bahsetmiştir⁵². 1911 yılında J. Keil tarafından Hacı Mutzo Tepesi'nin fotoğrafları çekilmiştir⁵³. O. Walter, Eski Smyrna'nın yerinin Yamanlar Dağı yamacındaki eski mezarların aşağısında, üzüm bağları ve iki küçük evin bulunduğu yarımada benzeri çıkıntıda aranması gerektiğini, bununla birlikte Curtius'un taslaklarına, tarihi kaynaklara ve topografyaya da bakılması gerektiğini söylemiştir. O. Walter ayrıca, Conze'nin de benzer fikirde olduğunu, ayrıca Prokesh von Osten'in Fauvel'e dayanarak Eski Smyrna'nın bu alanda olduğuna dair tespitleri olduğunu da aktarmıştır⁵⁴.

1.4 Eski Smyrna'da Yapılan Arkeolojik Kazılar

1930 yılında ilk ciddi araştırmalar ve kazı çalışmaları Helene ve Franz Miltner tarafından yapılmıştır. Hacı Mutzo Tepesi'nde yaptıkları sondaj çalışmalarında, seramik

⁴⁹ Akar-Tanrıver 2017b, 68-69.

⁵⁰ Chandler 1825, 88-91.

⁵¹ Texier 2002, 15-20.

⁵² Hirschfeld 1872, (Tafel IV-VI) 74-84.

⁵³ Akar-Tanrıver 2017b, 72.

⁵⁴ Walter 1922-1924, 223-228.

buluntular ve kent surlarına dair veriler elde etmişlerdir⁵⁵. Bilimsel çalışmalar ise 1948 yılında Ankara Üniversitesi DTCTF ve Atina İngiliz Arkeoloji Enstitüsü işbirliği ile E. Akurgal ve J. M. Cook tarafından başlatılmış, 1950 yılında E. Akurgal tarafından yapılan ilk çalışmaların değerlendirildiği Bayraklı Kazısı Ön Raporu yayınlanmıştır. Höyüğün tabakalanmasını, özellikle Demir Çağ başlarındaki Hellen göçlerini ve sonrasındaki dönemleri anlamaya yönelik bu kazılar 1951 yılında sonlandırılmıştır⁵⁶. 1966-1992 yılları arasında E. Akurgal başkanlığında tekrar yürütülen kazılar ise özellikle Geometrik Dönem'den itibaren Arkaik ve Klasik Dönem'e yönelik olarak sürdürülmüştür. 1993-2013 yılları arasında M. Akurgal tarafından devam edilen kazılara 2014 yılından itibaren Ege Üniversitesi adına Prof. Dr. C. Tanrıver başkanlığında devam edilmektedir⁵⁷.

⁵⁵ Akar-Tanrıver 2017b, 72-73.

⁵⁶ Akurgal 1950, 1-51.

⁵⁷ Tanrıver vd. 2016, 95-114.

İKİNCİ BÖLÜM

2. KHİOS ADASI'NIN KISA TARİHÇESİ

2.1. Khios Adası'nın Kısa Tarihçesi

Khios Adası Batı Anadolu'nun Ege Denizi'ne doğru uzanan Karaburun Yarımadası'na yaklaşık 8 km. mesafede yer almaktadır. 48 km uzunluğa sahip kuzey-güney istikametinde uzanan dağlık bir adadır. Adanın güneyinde ve kuzeybatısındaki Limnia körfezi çevresinde yer alan küçük ovalar mevcuttur. Ada çoğunlukla tortul kayalar, kireçtaşı ve volkanik kayalardan meydana gelmiştir⁵⁸. Coğrafi konumu, sahip olduğu doğal limanlar ve doğal su kaynakları sayesinde Khios Adası erken dönemlerden itibaren iskân edilmiştir⁵⁹. Adanın hem kuzey hem de güney kıyılarında Demir Çağ öncesine ait pek çok yerleşim bulunmaktadır⁶⁰. Khios'ta tespit edilen en eski seramik buluntular adanın kuzeybatısında yer alan Volissii'nin Agio Gala köyündeki mağaradan gelmektedir⁶¹. Burada Neolitik Dönem'e tarihlendirilen seramikler haricinde Erken Tunç Çağ'a ve Miken Dönemi'ne ait seramikler de ele geçmiştir⁶². Adanın güney kısmında yer alan Emporio'daki kültür kalıntılarının da Erken Tunç Çağ öncesine kadar geriye gittiği görülmekte olup⁶³ Emporio ve Kata Fana yerleşimlerinin Geç Tunç Çağ'da da iskân edildiği tespit edilmiştir⁶⁴.

Demir Çağ'da İon göçlerine maruz kalan adada, MÖ 7-6. yüzyıllarda henüz tam olarak bir siyasi birliğin oluşmadığı ve bazı kabilelerin mevcut otoriteden bağımsız şekilde varlıklarını sürdürdüğü⁶⁵, kırsal kesimde yarı özerk ailelerin ve yerel yöneticilerin bulunduğu bilinmektedir. Bu yöneticiler merkezi yönetime (monarşi/tiranlık) kısmen de olsa bağlı olarak faaliyet göstermekteydi⁶⁶. Adanın yönetimi ile ilgili olarak, halk ve aristokratlar için ayrı olmak üzere eş zamanlı iki

⁵⁸ Whitbread 1995, 138.

⁵⁹ Archontidou-Argyri 2006, 126.

⁶⁰ Torp 2017, 25.

⁶¹ Clark 1956, 194.

⁶² Hood 1981, 1.

⁶³ Archontidou-Argyri 2006, 126.

⁶⁴ Hood 1981, 1.

⁶⁵ Jeffery 1976, 230-231.

⁶⁶ Archontidou-Argyri 2006, 128.

konseyin mevcut olduğu düşünülmektedir. MÖ 6. yüzyılın ikinci çeyreğine tarihlendirilen ve “*Khios Yasaları*” olarak adlandırılan bir yazıt, adada yönetimin aldığı kararların tebliği niteliğinde olup isonomia benzeri bir siyasi yapılanmanın izlerini taşımakta ve döneme ilişkin önemli bilgiler sunmaktadır⁶⁷. Aristoteles’in aktarımından, kesin tarihi net olarak bilinmeyen bir zaman diliminde adada baskıcı unsurları ön planda olan bir oligarşik yönetimin olduğu ve üst sınıftan bir kesimin ayaklanma çıkarıp yönetimi devirdiği anlaşılmaktadır⁶⁸.

Batı Anadolu’nun Persler tarafından ilk istila edildiği yıllarda (MÖ 547-540 civarına tekabül eden zaman diliminde) Khios Adası’nda bugünkü modern başkentin bulunduğu lokalizasyonda ada ile aynı ismi taşıyan eski Khios kenti kurulmuştur⁶⁹. Pers baskısına rağmen bu süreçte yürütülen istikrarlı siyaset ve ticaret sayesinde, denize hâkim olmanın verdiği avantajı da kullanan Khioslular, Ege’nin zengin ve güçlü kentleri arasında kalmayı başarmışlardır⁷⁰.

Khios, Attik Delos Birliği’ne en erken katılan kentlerdendir⁷¹ ve birliğe üye diğer kentler ile kıyaslandığında Atina’nın güçlü müttefiklerinden birisi konumunda olduğu görülmektedir. Lade Deniz Savaşı (MÖ 494) ile Peloponnesos Savaşı (MÖ 431-404) arasındaki süreçte Khios, Atina’nın girdiği pek çok savaşa muhtelif sayıda gemi desteği yollamıştır. Herodotos ve Thukydides de bu desteklerden ayrıntılı şekilde bahsetmektedir. Lade Deniz savaşına gönderdiği filo Khios’un verdiği en büyük askeri katkı olmuş, ancak savaşın bitiminde çok önemli kayıplar vermiştir⁷². Ada Persler tarafından tahrip edilmiş ama kısa süre içerisinde toparlanan Khios, MÖ 5. yüzyıl boyunca da bölgenin önemli kentlerinden olma özelliğini korumuştur⁷³.

MÖ 7-6. yüzyıllardan itibaren ekonomisini ticarete dayalı olarak inşa eden Khios, Peloponnesos Savaşı başladığında da hâlâ Atina’nın önemli müttefikleri

⁶⁷ Roebuck 1986, 86.

⁶⁸ Aristot. Pol. 5. 1306.b.

⁶⁹ Roebuck 1986, 85.

⁷⁰ Torp 2017

⁷¹ Jefferey 1976, 232.

⁷² Herodotos’un aktarımına göre Khios kenti 100 gemi ve her gemide 40 seçkin asker ile katkıda bulunmuştur (Hdt I.18.143.) , ayrıca bkz. (Thuk, 1, 116, 2, 56, 4, 13, 5,84, 6, 31, 6, 43, 7, 20, 7, 57, 8, 6.).

⁷³ Archontidou-Argyri vd. 2000, 66. , Herodotos, Khios tiranı Stratis’i öldürmek üzere kurulan bir komplozan bahsetmiştir (Hdt.VIII.132.).

arasındaydı ve savaş süresince de destek vermeye devam etmiştir. Ancak Atina'nın Sicilya'da girdiği savaşta büyük bir yenilgiye uğramasıyla diğer müttefikler dağılmaya başlamış, bu süreçte Atina ile Khios arasındaki münasebetler de çökmüştür⁷⁴. İttifaka olan sadakati azalan Khios'ta ayaklanmalar çıkmış, MÖ 412/411 civarında Atina Khios'a saldırarak ablukaya almış ancak boyun eğdirememiştir⁷⁵. MÖ 4. yüzyılın ilk çeyreğinde ise Ege'deki savaş ortamı ve Pers tehdidi devam ettiğinden dolayı, Khios Atina ile tekrar ittifak sürecine girmiş ve MÖ 378'de İkinci Deniz Birliği'ne katılmış, MÖ 357'den sonra ise özerkliğini kabul ettirmiştir. Makedon orduları geldiğinde adada yeni kanunlar yürürlüğe girmiş ve bir Makedon garnizonu kurulmuştur⁷⁶.

2.2. Antik Kaynaklarda Khios

Khioslu şair Ion, tanrı Poseidon ile bir nymphenin torunları olan Agelas ve Melas'ın adada hüküm sürdüğünü, daha sonra Giritli Oinopion'un⁷⁷ beş oğluyla (veya kardeşiyle) birlikte adaya geldiğini aktarmıştır. Oinopion beraberinde Euboia'dan sürülen Abanteliler ile bazı Karyalıları da getirmiş ve adaya yerleşmiştir⁷⁸. Efsaneye göre adanın ismi Oinopion'un kızı Khion'dan gelmektedir. Ancak tarihçi İsodoros'a göre Khios ismi Fenike kökenlidir ve adada bolca yetişen mastika (sakız) ile de ilişkilidir⁷⁹.

Plinius, Ephorus'un bu adanın eski adının Æthalia olduğunu söylediğini aktarır⁸⁰. Şair Ion'a göre Euboia'nın kuzeyindeki Histiaia'dan gelen Amphiklos liderliğindeki Hellenler bir müddet sonra adayı ele geçirmiş, Amphiklos'tan sonra dördüncü kral olan Hektor da Khios'u Panionion'a üye olarak kabul ettirmiştir⁸¹. Strabon

⁷⁴ Torp 2017, 25. 39.

⁷⁵ Gardner 1920, 169.

⁷⁶ Archontidou-Argyri 2000, 76-80.

⁷⁷ Efsaneye göre Oinopion, Girit'in Ay Tanrıçası Ariadne'nin Dionysos ile evliliğinden doğmuştur. Khios'un efsanevi kralı ve tanrıların nimeti olan şarabın adadaki temsilcisidir. Oinopion'un Thoas, Staphylos, Tauropolos, Latromis ve Euantes isimli kardeşleri vardır. Bunlar daha sonra Khios'ta yaşayan Hellen kabilelerin atası olarak anılmıştır. Khioslu Theopomp'un aktarımına göre adada ilk önce kırmızı şarap üretilmiş, Khioslular Oinopion'dan asma yetiştirmeyi ve bakımını öğrenmişler, sonra da bu bilgileri diğer insanlara aktarmışlardır (bkz. Roscher 1897-1909, 791-799).

⁷⁸ Jeffery 1976, 230-231.

⁷⁹ Archontidou-Argyri 2006, 126.

⁸⁰ Plin. 5. 38.

⁸¹ Jeffery 1976, 230-231.

ise Khioslular'ın Thessalia'dan gelen Pelasglar'ın kendi kurucuları olduğunu söylediklerini yazmıştır⁸².

Herodotos, Khios'un Lydia kralı Alyattes'in düzenlediği saldırılar sırasında Miletos'a yardım ettiğini, Miletoslular'ın da Khios'a Erythrai'ye karşı verdiği savaşta yardım ettiklerini aktarmış, Khios ve Erythrai'nin aynı bölge dilini konuştuğunu da belirtmiştir⁸³. Herodotos Phokaialılar'ın Khios'un kuzeydoğusunda yer alan küçük bir ada olan Oinussa adasını almak istediklerini ancak Khioslular'ın buna yanaşmadığını aktarır. Pers saldırıları sırasında yurtlarından kaçan Phokaialılar adaya gelmek istemişler ancak Khioslular ticari pozisyonlarını tehlikeye atmamak için bu talebi olumlu karşılamamışlardır⁸⁴. Khios Adası ile Batı Anadolu arasındaki deniz bir nevi boğaz şeklinde olduğundan, muhtemelen Khioslular burayı kontrol etmenin getirdiği üstünlüğü kaybetmek istememiş olmalıdır⁸⁵.

Strabon, çevresi dokuz yüz stadion olan Khios'un seksen savaş gemisi barındırabilecek iyi bir limanı olduğunu, başkentten güneye doğru deniz yoluyla gidildiğinde sırayla Poseidion, Phanai, Apollon Tapınağı ve palmye koruluğu, sonra da Notion'a ve Laius'a ulaşıldığını anlatmaktadır. Ayrıca Khioslular'ın deniz filoları olduğunu, bağımsız bir deniz imparatorluğuna ulaştıklarını aktarır⁸⁶. Plinius, adada Pelennæus adında bir dağ olduğunu ve Khios'ta çıkarılan mermerin iyi kalitede olduğunu yazmaktadır⁸⁷.

Strabon adada üretilen şarabın iyi kalitede bir şarap olduğunu belirtmiştir⁸⁸. Komedi yazarı Hermippos ise Khios'un şarabını erişilmez olarak nitelemiştir. Hermippos'a göre siyah şarap ilk kez burada üretilmiştir⁸⁹. Plinius da en çok itibar

⁸² Strab, 13.3.3.

⁸³ Hdt I.18.143.

⁸⁴ Hdt I. 165. , Archontidou-Argyri vd. 2000, 62.

⁸⁵ Roebuck 1986, 83.

⁸⁶ Strab, 14.1.35.

⁸⁷ Plin. 5. 38.

⁸⁸ Strab. 14.1.15.

⁸⁹ Doğer 1991, 82.

gören şaraplar arasında Khios adasında Arvisium bölgesinde üretilen şarabı saymaktadır⁹⁰.

Khios'un şarap üretiminin yanında önemli bir zeytinyağı üreticisi olduğu da bilinmektedir. Aristoteles, Miletoslu Thales'in astronomi bilgisi sayesinde ertesi sene zeytin mahsulünün iyi olacağını gözlemlediğini ve Miletos ile Khios'ta bulunan zeytin preslerini erkenden düşük bir ücretle kiraladığını, hasat zamanı ise kendi belirlediği yüksek fiyatla kiraya vererek büyük miktarda para kazandığını aktarmıştır⁹¹.

2.3. Khios Adası'nda Yapılan Arkeolojik Kazılar ve Araştırmalar

1912 yılında K. Kourouniotis tarafından Latomi Bölgesi'nde Arkaik Dönem'e tarihlendirilen mezarlar araştırılmıştır. Aynı yıllarda N. M. Kontoleonas da Rizari'deki Arkaik Dönem mezarlarda araştırmalar yapmıştır. Bulgular daha sonra A. Lemos tarafından yayınlanmıştır. 1950-1980 yılları arasında A. Stefanou adada çalışmalar yapmıştır. Bu çalışmaların sonucunda elde edilen verilerin ilk bölümü J. K. Anderson tarafından yayınlanmıştır. J. Boardman da adada özellikle Kofina'da kazılar yapmıştır. 1976 yılında E. Yalouris adanın Neolitik Dönem tarihi üzerine doktora tezi hazırlamıştır. O güne kadar yapılan sınırlı sayıdaki kazılar veya kurtarma kazılarının akabinde 1982 yılından itibaren adadaki kazılar sistematik bir şekilde ele alınmış ve pek çok yer sit alanı ilan edilmiştir. 1977-1986 yılları arasında yapılan kazılardan elde edilen bulguları A. Tsaravopoulos yayınlamıştır. A. Archonditou-Argiri'nin girişimi ile 2000 yılında Agio Gala, Kata Fana, Emporio ve Khios kenti çevresinde yapılan kurtarma kazılarında elde edilen buluntular müzede sergilenmeye başlamış ve yayınları yapılmıştır. Daha sonra N. Merousis adada yapılan araştırmaları bir kronoloji dâhilinde ayrıntılı olarak listelemiştir⁹².

2.4. Khios Adası'nın Arkaik ve Klasik Dönem Ticari Faaliyetleri

Khios Adası'nın Ege Denizi'nde gemi rotaları üzerinde yer alan stratejik coğrafi konumu ve tarım arazilerinden ziyade çoğunlukla dağlık olan yapısı, erken dönemden

⁹⁰ Plin. 14.9.7,

⁹¹ Aristot. 1. 1259a

⁹² Tsardaka 2010-2013, 481-483.

itibaren ticaretin ön plana çıkmasına neden olmuştur⁹³. Tahıl yetiştirmeye elverişli toprak konusunda nispeten şanssız olan Khios'un köleler dâhil nüfusu da hesaba katıldığında, Arkaik ve dahi Klasik Dönem'de kısıtlı tahıl üretiminin tek başına ada tüketimini karşılayamadığı tahmin edilmektedir. Ekilebilir durumdaki tarım arazilerinin büyük çoğunluğu zeytinyağı ve şarap üretimi yapılmak üzere zeytinlik ve üzümbağı olarak kullanıldığından, Khios'un tahıl ithalatına ihtiyacı olduğunu düşünmek mantıklıdır. Adanın dönemsel olarak değişkenlik göstermekle birlikte yaklaşık altmışbin ila seksenbin civarında bir nüfusa ev sahipliği yaptığı tahmin edilmekte, ancak kölelerin bu toplam nüfus içerisindeki oranı⁹⁴ net olarak bilinmemektedir. Khios kolonileşme faaliyetlerine çok az dâhil olduğu için artan nüfusun adada çok büyük sorun yaratmamış olduğu, ihtiyaç duyulan tahılın Kuzey Afrika'da Mısır'dan, ayrıca Trakya ve Karadeniz'deki yerleşimlerden⁹⁵ ticaret yoluyla temin edildiği düşünülmektedir⁹⁶.

Khioslular'ın, Eski Smyrna ve Erythrai gibi yakın şehirler ile MÖ 8.-7. yüzyıl gibi erken bir tarihte temasa geçtiği, daha sonra Batı Anadolu'nun diğer kentleri ile ilişkiler kurduğu, MÖ 7. yüzyıldan itibaren Ege Denizi'ndeki adalar, Trakya ve Karadeniz'deki Hellen kolonileri ile ilişki ağını genişlettiği tahmin edilmektedir⁹⁷. Khioslular MÖ 7. yüzyılda Trakya'da Ismaros Bölgesi'nde Maroneia'yı kurmuşlardır⁹⁸. Bu süreçte Mısır ile ve İtalya'daki muhtelif kentler ile de ticari ilişkiler geliştirmişlerdir⁹⁹.

MÖ 6. yüzyılda Amasis döneminde, Mısır'da ticari bir üs olan Naukratis'i ve Hellenion kutsal alanında yer alan tapınağı kuran kentler arasında Khios da

⁹³ Sarikakis 1986, 121.

⁹⁴ Thukydides Khios'un diğer Hellen kentlerine nazaran çok daha fazla hane içi köleye sahip olduğunu yazmıştır (Thuk, 8. 40. 2)

⁹⁵ Karadeniz'de MÖ 7. yüzyılın ikinci yarısında İon kolonizasyon faaliyetleri başlamıştır. Bu faaliyetlerin altında yatan ana nedenlerin metallere ve tahıllara duyulan ihtiyaç olduğuna inanılmakla birlikte Tssetskhladze'ye göre yapılan çalışmalardan elde edilen veriler bu bölgelerin metal açısından düşünüldenden daha az zengin olduğunu, tahılın da ana kaynağının sanılanın aksine MÖ 7-6. yüzyıllarda Kuzey Karadeniz'deki yerel halklar olamayacağı yönündedir. Karadeniz'den gelen tahılın buralarda kurulan Hellen kolonilerinin kendi art alanlarında yetiştirilmiş ve sevk edilmiş olması çok daha mümkün görünmektedir (Tssetskhladze 2005, 51-72.). Ayrıca bkz. Tssetskhladze 1994, 111-136.

⁹⁶ Roebuck 1986, 81.

⁹⁷ Archontidou-Argyri 2006, 128.

⁹⁸ Jeffery 1976, 231. , Roebuck 1986, 83. , Archontidou-Argyri vd. 2000, 62.

⁹⁹ Torp 2017, 27. , Boardman 1967, 119-120.

bulunmaktadır. Herodotos bu kentler ile ilgili bilgi vermiştir¹⁰⁰. Khios, MÖ 6. yüzyıl başlarından itibaren Atina, Korinth ve Olympia gibi Hellen şehirleriyle ayrıca Kıbrıs-Salamis ve Mısır'daki Tell el Mashkuta gibi Hellen olmayan şehirlerle ticaret hacmini artırmıştır¹⁰¹. Kentler ve bölgeler arası ticarete önemli bir unsur olan paranın kullanıma girmesi ile birlikte Khios kenti, MÖ 7. yüzyıl sonlarından Hellenistik Dönem'e kadar geçen süre zarfında, değişkenlik gösteren standartlarda sikke basmıştır¹⁰².

Miletos, Samos, Klazomenai ve Lesbos gibi merkezlerle birlikte Khios da şarap ticareti için gerekli olan amphoraların seri olarak üretildiği önde gelen ilk merkezler arasında yer almıştır¹⁰³. Adada MÖ 7. yüzyılın ikinci yarısından itibaren beyaz astarlı ve firnis bezemeli ticari amphoralar ile amphora üretim serüvenine başladığı görülmektedir¹⁰⁴. MÖ 7. yüzyılın son çeyreği ile MÖ 6. yüzyıla tarihlendirilen muhtelif kontekstlerde ele geçen amphoralar, bu tarihlerde ticari alanda yaşandığı varsayılan hareketliliği arkeolojik olarak da desteklemektedir¹⁰⁵. Örneğin Phokaia kazılarında MÖ 650-550 arasına tarihlendirilen amphora buluntularının % 25'ini Khios amphoralarının oluşturduğu görülmüş, Daskyleion'da ise bu oranın % 19 gibi azımsanamayacak bir rakamı teşkil ettiği saptanmıştır¹⁰⁶.

Antik dünyanın önemli seramik üreticileri arasında yer alan Khios adasının güneyinde, Armolia ve Emporio yerleşimleri yakınlarında kil yatakları mevcuttur¹⁰⁷. Khios kentinin kuzeyinde de Arkaik ve Klasik Dönem'e tarihlendirilen seramik atölyelerinin varlığı tespit edilmiştir¹⁰⁸. Bu atölyelere ait yapı kalıntıları, kuyular,

¹⁰⁰ Hdt, II.178. Herodotos, Amasis döneminde Hellenler'e bazı ayrıcalıklar tanındığını, kendi tanrıları için tapınma yerleri tahsis edildiğini ve bunlardan en büyük ve en çok rağbet görenin Hellenion Tapınağı olduğunu aktarmıştır. Bu tapınağı yaptıran kentlerin Khios, Teos, Phokaia, Klazomenai, Rhodos, Knidos, Halikarnassos, Phaselis ve Mytilene olduğunu yazan Herodotos, etnik kökenlerine göre sınıflandırdığı bu kentlerden başka kentlerin söz konusu tapınak üzerinde hak iddia etmelerinin doğru olmayacağını belirtmiştir.

¹⁰¹ Torp 2017, 28.

¹⁰² Gardner 1920, 162-163. 167.

¹⁰³ Monachov 2003, 11.

¹⁰⁴ Cook – Dupont 1998, 146-151.

¹⁰⁵ Khios amphoralarının buluntu yerleri için bkz.: Şenol 2007, 104. , Doğer 1991, 82. , Doğer 1988, 166-168. , Koçak-Yaldır 2009, 218, Grafik 13. , Öncü 2023, 203-204 bkz. TabloB

¹⁰⁶ Koçak-Yaldır 2009, 218, Grafik 13. , Öncü 2023, 203-204 bkz. TabloB

¹⁰⁷ Foley et al. 2009, 296.

¹⁰⁸ Archontidou-Argyri et al. 2000, 94.

depolama alanları ve amphora kalıntıları mevcuttur. Tampakikon Bölgesi'nde de MÖ 5. ve 4. yüzyıla ait amphora parçalarının bulunması burada da olası bir depolama alanının varlığına işaret etmektedir. G. Zolotas'ın 1888 yılında fırın ile ilişkili olduğunu belirttiği kalıntılara ise yakın tarihlerde yapılan araştırmalarda rastlanılmamıştır¹⁰⁹. Tsaravopoulos'un adada gerçekleştirdiği kazılarda Roma Dönemi'ne tarihlendirilen fırınlar tespit edilmiş¹¹⁰, Klasik Dönem'e ait fırınların modern Khios kentinin altında olduğu tahmin edilmektedir. Üretilen amphoraların sevkiyat zincirine nasıl dâhil olduğu ise açıklık kazanmamıştır. Amphoraların şarap ve zeytinyağı üretim alanlarına taşınarak burada doldurulup mu sevkedildiği, yoksa sınırların bir şekilde kıyıdaki ana merkezlere taşınıp gemilerin yakınında mı amphoralara doldurulduğu bilinmemektedir¹¹¹.

MÖ 7. yüzyılın sonlarından itibaren kalın, beyaz bir astara sahip, yüksek ayaklı ve yatay kulplu Khios chalicelerinin öncüllerinin üretilmeye başlandığı görülmektedir¹¹². Khios chalicelerinin erken örnekleri Tarsus, daha geç örnekleri ise Tocra, Atina, Naukratis, Cerveteri, Al-Mina, Istria ve Katania'da ele geçmiştir¹¹³. Aigina Aphaia'da da çok sayıda chalice bulunmuştur¹¹⁴. Eski Smyrna kazılarında da öncül ve erken chalicelerin ortaya çıkışından itibaren MÖ 540 – 530 civarına kadar devam eden süreçte, yaban keçisi stilinde, rezerve teknikte ve siyah figürlü olmak üzere geniş bir yelpazede chaliceler tespit edilmiştir¹¹⁵. Ayrıca Emporio, Kofina, Letsaina ve adadaki diğer yerleşimlerde yapılan kazılardan, form ve bezeme olarak tamamen Khios'a özgü olan hydria, yonca ağızlı oinochoe, testiler, tek kulplu kaplar, kantharoslar ve tabaklar bilinmektedir.

MÖ 6. yüzyılın son çeyreğinden itibaren pazarlar Persler lehine el değiştirmiş, bu durum Khios'un özellikle doğu pazarlarında gerilemesine ve transit ticaret faaliyetlerinin azalmasına neden olmuştur¹¹⁶. Bu süreçte Mısır'dan elde edilen tahılın

¹⁰⁹ Tsardaka 2010-2013, 487-488.

¹¹⁰ Opait - Tsaravopoulos 2011, 276-280.

¹¹¹ Foley et al. 2009, 296-297.

¹¹² Archontidou-Argyri 2006, 130.

¹¹³ Boardman 1967, 119-120.

¹¹⁴ Jefferey 1976, 231.

¹¹⁵ Zeybek-Beyazay 2022. , Ayrıca bkz. Cook 1965, 138-141.

¹¹⁶ Archontidou-Argyri vd. 2000, 64.

yanı sıra papirüs, keten ve lüks mallar ithalatının devam ettiği bilinmektedir¹¹⁷. Khios'un Batı Anadolu'da hem Persler ile hem de Hellen kentleri ile ticari faaliyetleri de aktif şekilde devam etmiştir. Khios sikkelerinin de geniş bir yayılıma sahip olduğu tespit edilmiştir¹¹⁸. MÖ 499 yılındaki büyük İonia ayaklanmasının başarısızlıkla sonuçlanması Batı Anadolu kentlerine Khios'tan yapılan ihracatı bir miktar sekteye uğratmış olsa da, prestij mallarına duyulan ilgi aynı şekilde devam etmiştir. Pers egemenliği altında bulunan Batı Anadolu'da MÖ 5. yüzyılda artan gıda ihtiyacı dolayısıyla Khios'un buraya olan ihracatının bu dönemde yoğunlaşmış olduğu görülmektedir¹¹⁹.

MÖ 480'de Perslerin Atina'yı tahribatı Ege dünyasında bir dönemeç veya bir kırılma noktası olarak değerlendirilmektedir. Bu süreçte Khios'un Attik Delos Birliği'ne üyeliği ile birlikte siyasi çıkarları da değişmiştir. Bu değişimin göstergelerinden birisi de Khios üretimi ticari amphoralarda aniden meydana gelen şişkin boyunlu amphoraların alt varyasyonlarında görülen form değişimleridir. MÖ 5. yüzyılın üçüncü çeyreğinden itibaren Khios ihracatının ölçek olarak arttığını ve MÖ 430'lar civarında yeni markalama sistemlerinin devreye girdiği görülmektedir. Ancak MÖ 5. yüzyılın son çeyreği itibarıyla meydana gelen ve Atina Standartlar Kararnamesi ile ilişkilendirilen önemli bir kırılma, Khios'ta yepyeni bir amphora formunun meydana çıkması ile eş zamanlı gerçekleşmiş gibi görünmektedir. Bu süreçte kısa bir süre sikke basımına ara verilen adada aristokrasinin güç kazandığı, ihracatta kısa süreli de olsa bir düşüş yaşandığı ve piyasaya çıkan yeni düz boyunlu amphoraların üzerinde damga ve işaret uygulamalarının arttığı gözlenmektedir. MÖ 5. yüzyılın son on yılında yaşanan köle ayaklanması ile birlikte ise ihracatın önemli ölçüde azaldığı görülmektedir, ayrıca Khios sikkelerinin de yayılım alanlarının bu olayların yaşandığı dönemde daha sınırlı kaldığı tespit edilmiştir¹²⁰.

¹¹⁷ Torp 2017, 33.

¹¹⁸ Lawall 2005, 73-98.

¹¹⁹ Filis 2017, 244-245. 256. Fig.1

¹²⁰ Lawall 2005, 73-98. Atina'da ele geçen şişkin boyunlu Khios amphoraları MÖ 6. yüzyılın sonlarından MÖ 440'a kadar, toplam Atina ithalatının %16'sını oluştururken, bu tarihten sonra önemli ölçüde artış göstermiştir, yüzyılın sonunda ise %12'ye gerilemiştir. Lawall MÖ 440'tan sonra benzer bir yükselişin Gordion için de geçerli olduğunu tespit etmiştir. Daskyleion'da da Akhamenid evrede Khios amphoralarının en yüksek rakama sahip olduğu görülmektedir (Koçak-Yaldir 2009, 221, Grafik 16.).

Khios MÖ 4. yüzyılın ilk yarısına kadar Karadeniz'in batı kıyıları ve Tuna Nehri üzerinden Avrupa'ya, ayrıca Karadeniz kıyılarındaki diğer limanlara yaptığı ihracatı sürdürmüştür. Aynı yüzyılın ikinci yarısından itibaren buralardaki yerleşimlerin ürün ve tedarikçilere dair tercihlerinde değişimlerin meydana geldiği görülmektedir. Khios ihracatı Karadeniz istikametinde azalırken, Ege toplumlarında Khios şarabı eskisi gibi rağbet görmeye devam etmiştir¹²¹.

Günümüzde, ticari amphoralarda taşınmış olan içeriklerin belirlenebilmesi için hassas moleküler yöntemler geliştirilmiş ve bu sayede özellikle gemi enkazlarından çıkarılan örneklerden ultraviyole (UV) ışıktan korunmuş oldukları için daha net veriler elde edilebilmiştir. Khios amphoralarının içerisinden alınan kazıntılarda şarap haricinde özellikle zeytinyağının da taşındığı tespit edilmiştir. Khios-Oinoussa batığından çıkarılan MÖ 4. yüzyıla ait Khios amphoralarında zeytin türevleri ve kekik örneklerine rastlanmıştır. Yapılan çalışmalarda ayrıca üzüm, sakız ve ardıç kalıntıları tespit edilmiştir¹²².

Bazı amphoraların iç yüzeyinin, sızdırmazlığı sağlayan reçine ile kaplanmamış olduğu, dolayısıyla kargonun bir kısmının sıvı olmayan ürünlerden oluştuğu saptanmıştır¹²³. Zift veya reçine ile kaplanmış amphoraların şarap taşımak için kullanıldığı bilinmekle birlikte, bu iki malzemenin amphoralar vasıtasıyla taşınan ticari meta da olabileceği unutulmamalıdır. Antik Dönem'de Akdeniz ticaretinde amphoralar içerisinde şarap ve zeytinyağı haricinde balık sosları, salamura ürünler, soslar, meyveler, sebzeler, sirke, kozmetik ürünler, kremler ve bal gibi ürünlerin taşındığı bilinmektedir. Ancak tahıl, kurutulmuş meyveler, fındık, tuz gibi sıvı olmayan gıdaların daha büyük olasılıkla sepetler veya çuvallar içerisinde sevk edilmiş olması muhtemeldir¹²⁴. Sakız (mastika) da Khios adasında yetişen önemli bir üründür. Plinius, mastikanın Hindistan, Arabistan ve Pontus'ta yetişen benzerlerinin bulunduğunu, ancak en itibar gören ve kalitelisinin Khios'ta yetişen çeşidi olduğunu aktarmıştır¹²⁵.

¹²¹ Şenol 2007, 105.

¹²² Foley et al. 2012, 391.

¹²³ Foley et al. 2012, 294.

¹²⁴ Palaczyk 2018, 26-27.

¹²⁵ Plin. 12.36.17.

Khioslu tüccarlar köle ticareti¹²⁶ ile de ün yapmıştır ve önemli kazançlar elde etmiştir. Sadece Phrigya ve Trakya dolaylarından değil, Hellen kentlerinden de köle tedarik etmiş oldukları düşünülmekle birlikte, bu tedariğin esir almak-kaçırmaktan ziyade alım satım yolu ile sağlanmış olması mümkündür¹²⁷. Mermer ve metal eşyalar da ada ticaretinde önemli bir yere sahipti. Ayrıca odun ve zift ticaretinin de kısmen Khioslu tüccarların elinde olduğu bilinmektedir¹²⁸.

Geniş kapsamlı bir ticaret ağına sahip olduğu görülen Khios'un en çok Hellen kolonileri ile mi yoksa gittikleri bölgelerin yerli halkları ile mi ticaret yaptığı, tüccarların adadan götürdükleri şarap ve zeytinyağı karşılığında tahıldan sonra en çok ne ile takas yaptıkları çok net değildir. Khiosluların çoğunlukla kendi ürettikleri ada mallarını satarak karşılığında adanın ihtiyaç duyduğu malları aldığı düşünülmekle birlikte, ticaret yaptıkları kentlerden aldıkları malları başka yerleşimlere satmak suretiyle transit ticari faaliyetlerde de bulunmuş olmaları muhtemeldir. Arkaik ve Klasik Dönem'de istikrarlı bir şekilde gücünü ve zenginliğini korumayı başaran ve ekonomisini ticaret üzerine kuran Khios'un olası transit ticaret faaliyetlerinin toplam ticaret hacmine oranı ise kesin olarak söylenememektedir¹²⁹.

¹²⁶ Antik Dönem'de Girit ve Kilikya korsanlığın en büyük merkezleri olarak bilinmekte olup bir diğer önemli korsan yatağı Karadeniz idi (Tsetskhladze 2005, 51-72.). Yazılı kaynakların aktardığı en büyük köle pazarı ise daha geç bir tarihte, Hellenistik Dönem'de kurulmuş olan Tanais'tir (Strab.11.23.).

¹²⁷ Gardner 1920, 161.

¹²⁸ Sarikakis 1986, 123.

¹²⁹ Torp 2017, 28.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. ARKAİK VE KLASİK DÖNEM KHİOS AMPHORALARI

3.1. Arkaik ve Klasik Dönem Khios Amphoralarının Araştırma Tarihçesi

19. yüzyıldan itibaren artan arkeolojik kazılar eski uygarlıklara ait kalıntıları gün yüzüne çıkarırken, ele geçen eserler bu kadim kültürlerle dair bilinmeyene ışık tutmaya başlamıştır. Amphoralar üzerinde yapılan araştırmalar ve taksonomi çalışmaları da verilerin çoğalmasi sayesinde bu süreçte hız kazanmıştır.

Arkaik Dönem’de, MÖ 7. yüzyılın ikinci yarısından itibaren Khios ticari amphoraları kısa süre içerisinde geniş bir alana yayılmış, yapılan kazılarda da yaygın bir şekilde ele geçmiştir. Yürütölen detaylı çalışmalar sayesinde ayrıntılı bir şekilde sınıflandırma yapmak olanaklı hale gelmiştir¹³⁰.

Max Ebert 1913 yılında Güney Rusya Maritzyn’de yapılan kurgan kazısına ait raporunda hafif şişkin boyunlu, boyun ve omuzda birer koyu renkli, küçük halka şeklinde firnisi olan amphoralar belgelemiştir¹³¹. J. Mavrogordato 1915 yılında Khios sikkeleri üzerine yayınladığı makalede, sikkelerde sfenksin önünde yer alan amphoraların formlarının kademeli olarak değışkenlik gösterdiğini, amphora betimi olmayan sikkelerin MÖ 5. yüzyıldan önceye ait olması gerektiğini belirtmiştir¹³². 1934’de V. Grace, amphora ile sfenksin birlikte betimlendiğı bir kompozisyonun sadece Khios sikkelerinde ve mühürlerinde bulunduğunu ifade etmiştir¹³³.

1935 yılında L. Talcott, Atina Agorası kazılarında bir kuyunun içerisinde ele geçen ve Khios mührü ile damgalanmış ticari amphoraları MÖ 5. yüzyıl ortalarına, yaklaşık olarak 460-440 yılları arasına tarihlendirmiştir¹³⁴. M. Lambrino 1938 yılında İonia Bölgesi seramiğininin birbirine çok yakın özellikler gösterdiğini söylemiş ancak kesin üretim yerlerinin henüz belirsiz olduğunu aktarmıştır. Bu bahsi geçen seramikler

¹³⁰ Cook – Dupont 1998, 146-151. Fig. 23.1

¹³¹ Ebert 1913, 12. 27.

¹³² Mavrogordato 1915, 37.

¹³³ Grace 1934, 296. Lev.1 no.1-2.

¹³⁴ Talcott 1935, 476. 514. Fig.17.

arasında ticari amphoralar da bulunmaktadır. Astarlı amphoraların astarsızlara oranla daha az sayıda ele geçtiğini ve astarlıların daha erkene tarihlendirilmeleri gerektiğini, Miletos kolonilerinde, Thera’da, Naukratis’te ve Daphne’de Arkaik tabakalarda çokça bulunduklarını belirtmiştir. M. Lambrino, Khios amphoraları ile ilgili olarak A1-A2 şeklinde bir sınıflandırma yapmıştır. Bu sınıfları da alt kategorilere ayırmıştır. Histria’ya, Khios veya Samos’tan bu amphoralar ile şarap getirilmiş olabileceğini ifade etmiştir¹³⁵.

C. Boulter 1953’te Atina Agorası kazılarında ele geçen Khios ticari amphora buluntularını yayınlamış ve benzer buluntularla karşılaştırarak bir tarihlendirme yapmıştır¹³⁶. Khios’daki Kofiná Ridge kazılarında bulunan çok sayıda amphora sayesinde ise MÖ 7. yüzyılın sonlarından başlayarak MÖ 6. ve 5. yüzyıllarda gelişen formlar ve MÖ 4. yüzyılda değişen formlar ile ilgili olarak J. K. Anderson tarafından genel bir gruplandırma yapmak mümkün olmuş, bu ticari amphoraların üretim yerinin Khios’daki atölyeler olduğu önerilmiştir¹³⁷. Dimitriou ve Condurachi 1954 yılında, Histria’da ele geçmiş olan amphora buluntularını yayınlamışlardır. MÖ 5. yüzyıla tarihlendirilen stratigrafinin kronoloji oluşturma konusunda güvenilir malzeme verdiğini belirterek yerel halk ile Hellen yerleşimciler arasındaki ilişkiye ışık tutmaya çalışmışlardır. Beyaz astarlı - firnis bezemeli, şişkin boyunlu ve boyun kısmında küçük basit firnis daireler bulunan ticari amphoraları İonia üretimi olarak değerlendirmişler ve A-B şeklinde sınıflandırmışlardır¹³⁸. I. B. Zeest 1960’da Akdeniz ile olan ticari ilişkiler vasıtasıyla gemilerle Karadeniz’e getirilen amphoraları ve diğer ithal buluntuları yayınlamış, astarlı ve koyu renk firnis bezemeli amphoraları, şişkin boyunluları ve baca boyunlu amphora örneklerini belgelemiştir. I. B. Zeest, M. Lambrino’nun bu türden ticari amphoraların Miletos kökenli olabileceğine dair yaptığı yoruma katılmamıştır¹³⁹.

1964 yılında P. Bernard astarlı, boyunda ve omuzda dalgalı ve yatay firnis bezemeleri olan, Akdeniz havzasından Karadeniz kıyılarına kadar pek çok yerleşimde yaygın olarak dağılım gösteren (Eski Smyrna, Khios, Xanthos, Rhodos, Thera, Kıbrıs,

¹³⁵ Lambrino 1938, 95. 105-106.

¹³⁶ Boulter 1953, 104-105. Lev.39-40.

¹³⁷ Anderson, 1954, 168-170.

¹³⁸ Dimitriou et al. 1954, 363-376.

¹³⁹ Zeest 1960, 16. Pl.I 2a-b. P.III-IV-V.

İtalya, Mısır, Fas, Thasos, Histria vs) amphoraların üretim yeri önerisi olarak Khios'daki atölyeleri ön plana çıkarmıştır¹⁴⁰. Khios'a olan coğrafi yakınlıktan dolayı Erythrai ve Teos da bu tip astarlı ticari amphoraların üretim yeri olarak düşünülmüş olup MÖ 6. yüzyılın sonları ile MÖ 5. yüzyılın ilk yarısında Kyrene ve Kıbrıs'ta da taklit üretimlerinin yapıldığı bilinmektedir¹⁴¹. I. K. Whitbread, mühür veya herhangi bir işaret taşımayan amphoraların kökenlerini belirlemeye yönelik atölye kalıntılarının araştırılmasının ve amphoraların kil analizlerinin yapılmasının büyük önem taşıdığını belirtmiştir. Whitbread, Khios'ta yerel üretim Antik Dönem ticari amphora kalıntılarına ait kil örnekleri ile günümüze ait modern kil yataklarından alınan kil örneklerini karşılaştırmış ve elde ettiği bulguları yayınlamıştır¹⁴².

J. Boardman 1952-1955 yılları arasında gerçekleştirilen Khios Emporio kazılarında, Arkaik Dönem'e ait tabakalarda yaygın olarak ele geçirilen firnis bezemeli amphora gövdelerini ve çoğunluğu amphora kaidesi olan örnekleri mevcut hydria buluntuları ile birlikte değerlendirmiş ve tarihlendirmeye yönelik öneriler getirmiştir¹⁴³. Boardman ayrıca Pindakas kazıları buluntularını¹⁴⁴ ve Tocra kazılarında Arkaik depozitlerde ele geçen ticari amphoraları ve beyaz astarlı diğer seramik buluntuları değerlendirerek yayınlamıştır¹⁴⁵.

U. Knigge, Atina Kerameikos nekropol kazılarında bulunan ve tamamı bebek gömüsü için kullanılmış olan amphoraları incelemiş, Khios amphoralarını MÖ 6. yüzyıl sonlarından MÖ 5. yüzyıl üçüncü çeyreğine kadar olan tarih aralığı içerisinde değerlendirmiş, C1-C2-C3 olmak üzere üç tip olarak sınıflandırma yapmıştır¹⁴⁶. M. Lawall da U. Knigge'nin yapmış olduğu bu sınıflandırmadan yola çıkarak MÖ 5. yüzyılda Atina tarafından ithal edilen Khios ticari amphoralarını gerek form gelişimleri ve değişimleri bağlamında, gerekse taşıdıkları işaretler ve dipintolar bakımından değerlendirmiş ve hem sınıflandırmaya yönelik hem de kronolojik olarak çalışmalar

¹⁴⁰ Bernard 1964, 137-140. 179. Fig.125.126.

¹⁴¹ Bîrzescu 2012, 48.

¹⁴² Witbread 1995, 41-42. 135-153.

¹⁴³ Boardman 1967, 137-141.

¹⁴⁴ Boardman 1958-1959, 295-309.

¹⁴⁵ Boardman – Hayes 1973, 62-63. Fig.25, 2258.

¹⁴⁶ Knigge 1976, 23-24. , Knigge 1988, 12. 37, Abb.34

yapmıştır¹⁴⁷. Kakhidze ve Khalvashi tarafından da Karadeniz'in doğu kıyısında Pichvnari'deki nekropolis kazılarında ortaya çıkarılan Khios amphoraları incelenmiştir. MÖ 5. yüzyılın ikinci çeyreğinde kullanılmaya başlanan nekropolisin neredeyse tamamı kazılmış olup elde edilen amphoralar kronolojik ve tipolojik olarak sınıflandırılmıştır¹⁴⁸. 1986 yılında N. Sandro, Gosetti-Pithekusa kazılarında bulunan Arkaik Dönem beyaz astarlı ticari amphoraları ve şişkin boyunlu ticari amphoraların öncülü kabul edilen gruba ait buluntuları değerlendirerek yayınlamıştır¹⁴⁹.

E. Doğer Klazomenai'de bulunan Arkaik Dönem Khios amphoralarını altı grup altında toplamış, formların gelişim ve değişimlerini incelemiştir. 1991 yılında da Khios'un ticari amphora üretim sürecini sınıflandırarak toplamda yedi ana amphora tipi belirlemiştir¹⁵⁰. Cook - Dupont 1998'de Arkaik ve Erken Klasik Dönem Khios amphoralarının gelişim evreleri ve tipolojisi ile ilgili iki ana tablo üzerinden bir sınıflandırma yapmış, bu sınıflandırmayı M. Lambrino'nun A1-A2 tipleri ile karşılaştırarak örneklendirmiştir¹⁵¹.

S. Monachov da Khios amphoralarını ilk üretilmeye başlandıkları Arkaik Dönem içerisinde Tip I ve Tip II olmak üzere iki temel gruba ayırmış, Tip I'in en az iki alt grubu olması gerektiğini, Tip II'nin ise erken ve geç varyantlarının bulunduğunu belirtmiştir. Klasik ve Hellenistik Dönem'i içeren süreç için ise üç ana grup belirlemiş, Tip III için erken – gelişmiş ve geç olmak üzere üç alt varyant, Tip IV için ise Nymphaion ve Botros olmak üzere iki alt varyant tanımlamıştır. Tip V'i ise kaide tiplerine göre A-B ve C olarak sınıflandırmış, C evresini MÖ 1. yüzyıl civarına tarihlendirmiştir¹⁵².

Y. Sezgin Arkaik Dönem kapsamında incelediği Khios amphoralarını, kil yapıları, form özellikleri ve bezeme unsurları açısından değerlendirerek altı kategori altında (Khi1-Khi6) ayrıntılı olarak tarihlendirme yapmıştır¹⁵³. I. Bîrzescu ise Histria'da

¹⁴⁷ Lawall 1995, 88-110.

¹⁴⁸ Kakhidze – Khalvashi 2006, 135-137.

¹⁴⁹ Sandro 1986, Tav.11-Tav.12.

¹⁵⁰ Doğer 1988, 88-114. , Doğer 1991, 82-87.

¹⁵¹ Cook – Dupont 1998, 146-151. Fig. 23.1, 23.2.

¹⁵² Monachov 2003, 12.

¹⁵³ Sezgin 2009, 138-192.

MÖ 7. yüzyılın ikinci yarısından itibaren görülen Khios amphoralarının Arkaik ve Erken Klasik Dönem verilerini form ve bezeme bakımından incelemiş ve Typus I-II-III olmak üzere üç ana sınıf altında toplamıştır. Daha sonra bu üç ana sınıfın detaylı şekilde alt evrelerini ve gelişim süreçlerini belgelemiştir¹⁵⁴.

3.2. Khios Amphoralarının Genel Kil Özellikleri

Khios Adası'nın verimli üzüm bağlarından elde edilen kaliteli ve pahalı şarabı, Khios'un kendine has form ve bezemeleri olan ticari amphoraları aracılığı ile Akdeniz ve Karadeniz'de hatırı sayılır bir ticari potansiyele ulaşmıştır¹⁵⁵. Ancak erken dönemde Klazomenai amphoralarının da Khios amphoralarına benzer firnis bezemelerle üretildiği görülmektedir. Arkaik Dönem'de üretilen bu birbirine benzer yapıdaki amphoraların üretim yerlerinin ayırt edilmesi ve ayrıca tüm zamanların sorunu olan taklit üretimlerin doğru şekilde tespit edilmesi gerekmektedir¹⁵⁶. Bu tespit ise detaylı şekilde yapılacak kil analizleri ile mümkündür.

Khios ticari amphoralarının kil içeriğinde çoğunlukla mika, kireç ve kum türünden katkı maddeleri bulunmakta olup hamur rengi genellikle kırmızı-kahverengi tonlardadır. Bunun dışında kırmızımsı sarı renk, sarımsı kırmızı renk veya daha seyrek olmakla birlikte kırmızı veya pembe renklerin farklı tonlarında hamurlara da rastlanmaktadır¹⁵⁷.

M. Lambrino, Khios amphoralarının kilinin çoğunlukla pembemsi, gri, hafif mikalı özellikte olduğunu kaydetmiştir¹⁵⁸. A. Johnston, bilinen Batı Anadolu kilinden biraz farklı, daha mor renge yakın pembe ve mika katkılı olarak tarif etmiştir¹⁵⁹. J. K. Anderson açık kırmızı, pürüzsüz, bazen hafif gözenekli ve iyi pişmiş olarak tanımlamıştır¹⁶⁰. J. Boardman ise gri tonlarında bir öz ihtiva eden pembe veya soluk

¹⁵⁴ Bîrzescu 2012, 50.

¹⁵⁵ Doğer 1991, 82.

¹⁵⁶ Şenol 2007, 104.

¹⁵⁷ Sezgin 2009, 158-159.

¹⁵⁸ Lambrino 1938, 105.

¹⁵⁹ Johnston 1993, 100.

¹⁶⁰ Anderson 1954, 170.

kırmızı bir kile sahip ada seramiklerinin kireç olması muhtemel bir miktar beyaz parçacığa ve eser miktarda mika katkısına sahip olduğunu ifade etmiştir¹⁶¹.

P. Dupont, 1980’li yıllarda bilimsel araştırmalarla kökenlerin belirlenmesine yönelik analiz çalışmalarına öncelik vermiş, yapılan analizler sonucunda elde edilen verilere göre beyaz astarlı amphoraların ve M. Lambrino’nun A1-A2 olarak sınıflandırdığı amphoraların Khios kaynaklı olduğu sonucuna varılmıştır¹⁶². MÖ 6. yüzyılın ikinci yarısına tarihlendirilen muhtelif Khios seramikleri üzerinde X-ışını floresan spektrometresi kullanılarak yapılan kil analizlerinin sonuçları aynı döneme ait Khios amphoraları için de tutarlı bulunmuştur¹⁶³. I. K. Whitbread bazı örneklerde görülen kaba yapının kum katkısından kaynaklandığını, Arkaik ve Klasik Dönem’e tarihlendirilen numunelerin mineral analizlerinde, kil katkılarının muhteviyatında ve oranlarında dönemler bazında bir takım farklılıklar bulunduğunu ortaya çıkarmıştır. MÖ 7-6. yüzyılda üretilen beyaz astarlı amphoraların kil yapısı, sonraki dönemlerde üretilen astarsız amphoralardan bir miktar farklı olup bu durum zaman içerisinde adada mevcut olan farklı yatlardan temin edilen kilin kullanılmış olduğu şeklinde yorumlanmıştır. Yapılan bu çalışmalarda elde edilen bir diğer veri ise, incelenen numunelerde farklı özelliklere sahip yatakların killerin birbirine karıştırılarak kullanıldığına dair bulguya rastlanılmamış olmasıdır¹⁶⁴.

3.3. Beyaz Astarlı (White-Slipped) Khios Amphoraları MÖ 650-550/525

MÖ 7. yüzyılın ikinci yarısı ile MÖ 6. yüzyılın ortalarına / üçüncü çeyreğe kadar olan süreçte üretilen beyaz astarlı, kırmızı firnis bezemeli Khios ticari amphoraları piyasaya sürüldükleri yaklaşık yüz yıllık zaman zarfında hep aynı şekilde üretilmemiş, form ve bezeme üslubunda bir takım değişimler geçirmişlerdir. S. Monachov beyaz astarlı amphoraları Karadeniz’de ele geçen örnekler üzerinden değerlendirerek Tip I adı altında sınıflandırmış ve her biri en az birkaç farklı örnek içeren en az iki alt varyasyonu

¹⁶¹ Boardman 1967, 102.

¹⁶² Bîrzescu 2012,63.

¹⁶³ Whitbread 1995, 138-139.

¹⁶⁴ Whitbread 1995, 143-144.

olduğunu belirtmiştir¹⁶⁵. I. Bîrzescu da Histria buluntuları üzerinden bu erken grubu Chios I adı altında değerlendirmiş ve üç alt gelişim evresi saptamıştır¹⁶⁶.

Cook – Dupont, Khios üretimi beyaz astarlı ticari amphoralar için temelde iki alt grup tanımlanmıştır. MÖ 7. yüzyılın ikinci yarısına ait olan şişkin karınlı ilk grup ve iğ biçimli olarak da tanımlanabilecek olan zamanla incelen ve uzayan gövdeleriyle MÖ 6. yüzyılın üçüncü çeyreği civarına kadar kullanımda olan ikinci gruptur¹⁶⁷.

Üretildikleri süreç boyunca meydana gelen gelişim ve değişimlere göre beyaz astarlı kırmızı firnis bezemeli Khios üretimi ticari amphoralar E. Doğer ve Y. Sezgin tarafından Khi1, Khi2 ve Khi3 olmak üzere üç alt gruba ayrılmıştır¹⁶⁸. Çalışmamızda biz de bu amphoraların teknik özelliklerini aktarırken E. Doğer ve Y. Sezgin tarafından ortaya konulmuş olan sınıflandırma şeklini baz alarak Khi1 - Khi2 - Khi3 olarak üç alt evre üzerinden detaylandırmış bulunmaktayız.

3.3.1. Khi1 Amphoralar (MÖ 650-620)

MÖ 7. yüzyılın ortalarından itibaren Khios Adası'nda üretilen ve ihraç edilen şarap ve zeytinyağı gibi ürünlerin sevkiyatında kullanılmak amacıyla üretilmeye başlanan erken Khios ticari amphoralarında, kesin ölçütleri olan ortak bir üretim standardı görülmemekle birlikte başka amphora üreticisi kentlerin amphoralarından ayırdedilmelerini sağlayan bir takım özgün özellikler bulunduğu görülmektedir¹⁶⁹.

Khios ticari amphoraları çoğunlukla beyaz veya sarımsı krem renginde bir astarla kaplanmıştır¹⁷⁰. Astar bazen kalın ve parlak olup kaliteli bir yapıya sahiptir¹⁷¹. Erken amphoralarda astarın kimi zaman daha zayıf ve daha soluk şekilde uygulandığı da görülebilmektedir¹⁷². Firnis bezeme üslubu olarak Klazomenai amphoraları ile Khios amphoraları arasında büyük benzerlik olmasına rağmen beyaz veya krem astar

¹⁶⁵ Monachov 2003, 12.

¹⁶⁶ Bîrzescu 2012, 50-60.

¹⁶⁷ Cook – Dupont 1998, 146-147, Fig. 23.1a

¹⁶⁸ Doğer 1988, 89-92. , Sezgin 2009, 150-170. , Sezgin 2012, 89-101.

¹⁶⁹ Sezgin 2009, 154.

¹⁷⁰ Doğer 1991, 83. , Cook – Dupont 1998, 146.

¹⁷¹ Lambrino 1938, 105.

¹⁷² Sezgin 2009, 158.

uygulaması Khios amphoralarına özgü bir unsur olarak karşımıza çıkmaktadır. Buna karşılık Klazomenai amphoralarının ise astarsız olarak üretilmiş olduğu görülmektedir¹⁷³. Beyaz astar uygulaması Khios seramik atölyelerine has bir özelliktir. Khioslu üreticiler ince işçilik gerektiren seramiklerinde de beyaz astar uygulamasını kullanmış, bu uygulamayı MÖ 5. yüzyıla değin devam ettirmiş olmalarına karşın, tez konumuz olan ticari amphoralarda MÖ 6. yüzyılın ortasından kısa bir süre sonra bu uygulamaya son vermişlerdir¹⁷⁴.

Erken amphoralarda göze çarpan diğer önemli özelliklerden biri ise omuz üzerinde kulplar arasında yer alan “S” veya “8” şeklinde, yatay pozisyonadaki firnis bezemelerdir¹⁷⁵. Bu amphoraların özellikle ağız kenarları büyük çoğunlukla firnislenmiştir. Boyunda, gövdede, kulplarda ve kulpların gövdeye bağlandığı yerlerin çevrelerinde muhtelif kalınlıklarda kırmızı firnis bantlar yer almaktadır. Kulpların boyuna ve omuza bağlandığı yerleri bazen tam bir daire şeklinde, bazen de yarım daire şeklinde çevreleyen bu firnis bantlar sadece Khi1’in değil Khi2 ve Khi3’ün de önde gelen bezeme unsurlarını oluşturmaktadır¹⁷⁶. Boyunda bazen iki kulp arasını kaplayacak biçimde yerleştirilmiş çapraz şekilli firnis bantlar da görülmektedir¹⁷⁷.

Gövdeyi çevreleyen ve birbirlerine paralel olarak yerleştirilen firnis bantlar üç veya beş adet olup bu bantların sayısı konusunda kesin bir standart bulunmamaktadır. Bu bantlar belirgin şekilde kalın yapılmıştır ve gövde üzerindeki konumları, birbirlerine olan uzaklıkları veya sayıları bakımından bir birliktelik bulunmamaktadır. Ayrıca Khi1 amphoraların kaidelerinin dış yüzeyinin firnislendiği gözlenen örneklerde de mevcuttur¹⁷⁸.

Khi1 amphoralarda uygulanan firnisin rengi çoğunlukla koyu kırmızımsı ve kahverengi tonlarındadır fakat kimi örneklerde açık kırmızı, hatta siyaha varan farklı renkler de görülebilmektedir¹⁷⁹. Siyah firnis uygulanan örneklerin firnis rengi siyah

¹⁷³ Sezgin 2009, 150. , Sezgin 2012, 89-101.

¹⁷⁴ Bîrzescu 2012, 51.

¹⁷⁵ Sezgin 2009, 154.

¹⁷⁶ Doğer 1988, 89. , Doğer 1991, 83.89. , Cook – Dupont 1998, 146.

¹⁷⁷ Monachov 2003, 12. Tab.1

¹⁷⁸ Sezgin 2009, 153-154, Bîrzescu 2012, 51.

¹⁷⁹ Sezgin 2009, 152. , Bîrzescu 2012, 51.

veya kahverenginin tonlarında olup siyahın açık tonu olarak tanımlanabilecek gri renkte değildir. Ayrıca uygulanan firnis bazı amphoralarda mat, bazılarında ise parlak görünümlü olabilmektedir¹⁸⁰.

Khi1 amphoraların ağız kenarları bilezik formunda, dışa taşkın, kalın ve güçlü bir yapı göstermektedir, boyun silindir formda ve bodur bir yapıdadır, bu amphoraların karın kısımları ise geniştir. Kaideleri de halka biçiminde olup oturma düzlemi geniş bir çapa ve içe doğru hafifçe derinlik kazandırılmış bir oyuğa sahiptir¹⁸¹.

3.3.2. Khi2 Amphoralar (MÖ 625-575)

MÖ 7. yüzyılın bitimine doğru yani yüzyılın son çeyreğinde Khios amphoralarının formlarında bazı değişimler meydana gelir. Khi2 gruptaki beyaz astarlı amphoraların formu ve bezeme üslubu, Khi1 olarak adlandırılan ilk grup amphoralardan biraz farklılık göstermektedir. Ağızın yuvarlaklığı ve enine kesitte kulpların oval olması gibi özellikleri devam etmekle birlikte amphoraların boyunlarında hafif uzama ve gövdede bir miktar incelme görülür¹⁸². Değişim boyunda ve gövdede uzama ile kendini gösterdiği için, buna paralel olarak kulplarda da uzamaya yönelik bir değişim izlenir¹⁸³. Omuzlarda mevcut olan eğimin artması sebebiyle amphoranın görünümünde daha ince bir yapı ortaya çıkar. Silindir formu veya omuza doğru açılan formda bir boyuna sahip bu amphoralarda ağız kenarı dışa doğru yuvarlaklaşan, alçak veya yüksek bant formunda ya da alçak yuvarlatılmış bilezik formunda olabilmektedir. Kaideler ise yüksek olmayan bir yapıda, içe doğru sığ bir oyuğa sahip ve halka formudur¹⁸⁴. Bu amphoralarda ağız kenarı ile kaidenin firnislenmesi geleneği devam eder¹⁸⁵.

Khi2 amphoralarda beyaz astarın çoğunlukla daha kalın şekilde uygulandığı görülür¹⁸⁶. Genellikle beyaz şekilde uygulanan astar rengi, daha az sayıda örnekte görülmekle birlikte kimi zaman sarımsı renkte veya krem rengine de olabilmektedir¹⁸⁷.

¹⁸⁰ Lambrino 1938, 105.

¹⁸¹ Cook – Dupont 1998, 146-147, Fig. 23.1a.

¹⁸² Bîrzescu 2012, 51.

¹⁸³ Nedev – Gyuzelev 2007, 63.

¹⁸⁴ Sezgin 2009, 158-159. , Sezgin 2012, 93-98.

¹⁸⁵ Lambrino 1938, 107-109.

¹⁸⁶ Nedev – Gyuzelev 2007, 63.

¹⁸⁷ Lambrino 1938, 107-109.

Bu grupta yer alan amphoralarda da önceki grupta olduğu gibi zengin süsleme sistemi devam eder¹⁸⁸. Omuzları süsleyen kulplar arasındaki yatık “S” şeklindeki desen de yatay yönde bir miktar uzar¹⁸⁹ ve daha ince bir fırçanın kullanılmasıyla birlikte “S” motifi daha ince bir hale gelir. Kulpların bağlantı yerleri etrafındaki halka biçimli firnis bantlar bazı amphoralarda neredeyse tam bir tur dönecek şekilde yapılmış, bazılarında ise tam bir çember oluşturamadan yarım daire şeklinde çizilmiştir¹⁹⁰. Bezemede kullanılan yatay ve dikey firnis bantların varlığında ve bu bantların renk skalasında çok büyük bir farklılaşma görülmez, kulp üzerinden gövdeye inen dikey şeritlerin varlığı da devam eder¹⁹¹.

Kazılarda genellikle MÖ geç 7. yüzyıl ve erken 6. yüzyıla tarihlendirilen tabakalarda (MÖ 625-575) karşılaşılan bu amphoralar, E. Doğer¹⁹² ve Y. Sezgin tarafından yapılan çalışmalarda “Khi2” tip amphoralar grubu içerisinde sınıflandırılmıştır. Bu amphoraların erken Khios amphoralarına kıyasla daha geniş bir coğrafi yayılım gösterdikleri ve miktar olarak da daha fazla ele geçtikleri saptanmıştır. Khios üretimi amphoralar ile benzer bezeme unsurlarını kullanan Klazomenai, MÖ 7. yüzyılın sonlarına doğru amphoralarında yatık “S” motifini kullanma oranını azaltmış, MÖ 6. yüzyılın başında ise tamamen kullanımdan kaldırmıştır. Böylece Khios bu bezeme formunu MÖ 6. yüzyılın ortalarına dek tek başına kullanmayı sürdürmüştür¹⁹³.

3.3.3. Khi3 Amphoralar (MÖ 575-550/525)

Daha önceki örneklerle karşılaştırıldığında Khi3 amphoraların gövdesi daha uzun ve daha ince yapılmaya başlanmış, buna paralel olarak kulplar da daha uzun bir hale gelmiş, kulp kesiti ise bir miktar daha yuvarlaklaştırılmıştır¹⁹⁴. Kulplar omuzlara bağlanırken hafifçe içe doğru çekilerek birleştirilmiş, bunun sonucu olarak da boyun-kulp-omuz üçlüsü arasındaki boşluk küçülmüştür¹⁹⁵. Ortaya çıkan bu uzama ve

¹⁸⁸ Monachov 2003, 13.

¹⁸⁹ Nedev – Gyuzelev 2007, 63.

¹⁹⁰ Sezgin 2009, 160.

¹⁹¹ Lambrino 1938, 107-109.

¹⁹² Doğer 1988, 90-93.

¹⁹³ Sezgin 2009, 157-170

¹⁹⁴ Bîrzescu 2012, 53.

¹⁹⁵ Sezgin 2009, 167.

incelmeye bağılı olarak boyun ile omuz arasında çok daha yumuşak bir geçiş meydana gelmiştir. Khi3 amphoraların kaide çapında da bir miktar küçülme olduğu görülmekte ve kaidenin altındaki oyuğun da daha sık hale geldiği izlenmektedir¹⁹⁶. Ağız kenarı ise büyük oranda dışa taşkın ve yuvarlatılmış şekilde olup alçak bilezik formunda özellikler göstermektedir¹⁹⁷.

MÖ 6. yüzyılın ortalarına doğru firnis bantların genişliklerinin iyice daraldığı görülür. Uygulanan beyaz-krem astarın da rengi daha açık hale gelmiştir¹⁹⁸. Astar giderek daha kalitesiz şekilde uygulanmaya başlamıştır. Khi3 amphoraların kil özelliklerinde önceki gruplara nazaran büyük bir farklılaşma görülmemekte olup mevcut kahverengi tonlarına ilaveten az da olsa turuncu, devetüyü veya kırmızımsı sarı renkli bir hamur kullanıldığı da görülebilmektedir. Y. Sezgin'in Khi3 grubu olarak sınıflandırdığı bu amphoraların gerek form açısından, gerekse bezeme özellikleri açısından önceki gruplarla karşılaştırıldığında genel anlamda bir bozulmaya uğramış olduğu görülmektedir. Omuzlarda, kulplar arasında yer alan yatık "S" bezemesinin iyice genişlemiş ve uzamış olduğu, artık iki kulp arasındaki alanı hemen hemen tamamen özensizce kapladığı görülmektedir. Kulpların bağlantı noktalarını çevreleyen firnis çemberler de artık çok daha geniş, daha ince ve daha özensiz yapılmaya başlanmıştır¹⁹⁹.

Bu son gruba ait amphoraların üretimi MÖ 6. yüzyılın üçüncü çeyreği civarında, boyun, gövde ve kaidenin iyice uzayarak toplamda 85-90 cm'ye varmasının ardından sona ermiştir²⁰⁰. Muhtemelen başka yerlerde yapılan taklit üretimlerin Khios'un pazar payında yarattığı olumsuz etkilerden dolayı sonlandırıldığı düşünülmekle birlikte²⁰¹, Khioslular'ı bu değişime iten dinamikler kesin olarak bilinmemektedir. Piyasaya çıkan yeni formların Batı Anadolu'da yaşanan Pers istilası sonucu meydana gelen yeni talepler ile bağlantılı olabileceğine yönelik yaklaşımlar da bulunmaktadır²⁰².

¹⁹⁶ Bîrzescu 2012, 53.

¹⁹⁷ Sezgin 2009, 166.

¹⁹⁸ Nedev – Gyuzelev 2007, 63.

¹⁹⁹ Sezgin 2009, 166. 158. 167. , Sezgin 2012, 98-101.

²⁰⁰ Cook – Dupont 1998, 146-147, Fig.23.1e-f.

²⁰¹ Şenol 2007, 104.

²⁰² Doğer 1988, 107. , Filis 2012a, 267.

3.4. Astarsız Khios Amphoraları

3.4.1. Huni / Baca Boyunlu (Funnel-Necked) Amphoralar (MÖ 550-520/10)

Arkaik Dönem'e damgasını vuran beyaz astarlı, firnis bezemeli erken Khios ticari amphoralarının üretimden kalkmasına yakın tarihlerde yani MÖ 6. yüzyılın üçüncü çeyreği civarında, Khioslu amphora üretim atölyeleri astarsız ve önceki gruba göre farklı olan yeni formlar piyasaya sürmeye başlamıştır²⁰³. Bu yeni amphoralar bir müddet önceki grup beyaz astarlı amphoralar ile eş zamanlı olarak piyasada bulunmuş olmalıdır. Huni / baca boyunlu amphoralar ve öncül şişkin boyunlu amphoralar olarak adlandırılan yeni iki versiyon, kısa bir süre için üretilmiş olup kronolojik olarak kendilerinden önceki beyaz astarlı amphoralar ile kendilerinden sonra gelecek olan şişkin boyunlu amphoralar arasında yer almıştır. Bu amphoraların şişkin boyunlu amphoralara geçişi sağlayan bir eşik niteliğinde olduklarını da söylemek mümkündür.

MÖ 6. yüzyılın üçüncü çeyreği civarında üretilmeye başlanan ve geniş bir yayılım gösteren huni / baca boyunlu ticari amphoraların en önemli özellikleri, ağız kenarından omuza doğru huni şeklinde daralan yaklaşık 15 cm civarında bir yüksekliğe ulaşan bir boyuna ve ovoid bir gövde yapısına sahip olmalarıdır. Ağız kenarının hemen altından çıkan kulplar omuza bağlanırken boyunun aşağıya doğru daralan huni görünümü ile uyumlu bir şekilde içe doğru bir eğim göstermektedirler. Beyaz astarlı serilerden bilinen omuz üzerinde yer alan "S" şeklindeki firnis bezemeler huni / baca boyunlu amphoralarda artık görülmez. Firnis bantlar ise omuz çevresinde ince çizgiler halinde bir veya iki adet, kimi zaman da gövde alt kısmında bir adet olarak uygulanmıştır²⁰⁴. Bu bantların oldukça kalın bir şekilde yapıldığı örnekler de görülmektedir. Genellikle dışa taşkın, alçak bilezik formunda ve çoğunlukla firnisli bir ağız kenarına sahip olan bu amphoraların kaideleri de önceki tiplere göre daha yüksek şekilde yapılmıştır. Bu amphoraların kili önceki beyaz astarlı olarak üretilen tiplerde olduğu gibi kum, mika ve kireç katkısı ihtiva etmekte olup yapı olarak daha ince ve iyi

²⁰³ Zeest 1960, 16. 139. Lev. 3, nr10b.

²⁰⁴ Cook – Dupont 1998, 148. Fig. 23.2 a-b-c

elenmiş, kahverengi, kırmızı, açık kırmızı veya turuncu renk tonlarında bir hamurdan oluşmaktadır²⁰⁵.

Bazı huni / baca boyunlu amphora örneklerinde boynun üst kısmında, ağız kenarına yakın yerleştirilen, iki kulp arasına denk gelecek şekilde bazen tek taraflı, bazen de her iki taraflı olabilen küçük dairesel şekillerden oluşan firnis işaretler görülebilmektedir²⁰⁶.

I. Bîrzescu'nun Chios Tip II.1²⁰⁷, P. Dupont'un ise Yeni Seri olarak tanımladığı bu grup M. Lambrino'nun A1 tipine karşılık gelmektedir. I. Zeest'in²⁰⁸ baca boyunlu "funnel shape necked" amphoralar olarak adlandırdığı bu ilk astarsız Khios amphoraları, E. Doğer ve Y. Sezgin tarafından Khi4 olarak sınıflandırılmıştır²⁰⁹. S. Monachov ise hem Batı hem de Kuzey Karadeniz'de çok geniş bir alanda ele geçtiğini belirttiği bu amphoraları Tip II - erken A grubuna dâhil etmiştir²¹⁰. S. Monachov'un Tip II - geç B olarak sınıflandırdığı grup²¹¹ ise çalışmamızda öncül şişkin boyunlu amphoralar başlığı altında incelenmiştir.

3.4.2. Öncül Şişkin Boyunlu Amphoralar (MÖ 550-520/10)

S. Monachov'un yaptığı sınıflandırmasında TipII grubu geç - B versiyonuna dâhil ettiği bu amphoralarda boyun uzunluğunun önceki gruba nazaran kısaltmaya başladığı görülmektedir²¹². M. Lambrino'nun A1-A2 şeklinde yaptığı sınıflandırmasında A2 grubu içerisinde yer alan bu amphoralar boyunlarının hafifçe dışbükey bir şişkinlik göstermeye başlamasından dolayı şişkin boyunlu amphoraların öncülü olarak kabul edilmişlerdir²¹³. E. Doğer ve Y. Sezgin tarafından Khi5 olarak

²⁰⁵ Sezgin 2009, 171. , Sezgin 2012, 101-104.

²⁰⁶ Lambrino 1938, 110.

²⁰⁷ Bîrzescu 2012, 65-66, Tab.16

²⁰⁸ Zeest 1960, 16. 139. Lev. 3, nr10b

²⁰⁹ Doğer 1988, 93, Sezgin 2009, 170-180.

²¹⁰ Monachov 2003, 15. Tab.3 Şek.1

²¹¹ Monachov 2003, 16. Tab.3 Şek.2-3-4

²¹² Monachov 2003, 16.

²¹³ Lambrino 1938, 112.

sınıflandırılan bu amphoraların üretiminde MÖ 6. yüzyıl sonlarına doğru bir artış yaşandığı görülmektedir²¹⁴.

Ağız kenarı dışa taşkın, alçak ve yuvarlatılmış bilezik formundadır, bazen dudak kesitinin hafif yukarıya kalkık ve iç yüzünün düzleştirilmiş olduğu görülmektedir ayrıca ağız çapları da önceki serilere göre nispeten daraltılmıştır²¹⁵. Kulplar ağız kenarının hemen altından çıkarak önce yukarıya doğru hafifçe yükselme gösterip daha sonra hafif içe eğimli şekilde aşağı doğru inmektedirler²¹⁶.

Öncül şişkin boyunlu amphoralarda da huni / baca boyunlu amphoralarda olduğu gibi artık beyaz astar ve yatık “S” motifi görülmez. Bezeme unsurları dudaktaki firnis, omuzda bir veya iki ince yatay firnis bant ve kulplardan dikey olarak aşağıya doğru uzanan ince bir firnis bant ile sınırlıdır²¹⁷. Bu amphoraların en önemli özelliklerinden birisi ticari marka olarak değerlendirilebilecek bir takım firnis işaretler taşımalarıdır. Bu işaretler ince veya kalın, genelde mat, siyaha yakın tonlarda iç içe iki daire, iç içe üç daire, tek daire ya da daire ortasında nokta şeklinde olabilmektedir²¹⁸. Huni / baca boyunlu amphoralara nazaran öncül şişkin boyunlu amphoralarda bu işaretlerin kullanımında bir artış görülmektedir, tespit edilen bazı harflerin varlığı da yine ticari marka olarak yorumlanmıştır²¹⁹.

3.4.3. Şişkin Boyunlu (Bulging-Necked) Amphoralar (MÖ 525-425/420)

MÖ 6. yüzyılın son yirmibeş yılı civarında Khios ticari amphoralarında sonraki yaklaşık yüz yıllık süreçte üretilecek olan, tamamen kendine has özellikler gösteren yeni bir formun ortaya çıktığı görülmektedir. Şişkin boyunlu olan ve ovoid bir gövdeye sahip bu amphoralar geniş bir yayılım alanına sahiptir²²⁰. Bu amphoraların aynı zamanda MÖ

²¹⁴ Doğer 1988, 93, Sezgin 2009, 176-180.

²¹⁵ Sezgin 2009, 177-178. , Sezgin 2012, 105-106.

²¹⁶ Cook-Dupont 1998, 146-151. 23.2d.

²¹⁷ Doğer 1988, 107.

²¹⁸ Lambrino 1938, 112.

²¹⁹ Sezgin 2009, 178.

²²⁰ Şenol 2007, 104.

5. yüzyıla tarihlendirilen Khios kentinin sikkeleri üzerinde de tasvir edildikleri görülmektedir²²¹.

Atina Kerameikos kazılarında tespit edilen ve bebek mezarı olarak kullanılan amphoraları sınıflandıran U. Knigge, ele geçen şişkin boyunlu (bulging-neck) Khios ticari amphoralarını C/1 – C/2 – C/3 olarak üç grupta değerlendirmiştir. Daha sonra M. Lawall da Atina'nın MÖ 5. yüzyıldaki ithalatı ve ekonomisi üzerine yaptığı doktora tezinde aynı sınıflandırmayı kullanmıştır. Tezimizde MÖ 6. yüzyılın son çeyreğinden itibaren MÖ 5. yüzyılın son çeyreğine kadar yaklaşık yüz yıl boyunca üretilen şişkin boyunlu amphoralara ait gelişimler ve değişimler U. Knigge'nin sınıflandırması baz alınarak aktarılmıştır²²².

S. Monachov tarafından III A (erken evre) – III B (gelişmiş şişkin evre) –III C (geç evre) olarak üç ana gruba ayrılan şişkin boyunlu amphoralar²²³, E. Doğer tarafından Tip.3'ün altında 3A (MÖ530-490) - 3B (MÖ500-450) - 3C (MÖ450-430) şeklinde tarihlendirilerek sınıflandırılmıştır²²⁴. Y. Sezgin çalışmasını Khi6 şeklinde gruplandığı şişkin boyunlu amphoraların erken örneklerini ele aldığı MÖ 525-490/80 tarih aralığında, Arkaik Dönem sınırları içerisinde tutmuştur²²⁵. I. Bîrzescu'nun Histria buluntularını değerlendirdiği çalışmasında ise şişkin boyunlu amphoralar Chios II-2-3 başlığı altında incelenerek sınıflandırılmıştır²²⁶.

3.4.3.1. C / 1 Amphoralar (MÖ 525-490/80)

Şişkin boyunlu amphoraların C/1 evresi MÖ 6. yüzyılın son çeyreğinden itibaren MÖ 480 yılına kadar olan süreci kapsamaktadır. Geniş bir yayılım gösteren bu amphoralar ağız kenarının hemen altından itibaren şişkinleşen, daha sonra daraldığı yerden eğimli omuzlara doğru genişleyen bir boyun ve oval bir gövde ile karakterize edilmektedir. Kulplar önceki serilere nazaran bir miktar kısalmıştır. Ağız kenarında, kulpların dış kısımlarında ve gövdede kırmızı veya kahverengi ince firnis bant

²²¹ Lawall 2005, 75-79.

²²² Knigge 1976, 23-24. , Lawall 1995, 89.

²²³ Monachov 2003, 16-19. , Tab.3-8.

²²⁴ Doğer 1991, 84-85.

²²⁵ Doğer 1988, 94, Sezgin 2009, 180-192. , Sezgin 2012, 107.

²²⁶ Bîrzescu 2012, 69-74. 76-77.

bezemeler görülmektedir. Boyunda, iki kulbun ortasına denk gelecek şekilde firnis daire, içi noktalı daire, harf veya haç şeklinde görülen işaretler bu evrenin en bariz özellikleri olarak ön plana çıkmaktadır. Bu işaretlerin bir tür ticari marka olabileceği düşünülmektedir²²⁷. Bu işaretler çömlekçileri tanımlayan işaretler olabileceği gibi, taşınan ürünün içeriği ve niteliğini belirtmek için de kullanılmış olabilir²²⁸.

C/1 amphoralarda kaide gövde alt kısmı ile kesintisiz şekilde yumuşak bir geçiş ile birleşmektedir ve kaidenin iç kısmı oyuktur. Kil yapısı sarı-kahverengi, bazen pembe tonlarda ve mika katkılı özellikler göstermektedir. Sonraki iki varyatta yandan kulplar bastırıldığı için oval hale gelecek olan ağız yapısı C/1 amphoralarda hala yuvarlak olarak karşımıza çıkmaktadır²²⁹.

3.4.3.2. C / 2 Amphoralar (MÖ 480-440/30)

C/2 tip amphoralar MÖ 480 civarında üretilmeye başlanmış olup bu değişim yavaş ve kademeli gerçekleşen bir süreçten ziyade oldukça hızlı gerçekleşmiştir²³⁰. Bu değişimin Perslerin Atina'yı tahrip ettiği ve Pers gücünün Ege dünyasında kuvvetli şekilde hissedildiği döneme denk gelmiş olduğu görülmektedir.

MÖ 440'lara kadar üretimi devam eden C/2 amphoralarda boynun şişkinliği bariz şekilde belirginleşmiş, ağız kenarı daha kalın hale gelmiş, gövde önceki evreye göre daralmış ve uzamıştır. Kulpların takıldığı kısımlardan boyun sıkıştırılarak oval bir ağız yapısı meydana getirilmiştir. Kaide daha geniş ve topaç görünümündedir. C/2 grubuna dâhil amphoralarda firnis bezemenin, dairelerin ve çapaz şeritlerin oldukça azaldığı veya hemen hemen hiç olmadığı görülmektedir. C/2 formuna geçişle birlikte ticari işaretlerde gözle görülür bir düşüş kaydedilmektedir. Alfabetik grafiti de oldukça nadirdir ve standart bir işaretleme sisteminden söz edilememektedir. Kazılarda bu amphoralar C/1'e nazaran daha fazla ele geçmektedir²³¹.

²²⁷ Anderson 1954, 169. , Monachov 2003, 16.

²²⁸ Lawall 2005, 79-83.

²²⁹ Knigge 1976, 23-24. , Lawall 1995, 88-110. , Lawall 2005, 75-79. , Bîrzescu 2012, 69. , Cook – Dupont 2003, 149-150, Fig. 23.2d

²³⁰ Lawall 1995, 98.

²³¹ Knigge 1976, 23-24. , Lawall 1995, 88-110. , Lawall 2005, 75-79.

3.4.3.3. C / 3 Amphoralar (MÖ 440-425-20)

C/3 amphoralar önceki grubun üretimden kalkmasından kısa bir süre önce, MÖ 440 civarında ortaya çıkmış ve MÖ 425 civarına kadar üretimi dar bir zaman dilimi içerisinde devam etmiştir. MÖ 425'ten sonra üretimin sona ermesine rağmen piyasadaki mevcut amphoralar bir süre daha varlıklarını devam ettirmiştir. C/3 amphoraların ortaya çıkışı C/2 amphoralarda olduğu gibi birdenbire meydana gelmemiş, muhtemelen kademeli bir geçiş süreci yaşanmıştır. Bu süreçte sayısal nitelik gösteren işaretler önceki serilerden bilinen dipintoların yerini almıştır. Bu evrede boyunun şişkin kısmı kısalarak yukarıya doğru çekilmiş, bunun sonucu olarak totalde boynun daha uzun hale geldiği görülmektedir. Ağız iç çapı C/3 amphoralarda daha dar olarak yapılmaya başlanmıştır. Ayırt edici en önemli özelliklerden birisi ise dudak kenarının önceki serilere nazaran daha fazla kalınlaşması, yukarıya ve dışa doğru kuvvetli şekilde çekilmesidir²³². Bu grupta yer alan amphoraların da C/2 amphoralarda olduğu gibi oval yapıda bir ağız çapına sahip olduğu görülmektedir.

Ağız kenarının hemen altından başlayan oval kesitli kulplar üstte hafif bir bükülme göstermektedir ve omuza doğru inerken dikey olarak omuza bağlanmaktadır. Bu gruba giren amphoralarda gövdede büyük boyutlu ve kırmızı renkte A, K, gibi harf dipintilere rastlanmaktadır²³³. Çok sık olmamakla birlikte görülen bu harfler sevkıyattan önce, hatta pişirilmeden önce firnisleme yoluyla uygulanmış, ayrıca çizilerek (insize) şekilde yapılan uygulamaların da varlığı bilinmektedir²³⁴.

Kaide içinin oyukluğu bu grupta da devam etmiş, kaidelerin çıkıntıları daha keskinleşmiş ve belirginleşmiştir²³⁵.

Başlangıçta yaklaşık 24 litre civarında olan kapasite C/3 amphoraların üretimde kaldığı süreçte giderek 20 litreye kadar düşmüş, hatta 13,5 litre alan daha küçük üretimleri de piyasaya sürülmüştür²³⁶.

²³² Knigge 1976, 23-24. , Lawall 1995, 88-110. , Lawall 2005, 75-79.

²³³ Birzescu 2012, 76-77. (TipII-3 sınıfı amphoralar)

²³⁴ Lawall 2005, 79-83.

²³⁵ Anderson 1954, 175, Fig.9g. , Knigge 1976, no. 290, SW 5. , Monachov 2003, Lev. 7 Fig. 4-6,

²³⁶ Birzescu 2012, 76-77. (TipII-3 sınıfı amphoralar)

3.4.4. Yeni Stil / Düz Boyunlu (Straight-Necked) Amphoralar (MÖ 5. Yüzyılın Son Çeyreği – MÖ 4. Yüzyıl)

MÖ 5. yüzyılın bitimine doğru Khios amphoralarının formlarında bir kez daha kayda değer değişimler yaşanmıştır. Şişkin boyunlu amphoralar piyasadaki varlıklarını yitirirken, bunun yerine sonraki süreçlerde kalıcı şekilde kullanıma giren düz boyunlu formlar üretilmeye başlanmıştır²³⁷. Bu yeni amphoraların en belirgin özelliği uzun, boru şeklinde tanımlanabilecek bir boyun, uzayan boyuna koşut olarak uzayan kulplar, omuzun keskinleşen açısı, konik gövde yapısı ve kırmızı-turuncu tonlarında kil rengidir²³⁸. Bu amphoralar Khios adasını temsil eden sikkeler üzerinde betimlenmiş ve adeta ada ile özdeşleşmiştir²³⁹.

S. Monachov düz boyunlu amphoraları Tip IV-A Nymphaion, IV-B Bothros olarak, Tip V'i ise kaide tiplerine göre A-B ve C olarak sınıflandırmıştır²⁴⁰. E. Doğer, MÖ 5. yüzyılın son çeyreğine tarihlendirdiği, omuza doğru genişleyen uzun boyun formu ile yeni stili temsil eden erken düz boyunlu amphoraları Tip4, MÖ 4. yüzyıl boyunca kullanılan ve giderek uzayan boyun, keskinleşen omuz açısı ve kozalak / topaç şeklinde kaideye sahip sonraki seriyi Tip5 olarak sınıflandırmıştır. Sürecin ilerleyen safhalarında MÖ 1. yüzyıla kadar düz boyunlu amphoralarda boyun uzamaya devam etmiş, kulpların takıldığı üst noktadan itibaren ağız kenarına kadar olan mesafe giderek artmış ve bu gruba dâhil olan amphoralar da Tip6 olarak adlandırılmıştır²⁴¹.

Attika-Delos Birliği sayesinde sağladığı güç ile Atina, Ege dünyasında kullanılan ölçü birimlerinde bir takım ortak normlar yaratmaya çalışmış ve bu konuda uyguladığı baskılar sonucunda Khioslu üreticiler muhtemelen o güne kadar piyasaya sürdükleri amphora formlarını revize etmek durumunda kalmışlardır²⁴². MÖ 425 yılı dolaylarında meydana gelen bu değişikliklerin hızlı bir şekilde yaşanmış olduğu düşünülmekle birlikte, beş-on yıl gibi kısa bir zaman dilimi süresince önceki C/3 şişkin boyunlu tip ile eş zamanlı olarak piyasadaki varlıklarını devam ettirmiş oldukları tahmin

²³⁷ Şenol 2007, 104.

²³⁸ Monsieur 1990, 238.

²³⁹ Anderson 1954, 181.

²⁴⁰ Monachov 2003, 12.

²⁴¹ Doğer 1990, 86 R.77, R.78, R.79.

²⁴² Alkaç 2016, 91-92.

edilmektedir. Daha sonraki süreçte ise Khios ihracatında hep düz boyunlu ticari amphoralar tercih edilmiştir²⁴³.

MÖ 4. yüzyılda düz boyunlu amphoralar birbirini takip eden iki varyasyon ile temsil edilmektedir. Erken örneklerde ağız kenarı incelerek yukarıya doğru kalkmış, ucu yuvarlatılmış ve dışarıdan düzleştirilmiş bir profil gelişmiştir. Boyun düz olup zamanla uzunluğu artmıştır. Oval kesitli ve kavisli kulplar erken seride ağız kenarının hemen altından başlayarak önce yukarıya doğru yönelip omuza doğru inerken hafif dışa doğru açılarak omuza bağlanmıştır. Kaide de yükselirken içinin oyukluğu giderek daralma ve kapanma eğilimi göstermiştir. Süreç içerisinde projeksiyon noktası ile kaide arasındaki mesafe ağız kenarına olan mesafeye eşit hale gelmiş, ayrıca kavisli yay şeklindeki kulplar da baston formunu almıştır²⁴⁴. Yüzyılın ortalarından itibaren kulplar artık hemen dudak altından takılmamış, Hellenistik Dönem'e yaklaşıldığında dudak ile kulp arasındaki mesafe belirgin derecede uzamış hale gelmiştir²⁴⁵. Büyük amphoraların kulpları daha kalın ve güçlü yapılmış, boyuna daha yakın yerleştirilmişlerdir. Ağız çapı önceki formlara nazaran oldukça dar olan düz boyunlu amphoralar omuzdan gövdeye geçişte keskin bir profile sahip olmalarına rağmen kapasitesi büyük olan amphoralarda bu geçiş bir miktar yumuşamaktadır²⁴⁶. Kapasite bakımından farklı boyları mevcut olan düz boyunlu amphoraların MÖ 4. yüzyılın ilk çeyreğinin sonuna doğru ölçekleri iyice küçülmüş 17 lt civarında, hatta 8 lt hacimli amphoralar üretilmiştir. İkinci çeyrekte ise kapasitede artış kaydedilmiş, 21 lt kadar alan amphoralar ortaya çıkmıştır²⁴⁷.

Düz boyunlu amphoraların erken varyantı MÖ 4. yüzyılın ilk yarısına, devam eden süreçte gelişen ikinci varyantı ise yüzyılın ikinci yarısına yerleştirilmektedir²⁴⁸.

MÖ 6. yüzyılın sonları ile 5. yüzyıl zarfında Khios ticari amphoralarında boyunda, kulplarda veya kaidenin herhangi bir yerinde küçük insize işaretler, firnis daireler veya harfler görülmekteyken, MÖ 4. yüzyılda düz boyunlu amphoralar dönemin Khios sikkeleri üzerinde yer alan ve Khios'u tanımlayan motifler ile

²⁴³ Mattingly 1981, 78. , Lawall 2005, 75-79. , bkz. Monachov 2003, Tab.8-13. , Grace 1979 fig.45-47.

²⁴⁴ Şenol 2007, 105. , Monsieur 2010, 238.

²⁴⁵ Monsieur 2010, 241. Ayrıca bkz. Anderson 1954, 169-170, Fig.9, Fig.19,

²⁴⁶ Lawall 2015, 93-94. , Lawall 2005, 75-79.

²⁴⁷ Şenol 2007, 106.

²⁴⁸ Monsieur 2010, 241. Ayrıca bkz. Anderson 1954, 169-170, Fig.9, Fig.19,

işaretlenmişlerdir²⁴⁹. Düz boyunlu amphoralara uygulanan sikke tipi mühürler üzerindeki en yaygın betim oturan bir sfenksin yer aldığı Khios sikkesi şeklindeki mühürdür. Ayrıca düz boyunlu bir amphoranın yer aldığı betim de kullanılan motifler arasındadır. Ancak bazı düz boyunlu amphoralara önceki dönemlerde kullanılan şişkin boyunlu amphora tasvirli mühürlerin uygulandığı da görülmektedir. Mühürler kulpların alt ucuna yakın veya boyunda ağız kenarına yakın yerlerde bulunabilmektedir²⁵⁰. Bu mühür uygulamasının olası taklit üretimlere karşı bir nevi önlem görevi gördüğü düşünülmekte, ayrıca o dönemde devlet kontrolünün değer kazandığını göstermesi bakımından önem arz ettiği görülmektedir²⁵¹.

Mühürleme uygulaması, Hellenistik Dönem’de de görülmekle birlikte, bir önceki döneme göre mühürlerin çeşitlendiği ancak yine de belli bir standarttan söz etmenin mümkün olmadığı görülmektedir²⁵². MÖ 1. yüzyılın başlarından itibaren ise Khios üretimi amphoralarda mühürleme uygulaması sona ermiştir²⁵³.

MÖ 7. - 6. yüzyıllarda Khios amphoralarının mühürlenmediği, daire, harf ya da bir takım insize işaretlerden oluşan dipintiler kullanıldığı, Klasik Dönem’de de mühürlemenin yaygın olmadığı, en azından bir standardın olmadığı görülmektedir. MÖ 4.-3. yüzyıllarda amphoralara Khios sikkelerinde yer alan betimlerin olduğu mühürlerin uygulandığı ancak yine de standart bir mühürleme sisteminin olmadığı, bu süreçte mühürsüz amphoraların da üretildiği görülmektedir²⁵⁴.

²⁴⁹ Carlson 2013, 13.

²⁵⁰ Lawall 2005, 75-79. , Lawall 2005, 79-83.

²⁵¹ Şenol 2007, 104.

²⁵² Alkaç 2016, 91-92.

²⁵³ Alkaç 2014, 217.

²⁵⁴ Banari 2003, 91-92.

KHİOS AMPHORALARI KRONOLOJİ TABLOSU												
Mö	E. Doğer				Y. Sezgin				M. Lambrino	U. Knigge - M. Lawall		
650												
640												
630												
625												
620												
610												
600												
590												
580												
575												
570												
560												
550												
540												
530												
525												
520												
510												
500												
490												
480												
470												
460												
450												
440												
430												
420												
410												
400												
375												
350												
325												
300												

Tablo.1 Khios Amphoraları Karşılaştırmalı Kronoloji Tablosu

KHİOS AMPHORALARI KRONOLOJİ TABLOSU																
MÖ	I. Birzescu							P. Dupont			S. Monachov					
650																
640																
630																
625																
620																
610																
600																
590																
580																
575																
570																
560																
550																
540																
530																
525																
520																
510																
500																
490																
480																
470																
460																
450																
440																
430																
420																
410																
400																
375																
350																
325																
300																

Tablo.2 Khios Amphoraları Karşılaştırmalı Kronoloji Tablosu

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4. ESKİ SMYRNA'DA BULUNAN ARKAİK VE KLASİK DÖNEM KHİOS AMPHORALARI

4.1. Eski Smyrna'da Bulunan Beyaz Astarlı (White - Slipped) Khios Amphoraları (Katalog No: 1 - 06)

Bu başlık altında, Eski Smyrna kazılarında ele geçmiş olan ve Khios ticari amphoraları ile ilişkilendirilen beyaz astarlı, firnis bezemeli amphoralar incelenmiştir. Elimizdeki örneklerden bir tanesi J. M. Cook tarafından yürütülen kazılarda tüme yakın halde ele geçmiş olan ve günümüzde 3327 envanter numarası ile *İzmir Arkeoloji Müzesi*'nde bulunan amphoradır (**Kat.04**). Diğer örnekler Eski Smyrna Kazısı, kazı evinin depolarında bulunan ağız kenarı, boyun, kulp parçalarından oluşmaktadır (**Kat.01-06**). Bu gruptaki 6 örneğin tamamı 2014 yılından önce yapılmış olan kazılardan elde edilmiş olup eski kazılara ait veriler çok sağlıklı olmadığı için ait oldukları konteks veya mutlak stratigrafik verilerden ziyade yayını yapılmış olan benzerleri ile tipolojik olarak karşılaştırmak suretiyle görelî tarihlendirme yapılmıştır.

Kuvvetli, dışa taşkın, yuvarlatılmış, bilezik formunda firnisli ağız kenarı, boyun ve kulplar üzerinde yer alan kalın ancak oldukça aşınmış firnis bantlar, yine oldukça aşınmış beyaz bir astarın varlığı ve silindirik boyun formu **Kat.01** no'lu amphora ağız-boyun-kulp parçasını Khios ticari amphoralarının en erken grubu olan Khi1 grubuna yaklaştırmaktadır. Ancak boyunun bilinen Khi1 örneklerinden daha uzun olması **Kat.01**'in serinin sonu ile Khi2'ye ait tarih aralığı içerisine ait olduğuna işaret etmektedir²⁵⁵. Dupont, omuzda yer alan yatay "S" motifine sahip ve firnis bantlarla süslenmiş erken Khios ticari amphoralarını MÖ 7. yüzyılın üçüncü çeyreği ve yüzyılın sonu arasına yerleştirmektedir. Serinin devamı ise MÖ 6. yüzyılın ilk çeyreğine tekabül etmektedir²⁵⁶.

Kat.02 no'lu parça da benzer form ve kalın firnis bant bezeme özellikleri göstermesine rağmen ağız kenarı daha az dışa taşkın, boyun cidar kalınlığı bakımından

²⁵⁵ Bkz.Sezgin 2009, 154, Lev.33, Khi1.05

²⁵⁶ Cook – Dupont 1998, Fig.23.1a-c

da **Kat.01**'den daha ince yapıdadır. *Rábita*'da ele geçen Khi2.09 no'lu amphoranın²⁵⁷ ağız-boyun yapısına ve bezemesine olan benzerliği ile Nedev – Gyuzelev'in²⁵⁸ yayınladığı *Apollonia Krepostni Steni i Saroazhenia site* buluntuları-Fig.2'deki örneklere benzerliği sebebiyle **Kat.02** nolu ağız kenarı örneğimiz MÖ 7. yüzyılın son çeyreği ile 6. yüzyılın ilk çeyreğine ait olarak değerlendirilmiştir. Benzer şekilde *Karabournaki* kazılarında ele geçen Khios ticari amphora parçaları da MÖ 7. yüzyılın ikinci yarısına tarihlendirilmiştir²⁵⁹.

İzmir Arkeoloji Müzesi'nde bulunan 3327 envanter numaralı **Kat.03** no'lu ticari amphorayı kazıcısı Cook MÖ 7. yüzyılın sonuna, Sezgin vd. de MÖ 625-575 arasına tarihlendirmişlerdir²⁶⁰. *Pitane Nekropolis*i'nden gelen ve aynı müzede 4332 envanter numarası ile kayıtlı olan benzer özelliklere sahip bir başka amphoranın da üretim tarihi MÖ 7. yüzyılın sonu – 6. yüzyılın başları olarak değerlendirilmiştir²⁶¹. **Kat.03** dışa taşkın ve yuvarlatılmış firnisli ağız kenarı, kulplarını çevreleyen firnis halkalar, kulplar üzerinden gövdeye doğru inen düşey firnis bantlar, omuzlar üzerindeki yatay “S” bezemeleri ve gövde üzerinde yer alan birbirine paralel yatay firnis bantlara sahiptir. Bu özellikleriyle, J. K. Anderson tarafından değerlendirilen ve MÖ 7. yüzyılın sonlarına tarihlendirilen *Kofina Ridge*²⁶² kazılarında ele geçmiş olan amphoralar ile benzerlikler göstermektedir. Boardman – Hayes tarafından *Tocra* kazılarında bulunan Nr.1414 ve Nr.2258 amphoralar MÖ 7. yüzyılın sonu ile MÖ 6. yüzyılın başlarına tarihlendirilmiştir²⁶³. E. Brann *Atina Agorası* kazılarında ele geçen beyaz astarlı ve firnis bezemeli Khios ticari amphora parçalarının MÖ geç 7. yüzyıla ait olduğunu belirtmiştir²⁶⁴. En erken buluntuları MÖ 630/620 civarına ait olan tabakalarda başlayan *Histria*'da, *2006T30 açması* - kutsal alan kazısında bulunan ticari amphoralar MÖ 6. yüzyılın ilk üçte birlik dilimine tarihlendirilmiştir²⁶⁵. *Klazomenai kazısı*, *Monastrakia Mezarlığı* yüzeyden gelen bir örneğin ise MÖ geç 7. yüzyıl - erken 6. yüzyıla ait olduğu

²⁵⁷ Sezgin 2009, Lev.38, Khi2.09. , Sezgin 2012, 93-98.

²⁵⁸ Nedev – Gyuzelev 2007, 63-64, Fig.2

²⁵⁹ Filis 2012b, 310. Fig.1A

²⁶⁰ Cook 1958-1959, 16, Fig.4. , Sezgin vd.2022, 49, Kat.No.034

²⁶¹ Sezgin vd.2022, 48, Kat.No.033

²⁶² Anderson 1954, 169, 173, Fig.5,no.17.

²⁶³ Boardman – Hayes 1966, 137. , Boardman – Hayes 1973, 62-63. Fig.25, 2258. ,

²⁶⁴ Brann 1962, 57, Plate 13. Nr. 225-227.

²⁶⁵ Birzescu 2013, 210 Fig. 14-15.

değerlendirilmiştir²⁶⁶. N. Sandro da *Pithecusa* kazılarında ele geçen beyaz astarlı örneklerin MÖ 6. yüzyılın başlarına ait olduğunu aktarmıştır²⁶⁷. Nedev – Gyuzelev *Sozopol Limanı* kazılarında gelen ve bir miktar uzamış boyuna sahip beyaz astarlı amphorayı Cook – Dupont’un 23.1g örneği ile benzeştirmiştir²⁶⁸. Mısır *Karnak* bölgesinden gelen kalın beyaz astarlı ve kırmızı koyu firnis bant bezemeli amphora ve *Tell el-Defenneh*’ten gelen bir amphora bu serinin Mısır’da MÖ 6. yüzyılın üçüncü çeyreğine kadar varlığını koruduğunu göstermektedir²⁶⁹. Çeşitli merkezlere ait bu örnekler dikkate alındığında kalın beyaz astarı, yükselen boynu ve incelen firnis bezemeleri ile **Kat.04** no’lu ticari amphora parçasını form özellikleri ile de birlikte değerlendirerek Khi2 grubuna dâhil etmek ve MÖ 7. yüzyılın son çeyreği ile 6. yüzyılın ilk çeyreği arasına tarihlendirmek mümkündür²⁷⁰.

Kat.05 no’lu ticari amphora parçası, ağız kenarı dışa taşkın, iç yüzü dış tarafa nazaran daha hafif bombeli bir yapı göstermekte olup silindirik boyunlu, canlı kırmızı bir firnis bezemeye sahiptir. Bu özellikleriyle *Balaban Tarlası*’nda bulunan ve MÖ geç 7. yüzyıl ile erken 6. yüzyıl arasına tarihlendirilen²⁷¹ amphora parçası ile form ve kil özellikleri bakımından benzerlik göstermektedir. **Kat.06** no’lu ağız kenarı ise dışa doğru oldukça taşkın bir yapı göstermektedir. Ağız kenarından boyuna doğru hafifçe taşan kırmızı firnisin varlığı ve omuza doğru daralan yapıdaki boyun formuyla, E. Doğer tarafından MÖ 600/590 civarına tarihlendirilen amphora parçası ile²⁷² benzerlik göstermektedir. Ayrıca *Phokaia Athena Tapınağı G10 karesi sur dibi kuyu dolgusundan* gelen ve MÖ 6. yüzyılın başına tarihlendirilen örnek ile²⁷³ M9 - M10’dan gelen bol kumlu, mikalı ve kireçli, MÖ 7. yüzyılın sonu - 6. yüzyılın başına tarihlendirilen amphora parçası²⁷⁴ ile de benzerlik göstermektedir.

²⁶⁶ Doğer 1988, 217-218, Şek.26-27, Nr. 53.

²⁶⁷ Sandro 1986, Tav.11

²⁶⁸ Nedev – Gyuzelev 2007, 63-64, Fig.4 no.1

²⁶⁹ Masson, 362, Fig.1 no1

²⁷⁰ Ayrıca bkz. Akar-Tanrıver – Foça (Archaic and Early Classical Trade Amphorae From Old Smyrna (Makale Yayın Aşamasındadır).

²⁷¹ Doğer 1988, 218, Kat.Nr.54, Şek.27.

²⁷² Doğer 1988, 219, Kat.Nr.55, 58, 59 Şek.27-28,

²⁷³ Okan 2011, Lev.19, Kat.No.18.

²⁷⁴ Atila - Okan 2018, 99, Fig.2 no.4.

Khioslu amphora üreticileri Miletos, Samos, Klazomenai ve Lesbos gibi merkezlerle eş zamanlı olarak ticari amphora üretimine başlamış²⁷⁵, adanın kaliteli şarabını ihraç etmek için tüccarlar coğrafik olarak kendilerine yakın yerleşimler ile ilk ticari ilişkilerini kurmuş, daha sonra ise Ege Denizi'ndeki adalar, Trakya ve Karadeniz'deki Hellen kolonileri ile ilişki ağını genişletmişlerdir²⁷⁶. MÖ 7. yüzyılın ikinci yarısı ile MÖ 6. yüzyılın ilk yarısı civarına tarihlendirilen beyaz astarlı, kırmızı firnis bezemeli erken Khios ticari amphoralarının bilinen genel özellikleri tez kapsamına almış olduğumuz 1 adet tüm amphora ve 5 adet amphora parçası ile uyumlu özellikler göstermektedir. Eldeki bu amphora ve amphora parçalarına ait bulguların varlığı, Khioslu tüccarların coğrafik olarak adaya yakın merkezlerden biri olan Eski Smyrna kenti ile MÖ 7. yüzyılın ikinci yarısının sonlarına doğru, muhtemelen son çeyreği itibariyle ticari ilişkiler içerisinde olduğunu tasdiklemektedir.

²⁷⁵ Monachov 2003, 11.

²⁷⁶ Archontidou-Argyri 2006, 128.

4.1.1. Katalog No: 1-06

Kat. No: 01

BULUNTU YERİ: 2014 yılından önceki kazılarda bulunan amphoralar. Kod: BYR/GDS

TANIM: Beyaz astarlı amphora ağız kenarı, boyun ve kulp parçası. Dışa taşkın, yuvarlatılmış, firnisli ağız kenarı. Firnis dudağın hemen altından 0,5 mm kadar silindirik formu boyuna doğru taşmaktadır. Kulplar ağız kenarının hemen altından başlamakta ve enine kesitte oval yapıdadır. Ağız kenarındaki firnisten başlayan 1,2 cm kalınlığındaki düşey firnis bant kulplar üzerinden devam etmektedir. Boyun ile kulpların birleşim yerini çevreleyen kalın firnis bant, tam bir çember oluşturmadan boyunu yatay olarak çevreleyen 1,5 cm kalınlığındaki banta dikey şekilde bağlanmaktadır.

ÖLÇÜLER: Ağız İç Çapı: 10cm, Dudak Yüksekliği: 2cm, Korunan Toplam Yükseklik: 15,1cm, Oval Kulp: 4,2 x 2,1cm, Firnis Kalınlığı Dikey: 2 cm, Firnis Kalınlığı Yatay: 1,6cm

HAMUR YAPISI: Yoğun miktarda ince kum, küçük tanecikli taşçık, daha az yoğunlukta kireç ve mika içeren, hafif gözenekli hamur. **Hamur Rengi:** 7.5 YR 6/4 Light Brown (Hamur ortası 10 YR 5/1 Gray), **Astar Rengi:** 5 Y 8/1 White (astar oldukça yıpranmış), **İç Yüzey Rengi:** 5 YR 8/2 Pinkish White, **Firnis Rengi:** 5 YR 6/8 Reddish Yellow

TARİH: MÖ 7. yüzyılın son çeyreği – 6. yüzyılın ilk çeyreği Khi1-Khi2

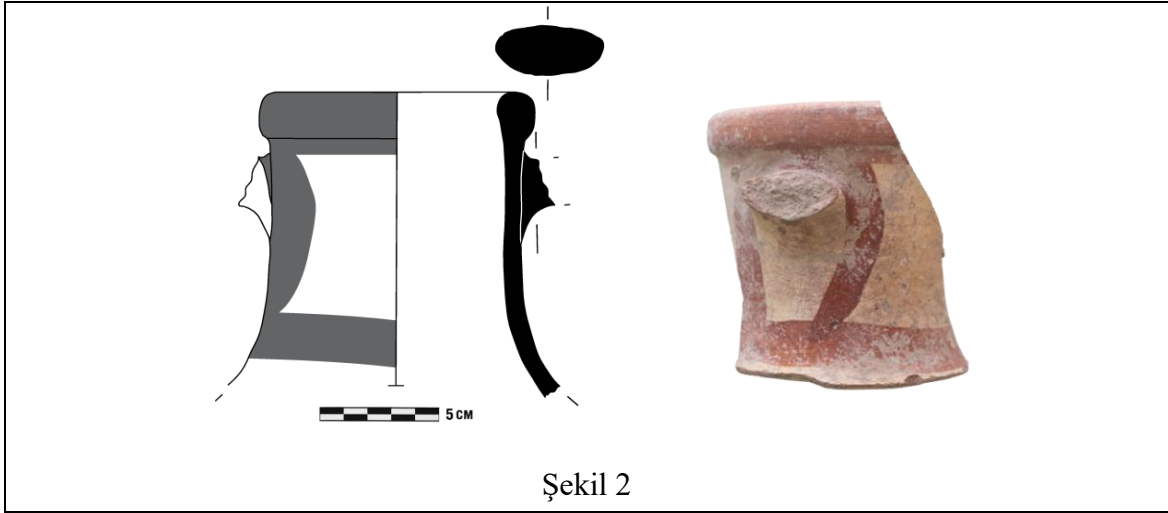
BULUNTU YERİ: 2014 yılından önceki kazılarda bulunan amphoralar. Kod: BYR B3 LI-II 9.40-9.00 seviye.

TANIM: Beyaz astarlı amphora ağız kenarı ve boyun parçası. Dışa taşkın, yuvarlatılmış, firnisli ağız kenarı. Firnis dudağın hemen altından 0,5 mm kadar silindir formlu boyuna doğru taşmaktadır. Görüldüğü kadarıyla kulplar ağız kenarının hemen altından başlamakta ve enine kesitte oval yapıdadır. Boyun ile kulpların birleşim yerini çevreleyen kalın firnis bant, tam bir çember oluşturamadan boyunu yatay olarak çevreleyen 1,5 cm kalınlığındaki banta dikey şekilde bağlanmaktadır.

ÖLÇÜLER: **Ağız Çapı:** 10 cm, **Korunan Toplam Yükseklik:** 13 cm, **Dudak Yüksekliği:** 2 cm, **Kulp:** 4,5 x 2,2 cm

HAMUR YAPISI: Yoğun kum, mika ve kireç gibi katkı maddeleri içeren, yer yer iri gözeneklere sahip hamur. **Hamur Rengi:** 5 YR 6/6 Reddish Yellow, **Astar Rengi:** 10 YR 8/2 Very Pale Brown **Firnis Rengi:** 10 R 5/6 Red.

TARİH: MÖ 7. yüzyılın son çeyreği – 6. yüzyılın ilk çeyreği Khi1-Khi2

Şekil 2

BENZER ÖRNEKLER: Cook – Dupont 1998, Fig.23.1. , Filis 2012b, 310. Fig.1A, Sezgin 2009, Lev.38 Khi2.09. , Monachov 2003, 231, Tab.1. Fig.5 (TipI-A), Nedev – Gyuzelev 2007 63-65, Fig.2.

Kat. No: 03

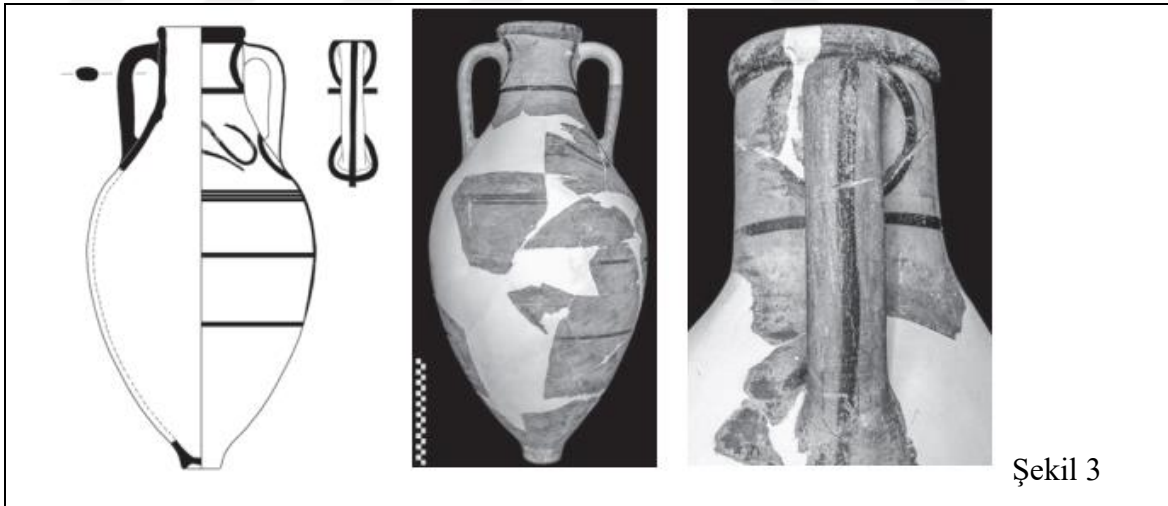
BULUNTU YERİ: 2014 yılından önceki kazılarda bulunan amphoralar. (*İzmir Arkeoloji Müzesindedir. Envanter No: 3327*)²⁷⁷

TANIM: Beyaz astarlı amphora. Dışa taşkın, yuvarlatılmış, firnisli ağız kenarı. Boyun alt bölümünde bir adet, omuzda birbirine çok yakın üç adet ve gövdede iki adet tek olmak üzere yatay firnis bant bezemeler mevcuttur. Boynun alt bölümündeki bezeme gövdedekilere nazaran daha koyu renklidir (2,5 YR 3/3 dark reddish brown). Kulpların boyuna ve omuza birleştiği yerleri firnis bant çevrelemekte (2,5 YR 3/3 dark reddish brown) ve çember oluşturmaktadır. Omuzda kulplar arasında yatay “S” firnis bezeme mevcuttur. Örtü sıva üzerinde beyaz, kalın bir astara sahip olan amphora alçı kullanılarak restore edilmiştir. Kaide halka formundadır.

ÖLÇÜLER: **Korunan Yükseklik:** 69,8 cm, **Ağız Çapı (mak.):** 13,0 cm, **Boyun Yüksekliği:** 16,4 cm, **Karın Çapı:** 36,1 cm, **Kulp Yüksekliği:** 14,9 cm, **Kulp Kesiti:** 3,5 x 2,5 cm, **Kaide Çapı (min.-max.):** 5,5 cm - 6,1 cm, **Kaide Oyuk Derinliği:** 2,5 cm, **Kapasite:** 29.54lt.

HAMUR YAPISI: Rafine killi, yoğun kireç, daha az mika katkılı hamur. **Hamur Rengi:** 5 YR 7/4 pink **Astar Rengi:** 2,5 YR 8/1 white **Firnis Rengi:** 2,5 YR 6/6 light red - 2,5 YR 3/3 dark reddish brown

TARİH: MÖ 7. yüzyılın son çeyreği – 6. yüzyılın ilk çeyreği

Şekil 3

BENZER ÖRNEKLER: Sezgin 2009, Lev.41, KHİ2.33 , Sezgin vd. 2022, 48. Kat.No. 033., Birzescu ChiosI Tafel 23., Birzescu 2013, 210 Fig.14-15. , Doğer 1988, 217-218, Şek.26-27, Nr. 53., Lambrino 1938, 103, Fig.66. 70. , Monachov 2003, 232, Tab.2 Şek.1.(Tip I-B). , Boardman – Hayes 1973, 62-63. Fig.25, 2258. , Filis 2012b, 310. Fig.1A. , Nedev – Gyuzelev 2007 63-65, Fig.4.no.1, Masson, 362, Fig.1 no1. , Sandro 1986, 45, SG 121.

²⁷⁷ Cook 1958-1959, 14-16, Fig.4. , Sezgin 2009, 197, Khi2.03. , Sezgin vd.2022, 49, Kat.N..034 ,

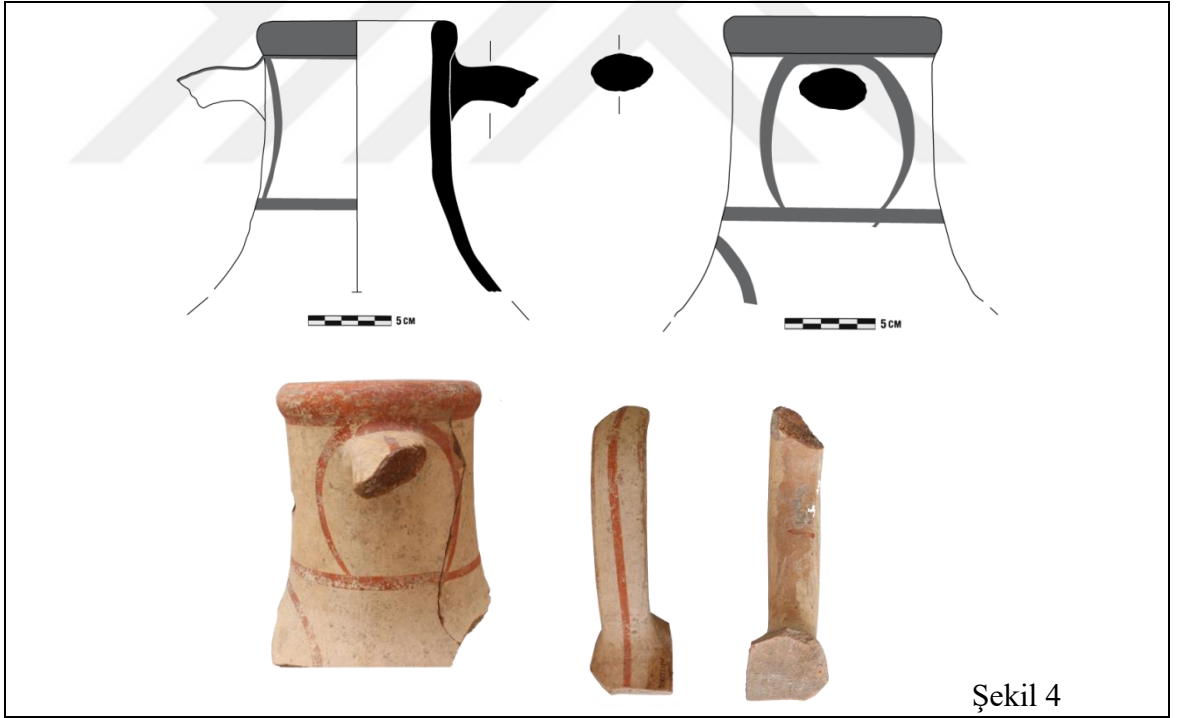
BULUNTU YERİ: Kod: BYR 122 FOF ST22 Alan içi, Duvarın batısı, Seviye: 9,41-9,26 m

TANIM: Beyaz astarlı amphora ağız kenarı, boyun ve kulp parçası. Dışa taşkın, yuvarlatılmış, firnisli ağız kenarı. Oval kesitli kulpları ağız kenarının hemen altından başlayarak çevreleyen ancak tam bir çember oluşturmayan dikey ince firnis bantlar mevcuttur. Bu bantlar boyundaki 0,7 mm kalınlığındaki yatay firnis banta bağlanmaktadır. Korunmuş kulp parçası üzerinde kulp boyunca düşey inen 4-5 mm kalınlığında firnis bant mevcuttur. Kulbun iç tarafında orta kısımda yatay ince bir firnis çizgi mevcuttur. Amphoranın korunan omuz kısmında da yatık “S” motifine ait firnis bantın küçük bir kısmı seçilmektedir.

ÖLÇÜLER: Ağız İç Çapı: 10 cm, Korunan Yükseklik: 16,2 cm, Oval Kulp: 2,2 x 4,4 cm

HAMUR YAPISI: Yoğun miktarda kum veya küçük taşçık, kireç ve mikadan oluşan hafif gözenekli yapıda hamur. **Hamur Rengi:** 5 YR 6/8 Reddish Yellow, **Astar Rengi:** 7.5 YR 8/1 White (beyaz renkli kalın astar). Kısım görülen dış yüzey hamur rengi ise 7.5 YR 8/3 Pink'tir. **İç Yüzey Rengi:** 5 YR 8/4 Pink, **Ağız kenarı, boyun ve kulptaki firnis:** 10 R 5/8 Red.

TARİH: MÖ 7. yüzyılın son çeyreği – 6. yüzyılın ilk çeyreği

Şekil 4

BENZER ÖRNEKLER: Sezgin 2009, Lev.41, KHİ2.33. , Sezgin vd. 2022, 48. Kat. No. 33. , Birzescu ChiosI Tafel 23. , Birzescu 2013, 210 Fig.14-15. , Doğer 1988, 217-218, Şek.26-27, Nr. 53. , Lambrino 1938, 103, Fig.66. 70. , Monachov 2003, 232, Tab.2 Şek.1.(I-B) , Boardman – Hayes 1973, 62-63. Fig.25, 2258. , Filis 2012b, 310. Fig.1A. , Nedev – Gyuzelev 2007 63-65, Fig.4.no.1. , Masson, 362, Fig.1 no1. , Sandro 1986, 45, SG 121. , Brann 1962, 57 Plate.13 no.225. , Akar-Tanrıver – Foça (Archaic and Early Classical Trade Amphorae From Old Smyrna (Makale Yayın Aşamasındadır).

Kat. No: 05

BULUNTU YERİ: 2014 yılından önceki kazılarda bulunan amphoralar. Kod: 19 L 2007 KASA 127.

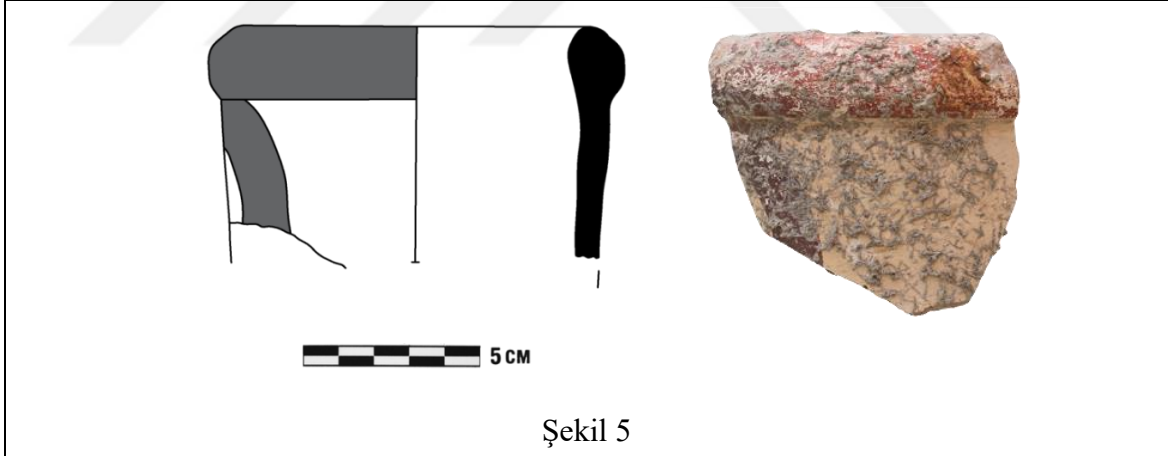
TANIM: Beyaz astarlı amphora ağız kenarı ve boyun parçası. Dış yüzü bombeli, iç yüzü hafifçe içe dönük ve bombeli ağız kenarı. Dış yüzeyinde maruz kaldığı ortamdan kaynaklı yoğun bir kalker tabakası görülmektedir. Ağız kenarı firnisli, boyun üzerinde düşey firnis bant görülmektedir.

ÖLÇÜLER: **Ağız Çapı Yaklaşık:** 10 cm **Korunan Yükseklik:** 6,9 cm **Dudak Yüksekliği:** 2,1 cm

HAMUR YAPISI: Yoğun miktarda taşçık, kum, kireç vb. katkı maddeleri içeren, yer yer iri gözeneklere sahip hamur.

Hamur Rengi: 5 YR 6/6 Reddish Yellow **Astar Rengi:** 10 YR 8/2 Very Pale Brown **Firnis Rengi:** 7,5 YR 5/6 Red (AĞIZ), 2,5 YR 5/3 Reddish Brown (BOYUN)

TARİH: MÖ 7. yüzyılın son çeyreği – 6. yüzyılın ilk çeyreği

BENZER ÖRNEKLER: Sezgin 2009, Lev.40 Khi2.22 , Birzescu ChiosI Tafel 23-24 , Birzescu 2013, 210 Fig.14, Filis 2012b, 310. Fig.1A nr.4. , Doğer 1988, 218 Kat.Nr.54, Şek.27.

BULUNTU YERİ: 2014 yılından önceki kazılarda bulunan amphoralar. Kod: 19 L 2007 KASA 127.

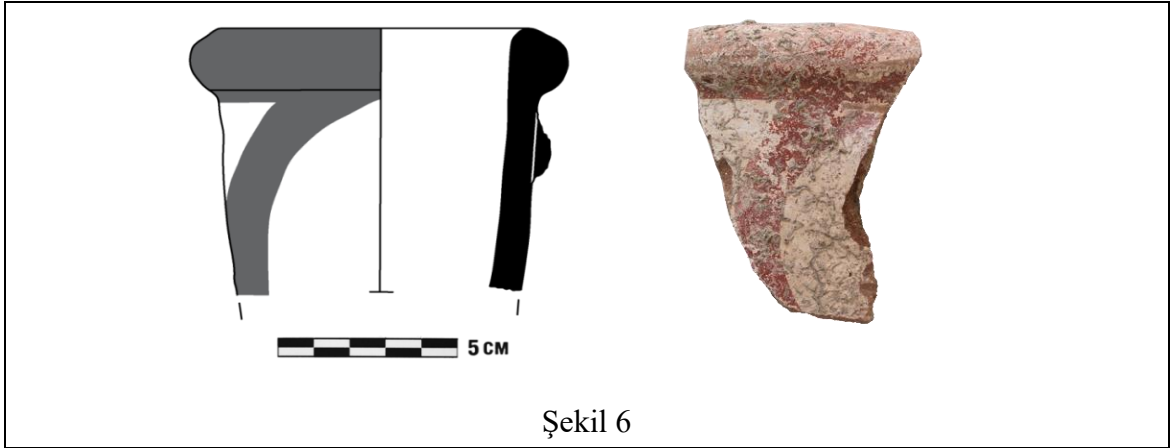
TANIM: Amphora ağız kenarı ve boyun parçası. Beyaz astar ve kırmızı renkte firnis görülmektedir. Kulp bağlantı yerindeki kabarıklık kısmen seçilebilmektedir. Dış yüzeyde maruz kaldığı ortamdan kaynaklı kalker gözlenmektedir. Dışa çekik, bilezik formu ağız yapısı. Firnisin ağız kenarının biraz altına doğru taşıdığı görülmektedir. Ağız kenarından başlayan düşey firnis bantın kulp bağlantı yerini çevrelediği tahmin edilmektedir. Boyun omuza doğru hafifçe daralmaktadır.

ÖLÇÜLER: Ağız İç Çapı Yaklaşık: 9,3 cm Korunan Yükseklik: 8,4 cm Dudak Yüksekliği: 2 cm

HAMUR YAPISI: Yoğun miktarda taşçık, kum vb. katkı maddeleri içeren, süngerimsi biçimde gözenekli, ortası grileşmiş hamur.

Hamur Rengi: 5 YR 6/4 Light Reddish Brown (İç kısımda 5 YR 6/1 Gray) **Astar Rengi:** 10 YR 8/1 White **Firnis Rengi:** 7,5 YR 5/6 Red **İç Yüzey Rengi:** 5 YR 7/3 Pink

TARİH: MÖ 7. yüzyılın son çeyreği – 6. yüzyılın ilk çeyreği

BENZER ÖRNEKLER: Sezgin 2009, Lev.41, KHİ2.31 , Doğer 1988, 219, Şek.27, no55, no58, no59. , Okan 2011, Lev.19, Kat.No.18. , Atila – Okan 2018, 99, Fig.2 no.4. ,

4.2. Eski Smyrna’da Bulunan Şişkin Boyunlu (Bulging - Necked) Khios Amporaları (Katalog No: 07 - 15)

Bu başlık altında, Eski Smyrna kazılarında ele geçmiş olan ve Khios amphoraları ile ilişkilendirilen, MÖ 6. yüzyılın son çeyreği ile MÖ 5. yüzyılın son çeyreğinin başlangıcı arasına tarihlendirilen şişkin boyunlu amphoralar grubuna ait 9 adet amphora parçası incelenmiştir. Elimizdeki örneklerin tamamı ağız kenarı, boyun ve kulp parçalarından oluşmakta olup tam şekilde korunmuş amphora bulunmamaktadır. **Kat.10** no’lu ağız kenarı – kulp parçası G23-24 açmasında 2019 yılında yapılan yeni dönem kazılarında bulunmuş olup diğer 8 adet örneğimiz 2014 yılından önceki kazılardan gelen ve kazı evinin depolarında muhafaza edilen parçalardan oluşmaktadır. Eski kazılara ait veriler çok sağlıklı olmadığı için ait oldukları konteks veya mutlak stratigrafik verilerden ziyade yayını yapılmış olan benzerleri ile tipolojik olarak karşılaştırmak suretiyle görece bir tarihlendirme yapılmaya çalışılmıştır.

U. Knigge’nin *Atina Kerameikos* kazılarında kapalı konteksten ele geçen amphoralar ile yapmış olduğu sınıflandırmaya göre, oval yapıda olmayan yani yuvarlak yapı gösteren ve firnisli ağız kenarına sahip olan amphoralar, şişkin boyunlu C serisinin erken örneklerini oluşturmaktadır. Buna göre, kulplar üzerinde düşey ince firnis çizgiler, kulplar arasında ağız kenarına yakın yerleştirilen küçük firnis halka ve hafif şişkinleşmeye başlayan boyun C/1 grubu olarak adlandırılmış ve MÖ 6. yüzyılın sonları ile MÖ 5. yüzyılın başlarına tarihlendirilmiştir²⁷⁸. Boulter, *Atina Agorası* kazılarında bulunan bir adet tüm amphora ve bir ağız-kulp parçasını MÖ 480 öncesine tarihlendirmiştir²⁷⁹. Lawall ise *Atina Agora* kazılarından gelen 23 no’lu amphorayı MÖ 480’e tarihlendirmiştir²⁸⁰. Filis tarafından *Karabournaki* kazılarında bulunan MÖ 6. yüzyılın sonları ve MÖ 5. yüzyılın başlarına tarihlendirilen şişkin boyunlu bir adet tüm amphora ve birkaç amphora parçası C/1 olarak sınıflandırılmıştır²⁸¹. Filis ayrıca *Neapolis Parthenos Kutsal Alanı* kazılarında ele geçen Khios amphoralarından şişkin

²⁷⁸ Knigge 1979, 23. C/1 örnekler için bkz: Taf.9 17(SW137), Taf.48 34(HW 58), Taf.49 48 (SW 127), Taf.51 95 (SW 147).

²⁷⁹ Boulter 1953, 104.Nr.150.152, pl.39.

²⁸⁰ Lawall 1995, 356. Fig.23

²⁸¹ Filis 2012b, 310. Fig.1B

boyunlu örneklerin özelliklerinin Lambrino 1 grubu ile ve Cook-Dupont'un 23.2d-e örnekleri ile benzerliğini ifade etmiş, ele geçtikleri konteksin MÖ 480'den önceye tarihlendirilmesinden dolayı söz konusu amphoraları da C/1 grubu olarak değerlendirmiştir²⁸². *Klazomenai Akpınar Nekropolisi'nden* gelen 116/m no'lu amphora ise gövdesi üzerine kapak şeklinde oturtulan Klazomenai siyah figür tekniği ile bezeli amphora sayesinde MÖ 6. yüzyılın sonuna tarihlendirilmiştir²⁸³. Tüm bu bilgiler ışığında, omuzdan yukarısı korunmuş olan ağız kenarı, boyun ve kulp parçasından oluşan **Kat.07** no'lu amphora C/1 grubu amphora olarak değerlendirilmiş ve MÖ 6. yüzyılın son çeyreği ile 5. yüzyılın ilk çeyreği arasına tarihlendirilmiştir²⁸⁴.

Kat.08 nolu kaide, *Kaunos Tapınak Terası'ndan*²⁸⁵ ele geçen ve MÖ 490'a tarihlendirilen Şek.1 no'lu amphora kaidesine ve *Patara* kazılarında²⁸⁶ ele geçen MÖ 525-480/75 arasına tarihlendirilen amphora kaidesine benzerlik göstermektedir. Bunun yanında *Gela 1 Batığı-Sicilya'dan* bilinen MÖ 550-490 arasına tarihlendirilmiş olan gövde - kaide parçasına²⁸⁷ benzeyen oturma düzlemi ve oyuk özellikleri göstermektedir. Kaidede oturma düzleminde dudağın içe doğru hafif yuvarlatılmış şekilde çekilmesi, oyğun genişliği ve derinliği bakımından görülen bu benzerlikler ışığında parçayı MÖ 6. yüzyılın son çeyreği ile 5. yüzyılın ilk çeyreği arasına tarihlendirmek mümkün görünmektedir.

Kat.09 no'lu ağız kenarı, boyun ve kulp parçası, *Patara'da* bulunan MÖ 525-480/75 arasına tarihlendirilen bir ağız kenarı²⁸⁸ ve *Phokaia* kazılarında *Mehmet Aslan I.Parsel'de* bulunan MÖ 6. yüzyılın son çeyreğine tarihlendirilen ağız kenarı-boyun-kulp parçası²⁸⁹ ile benzerlik göstermektedir. Ayrıca *Klazomenai* kazılarında *F. Gül Tarlası'nda* bulunan benzer bir kırık kulplu ağız kenarı - boyun parçası da MÖ 6.

²⁸² Filis 2022, 427-428, Fig.4b

²⁸³ Hürmüzlü 2003, 399, Fig.65 116/m

²⁸⁴ Ayrıca bkz. Akar-Tanriver – Foça (Archaic and Early Classical Trade Amphorae From Old Smyrna (Makale Yayın Aşamasındadır).

²⁸⁵ Bulba 1994, Lev.18 Şek.1

²⁸⁶ Dündar 2012, Lev.15 KhiA.30,

²⁸⁷ Sezgin 2009, 221, Lev.57 Khi6.19. ; Sezgin 2012, 107.

²⁸⁸ Dündar 2012, Lev.14 KhiA.17

²⁸⁹ Selçuk 1998, 155, Lev.2 Şek.7

yüzyılın sonu ile 5. yüzyılın başlarına tarihlendirilmiştir²⁹⁰. Seifert, *Milet Kalabaktepe ve Bouloterion'un batısındaki kazılarda bulunan 172 ve 173 no'lu ampora ağız parçalarını* MÖ 6. yüzyılın sonu olarak değerlendirmiştir²⁹¹. *Seyitömer Höyük* kazılarında G-7 plankaresinde ele geçen 1 no'lu ağız kenarı-boyun-kulp parçası da aynı şekilde MÖ 6. yüzyılın sonu ile MÖ 5. yüzyılın başlarına tarihlendirilmiştir²⁹². **Kat.09** aynı zamanda kulplarının açısı ve dudak kesiti itibarıyla *Dubăsari'de*²⁹³ bulunan amphora ile ve *Korinth - Punik Amphora Yapısı'nda* ele geçen 106 no'lu örnek ile de benzeşmektedir²⁹⁴. Boulter, *Atina Agorası'nda* MÖ 430 civarında son kullanımı olan kuyudan gelen ve ağız kenarının tam yuvarlak olmayıp kulpların takıldığı taraftan basık olduğunu belirttiği ve MÖ 5. yüzyılın ilk yarısına tarihlendirilen 150 no'lu amphoranın²⁹⁵ da hafif oval yapıda ağıza sahip **Kat.09**'a benzerliği dikkate alındığında elimizdeki örneği şişkin boyunlu amphoralar serisinin erken versiyonu olan C/1 grubu'nun sonları ile C/2 grubu arasına MÖ 5. yüzyılın ilk yarısına dâhil etmek mümkün görünmektedir.

C/2 amphoralar MÖ 480'den itibaren görülmeye başlamış, C/1'in üretiminin bir anda bitirildiği tespit edilmiştir. Bu süreç Pers saldırılarının yaşandığı ve Atina'nın tahrip edildiği döneme denk gelmektedir. Piyasaya çıkan bu yeni amphoraların boyun şişkinliğinin daha belirginleştiği, ağız kenarlarının daha kalın hale geldiği, gövdenin bir miktar daralıp uzadığı, bu süreçte yanlardan kulpların takıldığı yerlerden boyunun sıkıştırılarak oval bir ağız yapısı meydana getirildiği görülmektedir. Artık firnis bezemeler, daireler ve çapraz şeritler oldukça azalmıştır²⁹⁶.

2019 yılında Eski Smyrna'da, kentin Batı sınırını tespit etmek ve muhtemel bir giriş kapısını ortaya çıkarabilmek amacıyla Batı Sur Araştırmaları kapsamında G 23-24 açmasında²⁹⁷ çalışmalar yapılmıştır. Açmanın kuzey bölümünde yapılan kazı

²⁹⁰ Doğer 1988, 239, Şek.38 no.95

²⁹¹ Seifert 2004, 23, Kat.Nr.172-173.

²⁹² Coşkun – Çevirici-Coşkun 2017, 242 fig.1, no.1

²⁹³ Mateevici 2013, 293-294.

²⁹⁴ Mattingly 1981, 79. Fig.1 no.106

²⁹⁵ Boulter 1953, 104, 150, 152. Plate.39.

²⁹⁶ Knigge 1976, 23-24. , Lawall 1995, 88-110. , Lawall 2005, 75-79.

²⁹⁷ Eski Smyrna'da 1948-1951 yılları arasında yapılan kazılar sırasında alanın Batı kenarında bazı sondajlar açılmış ve MÖ 7. yüzyıla ait sur kalıntıları tespit edilmiş olup R. V. Nicholls tarafından

çalışmasında 4,69-4,51 m seviyede ele geçen **Kat.10** no'lu amphora parçası, MÖ 5. - 4. yüzyıla ait karışık malzeme ile birlikte ele geçmiştir. M. Lawall'ın MÖ 450'ye tarihlendirdiği 26 no'lu amphora parçasıyla²⁹⁸, ayrıca *Daskyleion* kazılarında bulunan ve MÖ 5. yüzyılın ikinci çereği ile en geç MÖ 440 yılına tarihlendirilen 14 no'lu ağız ve boyun parçası²⁹⁹ ile benzerlik göstermektedir.

Kat.11, Kat.12, Kat.13, Kat.14 ve Kat.15 nolu amphoraları, şişkin boyunlu amphoraların boyunlarının giderek uzadığı, boyundaki şişkinliğin yukarıya ağız kenarına doğru çekildiği ve ağız kenarının hem dışarıya doğru hem de içeriye doğru çekilerek daha kuvvetli bir görünüm aldığı gruba dâhil etmek mümkündür³⁰⁰. J. K. Anderson boyun şişkinliğinin ağız kenarının altındaki bölüm ile sınırlı kaldığı ve keskin bir şekilde kesildiği, C/3 olarak tanımlanan bu evreyi çirkin boyun şekli olarak tanımlamış ve bu serinin uzun sürmediğini aktarmıştır³⁰¹. *Tektaş Burnu Batığı* 'ndan ele geçen C/3 amphora bu değişime uygun özellikler göstermekte ve geminin enkazını MÖ 430/25'ten önceye tarihlendirmektedir³⁰². *Atina Agora* 'sında yapılan kazılarda, MÖ 430-425 yılları arasında kapanan bir kuyudan şişkin boyunlu Khios amphoralarının son evresi olan C/3'e ait örnekler bulunmuştur. *Korinth*'den gelen örnekler ise MÖ 430'lara tarihlendirilmiştir³⁰³. *Kerameikos* kazılarında da *Süd-Hügel Mezarlığı* 'na yapılan son definler arasında, C/3 Khios amphoralarının kullanıldığı iki bebek gömüsü bulunmaktadır³⁰⁴. Monachov Ch.11, 12 ve 14 no'lu amphoraları MÖ 5. yüzyılın üçüncü çeyreğine³⁰⁵, M. Lawall fig.30 no'lu benzer örneği MÖ 440-430/25'e³⁰⁶ ve Sakarya

yürütülmüş olan bu çalışmalar "Old-Smyrna: The Iron Age Fortifications and Associated Remains on the City Perimeter" başlığı altında yayınlanmıştır.

²⁹⁸ Lawall 1995, 356 fig.26.

²⁹⁹ Atila 2003, şek.5 kat.no.14. , bkz. Atila – Okan 2018, Fig.3 no.13

³⁰⁰ Ayrıca bkz. Akar-Tanrıver – Foça (Archaic and Early Classical Trade Amphorae From Old-Smyrna (Makale Yayın Aşamasındadır).

³⁰¹ Anderson 1954, 175, fig.8, no.51b.

³⁰² Carlson 2004, 22-25. , Carlson 2013, 1-24.

³⁰³ Mattingly 1981, 79-80. Fig, I, PlateIa

³⁰⁴ Knigge 1979, Taf.59 215(HW 46), Taf.56 188(HW 226).

³⁰⁵ Monachov et al. 2016, 66-68, ch.11, ch.12, ch.14.

³⁰⁶ Lawall 1995, 358, fig.30.

Burgaz kazılarında ele geçen LXI – 218 no’lu ağız-boyun parçasını MÖ 5. yüzyılın üçüncü çeyreğine³⁰⁷ tarihlendirmiştir.

Kat.15 no’lu amphora yukarıda belirtilen özelliklerin yanında, şişkin boynun hemen altında görülen, insize A harfi, 4 adet baskı nokta ve bunların altında görülen bir adet çentik izi ile ön plana çıkmaktadır. Dört adet baskı noktadan meydana gelen benzer işaret daha erken bir döneme ait, MÖ 6. yüzyılın üçüncü çeyreğine tarihlendirilen ve *Eastern-Crimean Historical and Cultural Museum*’da yer alan baca boyunlu bir amphorada da görülmektedir³⁰⁸. İnsize “A” harfinin benzerleri ise *Krasnodar State Historical and Archaeological Museum*’da bulunan Ch.5 no’lu MÖ 440-430 civarına tarihlendirilen bir düz boyunlu amphoranın boyun üst kısmında, ayrıca MÖ 420-410 civarına tarihlendirilen düz boyunlu bir amphoranın boyun üst kısmında kulplar arasına denk gelen bölümde karşımıza çıkmaktadır³⁰⁹. Farklı dönemlere tarihlendirilen Khios ticari amphoraları üzerinde çok sık olmamakla birlikte görülen bu işaretlerin sevkıyattan önce, hatta pişirilmeden önce çizilerek veya kimi zaman da firnisleme yoluyla uygulanan³¹⁰, belli bir standardı olmayan³¹¹ bir tür ticari marka olabileceği düşünülmektedir³¹².

Eski Smyrna’da bulunan şişkin boyunlu seri ile ilişkili olarak **Kat.07**’den **Kat.15**’e kadar toplam 9 adet amphora parçası tezimiz kapsamına alınmış olup bu örnekler Geç Arkaik Dönem ile MÖ 5. yüzyıl içerisinde şişkin boyunlu Khios ticari amphoralarının üretim sürecinde geçirdikleri gelişim ve değişimler ile paralellik göstermektedir. Bu amphoraların varlığı Klasik Dönem’de de Khios ile Eski Smyrna arasındaki ilişkilerin devam ettiğini göstermesi bakımından önem arz etmektedir.

³⁰⁷ Sakarya 2016, Plate LXI, fig.218.

³⁰⁸ Monachov et al. 2016, Каталог p:61, Ch1.

³⁰⁹ Monachov et al. 2022, 76, Ch.5

³¹⁰ Lawall 2005, 79-83.

³¹¹ Banari 2003, 91-92.

³¹² Anderson 1954, 169. , Monachov 2003, 16.

4.2.1. Katalog No: 07-15

Katalog No: 07

BULUNTU YERİ: 2014 yılından önceki kazılarda bulunan amphoralar. BYR/GDS 113

TANIM: Amphora ağız kenarı, boyun ve kulp parçası. Hafif dışa taşkın, yuvarlatılmış, bilezik formu firnisli ağız kenarı. Ağız kenarı oturma düzleminin yarısı firnislenmiştir. Firnis ağız kenarından boyuna doğru taşmaktadır. Boyun çok hafif şişkin ve yüksektir. Oval kesitli kulplar ağız kenarının hemen bitiminden çıkarak omuza dik bağlanmaktadır. Kulp üzerinde ağız kenarındaki firnisten yaklaşık 1,5 cm sonra bir nokta ile başlayan 2 mm kalınlığında, düzgün olmayan bir firnis bant dikey şekilde omuza inmektedir. İki kulbun ortasında, dudağın yaklaşık 1 cm kadar altında bir adet firnis halka mevcuttur.

ÖLÇÜLER: Ağız İç Çap: 8 cm Ağız Dış Çap: 10,2 cm Korunan Yükseklik: 16,5 cm Kulp: 3,6 x 2,4cm.

HAMUR YAPISI: Yoğun miktarda kum, küçük tanecikli taşçık ve beyaz renkli katkı maddesinden (kireç ?) meydana gelen, yoğun gözenekli yapıda hamur.

Hamur Rengi: 10 YR 5/4 Yellowish Brown **Dış Yüzey Rengi:** 7,5 YR 8/4 Pink **İç Yüzey Rengi:** 10 YR 7/2 Light Gray **Ağız Kenarı Firnisi:** 2.5 YR 6/4 Light Reddish Brown, **Firnis Daire:** 2.5 YR 5/3 Reddish Brown

TARİH: MÖ 6. yüzyılın sonu – 5. yüzyılın başı

Şekil 07

BENZER ÖRNEKLER: Filis 2012b, 310. Fig.1B. , Filis 2022, 427-428, Fig.4b. , Lawall 1995, 356, Fig.23. , Cook- Dupont fig.23.2 d-e. , Knigge 1976, 23, Taf.9 17(SW 137), Taf.48 34(HW 58), Taf.49 48(SW127), Taf.51 95(SW 147). , Hürmüzlü 2003, 399, Fig.65 116/m. , Lemaitre 2007, 177 Fig.2 no.3. , Lawall et al. 2010, Vol.1 359, Vol.2 Plate 290 L-10. , Dimitriu et al. 1954, 372 Fig.167. , Monachov 2003, 233, Tab.3 Fig.4 (TipII-B). , Monachov et al. 2019, 79, ch.17. , Akar-Tanrıver – Foça (Archaic and Early Classical Trade Amphorae From Old Smyrna (Makale Yayın Aşamasındadır).

Katalog No: 08

BULUNTU YERİ: 2014 yılından önceki kazılarda bulunan amphoralar. BYR/GDS

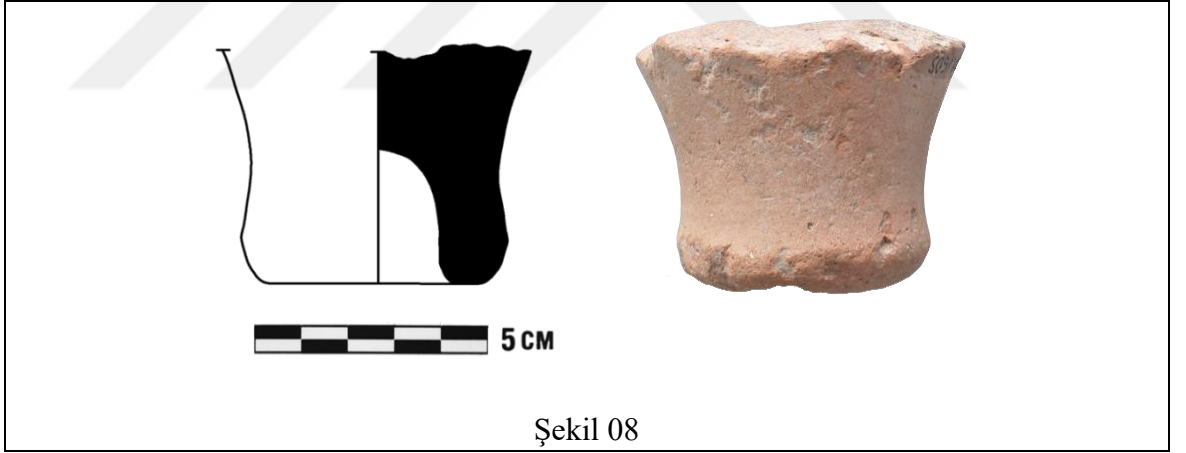
TANIM: Amphora kaide parçası. Gövdenin kaideye doğru yumuşak bir geçişle birleşim yaptığı yerden kırılmıştır. Kaidenin alt uç kısmında oturma düzlemi hafif deforme olmuştur. Yuvarlak şekilli oturma düzleminden sonra kaide içi oyuk hafif genişleyen yapıdadır.

ÖLÇÜLER: **Kaide Çapı:** 5 cm, **Korunan Yükseklik:** 5 cm, **Kaide İçi Oyuk Çapı:** 2,5 cm, **Kaide Oyuk Derinliği:** 2,9 cm.

HAMUR YAPISI: Sıkı hamur dokusu, yer yer ince gözenekler mevcuttur. Çok küçük tanecikli taşçık ve az miktarda mika katkısı mevcuttur.

Hamur Rengi: 2.5 YR 8/3 Pink, **Dış Yüzey Rengi:** 5 YR 7/6 Reddish Yellow

TARİH: MÖ 6. yüzyılın sonu – 5. yüzyılın başı

Şekil 08

BENZER ÖRNEKLER: Bulba 1994, Lev.18 Şek.1., Monakhov 2003, Tab.4 no.3. (TipIII-A erken varyant) , DüNDAR 2012, Lev.15 KhiA.30. , Sezgin 2009, 221, Lev.57 Khi6.19

Katalog No: 09

BULUNTU YERİ: 2014 yılından önceki kazılarda bulunan amphoralar. **BYR/GDS 114**

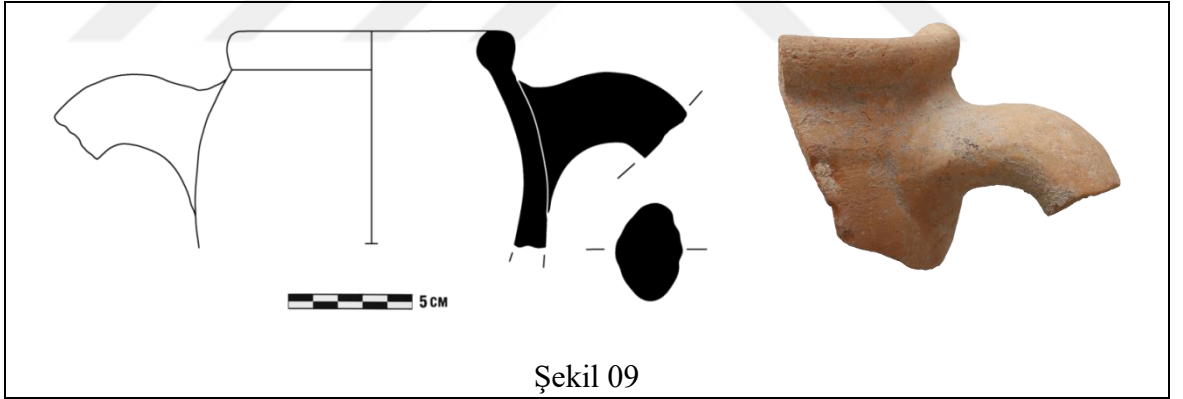
TANIM: Amphora ağız kenarı, şişkin boyun ve kulp parçası. Dudak hafif yukarıya kalkık, yuvarlak kesitli ve dışa taşkın yapıdadır. Alçak yapıdaki ağız kenarı kulpların olduğu taraflardan hafif bastırılmış (oval) formdadır. Kulplar ağız kenarının hemen altından başlamakta, önce yay şeklinde yukarıya doğru yükselmektedir.

ÖLÇÜLER: **Ağız Çapı yaklaşık:** 11 cm **Korunan Yükseklik:** 8,6 cm. **Oval Kulp:** 2,6 x 4 cm.

HAMUR YAPISI: Yoğun miktarda mika, kum ve küçük tanecikli taşçık içeren, ince gözenek yapılı ve sıkı dokulu hamur.

Hamur Rengi: 5 YR 6/6 Reddish Yellow **Dış Yüzey Rengi:** 5 YR 8/3 Pink **İç Yüzey Rengi:** 5 YR 7/6 Reddish Yellow

TARİH: MÖ 5. yüzyılın ilk yarısı

BENZER ÖRNEKLER: Boulter 1953, 104. Nr.150. Pl.39. , Doğer 1988, Şek.38 Khi95 , Sezgin 2009, Lev.53, Khi6.01, Mattingly 1981, 79. Fig.1 no.106 , Coşkun – Çevirici-Coşkun 2017, 242 fig.1, no.1. , DüNDAR 2012, Lev.14 KhiA.17. , Selçuk 1998, 155, ev.2 Şek.7. , Knigge 1976, Taf.49 48(SW127), Taf.51 95(SW147). , Lawall 2002, 232 Fig.11 no.65. , Seifert 2004, 23, Kat.No.173-174.

Katalog No: 10

BULUNTU YERİ: G 23-24 Kuzey. Seramik tabanlı alanın kaldırılması 4,69 - 4,51 m CVS - 2019

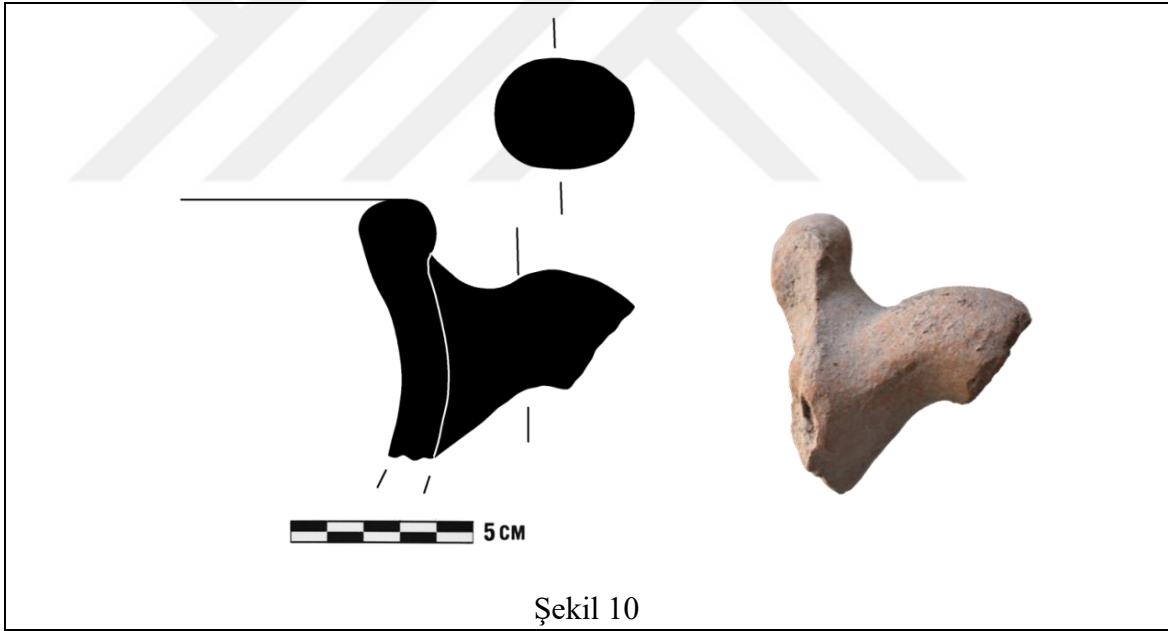
TANIM: Amphora ağız kenarı ve kulp parçası. Yuvarlatılmış dışa taşkın ağız kenarı, iç kısımda da içeriye doğru yuvarlatılmıştır. Şişkin boyun ve yuvarlağa yakın oval kulp. Kulplar hemen ağız kenarının bitiminden takılmıştır ve yay şeklinde kıvrılarak aşağıya yönelmektedir.

ÖLÇÜLER: **Ağız Çapı:** Ölçülemedi. **Yükseklik:** 7 cm **Oval Kulp:** 3,6 x 2,8 cm

HAMUR YAPISI: İnce kum, mika, kireç ve taşçık katkılı, gözenekli yapıda hamur.

Hamur Rengi: 2.5 YR 6/8 Light Red. **Dış Yüzey Rengi:** 5 YR 8/4 Pink **İç Yüzey Rengi:** 5 YR 7/6 Redish Yellow

TARİH: MÖ 5. yüzyılın ilk yarısı

Şekil 10

BENZER ÖRNEKLER: Lawall 1995, 356, Fig.26. , Atila 2003, Şek.5 Kat.No.14. , Atila - Okan 2018, 99, Fig.3 no.13. , Knigge 1976, Taf.9 226 (SW132). , Lawall et al. 2010, Vol.1 375, Vol.2 Plate 294 L-68. , Tzoché 2007, 85, Fig.9 no.1. , Sakarya 2016, Plate LXI, Fig.217., Lemaitre 2007, 177 Fig.2 no.4.

Katalog No: 11

BULUNTU YERİ: 2014 yılından önceki kazılarda bulunan amphoralar. BYR/GDS

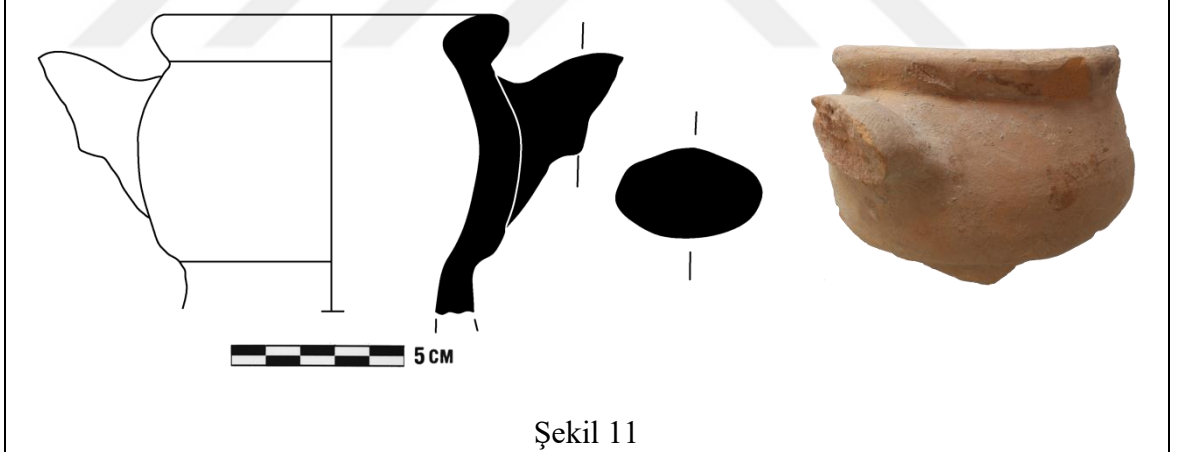
TANIM: Amphora ağız kenarı, şişkin boyun ve kulp parçası. Oldukça dışarıya çekik, hafif yukarıya kalkık ve iç kısımda içeriye çekik ağız kenarı. Ağız kenarı tam daire oluşturmamakta, kulpların olduğu taraftan hafifçe bastırılmış (oval) yapıdadır. Kulplar ağız kenarının hemen altından başlamakta, yukarı yönelimli kıvrılmaktadır. Kulplar oval kesitlidir.

ÖLÇÜLER: Ağız Çapı yaklaşık: 10 cm Korunan Yükseklik: 8,6 cm. Oval Kulp: 2,6 x 4,2 cm.

HAMUR YAPISI: Kum, ince elenmiş küçük tanecikli taştık ve beyaz renkli katkı maddesi ile mika içeren ince gözenekli yapıda hamur.

Hamur Rengi: 5 YR 6/8 Reddish Yellow **Dış Yüzey Rengi:** 5 YR 8/2 Pinkish White **İç Yüzey Rengi:** 5 YR 7/3 Pink

TARİH: MÖ 5. yüzyılın ikinci yarısı C/3

Şekil 11

BENZER ÖRNEKLER: Lawall 1995, 358, fig.30 (440-430/25). , Monachov 2016, 66-68, ch.11, ch.12, ch.14. (5.yy üçüncü çeyrek). , Monachov 2003, 237, Tab.7 (III-C varyantı geç evre). , Monachov et al. 2019, 84 ch.28. , Talcott 1935, 496, fig.17, no.86. , Anderson 1954, 175, fig.8, no.51b. , Zeest 1960, 140, Tab. IV, no.11(sağ üstteki). , Mattingly 1981, 79, Fig. I C-1977-107, C-1977-125. , Atila 2003, Şek. Kat.No.19. , Sakarya 2016, Plate LXI, Fig.218. , Başdemir 2019, ÇM.007. , Monachov et al. 2022, 75, Ch.4.

Katalog No: 12

BULUNTU YERİ: 2014 yılından önceki kazılarda bulunan amphoralar. BYR/GDS 111

TANIM: Amhora ağız kenarı, şişkin boyun ve kulp parçası. Oldukça dışarıya taşkın, yukarıya kalkık, iç kısımda içeriye çekik ağız kenarı. Ağız kenarı kulpların olduğu taraftan hafifçe bastırılmış (oval) yapıdadır. Kulplar ağız kenarının hemen altından başlamakta, yukarıya yönelimli ve oval kesitlidir. Şişkin boyunun keskin şekilde sona erdiği yerden itibaren boyun omuza doğru genişleyerek devam etmektedir.

ÖLÇÜLER: **Ağız Çapı yaklaşık:** 8 cm (en geniş yeri 11 cm.) **Korunan Yükseklik:** 20,1 cm. **Oval Kulp:** 3,9 x 2,8 cm.

HAMUR YAPISI: İnce kum, küçük taneli taşçık ve mika katkılı, sıkı dokuya sahip, çok ince gözenekli hamur.

Hamur Rengi: 5 YR 6/4 Light Reddish Brown **Dış Yüzey Rengi:** 5 YR 8/3 Pink **İç Yüzey Rengi:** 5 YR 5/1 Gray (Koyu renkli bir astar ile kaplıdır) Reçine ??

TARİH: MÖ 5. yüzyılın ikinci yarısı C/3

Şekil 12

BENZER ÖRNEKLER: Lawall 1995, 358, fig.30 (440-430/25). , Monachov 2016, 66-68, ch.11, ch.12, ch.14. (5.yy üçüncü çeyrek). , Monachov 2003, 237, Tab.7 (III-C varyantı geç evre). , Monachov et al. 2019, 84 ch.28. , Talcott 1935, 496, fig.17, no.86. , Anderson 1954, 175, fig.8, no.51b. , Zeest 1960, 140, Tab. IV, no.11(sağ üstteki). , Mattingly 1981, 79, Fig. I C-1977-107, C-1977-125. , Atilla 2003, Şek. Kat.No.19. , Sakarya 2016, Plate LXI, Fig.218. , Başdemir 2019, ÇM.007. , Monachov et al. 2022, 75, Ch.4.

Katalog No: 13

BULUNTU YERİ: 2014 yılından önceki kazılarda bulunan amphoralar. BYR/GDS 112

TANIM: Amhora ağız kenarı, şişkin boyun ve kulp parçası. Oldukça dışarıya taşkın, yukarıya kalkık, iç kısımda içeriye çekik ağız kenarı. Ağız kenarı kulpların olduğu taraftan bastırılmış (oval) yapıdadır. Kulplar ağız kenarının hemen altından başlamakta, yukarıya yönelimli ve oval kesitlidir. Şişkin boyunun keskin şekilde sona erdiği yerden itibaren boyun omuza doğru genişleyerek devam etmektedir.

ÖLÇÜLER: **Ağız Çapı yaklaşık:** 8 cm (en geniş yeri 11 cm.) **Korunan Yükseklik:** 19,5 cm. **Oval Kulp:** 4,0 x 2,9 cm.

HAMUR YAPISI: Kum, küçük tanecikli taşçık, kireç, mika ve beyaz tanecikli katkı maddesi kullanılmış olan, gözenekli yapıda hamur.

Hamur Rengi: 2.5 YR 6/8 Light Red **Dış Yüzey Rengi:** 5 YR 7/6 Reddish Yellow **İç Yüzey Rengi:** 10 YR 4/1 Dark Gray. (iç yüzey koyu renk bir astarla kaplanmıştır)

TARİH: MÖ 5. yüzyılın ikinci yarısı C/3

Şekil 13

BENZER ÖRNEKLER: Lawall 1995, 358, fig.30 (440-430/25). , Monachov et al. 2016, 66-68, ch.11, ch.12, ch.14. (5.yy üçüncü çeyrek). , Monachov 2003, 237, Tab.7 (III-C varyantı geç evre). , Monachov et al. 2019, 84 ch.28. , Talcott 1935, 496, fig.17, no.86. , Anderson 1954, 175, fig.8, no.51b. , Zeest 1960, 140, Tab. IV, no.11(sağ üstteki). , Mattingly 1981, 79, Fig. I C-1977-107, C-1977-125. , Atila 2003, Şek. Kat.No.19. , Sakarya 2016, Plate LXI, Fig.218. , Başdemir 2019, ÇM.007. , Monachov et al. 2022, 75, Ch.4. , Akar-Tanrıver – Foça (Archaic and Early Classical Trade Amphorae From Old Smyrna (Makale Yayın Aşamasındadır).

Katalog No: 14

BULUNTU YERİ: 2014 yılından önceki kazılarda bulunan amphoralar. BYR/GDS

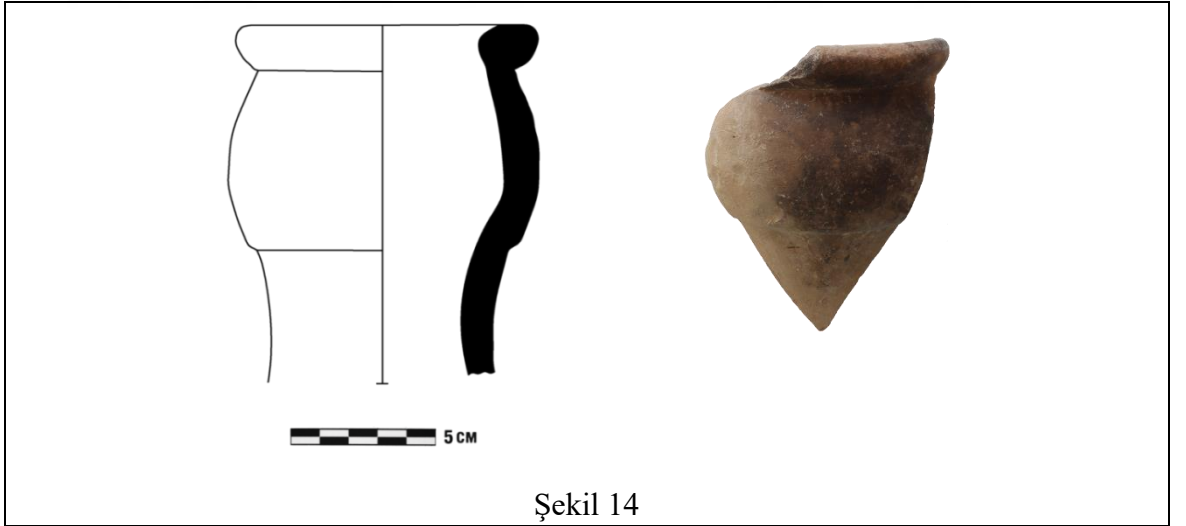
TANIM: Amphora ağız kenarı ve şişkin boyun parçası. Dış yüzeyde yanık izleri mevcuttur. Oldukça dışarıya taşkın, yukarıya kalkık, iç kısımda içeriye çekik ağız kenarı. Şişkin boyunun keskin şekilde sona erdiği yerden itibaren boyun uzayarak omuza doğru devam etmektedir. Amphoranın iç kısmı koyu renkli bir astar ile kaplanmıştır.

ÖLÇÜLER: **Ağız İç Çapı Yaklaşık:** 8 cm **Korunan Yükseklik:** 13,2 cm **Boyun Çapı:** yaklaşık 13 cm

HAMUR YAPISI: Yoğun miktarda küçük taşçık, kum ve mika katkılı, gözenekli yapıda hamur.

Hamur Rengi: 5 YR 6/6 Reddish Yellow **Dış Yüzey Rengi:** 5 YR 8/1 White (yer yer yanık izleri mevcuttur) **İç Yüzey Rengi:** GLEY 1 4/N Dark Greenish Gray.

TARİH: MÖ 5. yüzyılın ikinci yarısı C/3

Şekil 14

BENZER ÖRNEKLER: Lawall 1995, 358, fig.30 (440-430/25). , Monachov et al. 2016, 66-68, ch.11, ch.12, ch.14. (5.yy üçüncü çeyrek). , Monachov 2003, 237, Tab.7 (III-C varyantı geç evre). , Monachov et al. 2019, 84 ch.28. , Talcott 1935, 496, fig.17, no.86. , Anderson 1954, 175, fig.8, no.51b. , Zeest 1960, 140, Tab. IV, no.11(sağ üstteki). , Mattingly 1981, 79, Fig. I C-1977-107, C-1977-125. , Atila 2003, Şek. Kat.No.19. , Sakarya 2016, Plate LXI, Fig.218. , Başdemir 2019, ÇM.007. , Monachov et al. 2022, 75, Ch.4.

Katalog No: 15

BULUNTU YERİ: 2014 yılından önceki kazılarda bulunan amphoralar BYR/GDS 119

TANIM: Amphora ağız ve şişkin boyun parçası. Dışarıya taşkın, yukarıya kalkık ağız kenarı. Ağız kenarı kulpların olduğu taraftan bastırılmış (oval) yapıdadır. Kulplar ağız kenarının hemen altından takılmıştır. Şişkin boyunun keskin şekilde sona erdiği yerden itibaren boyun omuza doğru genişlemektedir. Şişkin boynun hemen altında sırasıyla insize A harfi, 4 adet insize nokta ve bir adet çentik izi görülmektedir. Yer yer yanık izleri görülmektedir. Amphoranın iç kısmı koyu renkli bir astar ile kaplanmıştır.

ÖLÇÜLER: Ağız İç Çapı yaklaşık: 8 cm (en geniş 11 cm), Ağız Dış Çapı: 13,4 cm
Korunan Yükseklik: 18,5 cm

HAMUR YAPISI: Kum, ince taşçık ve mika katkılı, gözenekli yapıda hamur.

Hamur Rengi: 5 YR 6/6 Reddish Yellow **Dış Yüzey Rengi:** 7.5 YR 8/3 Pink **İç Yüzey Rengi:** 7.5 YR 7/1 Light Gay (İç yüzey açık gri renkte bir astar ile kaplıdır).

TARİH: MÖ 5. yüzyılın ikinci yarısı C/3

Şekil 15

FORM BAKIMINDAN BENZER ÖRNEKLER: Lawall 1995, 358, fig.30 (440-430/25). , Monachov et al. 2016, 66-68, ch.11, ch.12, ch.14. (5.yy üçüncü çeyrek). , Talcott 1935, 496, fig.17, no.86. , Anderson 1954, 175, fig.8, no.51b. , Zeest 1960, 140, Tab. IV, no.11(sağ üstteki). , Mattingly 1981, 79, Fig. I C-1977-107, C-1977-125. , Atila 2003, Şek. Kat.No.19. , Sakarya 2016, Plate LXI, Fig.218. , Başdemir 2019, ÇM.007., Monachov 2003, 237, Tab.7 (III-C varyantı geç evre). , Monachov et al. 2022, 75, Ch.4. , Ch.9

İŞARETLER BAKIMINDAN BENZER ÖRNEKLER: Monachov et .al 2016 Каталог p:61, Ch1. (Dönemi farklıdır) , Monachov et al. 2022, 76, Ch.5 (Düz boyunlu amphora 440-430)

4.3. Eski Smyrna’da Bulunan Yeni Stil / Düz Boyunlu (Straight-Necked) Khios Amphoraları: Ağız-Boyun Parçaları (Katalog No: 16 - 33)

MÖ 5. yüzyılın son çeyreği başlarken, şişkin boyunlu amphoralar yerini düzleşip uzayan ve zaman içerisinde giderek silindirik bir form kazanan boyun yapısına sahip yeni bir stile bırakmıştır. Bu yeni amphoraların boynu MÖ 4. yüzyılın içerisinde daha da uzamış, yüksek yay formundaki kuvvetli kulplar zamanla baston formunda yapılmaya başlanmıştır. Gövde de giderek keskin şekilde konikleşmiş ve uzamıştır. Kulplar gövde – omuz birleşimine kuvvetli şekilde bağlanmıştır. Formlarda meydana gelen bu değişimlerin yanında, MÖ 4. yüzyılın ilk çeyreği civarında Khios amphoralarının taşıma kapasitelerinde de farklı seçenekler ortaya çıkmış, hacimlerde meydana gelen küçülmeye birlikte 8 litre sıvı alacak kadar küçük amphoraların piyasaya sürüldüğü bilinmektedir³¹³.

Eski Smyrna’da farklı sektörlerde yapılmış olan kazılarda bulunan düz boyunlu amphoralardan toplam 18 adet ağız-boyun parçası tezimiz kapsamına alınmıştır. Büyük Yapı sektöründe 2018 yılında yapılan kazılardan 2 adet, 2019 yılında Batı Sur Araştırmaları kapsamında çalışılan G 23-24 açmasından ele geçen 10 adet ve 2014 yılından önce yapılmış olan kazılara ait 6 adet ağız-boyun parçası incelenmiş ve tarihlendirilmiştir. Tezimiz kapsamında tüm halde ele geçen düz boyunlu amphora örneğimiz bulunmamaktadır.

G 23-24 açmasının 4.51 – 4.33 m kotunda kuzeydeki döküntünün kaldırılması çalışmaları sırasında tespit edilen **Kat.16 ve Kat.17** no’lu amphora ağız kenarı-boyun-kulp parçaları, yukarıya doğru kalkık, hafifçe dışarıya taşkın dudak kesitine sahiptir. **Kat.16**’nın ağız kenarının dış yüzeyi **Kat.17**’ye nazaran biraz daha düzleştirilmiştir. Ağız kenarının altından takılan yay formunda kulplar ve omuza doğru genişleyen boyun yapısı görülmektedir. E. Doğer bu özelliklere sahip amphoraları, düz boyunlu amphoraların erken evresine, Tip.4 grubuna dâhil etmiş ve MÖ 430/420-400 arasına tarihlendirmiştir³¹⁴. S. Monachov’un düz boyunlu amphoralar sınıflandırmasında IV-A nymphaion versiyonuna giren bu formdaki amphoralar MÖ 5. yüzyılın son 1/3’lük

³¹³ Monsieur 1990, 238. , Şenol 2007 105-106.

³¹⁴ Doğer 1991, 86, R.77

dilimine dâhil edilmiştir³¹⁵. *Nagidos* kazılarında bulunan benzer formda bir örnek MÖ. 5. yüzyılın son çeyreğine tarihlendirilmiştir³¹⁶. *Klazomenai* kazıları buluntularından 8 no'lu örnek de benzer özelliklerinden dolayı MÖ 5. yüzyılın son çeyreği ile MÖ 4. yüzyılın başına tarihlendirilmiştir³¹⁷. **Kat.17** no'lu örneğimizin kulplarının ağız kenarından itibaren yay açıklığı **Kat.16**'ya göre biraz daha geniştir. *Phokaia* kazılarında, *Hükümet Konağı*'nda ele geçen bir adet amphora ağız parçası ve *H. Erensoylu* açmasında bulunan bir adet amphora ağız parçası bu yönde benzer özellik göstermekte olup bu örnekler MÖ 4. yüzyılın ilk yarısına tarihlendirilmiştir³¹⁸. *Daskyleion*'dan omuza doğru açılan boyun yapısına sahip bir örnek de MÖ 430-420 civarına ait olarak değerlendirilmiştir³¹⁹. G 23-24 açmasından güney dolgu toprağının kaldırılması sırasında karışık malzeme içerisinde ele geçen **Kat.18** 'in kulp eklenti yeri sadece hafif şekilde belirgindir. **Kat.19**'da ise kulba ait iz görülmemektedir. *Parion* yüzey buluntusu benzer kesit özelliklerine sahip bir örnek MÖ 5. yüzyılın sonları ile 4. yüzyılın başlarına tarihlendirilmiştir³²⁰. Düz boyunlu amphoraların erken evresine ait omuza doğru açılan boyun form özellikleri göstermelerinden dolayı bu dört parçayı MÖ 5. yüzyılın son çeyreği ile MÖ 4. yüzyılın başına tarihlendirmek mümkündür.

Kat.20 dışı doğru kuvvetli şekilde yuvarlatılmış, bilezik formunda ağız kenarına ve silindirik özellik gösteren düz boyuna sahiptir. Kulpların yaklaşık 2,5 cm aşağısında yer alan ve boynu çevreleyen 1 cm aralıkla yerleştirilmiş iki adet sıg yiv ön plana çıkmaktadır. S. Monachov'un yayınladığı ve *Krasnodar State Historical Museum* koleksiyonunda bulunan Ch.11 no'lu düz boyunlu amphora, boynun kulplara yakın kısmında benzer bir sıg yive sahip olup MÖ 415-400 arasına tarihlendirilmiştir³²¹. S. Monachov'un *Hermitage Museum*'da bulunan amphoraları yayınladığı katalogda ise Ch.44 no'lu amphora boynun alt kısmında, omuza yakın yer alan ve boynu çevreleyen bir adet sıg yive sahiptir. Bu amphora da MÖ 5. yüzyılın son çeyreğine

³¹⁵ Monachov 2003, Tab.8 Fig.3-4

³¹⁶ Şenol – Aşkın 2007, 253, Kat.No.23

³¹⁷ Özbay 2019, 80, şek.2 çiz.8

³¹⁸ Selçuk 1998, 159-160, Lev.8 şek.24-25.

³¹⁹ Atila 2003, 139, şek.8 Kat.No.21.

³²⁰ Akkaş 2015, 94, Kat.No.15

³²¹ Monachov et al. 2022, 79, Ch11.

tarikhlendirilmiştir³²². M. Lawall'ın kesitte benzerlik gösteren, dışa kuvvetli şekilde yuvarlatılmış ağız kenarına sahip örneği MÖ 425 civarına³²³, *Daskyleion* kazılarında ele geçen 24 no'lu ağız-boyun parçası ise MÖ 425-400 aralığına³²⁴ tarikhlendirilmiştir. *Patara*'da bulunan benzer profil özelliklerine sahip KhiA.41 no'lu örnek MÖ 4. yüzyılın başlarına tarikhlendirilmiştir. Yukarıdaki veriler ışığında 2014 yılından önceki kazılarda bulunmuş olan **Kat.20** no'lu parçayı MÖ 5. yüzyılın son çeyreğine tarikhlendirmek mümkündür³²⁵.

Kat.21 ve **Kat.22** hafif oval ve nispeten daha küçük çapa sahip ağız yapısına sahiptir ve kulpların ağız kenarına yakın olan bağlantı noktası çok hafif seçilebilmektedir. MÖ 5. yüzyıla tarikhlendirilen buluntular ile birlikte ele geçen **Kat.23** no'lu parçada ise kulp izi bulunmamaktadır. Bu üç parça, yukarıya kalkık, hafifçe dışarıya doğru yuvarlatılmış ağız kenarına sahip olması ve boynun omuza doğru hafif dışbükey yapı göstermesi dolayısıyla birlikte değerlendirilmiştir. *Klazomenai*'de benzer özelliklere sahip bir örnek MÖ 5. yüzyılın sonu – 4. yüzyılın başına tarikhlendirilmiştir³²⁶. *Erythrai* kazısı buluntularından MÖ 4. yüzyıla tarikhlendirilen bazı parçalar da boyunda dışa doğru hafif bir şişkinlik göstermektedir³²⁷. Bu üç örnek formları hakkında çok net veriler sunmamakla birlikte görelî tarikhlendirme yoluyla, benzer dışbükey özellik gösteren *Klazomenai* ve *Erythrai* buluntuları da dikkate alınarak MÖ 5. yüzyılın sonları ile amphora kapasitelerinde küçülme eğilimi görülen MÖ 4. yüzyılın ilk çeyreği / ilk yarısı arasına tarikhlendirilmiştir.

Kat.24 yukarıya kalkık, dışarıya doğru çekik ve içeriye doğru yuvarlatılmış ve kalınlaştırılmış ağız yapısına ve düz silindirik uzun bir boyuna sahiptir. Kulplara dair iz bulunmayan bu ağız-boyun parçasının ağız kenarı kesitinin benzeri *Apollonia Pontica* – *Kolokita Burnu Tümülüs 8*'de ele geçmiştir³²⁸. *Parion* kazılarında yüzey buluntusu

³²² Monachov et al. 2019, 92, Ch.44.

³²³ Lawall 1995, 359, fig.36.

³²⁴ Atila 2003, 140, Kat.No.24

³²⁵ Ayrıca bkz. Akar-Tanrıver – Foça (Archaic and Early Classical Trade Amphorae From Old-Smyrna (Makale Yayın Aşamasındadır).

³²⁶ Özbay 2019 Şek.2, çiz.6

³²⁷ Kırkanlı 2021, Kat.No. 115, Kat.No.117, Kat.No.118

³²⁸ Petrova 2007, 104 Fig.3 No.21

olarak ele geçen bir örnek MÖ 5. yüzyılın sonlarına tarihlendirilmiş³²⁹, *Klazomenai* kazılarında benzeri MÖ 5. yüzyılın sonlarından itibaren MÖ 4. yüzyıl boyunca görülen formlar olarak değerlendirilmiştir³³⁰. *Seyitömer Höyük*'te ise aynı kesit özelliklerine sahip ağız-boyun parçası MÖ 430-400 arasına³³¹, *Burgaz* kazılarında bir örnek MÖ geç 5. yüzyıl - erken 4. yüzyıla, *Migdol*'den³³² bir ağız-boyun parçası ise MÖ 5. yüzyılın sonu olarak tarihlendirilmiştir³³³. MÖ 5. yüzyılda kullanılan yukarı çekik ve kalınlaştırılmış ağız kenarı özelliğinin halen görülüyor olması³³⁴ bu tipteki amphoraları MÖ 5. yüzyılın sonu - MÖ 4. yüzyılın başı veya ilk çeyreği içerisine tarihlendirmemize olanak tanımaktadır.

Kat.25 *Apollonia Pontica Tümülüs 8'de* bulunan 1 no'lu örnek ile benzerlik göstermektedir. Korunan toplam yüksekliği 30 cm olan, uzun düz ve silindirik yapıda boyuna sahip örneğimizin ağız kenarının kesitte dışarıya doğru yuvarlatılmış profili ve yuvarlağa yakın kulp yapısı *Hermitage Museum* koleksiyonundaki MÖ 4. yüzyılın ikinci-üçüncü çeyreği civarına tarihlendirilen amphora ile³³⁵ ve S. Monachov'un V-B konik varyant olarak gruplandığı amphora tipi ile ayrıca *State Museum* koleksiyonunda yer alan ve MÖ 350-340 arasına tarihlendirilen amphora ile uyumlu özellikler göstermektedir³³⁶. *İzmir Arkeoloji Müzesi*'nde 2043 envanter no'su ile kayıtlı benzer özelliklere sahip amphora da MÖ 4. yüzyılın ortalarına tarihlendirilmiştir³³⁷.

Kat.26 nolu örnek bant formunda, dış yüzeyi düzleştirilmiş, sivriltilmiş oturma düzleminden içeriye doğru yuvarlatılmış ağız kenarına ve yükselen yay formu kulba sahiptir. Dış yüzeyde boyun üst kısmını çevreleyen, oluk şeklindeki sığ bir girinti ağız kenarı ile boyun geçişinde yer almaktadır. Bu özellik *İzmir Arkeoloji Müzesi*'nde 17270 envanter numarası ile kayıtlı bir amphorada da görülmektedir. Bu amphora ağız kenarının kesiti ve dudak yüksekliği açısından da **Kat.26** ile benzerlik göstermektedir.

³²⁹ Akkaş 2015, 87, Lev.9 Kat.No.8

³³⁰ Özbay 2019, Şek.2 çiz.7

³³¹ Coşkun – Çevirici-Coşkun 2017, 242, Fig.1 çiz.6

³³² Defernez et al. 2017, 138. Fig.61

³³³ Sakarya 2016, Plt.LXI, 219.

³³⁴ Şenol 2007, 105-106.

³³⁵ Monachov et al. 2019, 96, Ch.52

³³⁶ Monachov 2003, Tab.12-1., Monachov et al. 2017, 73 Ch.10.

³³⁷ Sezgin vd. 2022, 53, Kat.No.37

Bu amphoranın tarihi için MÖ 4. yüzyılın ilk yarısı ile aynı yüzyılın sonu arasında geniş bir zaman aralığı önerilmiştir³³⁸. *Erythrai* kazılarında bulunan, benzer ağız özelliklerine sahip bir örnek MÖ 4. yüzyıl içerisine³³⁹, *Hermitage Museum*'dan bir amphoranın kesitte benzerlik gösteren ağız kenarı ise MÖ 4. yüzyılın ikinci-üçüncü çeyreğine tarihlendirilmiştir³⁴⁰. *Alexandria Greco-Roman Museum*'da yer alan 289 envanter numaralı, benzer ağız kenarı-boyun geçişine sahip bir amphoranın ise üretim yeri Lesbos çevresi olarak değerlendirilmiştir³⁴¹.

Uzun düz boyunlu Khios amphoralarının ağız kenarları MÖ 4. yüzyıl süresince kesitte hafif yukarı çekik, oturma düzlemine doğru ucu inceltilmiş, genelde dışarıdan düzleştirilmiş bant formunda üretilmiştir. Bu özellikler MÖ 4. yüzyıl boyunca görülmektedir. Büyük Yapı 4 no'lu açmadan gelen **Kat.27** ile G 23-24 açmasında ele geçen **Kat.29** ve aynı açmada siyah firnisli seramiklerle birlikte bulunmuş olan **Kat.28** yukarıda tanımlanan özelliklere uymakta olup kulplarına ait izlerin de olmaması sebebiyle MÖ 4. yüzyıl olarak genel şekilde tarihlendirilmiştir. Büyük Yapı 4 no'lu açmada bulunan **Kat.30** no'lu ağız parçasının da MÖ 4. yüzyıl boyunca kullanılan forma sahip olmasının yanında, dış yüzeyinde *Olbia* buluntusu L-68 amphorada³⁴² olduğu gibi sarımsı beyaz renkte soluk ince bir astar ve yer yer kırmızı renkte lekeler gözlemlenmektedir.

MÖ 4. yüzyılın ortalarına doğru Khios amphoralarında boyunlar uzarken, kulplar da ağız kenarından bir miktar daha aşağıya takılmaya başlanmıştır. Daha sonra ilerleyen süreçlerde ise bu ağız kenarı-kulp mesafesi giderek uzamıştır. S. Monachov tarafından, **Kat.31**'in benzeri olan kulp – ağız kenarı mesafesinin uzamaya başladığı amphoralardan Ch.34 MÖ 4. yüzyılın ikinci çeyreğine, Ch.36 ise ikinci yarısına tarihlendirilmiştir³⁴³. G 23-24 açmasında bulunan **Kat.32** ise MÖ 4. yüzyılın ikinci yarısına ait seramiklerle birlikte ele geçmiştir ancak kulplarının yeri konusunda net fikir

³³⁸ Sezgin vd. 2022, 51, Kat.No.36

³³⁹ Kırkanlı 2021, 420, Kat.No.121

³⁴⁰ Monachov et al. 2019, 98, Ch.55.

³⁴¹ Şenol 2007, 127 fig.41.

³⁴² Lawall et al. 2010, Vol.1 375 , Vol.2 Plate.294 L-68.

³⁴³ Monachov et al. 2016, 77, Ch.34.

vermeyen küçük bir parça olduğu için genel olarak MÖ 4. yüzyıl olarak tarihlendirilmiştir.

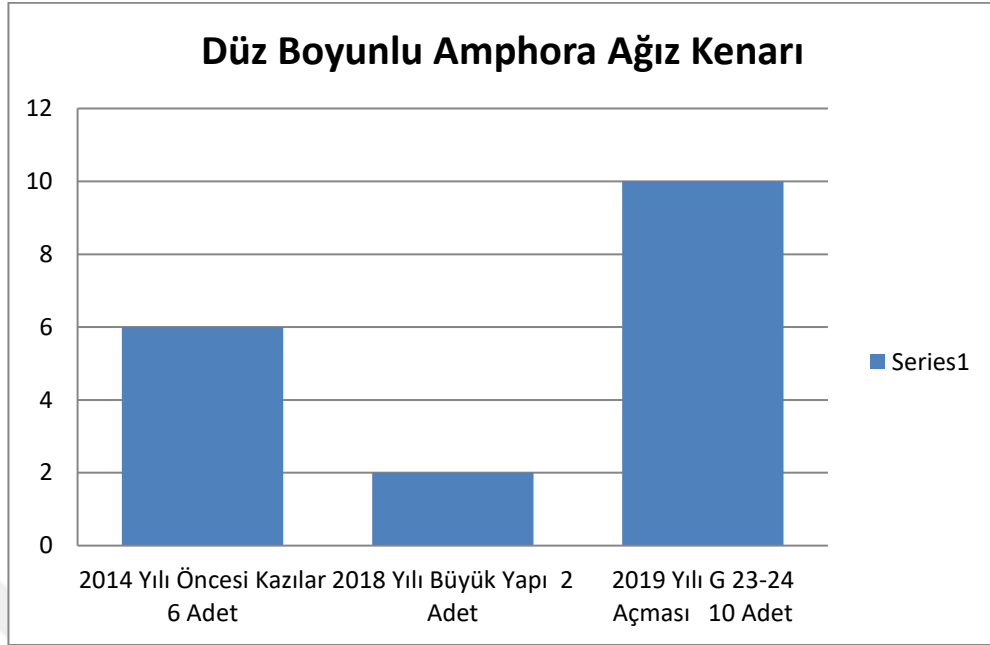
Kat.33 dudağın altından sıkılmış, boyuna doğru genişler görünümündedir. Monachov'un V-B konik varyanta dâhil ettiği bu tipteki amphoralardan³⁴⁴, *Eastern Crimean Historical Museum*'daki bir örnek MÖ 4. yüzyılın ilk yarısına³⁴⁵, *Hermitage Museum*'daki bir örnek ise aynı yüzyılın ikinci-üçüncü çeyreğine tarihlendirilmiştir³⁴⁶.

Tezimiz kapsamına almış olduğumuz Eski Smyrna kazılarında bulunan düz boyunlu amphoralara ait 18 adet ağızdan profil veren ticari amphora parçası değerlendirilmiş, görelî tarihleme metoduyla benzerleri ile karşılaştırılmış ve tarihleme yapılmıştır. Bu bağlamda Khios amphoralarının MÖ 4. yüzyıl içerisinde genel kabul görmüş olan kronolojik gelişimleri ve değişimleri ile elimizdeki örneklerin uyumlu yapıda olduğu görülmektedir.

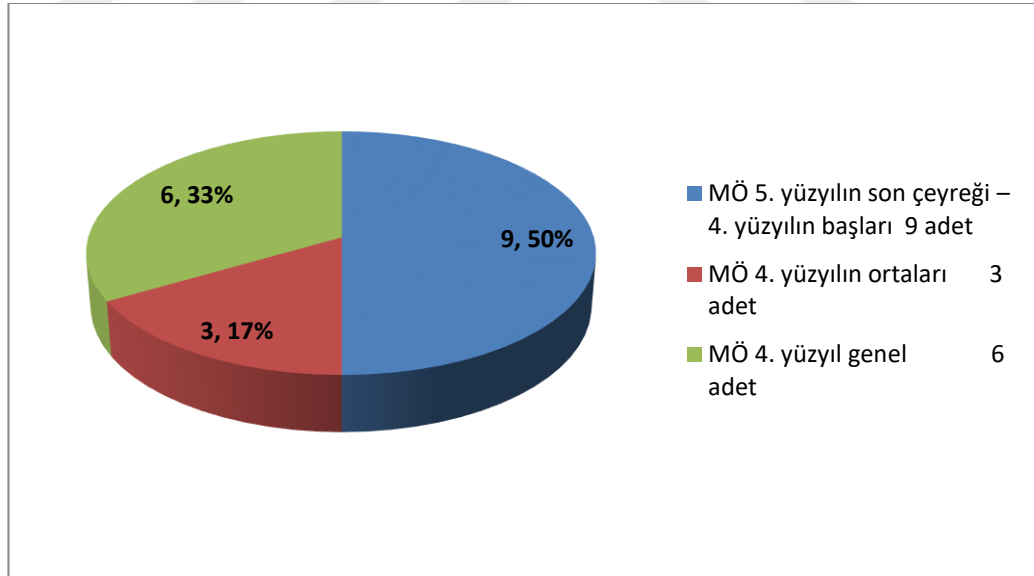
³⁴⁴ Monachov 2003, 242, Tab.12 fig.3

³⁴⁵ Monachov et al. 2016, 72, Ch.23

³⁴⁶ Monachov et al. 2019, 97 Ch.53

Tablo.3 Eski Smyrna Düz Boyunlu Khios Amphoraları-Ağız Kenarı Örnekleri Alan İçi Dağılımı

Tablo.4 Eski Smyrna Düz Boyunlu Khios Amphoraları-Ağız Kenarı Örnekleri Kronolojik Dağılımı

4.3.1. Katalog No: 16 - 33

Katalog No: 16

BULUNTU YERİ: G 23-24 Kuzeydeki döküntünün kaldırılması. 4.51 – 4.33 m CYE 23.08.2019

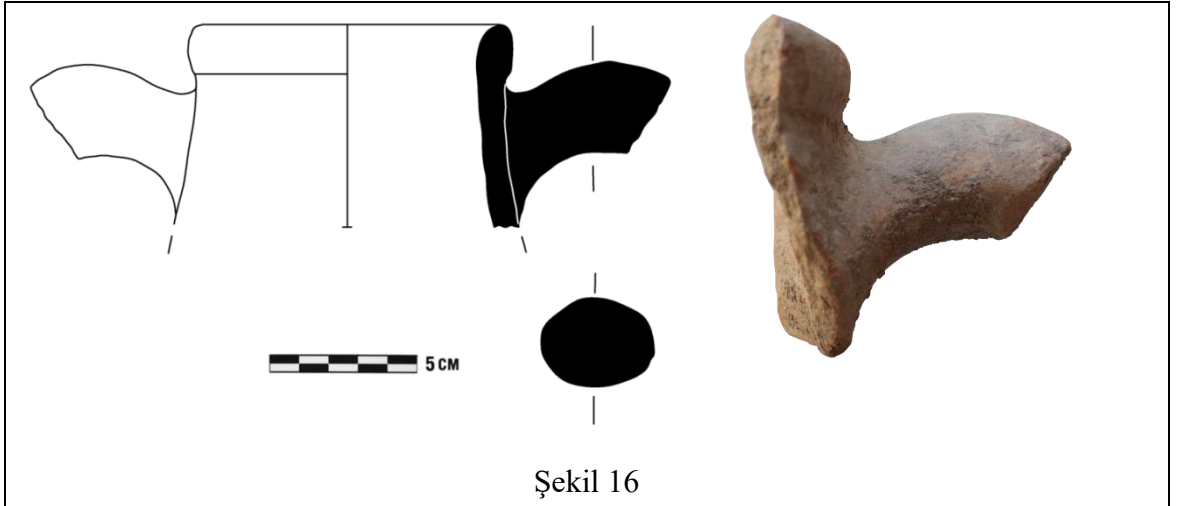
TANIM: Amphora ağız kenarı, boyun ve kulp parçası (ağız çapı hafif oval yapıdadır). Yukarıya doğru kalkık, dışa doğru hafifçe çıkık ve oturma düzleminden içe doğru yuvarlatılmış ağız kenarı. Dudak altından itibaren boyun omuza doğru hafifçe genişleyen formdadır. Kulplar ağız kenarının hemen altından takılmış ve kesitte oval yapıda ve yay formundadır.

ÖLÇÜLER: **Ağız İç Çapı:** 10 cm **Ağız Dış Çapı:** 11,1 cm **Korunan Toplam Yükseklik:** 6,9 cm **Dudak Yüksekliği:** 1,7 cm **Cidar Kalınlığı:** 0,8 cm **Kulp:** 3,8 x 3 cm oval yapıda.

HAMUR: Yoğun kum, kireç ve ince taşçık katkılı, gözenekli yapıda hamur.

Hamur Rengi: 10 R 7/6 Light Red **Dış Yüzey Rengi:** 7,5 YR 8/2 Pinkish White (ince bir astar seçilmektedir) **İç Yüzey Rengi:** 10 R 7/6 Light Red

TARİH: MÖ 5. yüzyılın son çeyreği – 4. yüzyılın başı

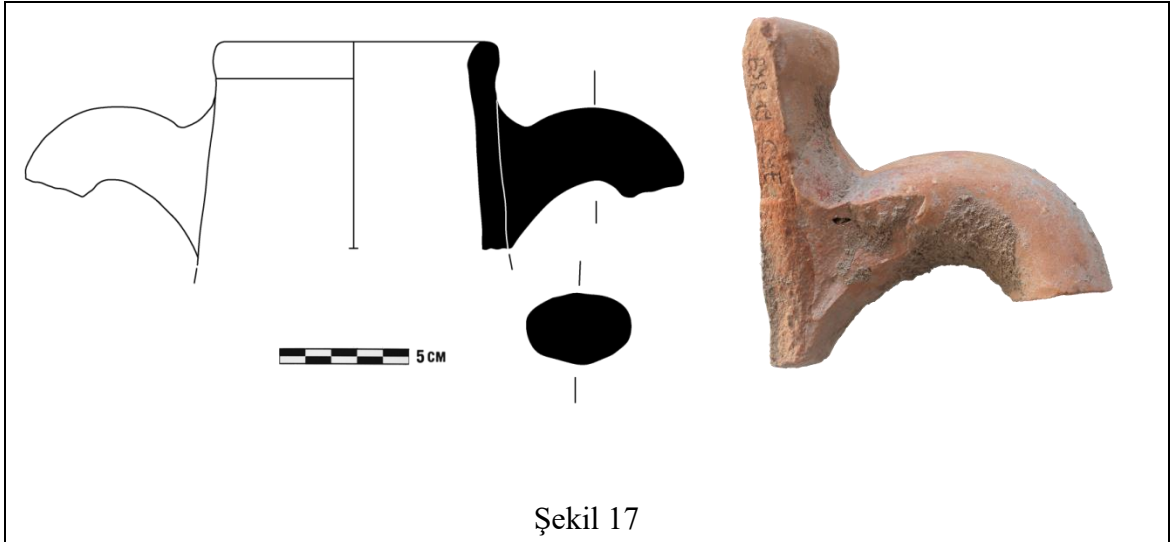

Şekil 16

BENZER ÖRNEKLER: Özbay 2019, 80, Şek.2 Çiz.8. , Şenol – Aşkın 2007, 253, Kat.No.23. , Monachov 2003 Tab.8 Fig.3-4. , Atila 2003, Şek.8 Kat.No.21. , Doğer 1991, 86, D.77

Katalog No: 17

- BULUNTU YERİ:** G 23-24 Kuzeydeki döküntünün kaldırılması. 4.51 – 4.33 m CYE 23.08.2019
- TANIM:** Amphora ağız kenarı, boyun ve kulp parçası. Dudak yukarıya kalkık, dış tarafı hafifçe dışarıya doğru çıkık ve oturma düzleminden içe doğru yuvarlatılmış yapıdadır. Boyun omuza doğru hafifçe genişleyen formdadır. Kulplar ağız kenarının altından takılmış ve kesitte oval yapıda ve yay formundadır.
- ÖLÇÜLER:** **Ağız İç Çapı:** 10 cm **Ağız Dış Çapı:** 11,2 cm **Korunan Toplam Yükseklik:** 8 cm **Dudak Yüksekliği:** 1,4 cm **Cidar Kalınlığı:** 0,9 cm **Kulp:** 4 x 2,8 cm oval yapıdadır.
- HAMUR:** Yoğun katkı maddeli, mika, kireç ve taşçık katkılı, gözenekli yapıda hamur.
- Hamur Rengi:** 2,5 YR 6/8 Light Red **Dış Yüzey Rengi:** 5 YR 7/6 Reddish Yellow **İç Yüzey Rengi:** 5 YR 7/6 Reddish Yellow
- TARİH:** MÖ 5. yüzyılın son çeyreği – 4. yüzyılın başı

Şekil 17

BENZER ÖRNEKLER: Özbay 2019, 80, Şek.2 Çiz.8. , Şenol – Aşkın 2007, 253, Kat.No.23. , Monachov 2003 Tab.8 Fig.3-4. , Atila 2003, Şek.8 Kat.No.21. , Doğer 1991, 86, D.77. , Selçuk 1998, 159-160, Lev.8 şek.24-25

Katalog No: 18

BULUNTU YERİ: G 23-24 Güney dolgu toprağın kaldırılması. 4.83 – 4.63m BYR 19 CZR 28.08.2019

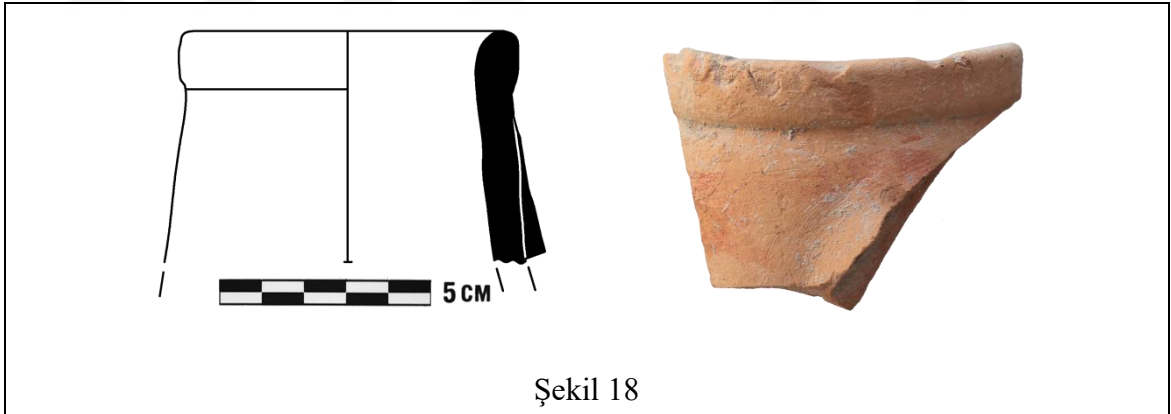
TANIM: Amphora ağız kenarı ve boyun parçası (ağız çapı hafif oval yapıdadır). Dudak kesiti yukarıya kalkık, dış tarafı düzleştirilmiş ve oturma düzleminden içe doğru yuvarlatılmış yapıdadır. Ağız kenarından itibaren boyun omuza doğru genişleyen formdadır. Ağız kenarının hemen altından takılan kulbun eklenti yeri belirgindir.

ÖLÇÜLER: **Ağız Çapı:** yaklaşık 8 cm (Hafif oval) **Korunan Toplam Yükseklik:** 5,5 cm **Dudak Yüksekliği:** 1,4 cm **Cidar Kalınlığı:** 0,8 cm

HAMUR YAPISI: Mika, kireç, ince kum katkılı, ince gözenekli ve sıkı yapıda hamur.

Hamur Rengi: 2.5 YR 6/8 Light Red. **Dış Yüzey Rengi:** 5 YR 8/4 Pink. Dış yüzeyde belli belirsiz 10 R 6/6 light red fırnis izleri mevcuttur. **İç Yüzey Rengi:** 5 YR 8/4 Pink.

TARİH: MÖ 5. yüzyılın son çeyreği – 4. yüzyılın başı

Şekil 18

BENZER ÖRNEKLER: Özbay 2019, 80, Şek.2 Çiz.8. , Şenol – Aşkın 2007, 253, Kat.No.23. , Monachov 2003 Tab.8 Fig.3-4. , Atila 2003, Şek.8 Kat.No.21. , Doğer 1991, 86, D.77. , Lawall 2002, 232, Fig.11, nr.69

Katalog No: 19

BULUNTU YERİ: G 23-24 Seramik tabanlı kuzey alanın kaldırılması. 4,69 – 4,51 m CVS
22.08.2019

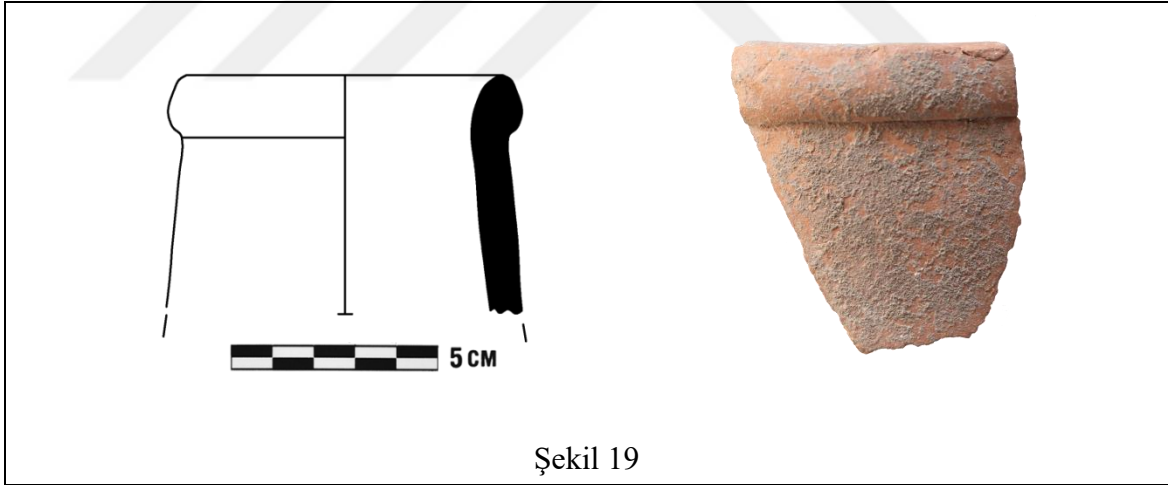
TANIM: Amphora ağız kenarı ve boyun parçası. Dudak dış yüzeyi dışarıya doğru belirgin şekilde yuvarlatılmış, oturma düzleminden hafifçe içe yuvarlatılmış yapıdadır. Ağız kenarından itibaren boyun omuza doğru genişleyen formdadır.

ÖLÇÜLER: **Ağız Çapı:** 8,3 cm **Korunan Toplam Yükseklik:** 5,8 cm **Dudak Yüksekliği:** 1,6 cm **Cidar Kalınlığı:** 0,9 cm

HAMUR YAPISI: Gözenekli yapıda, kireç ve ince kum katkılı, sert dokulu hamur.

Hamur Rengi: 2.5 YR 6/8 Light Red **Dış Yüzey Rengi:** 10 R 7/6 Light Red **İç Yüzey Rengi:** 10 R 7/6 Light Red.

TARİH: MÖ 5. yüzyılın son çeyreği – 4. yüzyılın başı

Şekil 19

BENZER ÖRNEKLER: Özbay 2019, 80, Şek.2 Çiz.8. , Şenol – Aşkın 2007, 253, Kat.No.23. , Monachov 2003 Tab.8 Fig.3-4. , Atila 2003, Şek.8 Kat.No.21. , Doğer 1991, 86, D.77. , Akkaş 2015, 94, Kat.No.15.

Katalog No: 20

BULUNTU YERİ: 2014 yılından önceki kazılarda bulunan amphoralar **BYR/GDS 118**

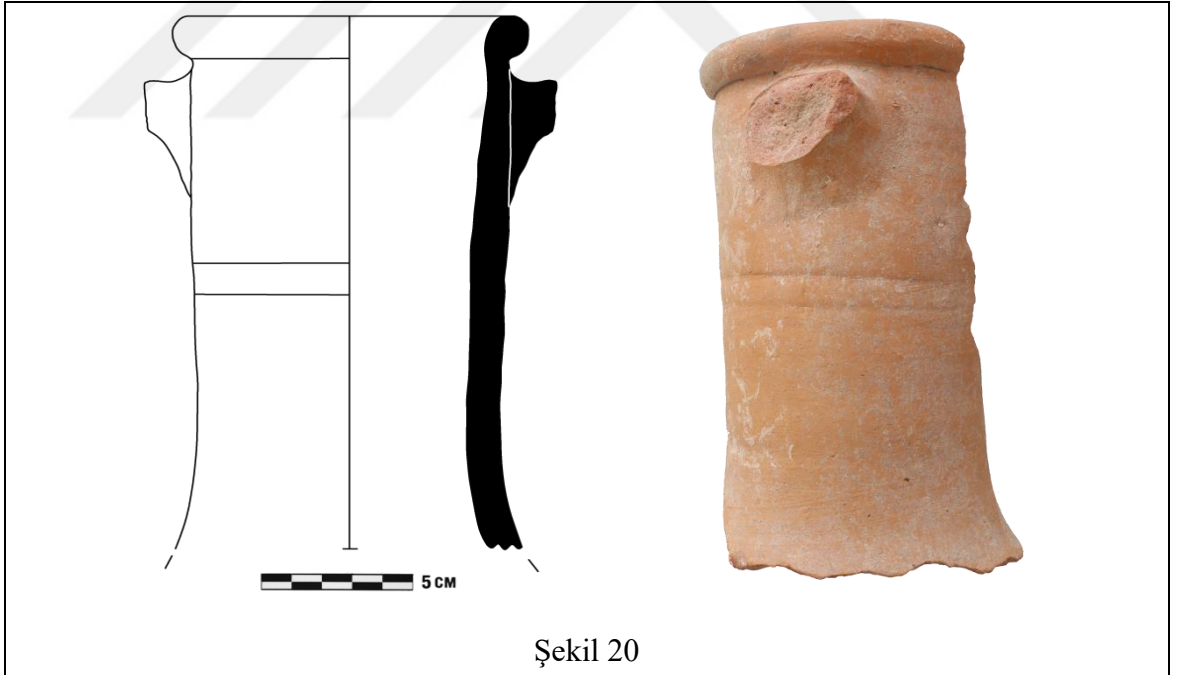
TANIM: Amphora ağız kenarı, boyun ve kulp parçası (ağız çapı hafif oval yapıdadır). Dudak dışı taşkın, bilezik formundadır. Oturma düzleminden içe doğru yuvarlatılmış yapıdadır. Kulplar ağız kenarının hemen altından takılmış ve oval formdadır. Dudağın hemen altından itibaren yaklaşık 7,7 cm. mesafede boyunu çevreleyen 1 cm. aralıklı iki adet sığ yiv mevcuttur. Boyun silindirik yapıdadır.

ÖLÇÜLER : **Ağız Çapı:** 11,3 cm **Korunan Toplam Yükseklik:** 20 cm **Dudak Yüksekliği:** 1,6 cm **Cidar Kalınlığı:** 1,1 cm

HAMUR YAPISI: Kum, taşçık ve kireç katkı, gözenekli yapıda hamur.

Hamur Rengi: 2.5 YR 6/8 Light Red. **Dış Yüzey Rengi:** 5 YR 7/6 Reddish Yellow **İç Yüzey Rengi:** 2.5 YR 7/6 Light Red

TARİH: MÖ 5. yüzyılın son çeyreği

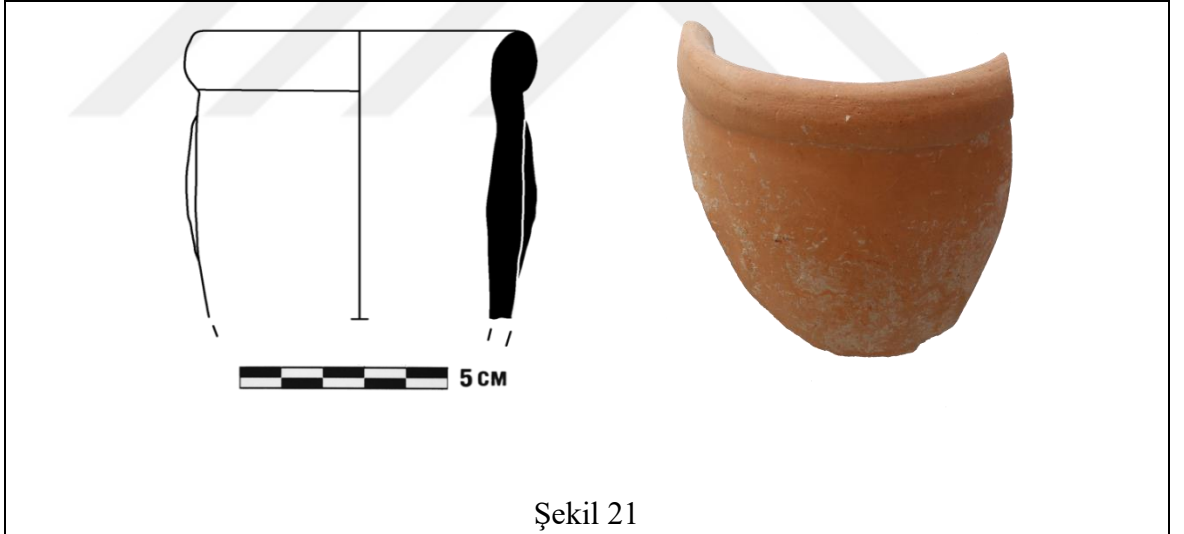

Şekil 20

BENZER ÖRNEKLER: Atila 2003, 140, kat.no.24. , Monachov et al. 2019, 92 Ch.44. , Monachov et al. 2022, 79, Ch.11. , DüNDAR 2012, 440, Lev.17, KhiA.41. , Lawall 2015, 359 fig.36. , Akar-Tanrıver – Foça (Archaic and Early Classical Trade Amphorae From Old Smyrna (Makale Yayın Aşamasındadır).

Katalog No: 21

- BULUNTU YERİ:** 2014 yılından önceki kazılarda bulunan amphoralar- BYR/GDS
- TANIM:** Amphora ağız ve boyun parçası (ağız çapı hafif oval yapıdadır). Yukarıya doğru kalkık hafif dışa doğru yuvarlatılmış ağız kenarının yaklaşık 0,8 cm aşağısında kulbun takıldığı yerin çıkıntısı seçilmektedir. Boyun omuza doğru inerken hafif dışbükey profildedir.
- ÖLÇÜLER:** Ağız İç Çapı: 8,1 cm Ağız Dış Çapı: 8,6 cm Korunan Toplam Yükseklik: 8 cm Dudak Yüksekliği: 1,6 cm Cidar Kalınlığı: 0,7 cm
- HAMUR:** İnce kum ve seyrek mika katkılı, sıkı dokulu, ince gözenekli sert hamur.
- Hamur Rengi:** 5 YR 6/6 Reddish Yellow **Dış Yüzey Rengi:** 5 YR 7/4 Pink **İç Yüzey Rengi:** 5 YR 7/4
- TARİH:** MÖ 5. yüzyılın sonları - 4. yüzyılın ilk çeyreği / ilk yarısı

BENZER ÖRNEKLER: Özbay 2019, 80, Şek.2, Çizim 6. , Atila 2003, 141 şek.10 Kat.no.26. , Akkaş 2015, 87, Kat.No.8. , Monachov et al. 2017, 70, Ch.5., 74 Ch.12

Katalog No: 22

BULUNTU YERİ: 2014 yılından önceki kazılarda bulunan amphoralar- BYR/GDS

TANIM: Amphora ağız ve boyun parçası (ağız çapı hafif oval yapıdadır). Yukarıya doğru kalkık dudak yapısı dışarıdan düzleştirilmiş, içeride hafif yuvarlatılmış şekildedir. Ağız kenarının yaklaşık 1,4 cm aşağısında kulbun takıldığı yerin çıkıntısı seçilmektedir. Boyun hafif dışbükey profildedir.

ÖLÇÜLER: **Ağız Çapı:** 9,2 cm **Ağız Dış Çapı:** 9,6 cm **Korunan Toplam Yükseklik:** 7,9 cm **Dudak Yüksekliği:** 2,1 cm **Cidar Kalınlığı:** 0,7 cm

HAMUR: Küçük tanecikli taşçık - kum, mika ve kireç katkılı, gözenekli ve sıkı dokulu hamur.

Hamur Rengi: 2.5 YR 6/6 Light Red. **Dış Yüzey Rengi:** 5 YR 8/3 Pink **İç Yüzey Rengi:** 2.5 YR 8/3 Pink

TARİH: MÖ 5. yüzyılın sonları - 4. yüzyılın ilk çeyreği / ilk yarısı

BENZER ÖRNEKLER: Özbay 2019, 80, Şek.2, Çizim 6. , Atila 2003, 141 şek.10 Kat.no.26. , Akkaş 2015, 87, Kat.No.8. , Monachov et al. 2017, 70, Ch.5., 74 Ch.12.

Katalog No: 23

BULUNTU YERİ: G 23-24 Güney. 4,48 – 4,35 m 22.08.2019 CYF

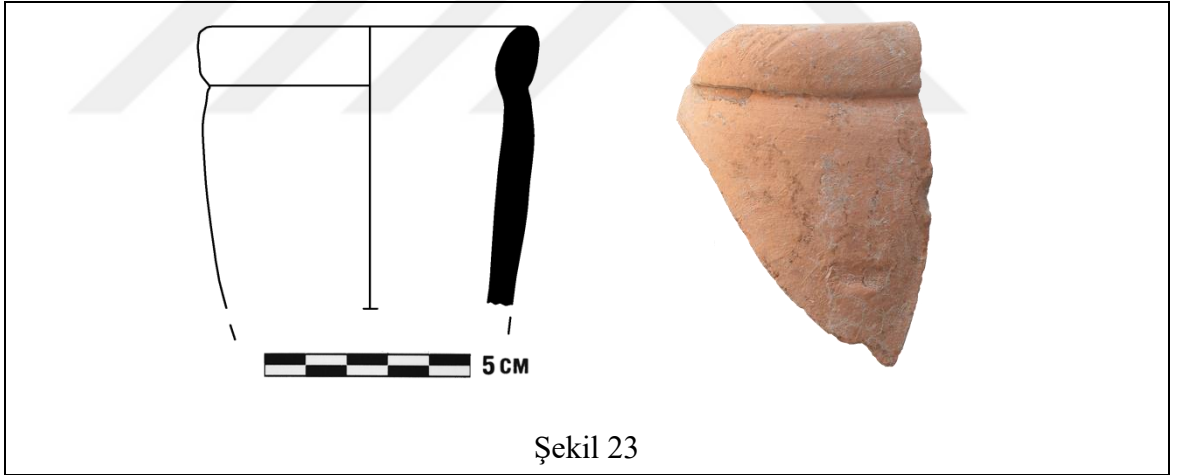
TANIM: Amphrora ağız kenarı ve boyun parçası. Yukarıya doğru kalkık ve dışarıdan düzleştirilmiş dudak oturma düzleminden içeriye yuvarlatılmış yapıdadır. Boyun omuza doğru hafif dışbükey ve daralan profildedir.

ÖLÇÜLER: **Ağız Çapı:** yaklaşık 8 cm **Korunan Toplam Yükseklik:** 7,4 cm **Dudak Yüksekliği:** 1,5 cm **Cidar Kalınlığı:** 0,7 cm

HAMUR YAPISI : İnce kum ve kireç katkılı, sert dokulu, iyi pişmiş hamur.

Hamur Rengi: 2.5 YR 6/4 Light Reddish Brown **Dış Yüzey Rengi:** 5 YR 8/4 Pink **İç Yüzey Rengi:** 5 YR 8/4 Pink.

TARİH: MÖ 5. yüzyılın sonları - 4. yüzyılın ilk çeyreği / ilk yarısı

BENZER ÖRNEKLER: Özbay 2019, 80, Şek.2, Çizim 6. , Atila 2003, 141 şek.10 Kat.no.26. , Akkaş 2015, 87, Kat.No.8. , Monachov et al. 2017, 70, Ch.5., 74 Ch.12.

Katalog No: 24

BULUNTU YERİ: 2014 yılından önceki kazılarda bulunan amphoralar. **BYR/GDS**

TANIM: Amphora ağız kenarı ve boyun parçası. Yukarıya ve dışa doğru kalkık, oturma düzleminden içeriye doğru yuvarlatılmış ağız kenarı. Boyun yüksek silindirik formdadır, gövdeye doğru çok hafif daralma gözlenmektedir. Boyun iç yüzeyde belirgin çark izleri mevcuttur.

ÖLÇÜLER : **Ağız İç Çapı:** 7,3 cm **Korunan Toplam Yükseklik:** 13,5 cm **Dudak Yüksekliği:** 1,4 cm **Cidar Kalınlığı:** 0,8 cm

HAMUR YAPISI: Sıkı hamur yapısı, çok ince gözenekli olup küçük beyaz tanecikli katkı maddesi içermektedir.

Hamur Rengi: 2.5 YR 6/8 Light Red. **Dış Yüzey Rengi:** 5 YR 8/3 Pink (Dış yüzeyin bir bölümünde 2.5 YR 6/6 Light Red) **İç Yüzey Rengi:** 2.5 YR 6/6 Light Red

TARİH: MÖ 5. yüzyılın son çeyreği – 4. yüzyılın ilk çeyreği

Şekil 24

BENZER ÖRNEKLER: Lawall 2002, 232, şek. 67. , Zeest 1960, 141, type 14a., Petrova 2007, 104, Fig.3 No.21., Özbay 2019, Şek.2, Çizim 7. , Akkaş 2015, 87, Lev.9, Kat. No. 8., Kırkanlı 2021, 414, Lev.115-Kat.No.115. , Sakarya 2016, Plate LXI, Fig.219. , Coşkun – Çevirici-Coşkun 2017, 242 Fig.1 çiz.6. , Defernez et al. 2017, 138, Fig.61.

Katalog No: 25

BULUNTU YERİ: 2014 yılından önceki kazılarda bulunan amphoralar . BYR 72

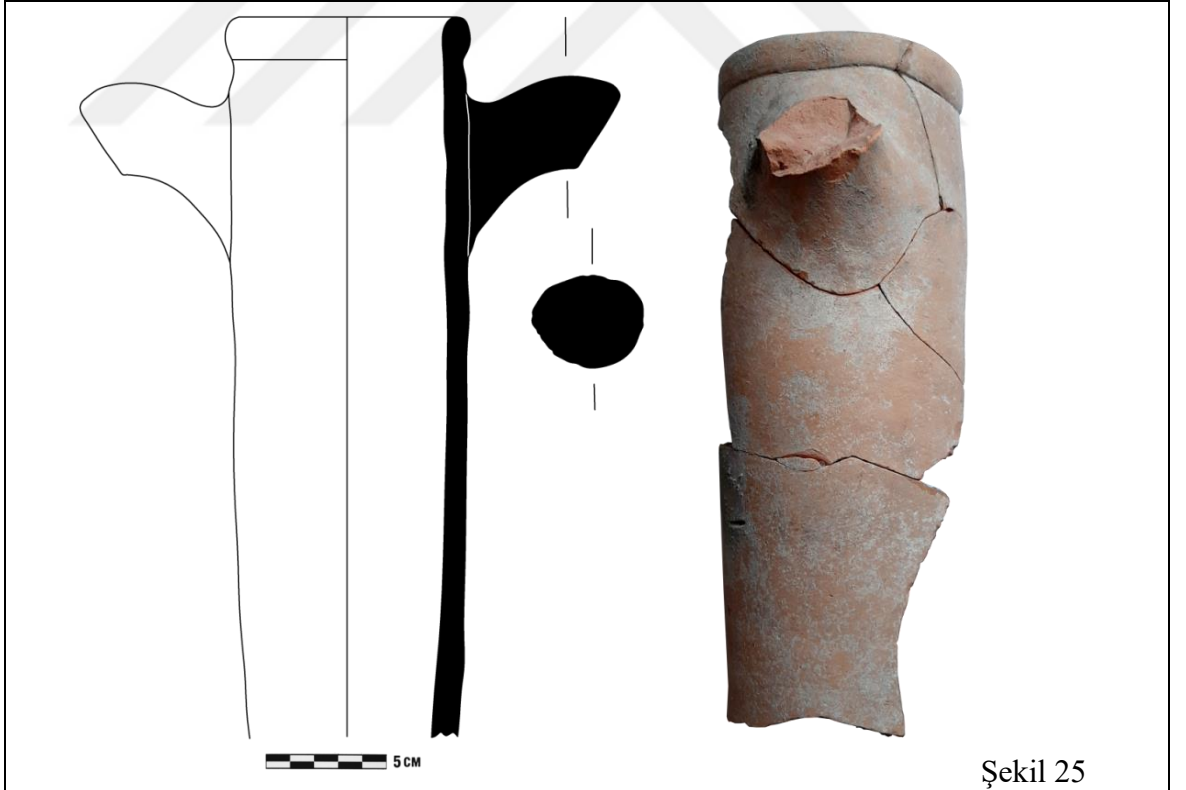
TANIM: Amphora ağız, boyun ve kulp parçası. Kulp ağız kenarının 1,5 cm kadar altından takılmıştır ve yuvarlağa yakın oval yapıdadır. Boyun silindirik ve düz yapıdadır. Dudak kesiti yukarıya kalkık, hafifçe dışa doğru yuvarlatılmış, iç yüzeyde düzdür. İç yüzeyde daha yoğun olmak üzere iç ve dışta kalkerleşmiş tabaka mevcuttur.

ÖLÇÜLER : **Ağız Çapı:** max.10cm – min.8 cm oval ağız yapısı. Kulplardan taraftan basıktır. Çizimde 8 cm. baz alınmıştır. **Korunan Toplam Yükseklik:** 30 cm **Dudak Yüksekliği:** yaklaşık 1,7 cm **Kulp:** 4,5 x 3,8 cm oval yapıdadır **Cidar Kalınlığı:** 1 cm

HAMUR YAPISI: Hafif mika ve kireç katkılı, ince gözenekli yapıda, sert dokulu hamur.

Hamur Rengi: 2,5 YR 6/8 Light Red **Dış Yüzey Rengi:** 5 YR 8/4 Pink **İç Yüzey Rengi:** 5 YR 8/4 Pink

TARİH: MÖ 4. yüzyılın ortaları

BENZER ÖRNEKLER: Petrova 2007, 104, Fig.3 No.1, Monachov et al. 2019, 96 ch.52. , Monachov 2003, Tab.12.1 V-B konik varyantı. , Monachov et al. 2017, 73 Ch.10., Sezgin vd 2022, 53 Kat.No.37. , Zeest 1960, 141, Tab.14 type 14b.

Katalog No: 26

BULUNTU YERİ: 2014 yılından önceki kazılarda bulunan amphoralar - BYR/GDS

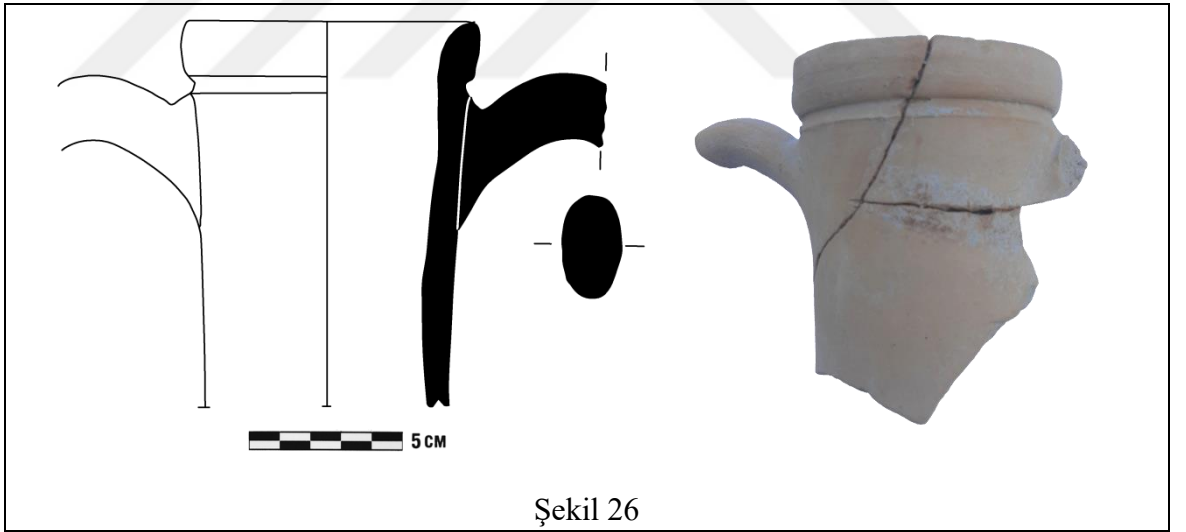
TANIM: Amphora ağız kenarı, boyun ve oval yapıda kulp parçası (bir adet kulp yaklaşık 4,5 cm uzunluğunda korunmuştur). Bant formunda dışı hafifçe düzleştirilmiş, oturma düzleminden içeriye doğru yuvarlatılmış ağız kenarı, silindirik boyun ve yükselen yay formu oval kesitli kulp.

ÖLÇÜLER: **Ağız Çapı:** 9 cm **Korunan Toplam Yükseklik:** 12,6 cm **Dudak Yüksekliği:** 1,8 cm **Cidar Kalınlığı:** 0,9 cm

HAMUR: İnce elenmiş ve sıkı dokulu, çok küçük gözenekli, hafif mika katkılı hamur.

Hamur Rengi: 7.5 YR 6/4 Light Brown **Dış Yüzey Rengi:** 7.5 YR 7/4 Pink **İç Yüzey Rengi:** 5 YR 8/2 Pinkish White

TARİH: MÖ 4. yüzyıl

Şekil 26

BENZER ÖRNEKLER: Kırkanlı 2021, 420, Lev.121-Kat.No.121. , Monachov et al. 2019, 98, Ch. 55. , Zeest 1960, 141, type 14a. , Sezgin vd 2022, 51 Kat.No.36. , Şenol 2007, 119 fig.41 (Lesbos üretimi olarak değerlendirilmiştir)

Katalog No: 27

BULUNTU YERİ: 03.08.2018 BYG 5.32-5.10 m, Büyük Yapı 4 No'lu Açma (açmanın güney yarısı, batı kısım).

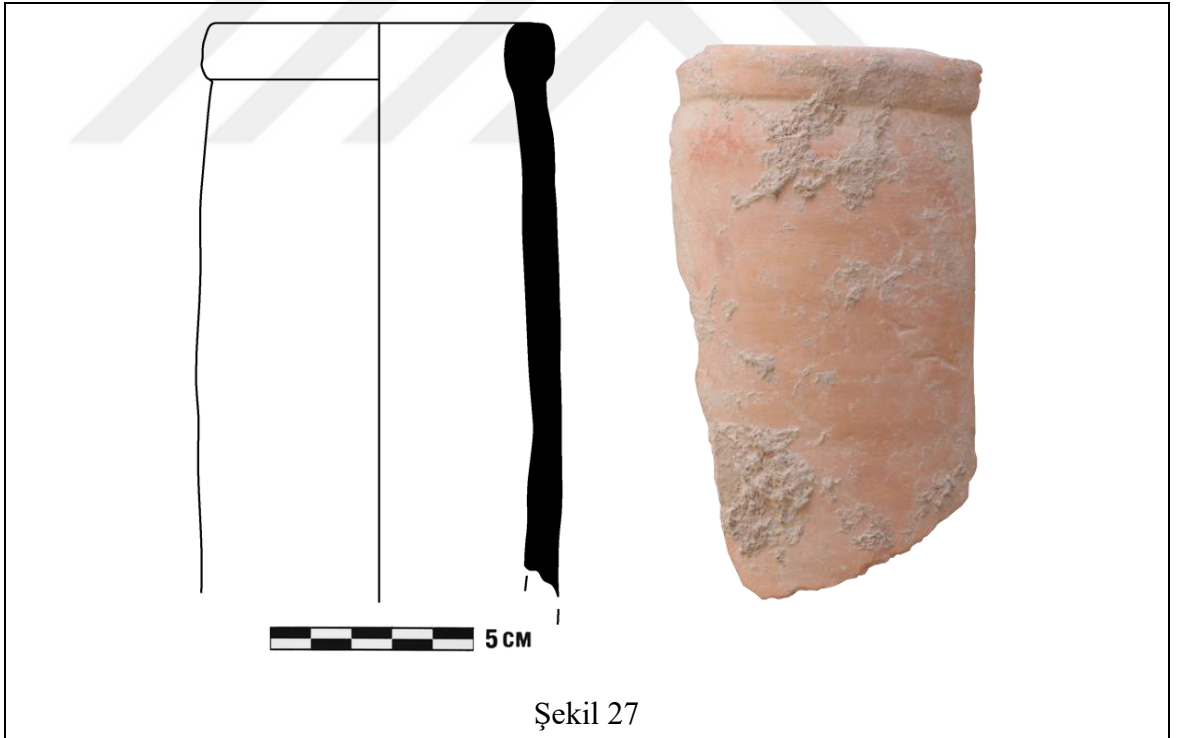
TANIM: Amphora ağız ve boyun parçası. Ağız kenarı hafif dışa çekilmiş ve dış yüzeyi bant formundadır. Oturma düzlemi düzleştirilmiş, içe doğru hafif yuvarlatılmıştır. Ağız kenarına yakın, boyunda kırmızı lekeler mevcuttur. Boyun yüksek silindirik formdadır.

ÖLÇÜLER : **Ağız Çapı:** 8,1 cm **Korunan Toplam Yükseklik:** 15,2 cm **Dudak Yüksekliği:** 1,5 cm **Cidar Kalınlığı:** 0,8 cm

HAMUR YAPISI: İyi elenmiş, sıkı dokulu ancak yer yer gözenekli, mika katkılı hamur.

Hamur Rengi: 10 R 6/8 Light Red **Dış Yüzey Rengi:** 2.5 YR 8/4 Pink **İç Yüzey Rengi:** 10 R 7/6 Light Red

TARİH: MÖ 4. yüzyıl

Şekil 27

BENZER ÖRNEKLER: Kırkanlı 2021, 418, Lev.119-Kat.No.119. , Sezgin vd 2022 57, Kat.No.41. , Monachov et al. 2022, 112, Ch.28. yüzyılın ilk üçte biri. , Akkaş 2015, 93 Kat.No.14 5.yy sonu-4.yy başı

Katalog No: 28

BULUNTU YERİ: G 23-24 Güneybatı köşe. 4.35 – 4.14 m BYR 20 CZF 27.08.2019

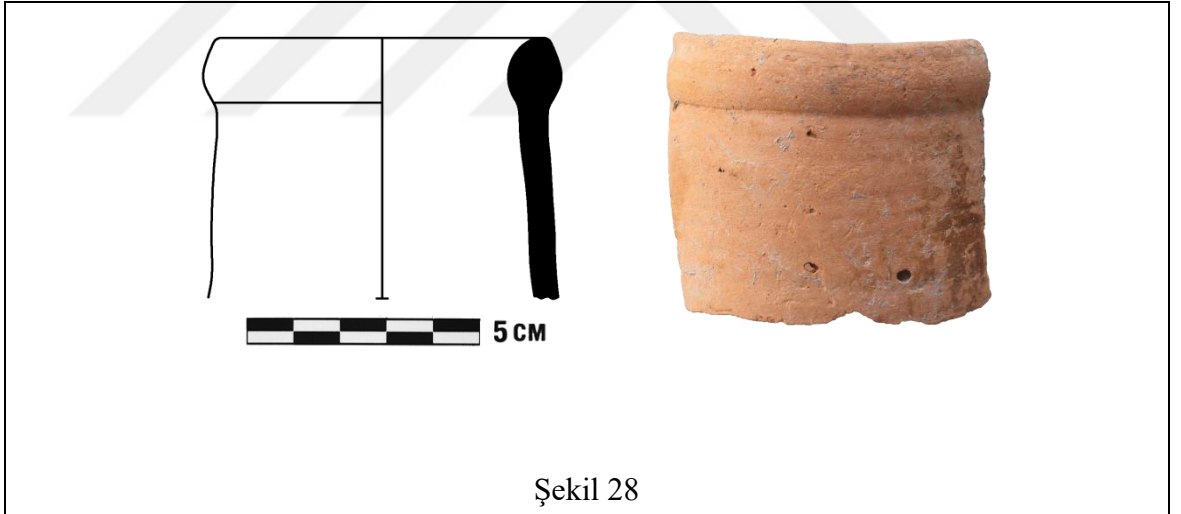
TANIM: Amphora ağız ve boyun parçası. Dudak kesiti yukarıya doğru kalkık, dış tarafı belirgin şekilde bombeli, oturma düzlemine doğru sivriltilmiş ve içe doğru yuvarlatılmış yapıdadır.

ÖLÇÜLER : **Ağız Çapı:** 7,1 cm **Korunan Toplam Yükseklik:** 6 cm **Dudak Yüksekliği:** 1,5 cm **Cidar Kalınlığı:** 0,5 cm

HAMUR YAPISI: İri gözenekli, kireç ve ince elenmiş kum katkılı, sert dokulu hamur.

Hamur Rengi: 2.5 YR 6/8 Light Red. **Dış Yüzey Rengi:** 5 YR 7/6 Redish Yellow **İç Yüzey Rengi:** 5 YR 7/6 Redish Yellow

TARİH: MÖ 4. yüzyıl

BENZER ÖRNEKLER: Sakarya 2016, Plate LXII, 221. (370-360 BC)

Katalog No: 29

BULUNTU YERİ: G 23-24 Güney. 4,48 – 4,35 m 22.08.2019 CYF

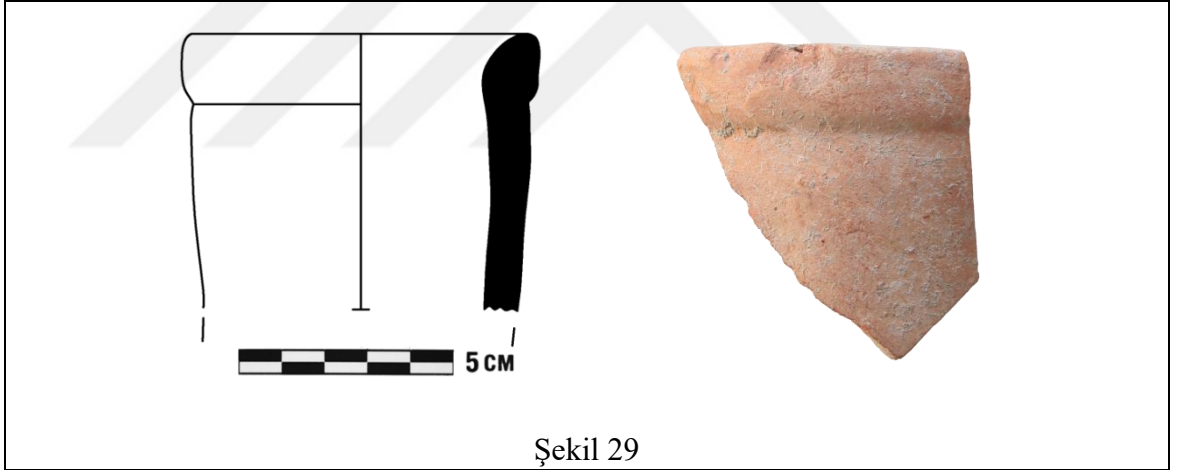
TANIM: Amphora ağız kenarı ve boyun parçası. Dudak dışarıdan düzleştirilmiş, yukarıya kalkık ve oturma düzleminden itibaren içeriye doğru yuvarlatılmış yapıdadır.

ÖLÇÜLER: **Ağız Çapı:** 7,8 cm **Korunan Toplam Yükseklik:** 6,7 cm **Dudak Yüksekliği:** 1,7 cm **Cidar Kalınlığı:** 0,8 cm.

HAMUR YAPISI : Mika katkılı, ince elenmiş, ince gözenekli sıkı dokulu hamur.

Hamur Rengi: 2.5 YR 6/8 Light Red **Dış Yüzey Rengi:** 2.5 YR 8/4 Pink **İç Yüzey Rengi:** 10 R 7/6 Light Red.

TARİH: MÖ 4. yüzyıl

Şekil 29

BENZER ÖRNEKLER: Şenol – Aşkın 2007, 253, Kat.No.25 (MÖ 4. yüzyıl boyunca kullanılan formlar)

Katalog No: 30

BULUNTU YERİ: 03.08.2018 BYG 5.32-5.10 m, Büyük Yapı 4 No'lu Açma (açmanın güney yarısı, batı kısım).

TANIM: Amphora ağız ve boyun parçası. Dudak kesiti yukarıya doğru kalkık ve dış tarafı düzleştirilmiş, oturma düzlemine doğru içe hafifçe yuvarlatılmış yapıdadır. Dış yüzeyde sarımsı beyaz renk soluk ince bir astar ve yer yer kırmızı renkte lekeler gözlemlenmektedir.

ÖLÇÜLER : **Ağız Çapı:** 10,2 cm **Korunan Toplam Yükseklik:** 5,3 cm **Dudak Yüksekliği:** 1,6 cm **Cidar Kalınlığı:** 0,7 cm

HAMUR YAPISI: İnce elenmiş, yer yer hafif gözenekli, beyaz tanecikli katkı maddesi içeren hamur.

Hamur Rengi: 2.5 YR 7/8 Light Red **Dış Yüzey Rengi:** 2.5 YR 8/3 Pink **İç Yüzey Rengi:** 2.5 YR 8/4 Pink

TARİH: MÖ 4. yüzyıl

Şekil 30

BENZER ÖRNEKLER: Kırkanlı 2021, 422, Lev.123-Kat.No.123, Özbay 2019, 80, Şek.2 Çiz.10. , Şenol – Aşkın 2007, 253, Kat.No.25 (MÖ 4. yüzyıl boyunca kullanılan formlar). , Atila 2003, 141 şek.10 Kat.no.28. , Zeest 1960 140, Tab.11 fig.13. , Sakarya 2016, Plate LXII-222. , Lawall et al. 2010, Plate 294, L-68.

Katalog No: 31

BULUNTU YERİ: G 23-24 Açmanın güneyindeki dolgu toprağın kaldırılması. CVF 5,54 – 4,82 m 20.08.2019

TANIM: Amphora ağız kenarı, boyun ve kulp parçası. Dudak kesiti hafif yukarıya kalkık, dış ve iç taraftan hafifçe yuvarlatılmıştır. Kulplar ağız kenarının yaklaşık 2 cm kadar altından takılmış ve kesitte yuvarlağa yakın oval yapıdadır. Boyun silindiriktir.

ÖLÇÜLER : Ağız Çapı: 8,3 cm Korunan Toplam Yükseklik: 8,8 cm Dudak Yüksekliği: 1,5 cm Cidar Kalınlığı: 0,8 cm

HAMUR YAPISI : Mika katkılı, ince gözenekli, iyi elenmiş ve sert yapıda hamur.

Hamur Rengi: 2,5 YR 6/8 Light Red. **Dış Yüzey Rengi:** 5 YR 8/4 Pink **İç Yüzey Rengi:** 2,5 YR 7/6 Light Red.

TARİH: MÖ 4. yüzyılın ortaları

Şekil 31

BENZER ÖRNEKLER: Monachov 2003, Tab.12.5 V-B konik varyantı. , Monachov et al. 2016, 77 Ch.34., 78 Ch.36

Katalog No: 32

BULUNTU YERİ: G 23-24 Güney, seramikli alan. 4,48 – 4,35 CYF 23.08.2019

TANIM: Amphora ağız ve boyun parçası. Ağız çapı net olarak ölçülememiştir (yaklaşık 8 cm olarak alınmıştır). Dudak kesiti yukarıya kalkık, dış tarafı düzleştirilmiş ve oturma düzlemine doğru içe yuvarlatılmış yapıdadır. Ağız kenarından itibaren boyun omuza doğru hafifçe genişleyen formdadır.

ÖLÇÜLER : **Ağız İç Çapı:** yaklaşık 8 cm **Ağız Dış Çapı:** yaklaşık 9,1 cm **Korunan Toplam Yükseklik:** 6,2 cm **Dudak Yüksekliği:** 1,5 cm **Cidar Kalınlığı:** 0,7 cm

HAMUR YAPISI: Mika, kireç ve ince kum katkılı, gözenekli yapıda hamur.

Hamur Rengi: 2,5 YR 6/8 Light Red. **Dış Yüzey Rengi:** 5 YR 8/3 Pink **İç Yüzey Rengi:** 5 YR 8/3 Pink

TARİH: MÖ 4. yüzyıl

Şekil 32

BENZER ÖRNEKLER: Kırkanlı 2021, 412, Lev.113-Kat.No.113. , Selçuk 1998, 160, Lev.8 Çiz.26.

Katalog No: 33

BULUNTU YERİ: G 23-24 Açmanın güneyindeki dolgu toprağın kaldırılması. 5,54 – 4,82 m 20.08.2019 CVF

TANIM: Amphora ağız kenarı ve boyun parçası. Dudak yukarıya doğru kalkık, dışarıya hafif çekik, oturma düzleminden içeriye doğru yuvarlatılmış yapıdadır. Dudağın hemen altından boyun genişleme göstermektedir. Boyunda kırmızı lekeler mevcuttur.

ÖLÇÜLER: **Ağız Çapı:** 7 cm **Korunan Toplam Yükseklik:** 7,4 cm **Dudak Yüksekliği:** 1,6 cm **Cidar Kalınlığı:** 0,6 cm

HAMUR YAPISI : İnce gözenekli, ince kum ve kireç katkılı, sıkı yapıda hamur.

Hamur Rengi: 2,5 YR 6/8 Light Red. **İç Yüzey Rengi:** 10 R 7/6 Light Red. **Dış Yüzey Rengi:** 5 YR 7/6 Reddish Yellow (Dış yüzeyde, dudağın 1,5 cm kadar altında 0,8 cm genişliğinde, belli belirsiz seçilebilen (10 R 6/6 Light Red) kırmızı lekeler mevcuttur.

TARİH: MÖ 4. yüzyılın ortaları

Şekil 33

BENZER ÖRNEKLER: Monachov 2003, Tab.12 Fig.3 V-B konik varyant. , Monachov et al. 2016, 72, Ch.23 (4.yy ilk yarısı), Monachov et al. 2019, 97, Ch.53 4.yy ikinci-üçüncü çeyreği

4.4. Eski Smyrna’da Bulunan Yeni Stil / Düz Boyunlu (Straight-Necked) Khios Amphoraları: Kaideler (Katalog No: 34 - 69)

Yeni stil / düz boyunlu amphoraların kaideleri erken dönemde keskin bir çıkıntı yaparak gövdenin alt bölümü ile birleşmektedir. Kaideler bu birleşim yerinden aşağıya doğru daralarak / konikleşerek son bulur. MÖ 5. yüzyılın son çeyreğinden itibaren görülen en erken örneklerinde yükseklikleri fazla olmayan bu kaideler, MÖ 4. yüzyılın ilk çeyreğinden itibaren uzama eğilimi göstermiş ve zamanla tamamen konik hale gelmiştir.

MÖ 4. yüzyılın ilk yarısının erken evresinde genellikle iç boşluğu daha geniş olan kaidelerin oyukluğunun MÖ 4. yüzyılın ortalarından itibaren daralmaya başladığı görülmekte, yüzyılın son çeyreğinden itibaren ise kaideler giderek uzayarak ve daha fazla incelenerek masif bir uzantı halini almaktadır³⁴⁷. Tarihleme yapılırken düz boyunlu amphoraların kaidelerinin formlarında meydana gelen bu uzamalar ve oyuklarındaki daralmalar kronolojiye yardımcı önemli bir görelî unsur olarak dikkate alınmaktadır.

Tezimiz kapsamında, 2019 yılında Batı Sur Araştırmaları bağlamında çalışılan G 23-24 açmasından ele geçen 8 adet, Büyük Yapı sektöründe³⁴⁸ 2022 yılında yapılan kazılarda bulunan 4 adet ve 2014 yılından önce yapılmış olan eski kazılara ait 24 adet olmak üzere toplamda 36 adet Khios ticari amphora kaidesi incelenmiştir. MÖ 4. yüzyıla ait tüm halde ele geçen amphora örneğimiz bulunmamaktadır.

S. Monachov’un düz boyunlu amphoralar sınıflandırmasında V-B varyantına³⁴⁹ dâhil ettiği alçak kaideli **Kat.34** ve **Kat.35** tipindeki amphoralar serinin erken evresine ait olup J. K. Anderson *Kofina Ridge* kazılarında³⁵⁰ yapmış olduğu sınıflandırmada bu tipleri MÖ 5. yüzyılın bitiminden az önce şeklinde tarihlendirmiştir. 4,2 cm civarında yüksekliği olan ve alçak olarak tanımlanabilecek bir kaideye sahip, gövde alt kısmı ile keskin bir çıkıntı yaparak birleşen, sivriltilmiş bir oturma düzlemine sahip **Kat.35**’in

³⁴⁷Şenol 2007, 105-106.

³⁴⁸ Büyük yapı, Bayraklı Höyüğü’nün güneydoğusunda, kerpiç surun güneybatısında yer alan, dört odası açığa çıkarılmış Klasik Dönem yapısıdır. Eski dönem kazılarında küçük bir kısmı açılan yapı 2018 yılından itibaren tekrar kazılmaya başlanmış, kentte mevcut konut mimarisinden farklı olarak çok daha geniş odalara ve kaliteli taş işçiliğine sahip olduğu tespit edilmiştir (bkz. Erdoğan 2020, 20).

³⁴⁹ Monachov 2003, 241, Tab.11 fig.4

³⁵⁰ Anderson 1954, 175, Fig.9-g

benzerleri arasında *Pushkin State Museum of Fine Arts*'da bulunan bir amphoranın kaidesi³⁵¹, ayrıca *Burgaz* kazılarında ele geçen bir amphoranın kaidesi³⁵² yer almaktadır. Bunların haricinde *Seyitömer* kazılarında bir kaide³⁵³ ve *Kaunos*'ta bulunan bir kaideyi de³⁵⁴ aynı gruba dâhil etmek mümkündür. Yayını yapılmış olan yukarıda adı geçen tüm bu örnekler MÖ 5. yüzyılın sonuna tarihlendirilmiştir. Sandro ise *Pithecusa* kazılarında bulunan benzer özelliklere sahip sg133 no'lu kaideyi kaba olarak nitelendirmiş ve geçici olarak MÖ 4. yüzyıl içerisine dâhil etmiştir³⁵⁵.

Kat.36, Kat.37, Kat.38, Kat.39, Kat.40, Kat.41, Kat.42 no'lu kaideler, *Khios Athena Tapınağı Period II'den* gelen ve MÖ 4. yüzyılın ilk yarısı içerisine tarihlendirilen kaideyle³⁵⁶ ayrıca *Kofina Ridge* örneği³⁵⁷ ile uyumludur. **Kat.36** ve **Kat.37** no'lu kaideler G 23-24 açmasında MÖ 5. yüzyıla tarihlendirilen buluntular ile birlikte ele geçmiştir. **Kat.38** de benzer form özellikleri göstermektedir. Bu kaidelerin oyuk derinliği toplam kaide yüksekliğinin yaklaşık 1/3'ü kadardır ve yüksekliklerinin düz boyunlu amphoraların en erken kaide örneklerine nazaran bir miktar uzadığı görülmektedir. Kaidenin gövde alt kısmı ile birleşim yerinin belirgin bir çıkıntı yaptığı görülmektedir. **Kat.39, Kat.40**³⁵⁸ ve **Kat.41**'in oyuk derinliklerinin biraz daha fazla olduğu ve toplam kaide yüksekliğinin yaklaşık 2/3'üne ulaştığı, kaidelerin ise dıştan kuvvetli bir yapı gösterdiği saptanmıştır. **Kat.42** no'lu kaide belirgin derecede keskin bir çıkıntı yaparak gövde alt kısmına bağlanmaktadır ve oturma düzlemi diğer örneklerle nazaran nispeten daha düzdür. Bu tipte kaide-gövde geçişi keskin şekilde vurgulanmış kaideye sahip bir amphorayı S. Monachov MÖ 4. yüzyılın ilk yarısına tarihlendirmektedir³⁵⁹.

Kat.43, Kat.44, Kat.45, Kat.46 ve Kat.47 no'lu kaidelerde konikleşmenin daha fazla olduğu görülmektedir. **Kat.43**'ün benzeri konik yapıda fakat nispeten daha kısa

³⁵¹ Monachov 2020, 109, Ch.25.

³⁵² Sakarya 2016, 304, çiz.228

³⁵³ Coşkun – Çevirici-Coşkun 2017, 233, Kat.No.8

³⁵⁴ Bulba 1994, Lev.18 Şek.6

³⁵⁵ Sandro 1986, 58, Tav.11 sg.133.

³⁵⁶ Boardman 1967, 179, Fig.126, nr.950

³⁵⁷ Anderson 1954, 175, Fig.9-j.

³⁵⁸ Kat.40 için ayrıca bkz.: D. Akar-Tanrıver – S. Foça “Eski Smyrna’da Bulunan MÖ 4.ve 3. Yüzyıl Ticari Amphoralar (Makale Yayın Aşamasındadır).

³⁵⁹ Monachov et al. 2016, 70, Ch.21

oyuklu kırık bir kaideyi Petrova³⁶⁰ kaidelerin masif olduğu, çok yüksek olmadığı ve oyuklarının daha küçük olduğu MÖ 4. yüzyılın ilk yarısına, hatta ilk otuz yılına tarihlendirmiştir. **Kat.44** 'in benzerlerinin tarihlemesi için ise M. Lawall³⁶¹ MÖ 4. yüzyılın ilk yarısını, S. Monachov³⁶² ilk yarının sonlarını önermiştir.

Kat.45 no'lu konik kaide keskin bir çıkıntı ile gövde alt bölümü ile birleşmektedir. Oturma düzleminden içeriye doğru önce daralan sonra genişleyen yapıda oyuga sahip olan bu kaide Büyük Yapı 4 no'lu oda içi sondajdan ele geçmiş olup *İzmir Arkeoloji Müzesi'nde* 2049 envanter no'su ile kayıtlı MÖ 4. yüzyılın ilk çeyreğine tarihlendirilen amphoranın³⁶³ kaidesi ile keskin hatları ve geniş iç oyuk formu bakımından benzerlik göstermektedir. G 23-24 açmasından gelen **Kat.46** da *İzmir Arkeoloji Müzesi'ndeki* amphora kaidesinin oyuk formu ile büyük benzerlik göstermektedir. Monachov, *Eastern Crimean Historical Museum'daki* kaidesi benzer oyuk forma sahip amphorayı³⁶⁴ MÖ 4. yüzyılın ilk yarısı – ortası olarak tarihlendirmiştir.

Kat.47 ve **Kat.48** no'lu kaidelerin üst kısmı MÖ 4. yüzyıl için olağan olan keskin bir çıkıntı ile gövdeye bağlanırken, kaide içi oyukluğu dalgalı bir yapı göstermektedir. Konik formu, geniş dalgalı iç oyukluğu ve gövde geçişi keskin olan bu kaideler MÖ 4. yüzyılın ilk yarısına ait tipik özellikler göstermekte olup *Erythrai* kazısından³⁶⁵ benzer bir kaide MÖ 4. yüzyıl olarak genel şekilde tarihlendirilmiştir.

Kat.49 G 23-24 açmasından MÖ 5. yüzyıla tarihlendirilen buluntular ile birlikte ele geçmiştir. Konik yapıdaki kaidenin gövde geçişi yumuşaktır. *Kaunos Tapınak Terası'nda* bulunan benzer bir kaide³⁶⁶ oyuk genişliği itibariyle MÖ 4. yüzyılın erken örnekleri arasında değerlendirilmiştir. *Burgaz* kazılarında bulunan bir kaide MÖ 4.

³⁶⁰ Petrova 2007, 109, Fig.3, 20.

³⁶¹ Lawall et al. 2010, Vol.1 364, Vol.2 Plate 292, L-31.

³⁶² Monachov et al. 2017, 71, Ch.7

³⁶³ Sezgin vd. 2022, 54, Kat.No.38.

³⁶⁴ Monachov et al. 2016, Ch. 24.

³⁶⁵ Kırkanlı 2021, 440, Lev.141 – Kat.No.141.

³⁶⁶ Bulba 1994, Lev.18 Şek.9

yüzyılın ilk çeyreğine, S. Monachov tarafından ise *Hermitage Museum*'da bulunan benzer kaideye sahip bir amphora³⁶⁷ aynı yüzyılın ikinci çeyreğine tarihlendirilmiştir.

Büyük Yapı'dan ele geçen geniş oyuk ve yumuşak gövde geçişine sahip **Kat.50**'nin geniş bir oyuk hacmine sahip olduğu görülmektedir. Konik kaide yapısı ve küçük farklılıklarla oyuk genişliği bakımından benzerlikler gösteren, 2014 öncesi kazılardan ele geçmiş olan **Kat.51, Kat.52, Kat.53 ve Kat.54** no'lu kaideleri birbirlerine yakın özelliklerinden dolayı MÖ 4. yüzyılın ilk yarısı içerisine dâhil etmek mümkün görünmektedir.

Eski Smyrna'da 2014 yılından önce yapılan kazılarda bulunmuş olan **Kat.55 ve Kat.56**³⁶⁸ kuvvetli ve yüksek yapıda konik kaideler olup gövde ile birleşim yerinin keskin çıkıntı oluşturması ve gerekse sivriltilmiş oturma düzlemi itibariyle yukarıda ele aldığımız diğer örnekler ile de benzerlik göstermektedir. Ayrıca *Khios Batığı*'ndan³⁶⁹ çıkarılan ve MÖ 4. yüzyılın ortalarına tarihlendirilen düz boyunlu amphoranın kaidesi ile hem oturma düzlemi hem de oyuk yapısı itibariyle benzerlik göstermektedirler. *Kaunos Tapınak Terası*'na³⁷⁰ ait bir örnek MÖ 4. yüzyılın erken örnekleri arasında değerlendirilirken, benzer özelliklere sahip *Burgaz* kazılarından bir kaide³⁷¹ de MÖ 4. yüzyılın ilk çeyreği olarak tarihlendirilmiştir. **Kat.57** kaide 8,1 cm.lik yüksek konik formu ve nispeten dar iç oyuğu ile göze çarpmaktadır. S. Monachov *Eastern Crimean Historical Museum*'daki kaidesi biraz daha alçak olan ancak benzer oyuk formuna sahip bir amphorayı³⁷² MÖ 4. yüzyılın ilk yarısına, *Hermitage Museum* koleksiyonundaki benzer kaideye³⁷³ sahip bir amphorayı da MÖ 4. yüzyılın ilk çeyreğine tarihlendirmiştir.

Kat.59 G23-24 açmasından, MÖ 4. yüzyılın ikinci yarısına tarihlendirilen buluntularla birlikte ele geçmiştir. Kuvvetli konik kaidenin gövde ile keskin şekilde birleştiği ve oyuğun çok derin olmadığı görülmektedir. Eski kazılardan ele geçen

³⁶⁷ Monachov et al. 2019, 95, Ch.49.

³⁶⁸ Kat.56 için ayrıca bkz.: D. Akar-Tanrıver – S. Foça “Eski Smyrna’da Bulunan MÖ 4.ve 3. Yüzyıl Ticari Amphoralar (Makale Yayın Aşamasındadır).

³⁶⁹ Foley et al. 2009, 288, fig.12.

³⁷⁰ Bulba 1994, Lev.19 Şek.8

³⁷¹ Sakarya 2016, Plate LXV, fig.230

³⁷² Monachov et al. 2016, 71, Ch.21

³⁷³ Monachov et al. 2019, 94, Ch.48

Kat.58 de benzer form özelliklerine sahiptir. S. Monachov *State Museum Tauric Chersonese* koleksiyonunda bulunan benzer kaideye sahip bir amphorayı³⁷⁴ MÖ 4. yüzyılın ikinci-üçüncü çeyreği arasına tarihlendirmiştir.

Kat.60, **Kat.62** ve **Kat.61** no'lu örnekler oldukça sığ bir oyuk yapısına sahiptir. Bu üç kaideden **Kat.60**'ın gövde ile keskin şekilde birleştiği yerin hemen üzerinde yaklaşık 0,8 cm genişliğinde şerit şeklinde sığ bir hat izlenmektedir. Benzer sığ özelliklere sahip bir oyuk ve topaç formlu kaidesi bulunan MÖ 360-340 civarına tarihlendirilen 13267 envanter no'lu bir amphora³⁷⁵ *İzmir Arkeoloji Müzesi*'nde bulunmaktadır. S. Monachov sığ oyuğa sahip, konik formlu bu tip kaideleri düz boyunlular serisinin V-B konik varyanti grubuna dâhil etmektedir³⁷⁶. E. Doğer ise TipV olarak sınıflandırdığı bu tipteki kaideye sahip amphoraları MÖ 4. yüzyıl olarak genel şekilde tarihlendirmektedir³⁷⁷. **Kat.62** ve **Kat.61** no'lu örnekler konik olmayıp daha küt bir yapıya sahiptir. **Kat.61**'in oyuk derinliği daha fazla olan fakat dış yüzey form özelliği bakımından benzerlik gösteren *Burgaz* kazılarında gelen bir örnek MÖ 4. yüzyılın ortalarına tarihlendirilmiştir³⁷⁸. **Kat.62**'nin ise gövde geçişi daha yumuşaktır. *Apollonia Pontica* kazıları *Kolokita Tümülüs 8* etrafında ele geçen buluntular içerisinde benzer özellikler gösteren ve parçalar halinde bulunan bir amphoranın kaidesi Petrova tarafından MÖ 4. yüzyıla, hatta **Kat.61** gibi oyukların çok derin olmadığı ve kaidelerin çok yüksek olmadığı örnekler yüzyılın ilk 30 yılı içerisine dâhil edilmiştir³⁷⁹. 2014 yılından önceki kazılardan ele geçmiş olan ve ait olduğu konteks bağlamında bilgi sahibi olmadığımız bu üç kaideyi genel olarak MÖ 4. yüzyılın içerisine dâhil etmek mümkündür.

MÖ 4. yüzyılda düz boyunlu amphoralar birbiri ardı sıra gelişen iki ana varyasyon ile temsil edilmektedir. Kuvvetli yapıdaki konik kaide formunun yüzyılın ortalarından itibaren uzayarak incelendiği, oturma düzleminin çapının daraldığı ve içerisinde yer alan oyuğun da nispeten daralma gösterdiği ancak bunun yanında bazı

³⁷⁴ Monachov et al. 2017, 71 Ch.7

³⁷⁵ Sezgin vd. 2022, 55, Kat.No.039.

³⁷⁶ Monachov 2003, 242, Tab.12 fig.5

³⁷⁷ Doğer 1991, 86, R.78

³⁷⁸ Sakarya 2016, Plate LXV fig. 231.

³⁷⁹ Petrova 2007, 104 Fig.3 (1)

örneklerde incelererek derinleştigi görülmektedir³⁸⁰. Yüzyılın ikinci yarısından itibaren kaide gövde geçişi de nispeten daha yumuşak ve çıkıntısız şekilde yapılmıştır. **Kat.63, Kat.64, Kat.65, Kat.66 ve Kat.67** gibi örneklerde kaidelerin uzadığı ve geçişin nispeten yumuşadığı izlenebilmektedir. J. K. Anderson *Kofina Ridge* kazılarında ele geçen buluntuları kaide-gövde geçişinin çıkıntılı keskinliğinin azaldığı, bağlantının yumuşak bir geçişle sağlandığı, uzamış ve incelmış benzer örnekleri MÖ 4. yüzyılın ikinci yarısına tarihlendirmiştir³⁸¹. *Patara*³⁸² kazılarında bulunan iki adet, iç oyuğu bir miktar geniş ancak ince yapıda uzun konik kaide MÖ 4. yüzyılın son çeyreğine tarihlendirilmiştir. *Kios* kazılarında³⁸³ ele geçen, **Kat.65** ve **Kat.66** no'lu parçalar ile benzer özelliklere sahip bir kaide de MÖ 4. yüzyılın son çeyreğine tarihlendirilmiştir. **Kat.63** Büyük Yapı sondaj kazısından karışık malzeme içerisinde ele geçmiştir. **Kat.66** ise G23 – 24 açmasında, dolgu toprağın kaldırılması çalışmaları sırasında, aralarında MÖ 6. yüzyıla tarihlendirilen malzemenin de bulunduğu karışık buluntular ile birlikte ele geçmiştir. Benzerleri dikkate alındığında form özellikleri itibarıyla bu beş adet parçanın MÖ 4. yüzyılın ikinci yarısına ait olduğu değerlendirilmiştir.

Kaide yüksekliklerindeki artış **Kat.68** ve **Kat.69**³⁸⁴'da net şekilde izlenebilmektedir. Her iki örnek de MÖ 4. yüzyılın ikinci yarısı itibarıyla gözlemlenen formlarda incelmeye, daha zarif ve uzun ve daha masif bir görünüm ile karakterize olup kaide oyuk derinliği iyice küçülmüş ve oyuk genişliği daralmıştır. Kaide-gövde geçişi de yumuşaktır. Anderson'un³⁸⁵ MÖ 4. yüzyılın ikinci yarısına tarihlendirdiği örnekler ve *Khios*³⁸⁶ kazılarında ele geçen örnekler ile uyumlu özellikler göstermektedir.

Tezimiz kapsamına almış olduğumuz Eski Smyrna'da bulunan düz boyunlu amphoralara ait 36 adet kaide değerlendirilmiş, görel tarihleme metoduyla benzerleri ile karşılaştırılmış ve tarihleme yapılmıştır. Bu bağlamda *Khios* ticari amphoralarının

³⁸⁰ Şenol 2007, 105. , Monsieur 2010, 238. , Boardman 1967, 179 fig. 952A

³⁸¹ Anderson 1954, 175, Fig.9 (k-l-m).

³⁸² Dündar 2012, 441, Lev.17 Şek.47-48

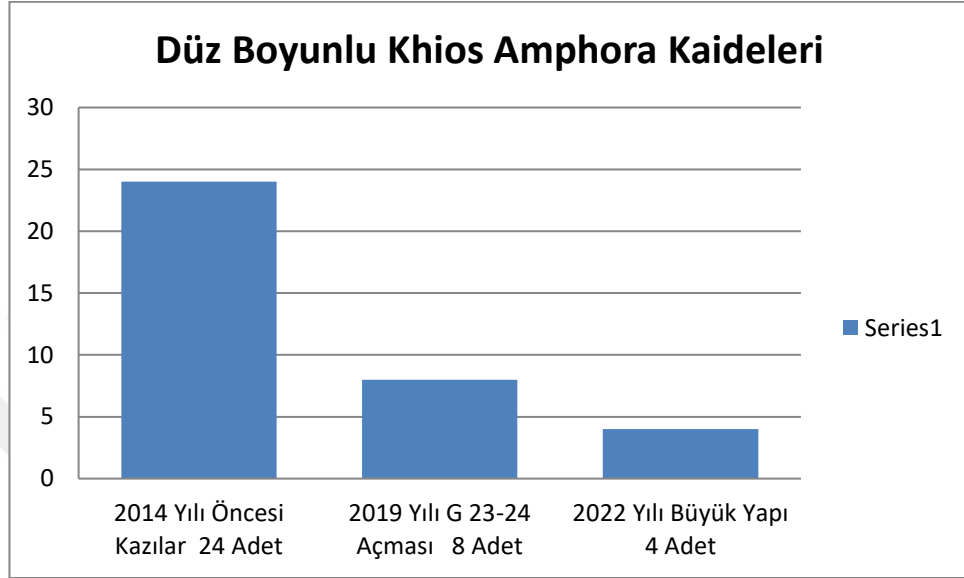
³⁸³ Erpehlivan 2019, 314, fig.10(2)

³⁸⁴ Kat.69 için ayrıca bkz.: D. Akar-Tanrıver – S. Foça “Eski Smyrna’da Bulunan MÖ 4.ve 3. Yüzyıl Ticari Amphoralar (Makale Yayın Aşamasındadır).

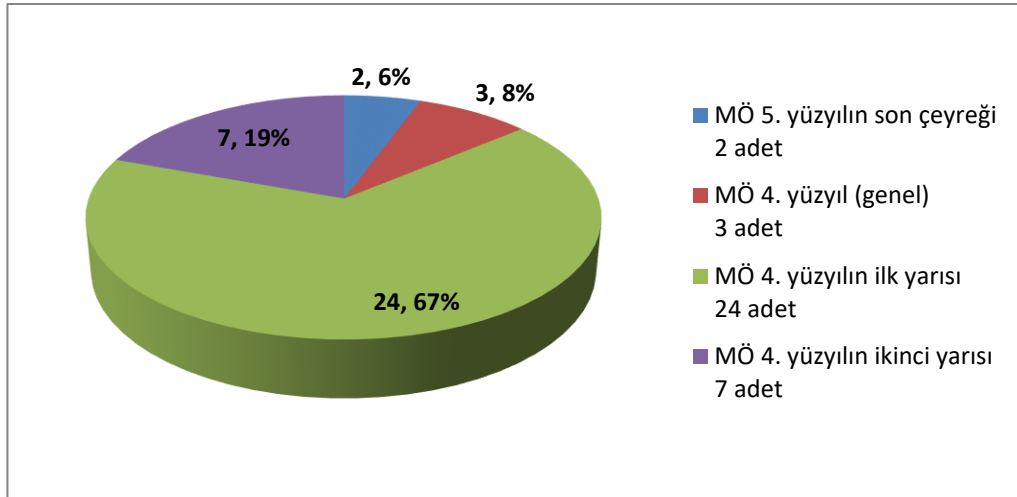
³⁸⁵ Anderson 1954, 175, Fig.9, k-l.

³⁸⁶ Boardman 1967, 179 Fig.126 nr.952A

genel kabul görmüş olan kronolojik gelişimleri ve değişimleri ile elimizde bulunan örneklerin uyumlu bir yapıda olduğu görülmektedir.

Tablo.5 Eski Smyrna Düz Boyunlu Khios Amphora Kaideleri Alan İçi Dağılımı

Tablo.6 Eski Smyrna Düz Boyunlu Khios Amphoraları Kaide Örnekleri Kronolojik Dağılımı

4.4.1. Katalog No: 34 - 69

Katalog No: 34

BULUNTU YERİ: 2014 yılından önceki kazılarda bulunan amphoralar KASA 124

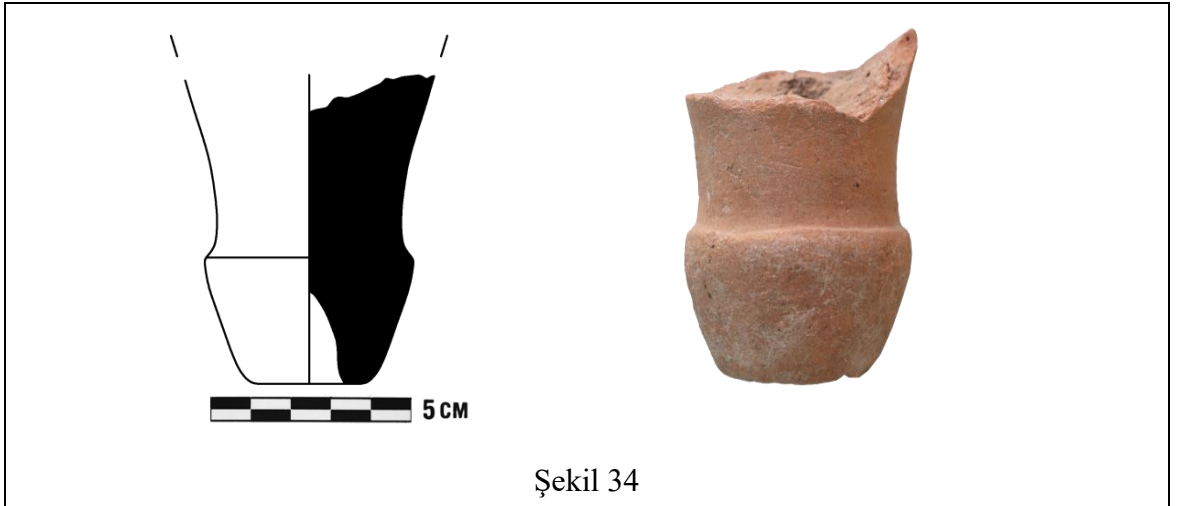
TANIM: Amphora kaidesi ve gövde alt parçası. Sivriltilmiş oturma düzlemine ve iç kısımda 2,3 cm derinlikte boşluğa sahip kaide. Konik formdaki gövdenin alt kısmı, en geniş yeri keskin bir çıkıntı ile sonlanan konik kaide ile birleşmektedir.

ÖLÇÜLER: **Dip Çapı:** 3 cm, **Kaide Yüksekliği:** 3,1 cm, **Korunan Toplam Yükseklik:** 7,7 cm, **Kaide En Geniş Çapı:** 5,2 cm, **Kaide İçi Oyuk Çapı:** 1,8 cm, **Kaide Oyuk Derinliği:** 2,3 cm

HAMUR YAPISI: Yoğun ince kum, mika ve kireç katkılı, gözenekli yapıda hamur.

Hamur Rengi: 2,5 YR 6/8 Light Red **Dış Yüzey Rengi:** 5 YR 8/4 Pink

TARİH: MÖ 5. yüzyılın son çeyreği

BENZER ÖRNEKLER: Monachov 2003, 241, Tab.11 Fig.4. , Anderon 1954, 175, Fig.9-g. , Özbay 2019, Şek.3 Çiz12.

Katalog No: 35

BULUNTU YERİ: 2014 yılından önceki kazılarda bulunan amphoralar. BYR/GDS 123

TANIM: Amphora kaidesi ve gövde alt kısım. Sivriltilmiş oturma düzlemine ve iç kısımda önce daralan, sonra genişleyen 2,4 cm derinlikte boşluğa sahip kaide. Gövde alt kısmı, en geniş yeri keskin bir çıkıntı ile sonlanan kaide ile birleşmektedir.

ÖLÇÜLER: **Dip Çapı:** 4 cm, **Kaide Yükseklik:** 4,2 cm, **Korunan Toplam Yükseklik:** 10,4 cm, **Kaide En Geniş Çap:** 6,3 cm, **Kaide Oyuk Çapı:** 2,6 cm, **Kaide Oyuk Derinlik:** 2,4 cm

HAMUR YAPISI: Kum, küçük tanecikli taşçık ve mika katkılı, gözenekli hamur yapısı.

Hamur Rengi: 2.5 YR 7/6 Light Red **Dış Yüzey Rengi:** 5 YR 7/6 Reddish Yellow

TARİH: MÖ 5. yüzyılın son çeyreği

Şekil 35

BENZER ÖRNEKLER: Monachov 2003, 241, Tab.11 fig.4. , Anderson 1954, 175, Fig.9-g. , Monachov et.al 2020, 109, Ch.25. , Sakarya 2016, Plate LXIV, fig.228., Coşkun – Çevirici-Coşkun 2017, 233, Kat.No.8. , Bulba 1994, Lev.18 Şek.6. , Akkaş 2015, 89, Lev.11, Kat. No. 10. , Sandro 1986, 58, TAV.11 sg.133. , Akar-Tanrıver – Foça (Archaic and Early Classical Trade Amphorae From Old Smyrna (Makale Yayın Aşamasındadır).

Katalog No: 36

BULUNTU YERİ: G 23-24 Güney. 4,48 – 4,35 m BYR 19 CYF 22.08.2019

TANIM: Amphora kaidesi ve gövde alt kısım. MÖ 5.yy malzemesi ile birlikte bulunmuştur. Maruz kaldığı ortama bağlı olarak deforme olmuş dış yüzey görünümü. Oyuk derinliği toplam kaide yüksekliğinin yaklaşık 1/3'ü kadardır. Konik yapıdaki kaide keskin şekilde sonlanarak gövdeye bağlanmaktadır.

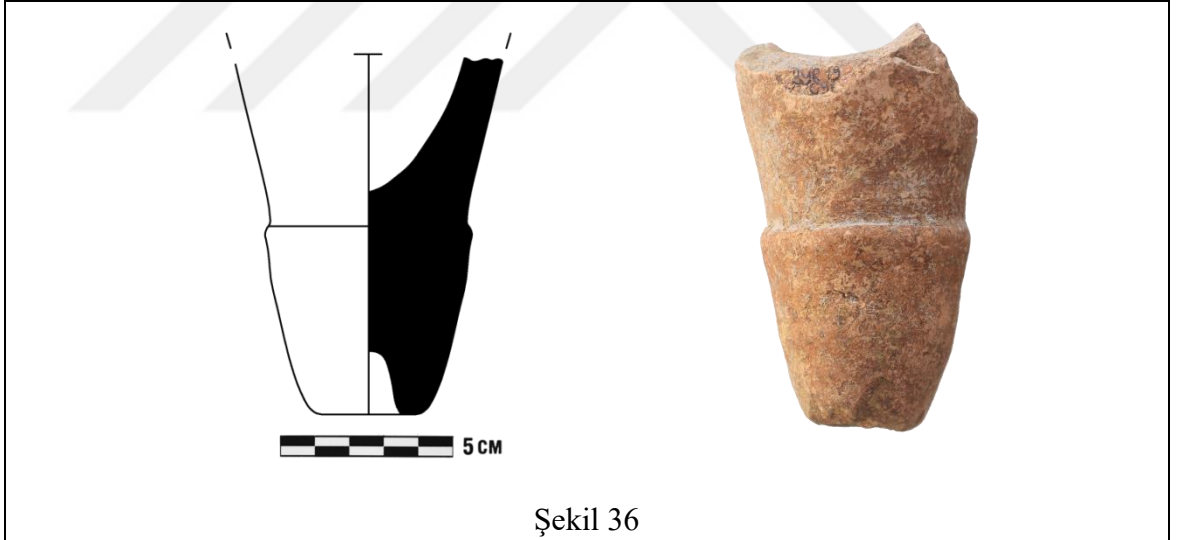
ÖLÇÜLER: **Dip Çapı:** 3 cm, **Kaide Yüksekliği:** 5,5 cm, **Kaide En Geniş Çapı:** 6 cm, **Kaide İçi Oyuk Çapı:** 1,9 cm, **Kaide Oyuk Derinliği:** 1,8 cm

HAMUR YAPISI: İri gözenekli, ince kum katkılı hamur.

Hamur Rengi: 2,5 YR 7/8 Light Red
Light Red.

İçYüzey Rengi: 10 R 7/6

TARİH: MÖ 4. yüzyılın ilk yarısı

BENZER ÖRNEKLER: Boardman 1967, 179, Fig.126. nr.950. , Anderson 1954, 175, Fig.9-j., Zeest 1960, 141, Tab. V-146. , Monachov et al. 2019, 97 Ch.53.

Katalog No: 37

BULUNTU YERİ: G 23-24 Güney seramikli alan. 4,48 – 4, 35 m BYR 19 CYF 22.08.2019

TANIM: Amphora kaidesi ve gövde alt kısım. MÖ 5.yy malzemesi ile birlikte bulunmuştur. Oyuk derinliği toplam kaide yüksekliğinin yaklaşık 1/3'ü kadardır. Konik yapıdaki kaide keskin bir çıkıntı ile gövdeye bağlanmaktadır.

ÖLÇÜLER: **Dip Çapı:** 4 cm, **Kaide Yüksekliği:** 7,2 cm, **Korunan Toplam Yükseklik:** 13 cm, **Kaide En Geniş Çapı:** 7,4 cm, **Kaide İçi Oyuk Çapı:** 2,2 cm, **Kaide Oyuk Derinliği:** yaklaşık 2,2 cm

HAMUR YAPISI: İnce elenmiş, sıkı dokulu, az miktarda mika ve ince kum katkılı hamur.
Hamur Rengi: 2,5 YR 7/8 Light Red **Dış Yüzey Rengi:** 2,5 YR 8/4 Pink.

TARİH: MÖ 4. yüzyılın ilk yarısı

BENZER ÖRNEKLER: Boardman 1967, 179, Fig.126. nr.950. , Anderson 1954, 175, Fig.9-j. , Zeest 1960, 141, Tab. V-146. , Monachov et al. 2019, 97 Ch.53

Katalog No: 38

BULUNTU YERİ: 2014 yılından önceki kazılarda bulunan amphoralar. BYR/GDS

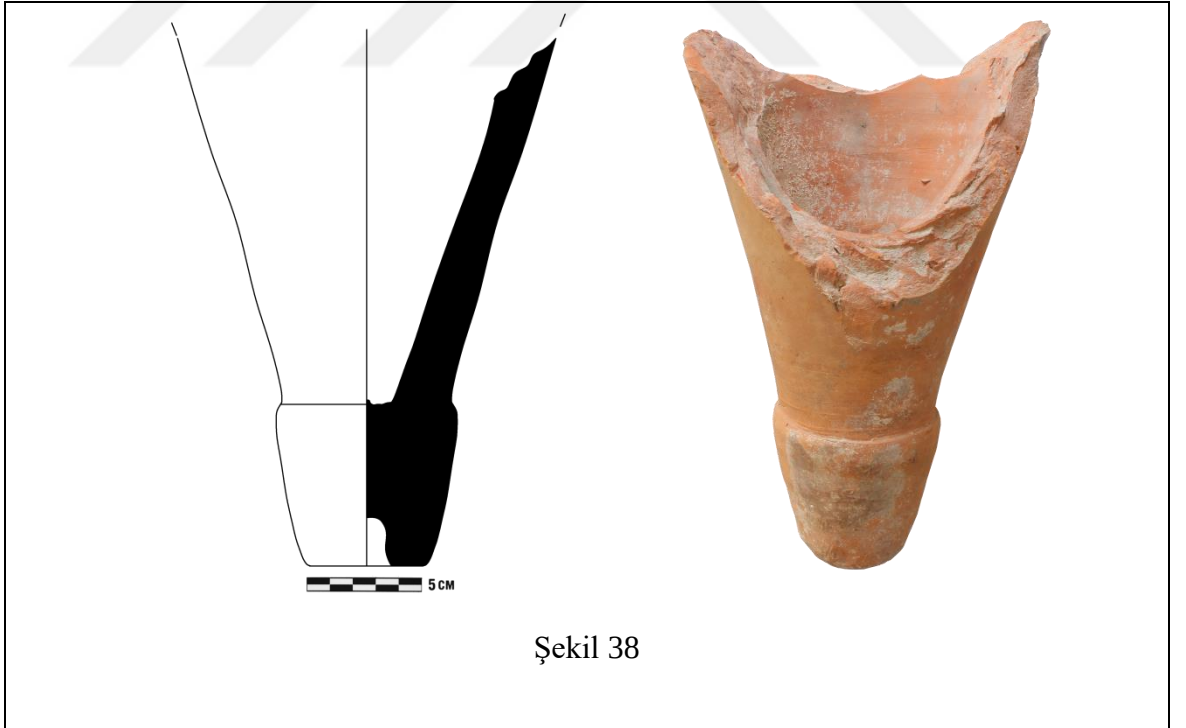
TANIM: Amphora kaidesi ve gövde alt kısım. Kaidenin oturma düzlemi kısmen deforme olmuştur. Oyuk derinliği toplam kaide yüksekliğinin yaklaşık 1/3'ü kadardır. Konik yapıdaki kaide belirgin bir çıkıntı ile gövdeye keskin şekilde bağlanmaktadır.

ÖLÇÜLER: **Kaide Dip Çapı:** 5 cm, **Kaide Yükseklik:** 7 cm, **Korunan Toplam Yükseklik:** 23,4 cm, **Kaide En Geniş Çap:** 7,3 cm, **Kaide Oyuk Çap:** 2,2 cm, **Kaide Oyuk Derinlik:** 2,1 cm

HAMUR YAPISI: Sıkı dokulu, ince gözenek yapısına sahip, ince kum, kireç ve mika katkılı hamur.

Hamur Rengi: 2.5 YR 6/8 Light Red **Dış Yüzey Rengi:** 10 R 7/4 Pale Red **İç Yüzey Rengi:** 10 R 7/6 Light Red

TARİH: MÖ 4. yüzyılın ilk yarısı

Şekil 38

BENZER ÖRNEKLER: Boardman 1967, 179, Fig.126. nr.950. , Anderson 1954, 175, Fig.9-j., Zeest 1960, 141, Tab. V-146. , Monachov et al. 2019, 97 Ch.53

Katalog No: 39

BULUNTU YERİ: 2014 yılından önceki kazılarda bulunan amphoralar.

TANIM: Amphora kaidesi ve gövde alt bölüm. Gövde iç yüzeyde belirgin çark izleri mevcuttur. Kaidenin oturma düzlemi kısmen deforme olmuştur. Kaidedeki oyuk, kaidenin toplam yüksekliğinin yaklaşık 2/3'ü kadardır.

ÖLÇÜLER: **Dip Çapı:** 4 cm, **Kaide Yükseklik:** 6,2 cm, **Korunan Toplam Yükseklik:** 22 cm, **Kaide En Geniş Çap:** 6,4 cm, **Kaide Oyuk Çapı:** 2,2 cm, **Kaide Oyuk Derinliği:** 3,8 cm

HAMUR YAPISI: Küçük tanecikli taşçık, kum, mika katkılı, ince gözenek yapısına sahip sert dokulu hamur.

Hamur Rengi: 2.5 YR 6/6 Light Red **Dış Yüzey Rengi:** 5 YR 6/6 Reddish Yellow **İç Yüzey Rengi:** 10 R 6/6 Light Red

TARİH: MÖ 4. yüzyılın ilk yarısı

Şekil 39

BENZER ÖRNEKLER: Boardman 1967, 179, Fig.126. nr.950. , Anderson 1954, 175, Fig.9.j., Lawall et al. 2010, Vol.1 364, Vol.2 Plate 292, L-31. (4 yy ilkyarısı)

Katalog No: 40

BULUNTU YERİ: 2014 yılından önceki kazılarda bulunan amphoralar. BYR/GDS 79

TANIM: Amphora kaidesi ve gövde alt kısım. Kaidenin sivriltilmiş oturma düzlemi ve kaidenin dış yüzeyi kısmen tahrip olmuştur. Oyuk kaidenin toplam yüksekliğinin yaklaşık yarısı kadardır.

ÖLÇÜLER: **Dip Çapı:** 4 cm, **Kaide Yükseklik:** 6,5 cm, **Kaide En Geniş Çap:** 6,7 cm, **Kaide Oyuk Çap:** 2,4 cm, **Kaide Oyuk Derinlik:** 3,3 cm, **Korunan Toplam Yükseklik:** 22,4 cm

HAMUR YAPISI: Kum, kireç ve eser miktarda mika katkılı, gözenekli yapıda hamur.

Hamur Rengi: 2.5 YR 6/6 Light Red
Dış Yüzey Rengi: 2.5 YR 7/4 Light Reddish Brown

TARİH: MÖ 4. yüzyıl ilk yarısı

Şekil 40

BENZER ÖRNEKLER: Boardman 1967, 179, Fig.126. nr.951. , Anderson 1954, 175, Fig.9.j., D. Akar-Tanrıver – S. Foça, “Eski Smyrna’da Bulunan MÖ 4. ve 3. Yüzyıl Ticari Amphoralar (Makale Yayın Aşamasındadır).

Katalog No: 41

BULUNTU YERİ: 2014 yılından önceki kazılarda bulunan amphoralar. BYR/GDS

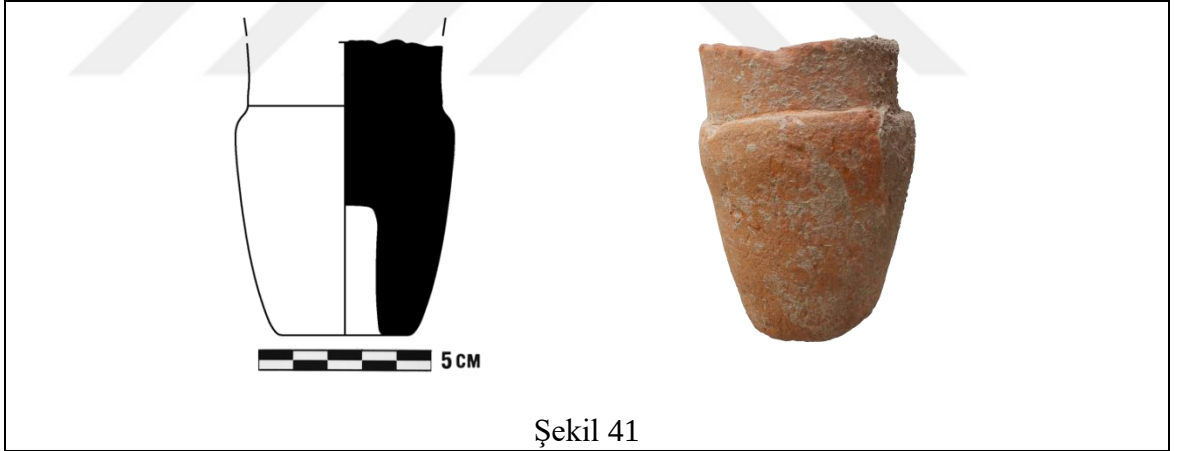
TANIM: Amphora kaidesi. Oturma düzlemi kısmen yıpranmıştır. Kaidenin oyuğu dikdörtgen şekildedir, kaide gövde ile yumuşak bir geçiş ile birleşmektedir.

ÖLÇÜLER: **Dip Çapı:** 4 cm, **Kaide Yüksekliği:** Yaklaşık 6,8 cm, **Korunan Toplam Yükseklik:** 8,5 cm, **Kaide En Geniş Çapı:** 6,4 cm, **Kaide İçi Oyuğ Çapı:** 2,3 cm, **Kaide Oyuğ Derinliği:** 3,8 cm

HAMUR YAPISI: Mika, kireç, kum ve ince tanecikli taşçık katkılı, gözenekli hamur yapısı.

Hamur Rengi: 2.5 YR 6/8 Light Red **Dış Yüzey Rengi:** 5 YR 7/6 Reddish Yellow

TARİH: MÖ 4. yüzyılın ilk yarısı

BENZER ÖRNEKLER: Boardman 1967, 179, Fig.126. nr.950. , Anderson 1954, 175, Fig.9,j.,

Katalog No: 42

- BULUNTU YERİ:** 2014 yılından önceki kazılarda bulunan amphoralar. BYR/GDS 59
- TANIM:** Amphora kaidesi. Gövdenin alt kısmı yaklaşık 1,8 - 2 cm. kadar korunmuştur. Düz bir oturma düzlemine sahip kaide, gövde ile keskin bir çıkıntı ile birleşmektedir. Oyuk kaidenin toplam yüksekliğinin yaklaşık yarısı kadardır.
- ÖLÇÜLER:** **Dip Çapı:** 4 cm, **Kaide Yüksekliği:** Yaklaşık 5,5 cm, **Kaide En Geniş Çapı:** 6,2 cm, **Korunan Toplam Yükseklik:** 7,3 cm, **Kaide İçi Oyuk Çapı:** 1,7 cm, **Kaide İçi Oyuk Derinliği:** 3 cm
- HAMUR YAPISI:** İnce kum, küçük taşçık ve mika katkılı, ince gözenek yapılı sert dokulu hamur.
- Hamur Rengi:** 2.5 YR 6/6 Light Red **Dış Yüzey Rengi:** 2.5 YR 8/3 Pink
- TARİH:** MÖ 4. yüzyılın ilk yarısı

BENZER ÖRNEKLER: Boardman 1967, 179, Fig.126. nr.950. , Anderson 1954, 175, Fig.9.j., Zeest 1960, 141, Tab. V-146. , Monachov et al. 2016, 70, Ch.21.

Katalog No: 43

BULUNTU YERİ: G 23-24 Kuzey seramik tabanlı alanın kaldırılması 4,69 – 4,51 m BYR
19 CVS 22.08.2019

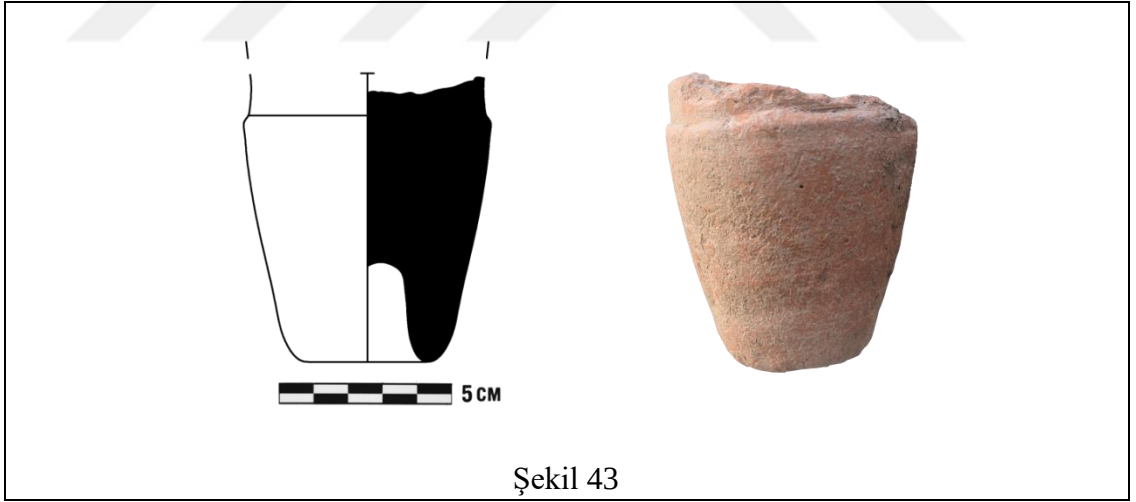
TANIM: Amphora kaidesi. Konik kaidenin ucu sivriltilmiş yapıdaki oturma düzlemi kısmen tahrip olmuştur. Oyuk kaidenin toplam yüksekliğinin yarısından daha azdır.

ÖLÇÜLER: **Dip Çapı:** 4 cm **Kaide Yüksekliği:** 7 cm **Korunan Toplam Yükseklik:** 8,4 cm **Kaide En Geniş Çapı:** 7,2 cm **Kaide İçi Oyuk Çapı:** 2,2 cm **Kaide Oyuk Derinliği:** 2,8 cm.

HAMUR YAPISI: Kum, kireç ve mika katkılı, ince gözenekli, iyi pişmiş, sert dokulu hamur.

Hamur Rengi: 2.5 YR 6/8 Light Red **Dış Yüzey Rengi:** 2.5 YR 7/6 Light Red

TARİH: MÖ 4. yüzyılın ilk yarısı

Şekil 43

BENZER ÖRNEKLER: Petrova 2007, 104, Fig.3 No.20. , Lawall et al. 2010, Vol.1 364, Vol.2 Plate 292, L-31. (4 yy ilkyarısı). , Boardman 1967, 179, Fig.126. nr.950. , Anderson 1954, 175, Fig.9,j., Kırkanlı 2021, 440, Lev.141 Kat.No.141

Katalog No: 44

BULUNTU YERİ: 2014 yılından önceki kazılarda bulunan amphoralar. BYR/GDS

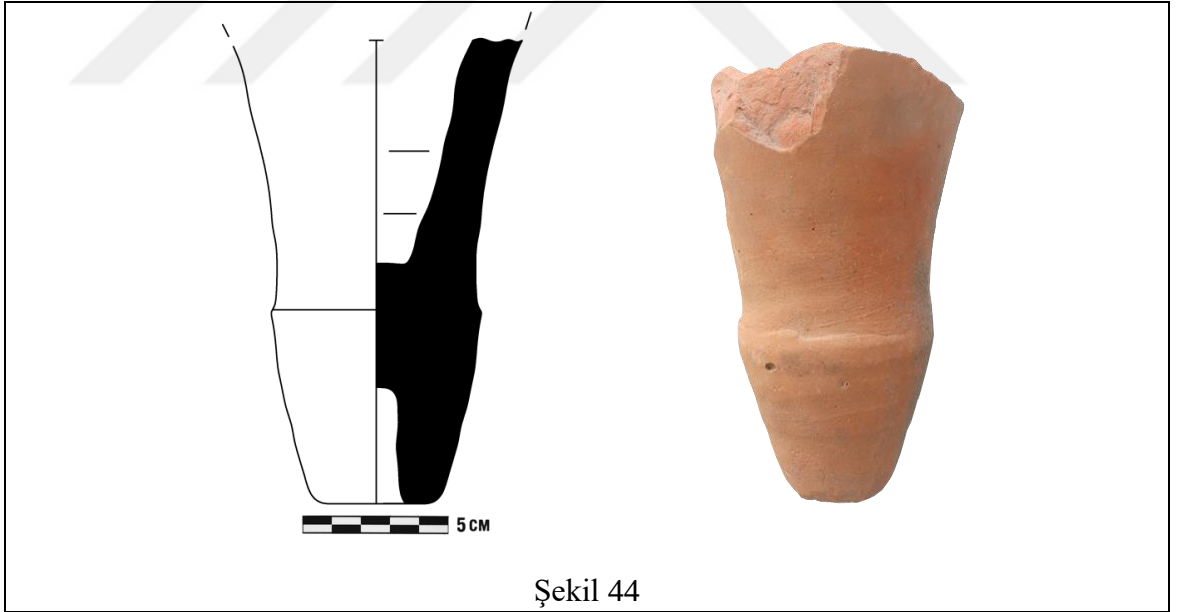
TANIM: Amphora kaidesi. Oturma düzlemi kısmen yıpranmıştır. Gövde iç kısmında belirgin çark izleri mevcuttur. Kaide gövde ile yumuşak bir geçiş ile birleşmektedir.

ÖLÇÜLER: **Dip Çapı:** 4 cm, **Kaide Yüksekliği:** Yaklaşık 6,9 cm, **Korunan Toplam Yükseklik:** 16 cm, **Kaide En Geniş Çapı:** 7,2 cm, **Kaide İçi Oyuk Çapı:** 2 cm, **Kaide Oyuk Derinliği:** 4 cm

HAMUR YAPISI: Yoğun miktarda küçük tanecikli taşçık, kum, kireç ve mika katkılı, gözenekli ve sert yapıda hamur.

Hamur Rengi: 2.5 YR 6/6 Light Red **Dış Yüzey Rengi:** 2.5 YR 7/6 Light Red **İç Yüzey Rengi:** 10 R 7/6 Light Red

TARİH: MÖ 4. yüzyılın ilk yarısı

Şekil 44

BENZER ÖRNEKLER: Boardman 1967, 179, Fig.126. nr.950. , Anderson 1954, 175, Fig.9.j., Lawall et al. 2010, Vol.1 364, Vol.2 Plate 292, L-31. (4 yy ilkyarısı). , Monachov et al. 2017, 71, Ch.7 (MÖ 4. yüzyılın ortaları)

Katalog No: 45

BULUNTU YERİ: Büyük Yapı. FTR 4.95 – 4.65 m, 4 nolu oda, oda içi sondaj. 24.08.2022

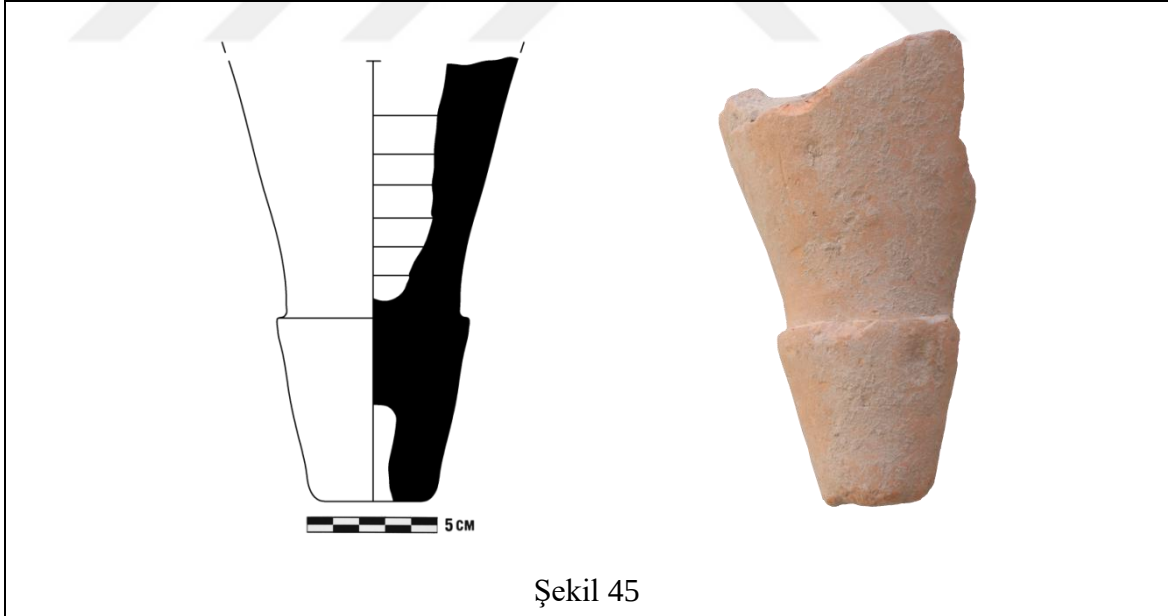
TANIM: Amphora kaide ve gövde alt parçası. Oturma düzleminde sonra, önce daralıp sonra genişleyerek sonlanan 3,7 cm derinlikte iç oyuğa sahip kaide gövde alt kısmı ile keskin bir çıkıntı ile birleşmektedir. Gövde alt bölümü yaklaşık 10 cm korunmuş ve iç yüzeyde belirgin çark izleri mevcuttur.

ÖLÇÜLER: **Dip Çapı:** 4 cm, **Kaide Yüksekliği:** 7 cm, **Korunan Toplam yükseklik:** 17 cm, **Kaide En Geniş Çapı:** 7,4 cm, **Kaide İçi Oyuk Çapı:** 1,6 cm, **Kaide Oyuk Derinliği:** 3,7 cm

HAMUR YAPISI: İnce elenmiş, sıkı dokulu, yer yer gözenekli hamur.

Hamur Rengi: 2.5 YR 6/6 Light Red **Dış Yüzey Rengi:** 2.5 YR 8/3 Pink **İç Yüzey Rengi:** 10 R 8/3 Pink

TARİH: MÖ 4. yüzyılın ilk yarısı

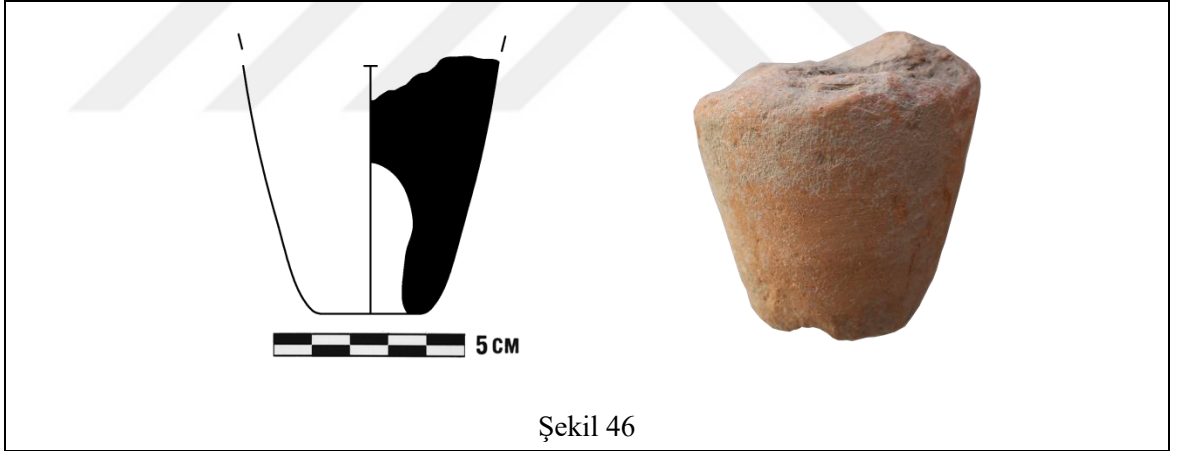

Şekil 45

BENZER ÖRNEKLER: Anderson 1954, 175, Fig.9, h, j. (4 yy ilk yarısı), Boardman 1967, 179 Fig.126 nr.950, 951., Sezgin vd. 2002, 54 Kat.No.38. , Sakarya 2016, 305 PlateLXV-230.

Katalog No: 46

- BULUNTU YERİ:** G 23-24 Kuzey seramik tabanlı alanın kaldırılması 4,69-4,51 m BYR 19 CVS 22.08.2019
- TANIM:** Amphora kaidesi. Sivriltilmiş oturma düzlemi kısmen tahrip olmuştur. Gövde alt kısmı ile birleşim yeri seçilememektedir. Geniş iç oyuğa sahiptir.
- ÖLÇÜLER:** **Dip Çapı:** 3 cm **Kaide Yüksekliği:** 6,5 cm **Kaide En Geniş Çapı:** 6,7 cm **Kaide İçi Oyuğun Çapı:** 2 cm **Kaide Oyuğun Derinliği:** yaklaşık 4 cm
- HAMUR YAPISI:** Mika, kireç ve ince elenmiş kum katkılı, sıkı dokulu hamur.
- Hamur Rengi:** 2,5 YR 6/8 Light Red **Dış Yüzey Rengi:** 5 YR 8/4 Pink
- TARİH:** MÖ 4. yüzyılın ilk yarısı

BENZER ÖRNEKLER: Lawall et al. 2010, Vol.1 364, Vol.2 Plate 292, L-31. (4 yy ilkyarısı). , Monachov et al. 2016, 71, Ch. 24. , Sezgin vd. 2022, 54, Kat.No.38.

Katalog No: 47

BULUNTU YERİ: 2014 yılından önceki kazılarda bulunan amphoralar KASA 135

TANIM: Amphora Kaidesi. Sivriltilmiş oturma düzlemi, konik yapıda kaide. Gövde ile keskin bir çıkıntı ile birleşmektedir. Oyuk dalgalı yapıdadır.

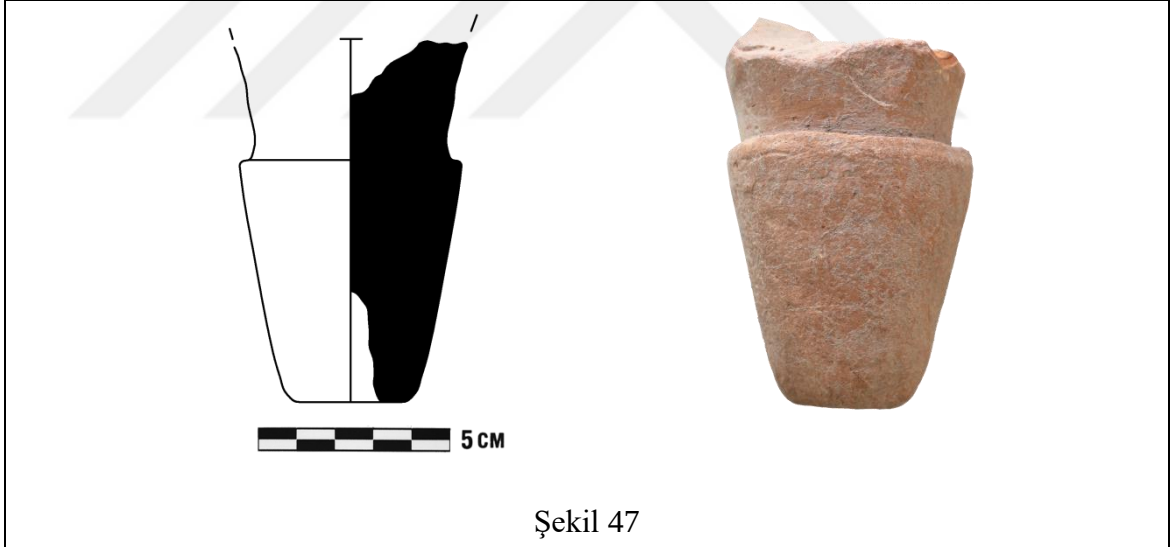
ÖLÇÜLER: **Dip Çapı:** 3 cm, **Kaide Yüksekliği:** 6,3 cm, **Korunan Toplam Yükseklik:** 9,5 cm, **Kaide En Geniş Çapı:** 5,8 cm, **Kaide İçi Oyuk Çapı:** 1,6 cm, **Kaide Oyuk Derinliği:** 2,9 cm

HAMUR YAPISI: Mika ve ince elenmiş kum katkılı, iyi elenmiş, sıkı dokulu, iyi pişmiş hamur.

Hamur Rengi: 2,5 YR 7/8 Light Red
Pink

Dış Yüzey Rengi: 5 YR 8/4

TARİH: MÖ 4. yüzyılın ilk yarısı

Şekil 47

BENZER ÖRNEKLER: Kırkanlı 2021, 440, Lev.141-Kat.No.141.

Katalog No: 48

BULUNTU YERİ: 2014 yılından önceki kazılarda bulunan amphoralar KASA 3

TANIM: Konik yapıda amphora kaidesi. Kaide gövde ile keskin bir çıkıntı ile birleşmektedir. Geniş oyuğun yüksekliği kaidenin toplam yüksekliğinin yaklaşık yarısı kadardır ve dalgalı şeklindedir.

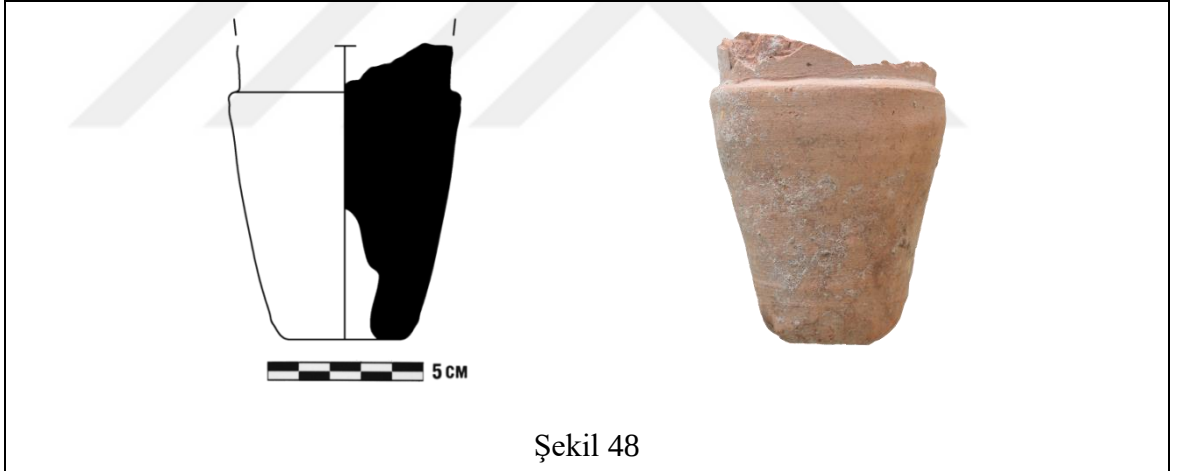
ÖLÇÜLER: **Dip Çapı:** 4 cm, **Kaide Yüksekliği:** 8 cm, **Korunan Toplam Yükseklik:** 9,5 cm, **Kaide En Geniş Çapı:** 7,5 cm, **Kaide İçi Oyuuk Çapı:** 2,2 cm, **Kaide Oyuuk Derinliği:** 4,2 cm

HAMUR YAPISI: İyi elenmiş, ince gözenekli, sert yapıda hamur.

Hamur Rengi: 2,5 YR 6/8 Light Red
Pink

Dış Yüzey Rengi: 5 YR 8/4

TARİH: MÖ 4. yüzyılın ilk yarısı

BENZER ÖRNEKLER: Kırkanlı 2021, 440, Lev.141-Kat.No.141

Katalog No: 49

BULUNTU YERİ: G 23-24 Güney. 4,48 – 4,35 m BYR 19 CYF 22.08.2019

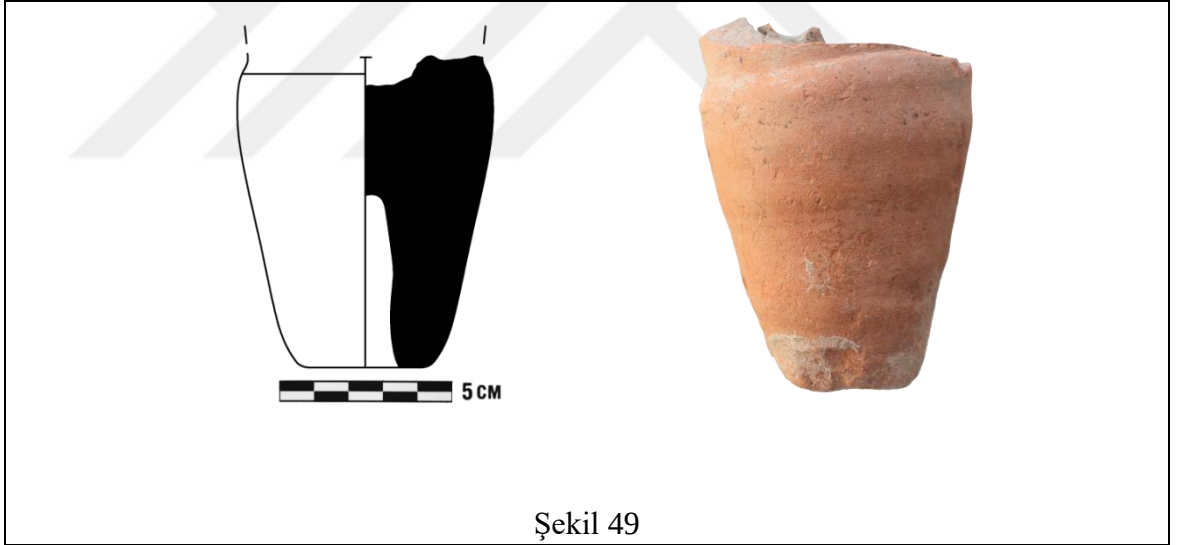
TANIM: Amphora kaidesi. Oturma düzlemi kısmen tahrip olmuştur. MÖ 5.yy malzemesi ile birlikte gelmiştir. Konik kaide-gövde geçişinin yumuşak olduğu görülmektedir. Kaide içi uzun ve geniştir.

ÖLÇÜLER: **Dip Çapı:** 4 cm, **Kaide Yüksekliği:** 9 cm, **Kaide En Geniş Çapı:** 7,2 cm, **Kaide İçi Oyuk Çapı:** 2 cm, **Kaide Oyuk Derinliği:** yaklaşık 5 cm

HAMUR YAPISI: Mika, taşçık ve kireç katkılı, gözenekli hamur.

Hamur Rengi: 5 YR 6/4 Light Reddish Brown **Dış Yüzey Rengi:** 2,5 YR 7/6 Light Red.

TARİH: MÖ 4. yüzyılın ilk yarısı

Şekil 49

BENZER ÖRNEKLER: Bulba 1994, Lev.18 Şek.9 (4 yy olarak tarihlemiş) ,, Boardman 1967, 179 Fig.126 nr.951, Monachov et al. 2019, 95 Ch.49 (4 yy ikinci çeyrek demiş), Petrova 2007, 104, Fig.3 No.21.

Katalog No: 50

BULUNTU YERİ: Büyük Yapı. FTE 5.31 – 4.84 m, BY11 Sondaj. 22.08. 2022

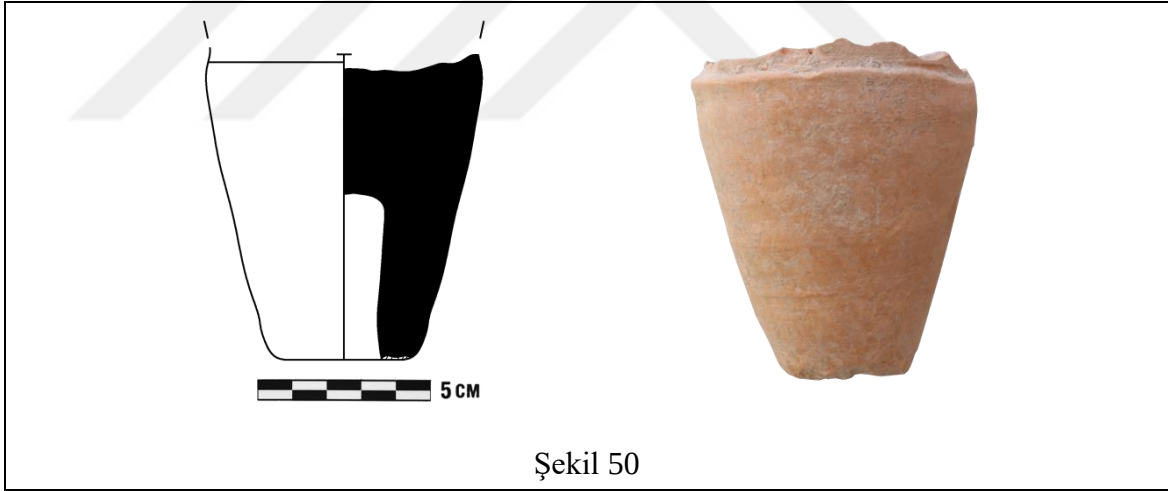
TANIM: Amphora kaidesi (alt ucu oldukça yıpranmış ve kısmen kırık). 2,2 cm'lik geniş bir boşluk çapı ve yaklaşık 4,7 cm boşluk derinliğine sahip, gövde alt kısmına yumuşak bir geçiş ile bağlanan kaide.

ÖLÇÜLER: **Dip Çapı:** yaklaşık 4 cm, **Kaide Yüksekliği:** 8,9 cm, **Kaide En Geniş Çapı:** 7,7 cm, **Korunan Toplam Yükseklik:** yaklaşık 9 cm, **Kaide Oyuk Çapı:** 2,2 cm, **Kaide Oyuk Derinliği:** yaklaşık 4,7 cm

HAMUR YAPISI: Sıkı yapıda, ince kum ve mika katkılı hamur.

Hamur Rengi: 2.5 YR 7/8 Light Red **Dış Yüzey Rengi:** 2.5 YR 8/3 Pink

TARİH: MÖ 4. yüzyılın ilk yarısı

BENZER ÖRNEKLER: Sakarya 2016, Plate LXV, fig.230 , Özbay 2019, Şek.3 Çiz15 , Boardman 1967, 179 Fig.126 nr.951, Monachov et al. 2019, 95 Ch.49 , Sezgin vd. 2002, 54 Kat.No.38), Petrova 2007, 104, Fig.3 No.22.

Katalog No: 51

BULUNTU YERİ: 2014 yılından önceki kazılarda bulunan amphoralar KASA 134

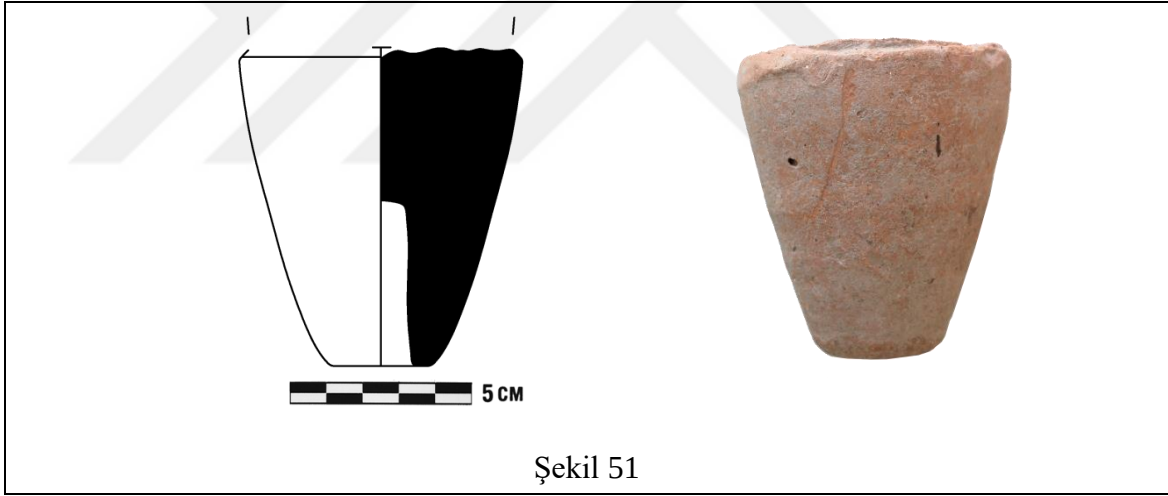
TANIM: Amphora Kaidesi. Sivriltilmiş oturma düzlemi, konik yapıda kaide, gövde alt kısmına takıldığı yerden kırılmıştır. Oyuk dikdörtgen formdadır.

ÖLÇÜLER: **Dip Çapı:** 3 cm, **Kaide Yüksekliği:** 8,8 cm, **Kaide En Geniş Çapı:** 7,8 cm, **Kaide İçi Oyuk Çapı:** 1,8 cm, **Kaide Oyuk Derinliği:** 4,6 cm

HAMUR YAPISI: Kireç, mika ve ince kum katkılı, gözenekli yapıda hamur.

Hamur Rengi: 2,5 YR 6/8 Light Red **Dış Yüzey Rengi:** 2,5 YR 7/6 Light Red.

TARİH: MÖ 4. yüzyılın ilk yarısı

Şekil 51

BENZER ÖRNEKLER: Sakarya 2016, Plate LXV, fig.230. , Monachov et al. 2019, 94, Ch.48., Anderson 1954, 175, Fig.9 h-j. , Özbay 2019, Şek.3 Çiz.15. , Boardman 1967, 179 Fig.126 nr.951

Katalog No: 52

BULUNTU YERİ: 2014 yılından önceki kazılarda bulunan amphoralar. BYR/GDS

TANIM: Amphora kaidesi, sivriltilmiş oturma düzlemi kısmen yıpranmıştır. Geniş yapıdaki oyuk önce daralan, içeriye doğru genişleyen formdadır.

ÖLÇÜLER: **Dip Çapı:** 4 cm, **Kaide Yüksekliği:** Yaklaşık 9 cm, **Korunan Toplam Yükseklik:** 9,5 cm, **Kaide En Geniş Çapı:** 8,4 cm, **Kaide İçi Oyuk Çapı:** 2,5 cm, **Kaide Oyuk Derinliği:** 5,5 cm.

HAMUR YAPISI: Sıkı dokulu, kireç ve ince kum katkılı, sıkı yapıda hamur.

Hamur Rengi: 2.5 YR 6/6 Light Red Pink

Dış Yüzey Rengi: 5 YR 8/4

TARİH: MÖ 4. yüzyılın ilk yarısı

Şekil 52

BENZER ÖRNEKLER: Bulba 1994, Lev.18 Şek.9, Sakarya 2016, Plate LXV, fig.230, Petrova 2007, 104 Fig.3 (22), Monachov et al. 2019, 94, CH.48. , Monachov et al. 2016, 71, Ch. 23. , Özbay 2019, Şek.3 Çiz15. , Anderson 1954, 175, Fig.9, j., Boardman 1967, 179 Fig.126 nr.951 , Sezgin vd. 2002, 54 Kat.No.38. , Petrova 2007, 104, Fig.3 No.22.

Katalog No: 53

BULUNTU YERİ: 2014 yılından önceki kazılarda bulunan amphoralar. BYR/GDS 61

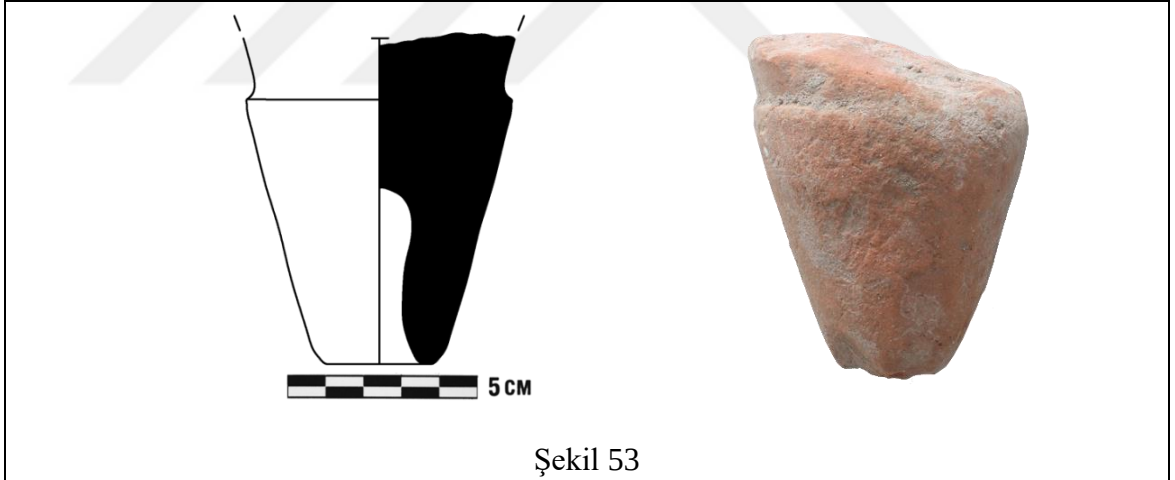
TANIM: Sivriltilmiş oturma düzlemine ve iç kısımda önce daralıp sonra genişleyerek sonlanan bir boşluğa sahip kaide. Kaide gövde alt kısmı ile keskin şekilde birleşmektedir. Alt kısım kısmen yıpranmıştır.

ÖLÇÜLER: **Dip Çapı:** 3 cm, **Kaide Yüksekliği:** Yaklaşık 7 cm, **Kaide En Geniş Çapı:** 6,8 cm, **Korunan Toplam Yükseklik:** 8,6 cm, **Kaide İçi Oyuk Çapı:** 1,9 cm, **Kaide Oyuk Derinliği:** 4,5 cm

HAMUR YAPISI: Sıkı dokulu, ince gözenek yapılı, küçük tanecikli kum ve mika katkılı hamur.

Hamur Rengi: 2.5 YR 7/8 Light Red **Dış Yüzey Rengi:** 2.5 YR 8/3 Pink

TARİH: MÖ 4. yüzyılın ilk yarısı

BENZER ÖRNEKLER: Bulba 1994, Lev.18 Şek.9, Sakarya 2016, Plate LXV, fig.230, Petrova 2007, 104 Fig.3 (22), Monachov et al. 2019, 94, CH.48. , Monachov et al. 2016, 71, Ch. 23. , Özbay 2019, Şek.3 Çiz15. , Anderson 1954, 175, Fig.9, j., Boardman 1967, 179 Fig.126 nr.951 , Sezgin vd. 2002, 54 Kat.No.38. , Petrova 2007, 104, Fig.3 No.22.

Katalog No: 54

BULUNTU YERİ: 2014 yılından önceki kazılarda bulunan amphoralar. BYR/GDS

TANIM: Amphora kaidesi. Gövde ile keskin bir geçiş ile birleşmektedir. Kısmen yıpranmıştır. Oturma düzlemi nispeten düzleştirilmiştir ve geniş bir oyuk yapısı görülmektedir.

ÖLÇÜLER: **Dip Çapı:** 4 cm, **Kaide Yüksekliği:** Yaklaşık 8,7 cm, **Korunan Toplam Yükseklik:** 14 cm, **Kaide En Geniş Çapı:** 7,5 cm, **Kaide İçi Boşluk Çapı:** 1,8 cm, **Kaide Oyuk Derinliği:** 5,5 cm

HAMUR YAPISI: İnce kum, kireç, mika ve taşçık katkılı, ince gözenekli sıkı yapılı hamur.

Hamur Rengi: 2.5 YR 6/6 Light Red
Pink

Dış Yüzey Rengi: 5 YR 8/4

TARİH: MÖ 4. yüzyılın ilk yarısı

BENZER ÖRNEKLER: Sakarya 2016, Plate LXV, fig.230. , Boardman 1967, 179 Fig.126 nr.951. , Petrova 2007, 104, Fig.3 No.21.

Katalog No: 55

BULUNTU YERİ: 2014 yılından önceki kazılarda bulunan amphoralar KASA 135

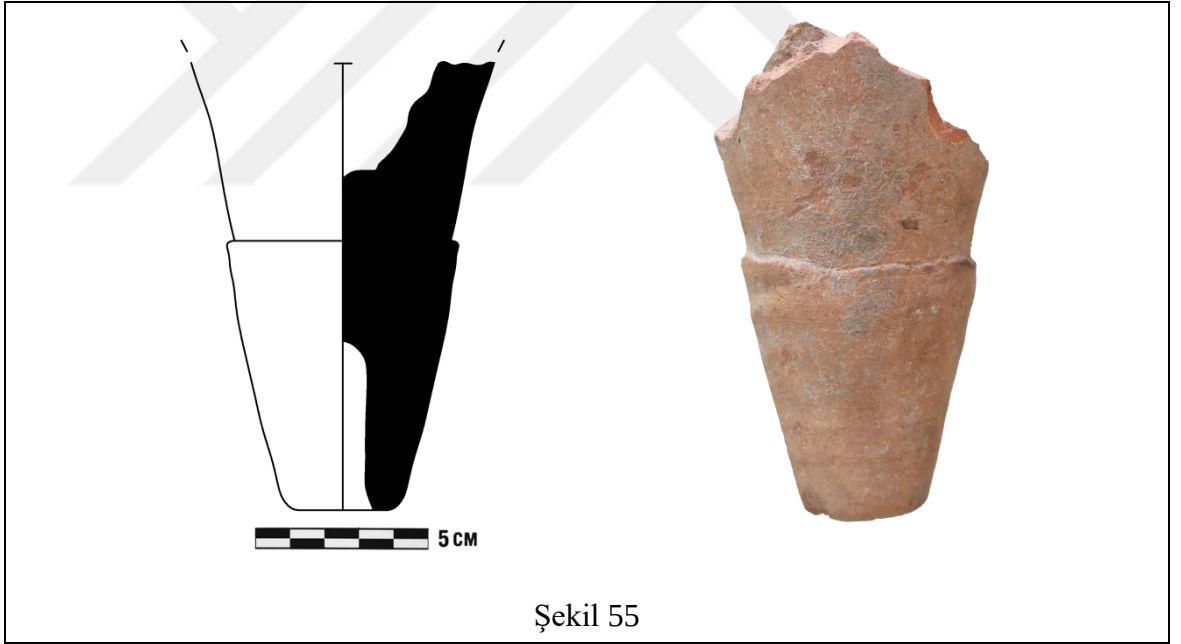
TANIM: Amphora kaidesi ve gövde alt kısmı. Sivriltilmiş oturma düzlemi ve ince bir oyuğa sahiptir. Gövde alt kısmı ile keskin şekilde birleşmektedir.

ÖLÇÜLER: **Dip Çapı:** 3 cm, **Kaide Yüksekliği:** 7,8 cm, **Korunan Toplam Yükseklik:** 13 cm, **Kaide En Geniş Çapı:** 6,6 cm, **Kaide İçi Oyuuk Çapı:** 1,8 cm, **Kaide Oyuuk Derinliği:** 4,9 cm

HAMUR YAPISI: Taşçık, kireç ve mika katkılı, sıkı dokulu, ince gözenekli yapıda hamur.

Hamur Rengi: 2,5 YR 6/8 Light Red **Dış Yüzey Rengi:** 5 YR 8/4 Pink **İç Yüzey Rengi:** 10 R 7/6 Light Red

TARİH: MÖ 4. yüzyılın ilk yarısı

Şekil 55

BENZER ÖRNEKLER: Bulba 1994, Lev.19 Şek.8. , Sakarya 2016, Plate LXV, fig.230., Selçuk 1998, 162 Lev.13 Kat.no.37. , Petrova 2007, 104 Fig.3 (22) , Monachov 2003, 242, Tab. 12 Fig.1, 3. , Anderson 1954, 175, Fig.9, h, j. (4 yy ilk yarısı) , Boardman 1967, 179 Fig.126 nr.951. , Foley et al. 2009, 288, Fig.12.

Katalog No: 56

BULUNTU YERİ: 2014 yılından önceki kazılarda bulunan amphoralar. BYR/GDS 82

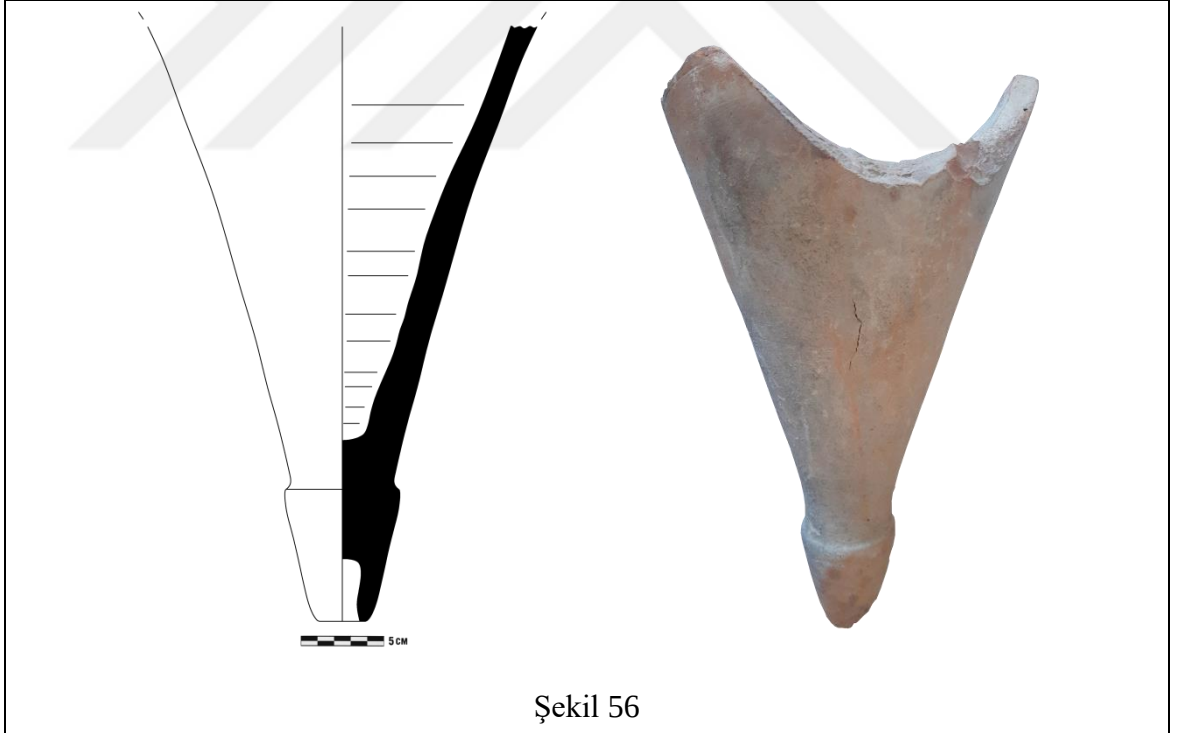
TANIM: Amphora kaidesi ve gövde alt kısmı. İç yüzeyde belirgin çark izleri mevcuttur. Sivriltilmiş oturma düzlemine sahip kaide, gövde alt kısmı ile keskin şekilde birleşmektedir.

ÖLÇÜLER: **Dip Çapı:** 3 cm, **Kaide Yükseklik:** 8 cm, **Korunan Toplam Yükseklik:** 36 cm, **Kaide En Geniş Çap:** 7 cm, **Kaide Oyuk Çap:** 1,6 cm, **Kaide Oyuk Derinlik:** 3,8 cm,

HAMUR YAPISI: Kum, ince tanecikli taşçık, kireç ve mika katkılı, ince gözenekli sıkı dokulu hamur.

Hamur Rengi: 2.5 YR 7/8 Light Red **Dış Yüzey Rengi:** 5 YR 8/3 Pink **İç Yüzey Rengi:** 2.5 YR 7/6 Light Red

TARİH: MÖ 4. yüzyıl ilk yarısı

Şekil 56

BENZER ÖRNEKLER: Sakarya 2016, Plate LXV, fig.230, Anderson 1954, 175, Fig.9, j. (4 yy ilk yarısı), Boardman 1967, 179 Fig.126 nr.951, Petrova 2007, 104, Fig.3 No.22., Foley et al. 2009, 288, Fig.12., D. Akar-Tanrıver – S. Foça, “Eski Smyrna’da Bulunan MÖ 4. ve 3. Yüzyıl Ticari Amphoralar (Makale Yayın Aşamasındadır).

Katalog No: 57

- BULUNTU YERİ:** 2014 yılından önceki kazılarda bulunan amphoralar. Kod: BYR/GDS
- TANIM:** Amphora kaidesi. Kaide üst kısmı gövde ile keskin bir şekilde birleşmektedir. Gövdenin haznesi kaideye kadar inmektedir ve cidarı incedir. Yer yer aşınmış oturma düzleminden sonra oyuk önce daralan sonra genişleyen yapıda ve toplam kaide yüksekliğinin yarısı kadardır.
- ÖLÇÜLER:** **Dip Çapı:** 4 cm, **Kaide Yükseklik:** 8,1 cm, **Kaide En Geniş Ölçü:** 7,5 cm, **Korunan Toplam Yükseklik:** 12,5 cm, **Kaide İçi Oyuk Çapı:** 1,4 cm, **Kaide Oyuk Derinliği:** 3,4 cm
- HAMUR YAPISI:** Mika, kireç ve kum katkılı, ince gözenekli ve sıkı dokulu hamur yapısı.
- Hamur Rengi:** 10 R 6/8 Light Red, **Dış Yüzey Rengi:** 5 YR 8/4 Pink, **İç Yüzey Rengi:** 10 R 7/6 Light Red.
- TARİH:** MÖ 4. yüzyılın ilk yarısı - ortaları

Şekil 57

BENZER ÖRNEKLER: Boardman 1967, 179, fig. 126. 950. , Özbay 2019, 82, Kat. No. 15., Monachov et al. 2016, 71, Ch. 21., Monachov et al. 2019, 94, Ch.48. , Anderson 1954, 175, Fig.9, j. (4 yy ilk yarısı), Boardman 1967, 179 Fig.126 nr.951, Petrova 2007, 104, Fig.3 No.21.

Katalog No: 58

BULUNTU YERİ: 2014 yılından önceki kazılarda bulunan amphoralar KASA 135

TANIM: Amphora kaidesi ve gövde alt parçası. Gövdenin alt kısım iç yüzeyde çark izleri mevcuttur. Konik kaidenin oturma düzlemi kısmen yıpranmıştır. Oyuk kaidenin toplam yüksekliğinin yarısı kadardır.

ÖLÇÜLER: **Dip Çapı:** 4 cm, **Kaide Yükseklik:** 7,2 cm, **Korunan Toplam Yükseklik:** 13 cm, **Kaide En Geniş Çapı:** 7,2 cm, **Kaide İçi Oyuk Çapı:** 1,9 cm, **Kaide Oyuk Derinliği:** 3,8 cm

HAMUR YAPISI: İnce taşçık ve kireç gibi katkı maddesi içeren, ince elenmiş, sıkı dokulu hamur.

Hamur Rengi: 2,5 YR 7/6 Light Red **Dış Yüzey Rengi:** 2,5 YR 7/6 Light Red.

TARİH: MÖ 4. yüzyılın ilk yarısı

Şekil 58

BENZER ÖRNEKLER: Anderson 1954, 175 Fig.9 j. , Boardman 1967, 179, Fig.126, 951. , Monachov et al. 2017, 71 Ch.7. (4.yy ikinci-üçüncü çeyreği) , Petrova 2007, 104, Fig.3 No.20.

Katalog No: 59

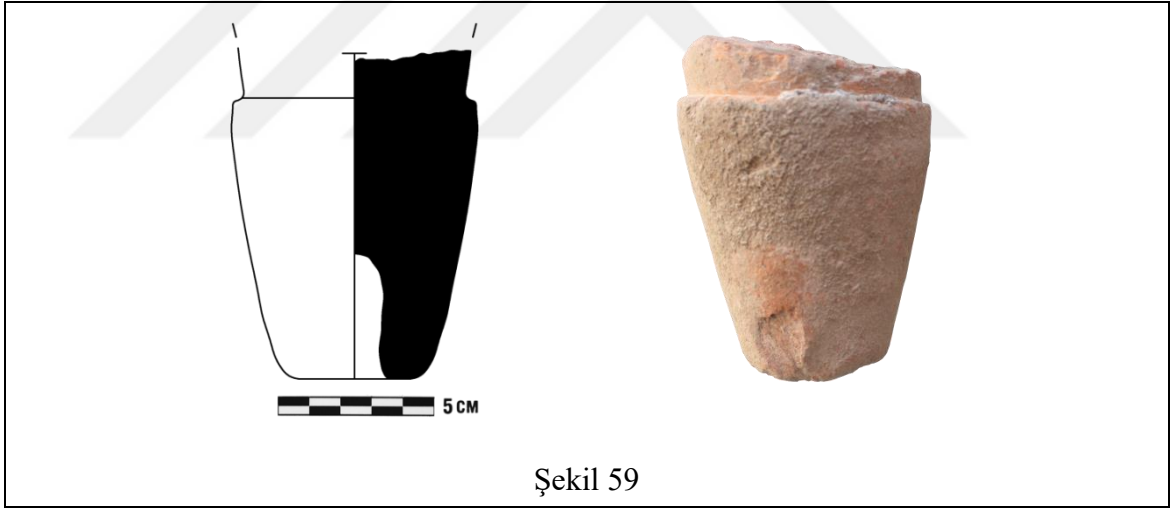
BULUNTU YERİ: G 23-24 Güney seramikli alan. 4,48 – 4, 35 m BYR 19 CYF 23.08.2019

TANIM: Amphora kaidesi. Oturma düzlemi kısmen yıpranmıştır. MÖ 4.yy 2.ci yarısına tarihlendirilen buluntularla birlikte ele geçmiştir. Oyuk toplam kaide yüksekliğinden daha azdır.

ÖLÇÜLER: **Dip Çapı:** 4 cm **Kaide Yüksekliği:** 7,8 cm **Korunan Toplam Yükseklik:** 10,5 cm **Kaide En Geniş Çapı:** 7,8 cm **Kaide İçi Oyuk Çapı:** 2,2 cm **Kaide Oyuk Derinliği:** yaklaşık 4 cm

HAMUR YAPISI: İnce elenmiş, sıkı dokulu, sert yapıda, eser miktarda mika içeren hamur.
Hamur Rengi: 2,5 YR 7/8 Light Red **Dış Yüzey Rengi:** 2,5 YR 8/4 Pink.

TARİH: MÖ 4. yüzyılın ilk yarısı

BENZER ÖRNEKLER: Petrova 2007, 104, Fig.3 No.21. , Lawall et al. 2010, Vol.1 364, Vol.2 Plate 292, L-31. (4 yy ilkyarısı)

Katalog No: 60

BULUNTU YERİ: 2014 yılından önceki kazılarda bulunan amphoralar. BYR/GDS

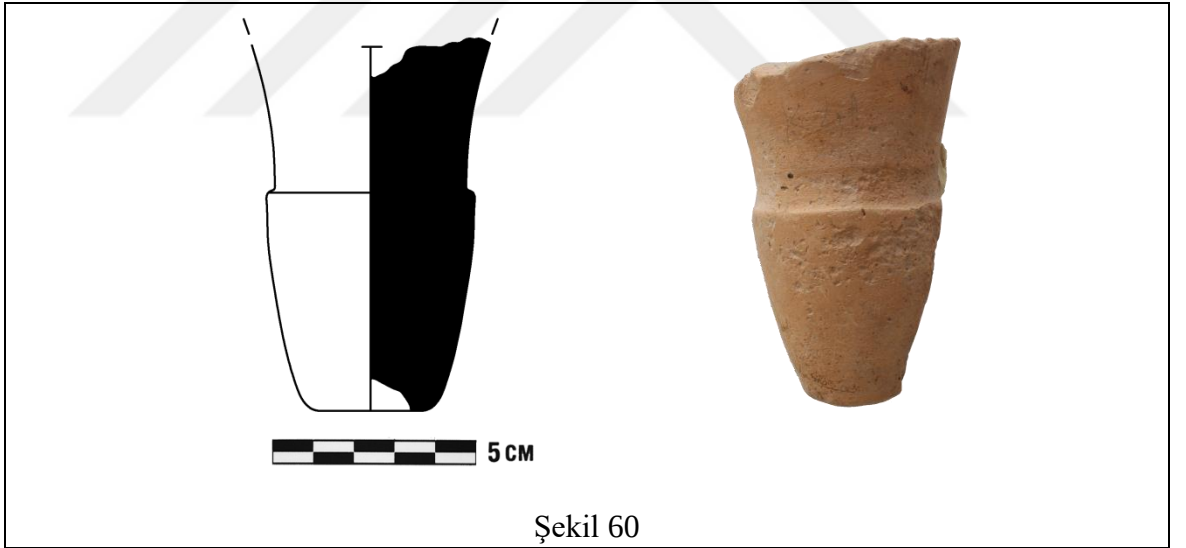
TANIM: Amphora kaidesi. Sivriltilmiş ve içeriye doğru kıvrık bir oturma düzlemi ve iç tarafta küçük sığ bir oyuğa sahip kaide. Kaide hem oturma düzleminde hem de dış yüzeyde kısmen tahrip olmuştur.

ÖLÇÜLER: **Dip Çapı:** 3 cm, **Kaide Yüksekliği:** Yaklaşık 5,4 cm, **Korunan Toplam Yükseklik:** 9 cm, **Kaide En Geniş Çapı:** yaklaşık 5 cm, **Kaide İçi Oyuk Çapı:** yaklaşık 2 cm, **Kaide Oyuk Derinliği:** 0,8 cm

HAMUR YAPISI: Mika, ince kum, kireç katkılı ve ince gözenekli yapıda hamur.

Hamur Rengi: 7.5 YR 8/4 Pink **Dış Yüzey Rengi:** 7.5 YR 8/4 Pink

TARİH: MÖ 4. yüzyıl

Şekil 60

BENZER ÖRNEKLER: Petrova 2007, 104 Fig.3(1). , Doğer 1991, 86, R.78. (tipV), Boardman 1967, 179 Fig.126 nr.952B. , Sezgin vd. 2022, 55, Kat.No.039.

Katalog No: 61

BULUNTU YERİ: 2014 yılından önceki kazılarda bulunan amphoralar KASA 135

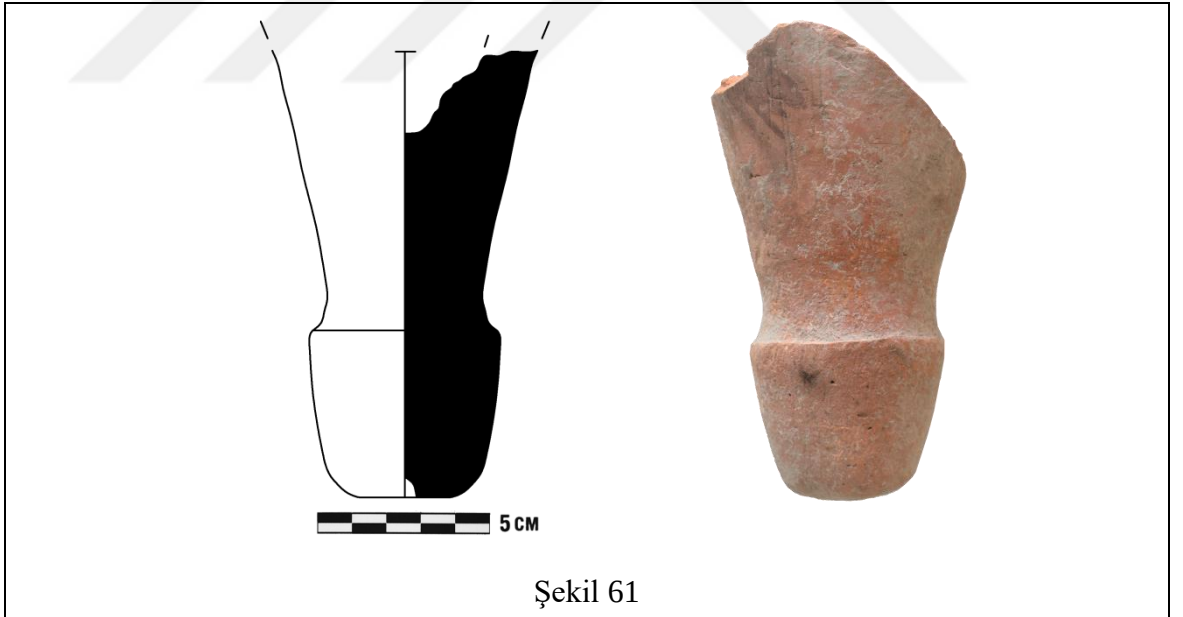
TANIM: Amphora kaidesi ve gövde alt parçası. Kaide ile gövde keskin bir çıkıntı yaparak birleşmektedir ve kaide oldukça küçük ve sık bir oyuga sahiptir.

ÖLÇÜLER: **Dip Çapı:** 2,8 cm, **Kaide Yüksekliği:** yaklaşık 4,8 cm, **Korunan Toplam Yükseklik:** 13 cm, **Kaide En Geniş Çapı:** 5,5 cm, **Kaide İçi Oyuk Çapı:** 0,7 cm, **Kaide Oyuk Derinliği:** 0,6 cm

HAMUR YAPISI: Mika ve ince elenmiş kum ve kireç gibi katkı maddeleri içeren, küçük gözenekli yapıda hamur.

Hamur Rengi: 2,5 YR 7/8 Light Red **Dış Yüzey Rengi:** 2,5 YR 7/6 Light Red.

TARİH: MÖ 4. yüzyıl

BENZER ÖRNEKLER: Petrova 2007, 104 Fig.3 (1). , Doğer 1991, 86, R.78. (tipV),

Katalog No: 62

BULUNTU YERİ: 2014 yılından önceki kazılarda bulunan amphoralar. BYR/GDS

TANIM: Sivriltilmiş oturma düzlemine ve iç kısımda kısa bir boşluğa sahip dip. Dip uç bölümü kısmen deforme olmuştur. Gövde alt bölümü ile dibin birleştiği kısım yaklaşık 21,3 cm kadar korunmuştur ve iç yüzeyde belirgin çark izleri mevcuttur.

ÖLÇÜLER: **Dip Çapı:** 4 cm, **Kaide Yükseklik:** 7 cm, **Korunan Toplam Yükseklik:** 28,3 cm, **Kaide En Geniş Çap:** 5,5 cm, **Kaide Oyuk Çap:** 1,8 cm, **Kaide Oyuk Derinlik:** 0,8 cm

HAMUR YAPISI: Öz kısmı kahverengi, yoğun taşçık, kum ve mika katkılı gözenekli hamur.

Hamur Rengi: 7.5 YR 5/4 brown (Öz kısmı) **Dış Yüzey Rengi:** 2.5 YR 6/8 Light Red **İç Yüzey Rengi:** 10 R 6/6 Light Red

TARİH: MÖ 4. yüzyıl

Şekil 62

BENZER ÖRNEKLER: Petrova 2007, 104 Fig.3 (1)., Doğer 1991, 86, R.78. (tipV).

Katalog No: 63

BULUNTU YERİ: FTD 5.82 - 5.31m, Büyük Yapı 11 Sondaj. 17.08.2022

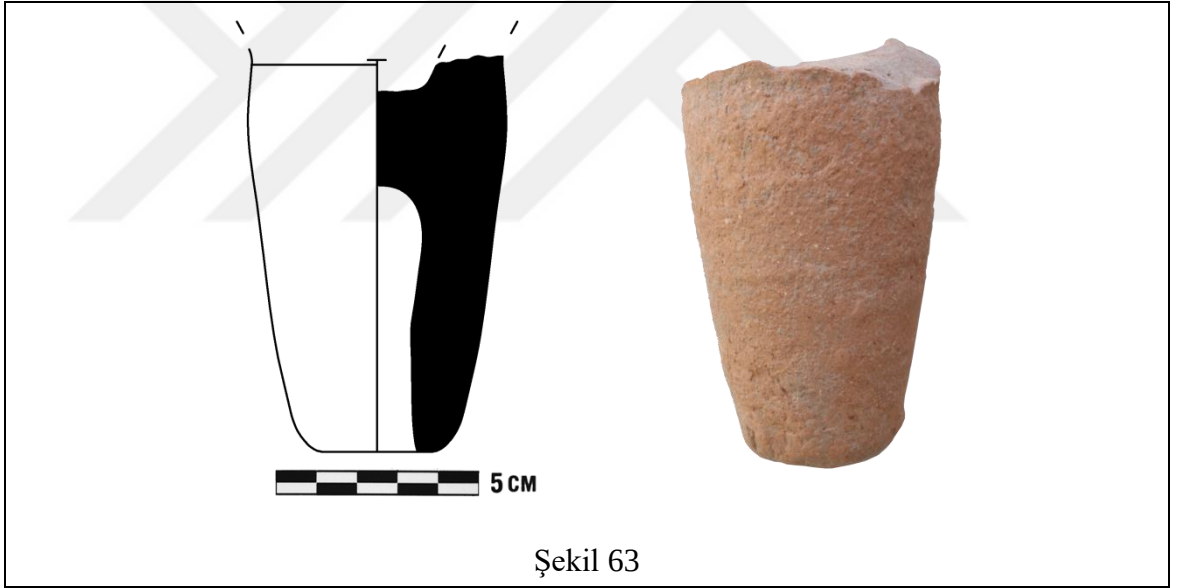
TANIM: Sivriltilmiş oturma düzlemine ve iç kısımda hafifçe genişleyerek sonlanan ve 6,6 cm'lik uzun bir derinlikte oyuga sahip uzun amphora kaidesi.

ÖLÇÜLER: **Dip Çapı:** 3 cm, **Kaide Yüksekliği:** 9,7 cm, **Kaide En Geniş Çapı:** 6,2 cm **Kaide İçi Oyuk Çapı:** 2 cm, **Kaide Oyuk Derinliği:** 6,6 cm

HAMUR YAPISI: Yoğun kum, taşçık ve kireç katkılı, iri gözenekli, kaba yapıda hamur.

Hamur Rengi: 2.5 YR 6/6 Light Red **Dış Yüzey Rengi:** 5 YR 8/3 Pink

TARİH: MÖ 4. yüzyıl ikinci yarısı

Şekil 63

BENZER ÖRNEKLER: DüNDAR 2012, 441, Lev.17 Şek.47. (4 yy son çeyrek) , Anderson 1954, 175, Fig.9 (I).

Katalog No: 64

BULUNTU YERİ: 2014 yılından önceki kazılarda bulunan amphoralar. BYR/GDS 94

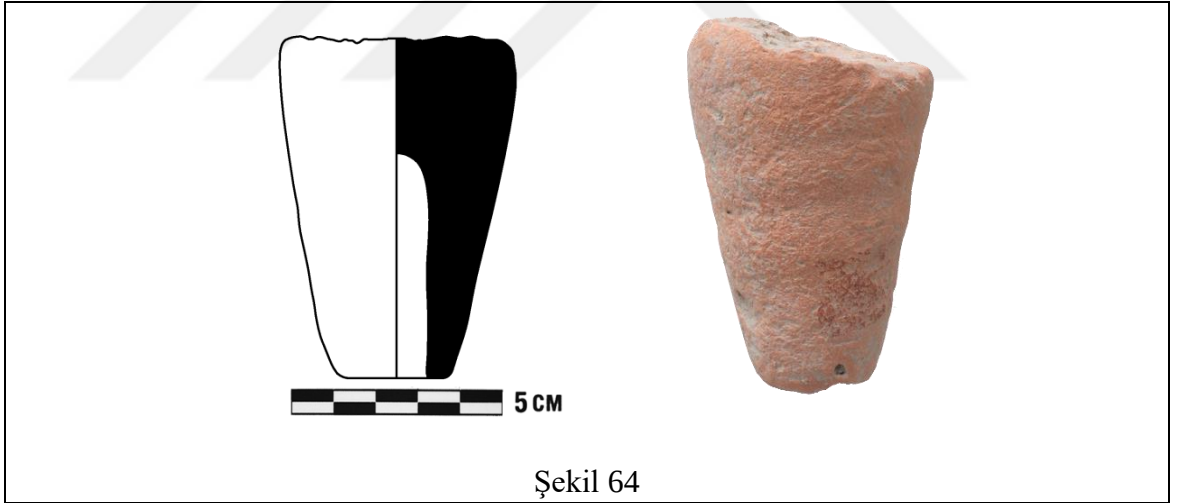
TANIM: Sivriltilmiş oturma düzlemine ve iç kısımda ince uzun bir boşluğa sahip amphora kaidesi. Kaidenin alt kısmı yer yer aşınmıştır.

ÖLÇÜLER: **Dip Çapı:** 2,5 cm (uç kısmı oldukça yıpranmış), **Kaide En Geniş Çapı:** 5,4 cm, **Kaide Yüksekliği:** 8,1 cm, **Korunan Toplam Yükseklik:** 8,1 cm, **Kaide İçi Oyuk Çapı:** 1,5 cm, **Kaide Oyuk Derinliği:** 5,4 cm

HAMUR YAPISI: Kum, ince elenmiş küçük tanecikli taşçık katkılı, ince gözenek yapılı sert dokulu hamur.

Hamur Rengi: 10 R 7/6 Light Red. **Dış Yüzey Rengi:** 10 R 7/6 Light Red.

TARİH: MÖ 4. yüzyılın ikinci yarısı

Şekil 64

BENZER ÖRNEKLER: Dündar 2012, 441, Lev.17 Şek.47. (4 yy son çeyrek) , Anderson 1954, 175, Fig.9 (I).

Katalog No: 65

BULUNTU YERİ: G 23-24 Kuzey seramik tabanlı alanın kaldırılması 4,69-4,51 m BYR 19 CVS 22.08.2019

TANIM: Amphora Kaidesi. Sivriltilmiş oturma düzlemi ve uzun ince bir iç oyuğa sahiptir.

ÖLÇÜLER: **Dip Çapı:** 3 cm, **Kaide Yüksekliği:** yaklaşık 8 cm, **Korunan Toplam Yükseklik:** 9 cm, **Kaide En Geniş Çapı:** 7,1 cm, **Kaide İçi Oyuğun Çapı:** 1,5 cm, **Kaide Oyuğun Derinliği:** 6,3 cm

HAMUR YAPISI: Mika ve kireç katkılı, ince elenmiş, sıkı dokulu hamur.

Hamur Rengi: 2,5 YR 6/6 Light Red
Pale Red

Dış Yüzey Rengi: 10 R 7/4

TARİH: MÖ 4. yüzyılın ikinci yarısı

Şekil 65

BENZER ÖRNEKLER: Dündar 2012, Lev.17 KhiA.48. (4.yy son çeyrek) , Erpehlivan 2019, 314, Fig.10-2. (Kios kazılarında – 4.yy son çeyrek)

Katalog No: 66

BULUNTU YERİ: G 23-24 Güney dolgu toprağın kaldırılması. 4.83 – 4.63m BYR 19 CZR . 28.08.2019

TANIM: Amphora Kaidesi. Oturma düzlemi kısmen tahrip olmuştur. (MÖ 6.yüzyıla tarihlendirilen buluntularla birlikte karışık malzeme içinde ele geçmiştir.

ÖLÇÜLER: **Dip Çapı:** 3 cm, **Kaide Yüksekliği:** 9,2 cm, **Kaide En Geniş Çapı:** 5,8 cm (kırık yere kadar), **Kaide İçi Oyuk Çapı:** yaklaşık 1,5 cm, **Kaide Oyuk Derinliği:** 6 cm

HAMUR YAPISI: İnce kum, mika ve kireç katkılı, gözenekli yapıda ve sert dokulu hamur.
Hamur Rengi: 2.5 YR 6/8 Light Red **Dış Yüzey Rengi:** 2.5 YR 7/6 Light Red

TARİH: MÖ 4. yüzyıl ikinci yarısı

BENZER ÖRNEKLER: Dündar 2012, 441, Lev.17 Şek.48. (4 yy son çeyrek). , Anderson 1954, 175, Fig. 9, (l), Erpehlivan 2019, 314, Fig.10-2. (Kios kazılarında – 4.yy son çeyrek)

Katalog No: 67

BULUNTU YERİ: 2014 yılından önceki kazılarda bulunan amphoralar. BYR/GDS

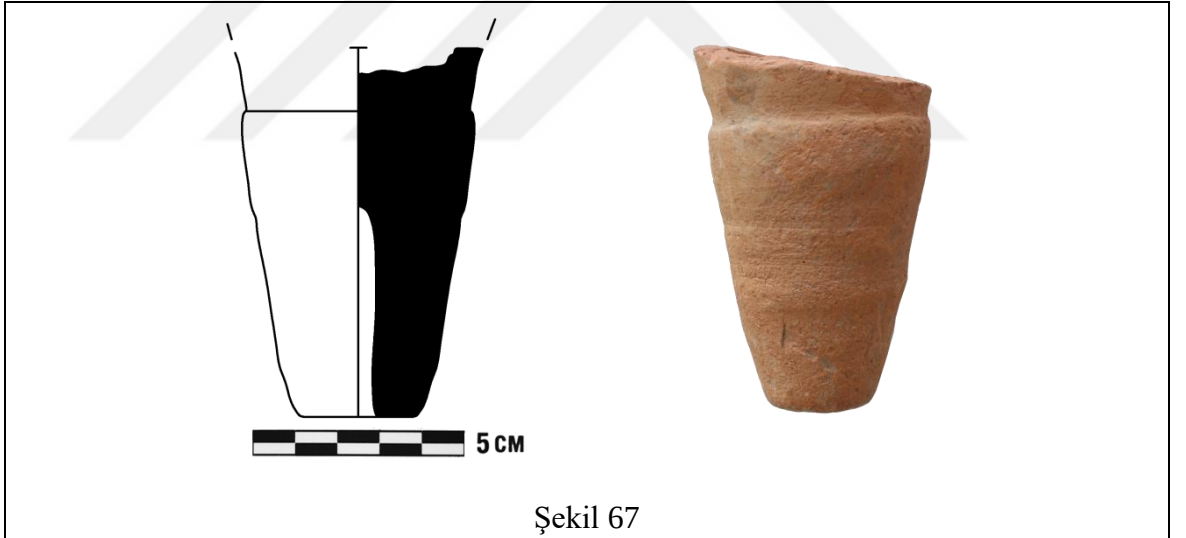
TANIM: Sivriltilmiş oturma düzlemine ve iç kısımda dar uzun bir boşluğa sahip amphora kaidesi. Gövde alt bölümü ile dibin birleştiği kısım yaklaşık 1,5 cm kadar korunmuştur

ÖLÇÜLER: **Dip Çapı:** 3 cm, **Kaide Yüksekliği:** Yaklaşık 7,3 cm, **Korunan Toplam Yükseklik:** 8,8 cm, **Kaide En Geniş Çapı:** 5,3 cm, **Kaide İçi Oyuk Çapı:** 0,9 cm, **Kaide Oyuk Derinliği:** 5 cm

HAMUR YAPISI: İnce kum, kireç ve küçük tanecikli taşçık içeren, gözenekli hamur.

Hamur Rengi: 10 R 7/6 Light Red **Dış Yüzey Rengi:** 2.5 YR 8/3 Pink

TARİH: MÖ 4. yüzyıl ikinci yarısı

Şekil 67

BENZER ÖRNEKLER: DüNDAR 2012, 441, Lev.17 Şek.47. (4 yy son çeyrek) , Anderson 1954, 175, Fig.9 (I).

Katalog No: 68

BULUNTU YERİ: FTS 5.05 – 4.60 Büyük Yapı 4 nolu oda, Batı Duvar dışı. 23.08.2022

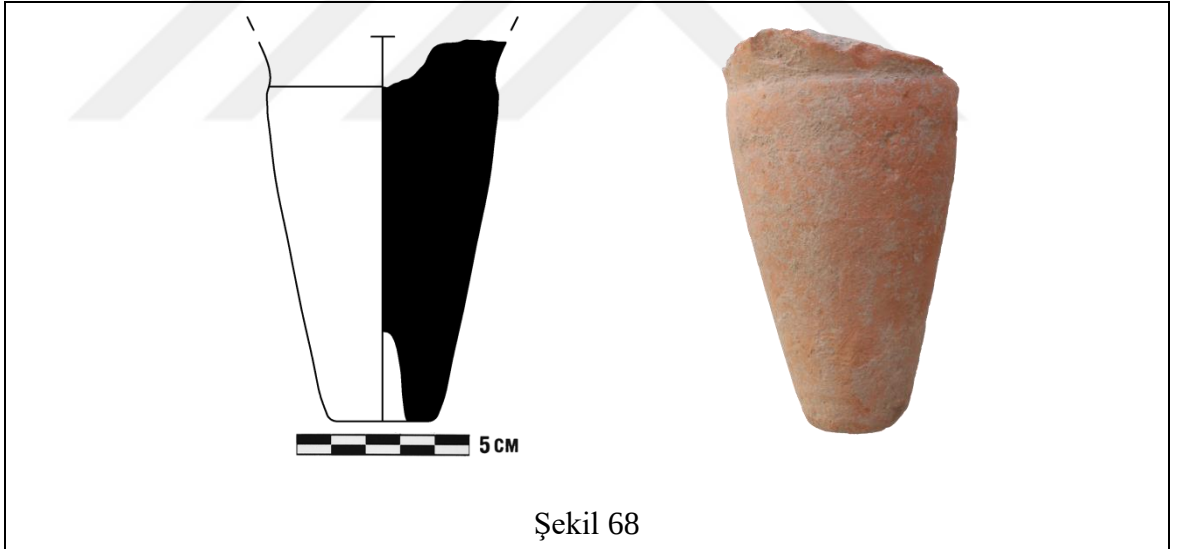
TANIM: Sivriltilmiş oturma düzlemine ve iç kısımda daralarak sonlanan 2,6 cm'lik kısa derinlikte bir boşluğa sahip ince uzun kaide. Gövde alt kısmına kaide yumuşak bir geçiş ile bağlanmaktadır.

ÖLÇÜLER: **Dip Çapı:** 3 cm, **Kaide Yüksekliği:** 9,7 cm **Korunan Toplam Yükseklik:** 11,2 cm, **Kaide En Geniş Çapı:** 6,5 cm, **Kaide İçi Oyuk Çapı:** 1,5 cm, **Kaide Oyuk Derinliği:** 2,6 cm

HAMUR YAPISI: Sıkı dokulu, ince kum katkılı, hafif gözenekli hamur.

Hamur Rengi: 2.5 YR 7/8 Light Red **Dış Yüzey Rengi:** 10 R 7/6 Light Red

TARİH: MÖ 4. yüzyıl ikinci yarısı

Şekil 68

BENZER ÖRNEKLER: Anderson 1954, 175, Fig. 9,k- l., Özbay 2019, Şek.3 Çiz16 (4 yy ilk yarısı – oyuk bizim örnekte biraz daha geniş, onların örnekte boşluk sığ-verev şekilde ele geçtiği tabakaya göre bu tarih verilmiş).

Katalog No: 69

BULUNTU YERİ: 2014 yılından önceki kazılarda bulunan amphoralar. BYR/GDS 78

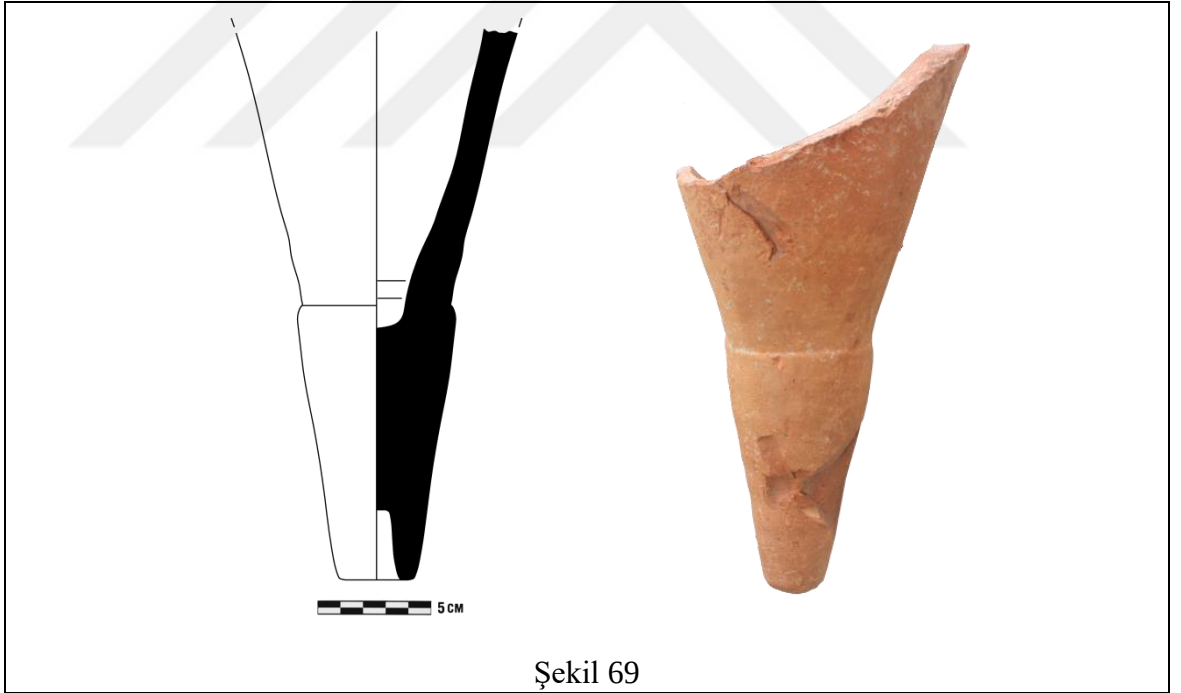
TANIM: Sivriltilmiş oturma düzlemine ve iç kısımda daralarak sonlanan 3,2 cm derinliğinde boşluğa sahip kaide. Gövde alt bölümü yaklaşık 12,3 cm kadar korunmuştur.

ÖLÇÜLER: **Dip Çapı:** 3 cm, **Kaide Yükseklik:** 12 cm, **Korunan Toplam Yükseklik:** 24,3 cm, **Kaide En Geniş Çap:** 6,5 cm, **Kaide Oyuk Çap:** 0,7-1,4 cm, **Kaide Oyuk Derinlik:** 3,2 cm

HAMUR YAPISI: İnce kum, kireç ve küçük tanecikli taşçık katkılı, ince gözenekli ve sert yapıda hamur.

Hamur Rengi: 2.5 YR 7/6 Light Red **Dış Yüzey Rengi:** 5 YR 8/4 Pink **İç Yüzey Rengi:** 2.5 YR 7/6 Light Red

TARİH: MÖ 4. yüzyılın ikinci yarısı

Şekil 69

BENZER ÖRNEKLER: Anderson 1954, 175, Fig. 9, l., Bulba 1994, Lev. 19, no. 8-9, Şenol 2003, 54, Foley et al. 2009, 288, Fig. 12, Şenol 2007, 124, Fig. 10, 12-16, Monachov et al. 2017, s. 38, res. 13. Ch10, Monachov et al. 2020, 112, Ch28, Boardman 1967, 179 Fig.126 nr.952A. , D. Akar-Tanrıver – S. Foça, “Eski Smyrna’da Bulunan MÖ 4. ve 3. Yüzyıl Ticari Amphoralar (Makale Yayın Aşamasındadır).

SONUÇ

20. yüzyılın başlarından itibaren, kazılarda ele geçen ticari amphoralar ile ilgili sınıflandırma ve kronoloji çalışmaları önem kazanmaya başlamış, üzerinde üretici ismi veya bir kentin simgesini taşıyan mühürlere sahip amphoralar kolaylıkla sınıflandırılabilmiştir. Üzerinde tanınmasını sağlayan bir işarete sahip olmayan amphoralar ise formları, bezeme unsurları ve kil özellikleri üzerinden değerlendirilmeye çalışılmıştır.

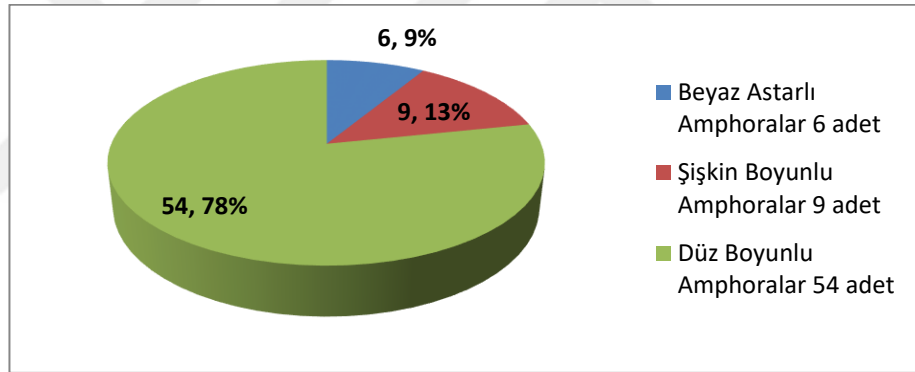
Tocra, Histria, Pichvnari, Pithekusa, Emporio, Pindakas, Kofiná Ridge, Atina, Apollonia Pontica, Klazomenai gibi sayısız yerleşimlerde ele geçen ve Khios ile ilişkilendirilen amphoralar hakkında ayrıntılı yayınlar yapılmaya başlandıkça net bir kronoloji ve form gelişim ve değişim tablosu şekillenebilmiştir³⁸⁷. Ancak yine de Khios amphoralarının üretimine başlandığı yaklaşık MÖ 650'den üretimin sonlandığı MS 1-3. yüzyıla kadar geçen tüm süreci kapsayan ve tek bir yerleşimde ele geçen, bütün üretim skalasını içeren buluntuların varlığından bahsetmek güçtür. Bunun sebebini Khios amphoralarının yaklaşık sekizyüz yıllık üretim süreçleri boyunca eşzamanlı faaliyet gösteren farklı atölyelerin varlığının yanı sıra, MÖ 650'den çok sonra kurulan ya da Khios ile ticari ilişkileri çok sonraları başlayan / erken biten kentlerin varlığı ile açıklamak mümkündür. Parçalar halinde gelen bilgiler zamanla kronolojik olarak düzenlenmiş, uzmanların farklı yorumları ortak bir paydada birleştirilmiş ve son bir yüzyıl içerisinde Khios ticari amphoraları hakkında elde edilen bilgiler giderek artmıştır.

MÖ 650'den MÖ 525 civarına kadar beyaz astarlı, kırmızı firnis bezemeli ve omuzlarda S bezemesi olan amphoralar ile kaliteli şarabını ve zeytinyağını dış pazarlara sevk eden Khioslu üreticiler MÖ 6. yüzyılın üçüncü çeyreğinden itibaren beyaz astar uygulamasını ve S bezeme uygulamasını terk etmiştir. MÖ 525 civarında, beyaz

³⁸⁷ Tocra için bkz. Boardman – Hayes 1973, 62-63. Fig.25, 2258. , Histria için bkz. Bîrzescu 2012. , Dimitriou et al. 1954, 363-376. , Zeest 1960, 16. Pl.I 2a-b. P.III-IV-V. , Pichvnari için bkz. Kakhidze – Khalvashi 2006, 135-137. , Pithekusa için bkz. Sandro 1986, Tav.11-Tav.12. , Emporio için bkz. Boardman 1967, 137-141. , Pindakas için bkz. Boardman 1958-1959, 295-309. , Kofina Ridge için bkz. Anderson, 1954, 168-170. , Petrova 2007, 104. , Klazomenai için bkz. Doğer 1988, 88-114. , Arkaik Dönem amphoralar için bkz. Sezgin 2009, 138-192. Ayrıca bkz. Monachov 2003.

astarsız, S bezemesiz, ağız kenarına yakın küçük firnis halkaları olan ve önceki seriden miras firnis şeritli, firnisli ağız kenarlı şişkin boyunlu amphoralar görülmeye başlamıştır. Şişkin boyunlu amphoraların kısa süren son evresi ile eş zamanlı olarak görülmeye başlanan düz boyunlu amphoralar ise MÖ 4. yüzyıl boyunca sürekli bir gelişim ve değişim içerisinde olmuşlardır.

“Eski Smyrna’da Bulunan Arkaik ve Klasik Dönem Khios Amphoraları ve Eski Smyrna – Khios İlişkileri” konulu tezimizde toplam altmışdokuz adet örnek incelenmiştir. Bunlardan altı adedi beyaz astarlı kırmızı firnis bezemeli amphoralar, dokuz adedi şişkin boyunlu amphoralar, ellidört adedi ise düz boyunlu amphoralar sınıfına girmektedir. Beyaz astarlı kırmızı firnis bezemeli amphoraların tezimiz kapsamına alınan örnekler içerisindeki oranı % 9 iken, şişkin boyunlu amphoralar % 13, düz boyunlu amphoralar ise % 78 oranında temsil edilmektedir (**Tablo 7**)

Tablo.7 Tez Kapsamında İncelenen Eski Smyrna Buluntusu Khios Amphoraları

Beyaz astarlı amphoralar grubunda incelemiş olduğumuz ve tamamı 2014 yılından önceki Eski Smyrna kazılarında bulunan altı adet amphora örneğinden **Kat.04 İzmir Arkeoloji Müzesi**’nde bulunmaktadır. Diğer beş örnek fragmanlar halindedir ve hepsi MÖ 7. yüzyılın son çeyreği ile 6. yüzyılın ilk çeyreği arasına tarihlendirilmiştir. Bu bulgular MÖ 7. yüzyılın ikinci yarısında, özellikle son çeyrekte Eski Smyrna ile Khios arasında ticari ilişkilerin kurulmuş olduğunu teyid etmektedir.

MÖ 600 civarında Lydia kralı Alyattes’in Eski Smyrna’ya saldırdığı ve bu savaşta kentin yenildiği, eski gücünü yitirdiği ve küçüldüğü antik kaynakların

aktarımından bilinmekte, günümüzde yürütülen kazılar da bu bilgilere somut veriler ilave etmektedir³⁸⁸. Khios – Eski Smyrna ilişkilerinin bu yenilgiden sonraki seyrine ilişkin elimizde kesin bulgular bulunmamakta olup Khios ile ilişkilerin kesintiye uğradığını veya azaldığını mevcut bilgilerimize dayanarak söylemek güçtür. Bununla birlikte iki kent arasındaki ilişkileri ticari amphoralar üzerinden değerlendirdiğimizde, beyaz astarlı kırmızı firnis bezemeli amphoraların geç grubunu oluşturan, MÖ 575-550/525 tarihleri arasında üretilen amphoralar ile şişkin boyunlu amphoralara geçiş döneminde üretilen huni boyunlu / baca boyunlu olarak adlandırılan ticari amphoralara ait buluntular Eski Smyrna’da tespit edilmemiştir. Bu bilgiler iki kent arasında MÖ 7. yüzyılın son çeyreğinde kurulmuş olan ticari ilişkilerin MÖ 6. yüzyılda bir miktar yumuşamış olduğunu düşündürmektedir. Ancak Pers işgali öncesine tekabül eden süreçte Khios’un Batı Anadolu’da Eski Smyrna haricinde başka kentler ile ticari ilişkilerinin gayet verimli olduğu görülmektedir. Örneğin Phokaia kazılarında MÖ 650-550 arasına tarihlendirilen amphora buluntularının % 25’ini Khios amphoralarının oluşturduğu görülmüş, Daskyleion’da ise bu oranın % 19 gibi azımsanamayacak bir rakamı teşkil ettiği saptanmıştır³⁸⁹. Khios-Batı Anadolu ilişkilerinin hareketli şekilde devam ettiği MÖ 6. yüzyılda Eski Smyrna-Khios ilişkilerinde yaşanan net bir kesilmeden veya azalmadan söz etmek, Eski Smyrna kazıları devam ettiği için ve her yıl yeni bulgular ilave olduğu için şimdilik çok doğru olmayacaktır.

MÖ 546 yılından itibaren Pers egemenliği altına girmesi ile birlikte Batı Anadolu’nun artan gıda ihtiyacı dolayısıyla Khios’un Batı Anadolu kentleri ile olan ticari faaliyetlerinde yoğunlaşma kaydedilmiştir³⁹⁰. Pers işgalinin faal ticari merkezlerin alım – satım hareketliliğine engel teşkil etmediği, hatta Persler tarafından bir takım ekonomik düzenlemelere gidildiği bilinmektedir³⁹¹. MÖ 499 yılındaki büyük İonia ayaklanmasının başarısızlıkla sonuçlanması Khios’tan yapılan ihracatı bir miktar sekteye uğratmış olmakla birlikte³⁹², Khios’un Batı Anadolu’da hem Persler ile hem de Hellen kentleri ile ticareti MÖ 480 yılına kadar düzenli şekilde sürmüştür. MÖ 480’de

³⁸⁸ Hdt. I. 14-16. , Strab. 14.1.37. , Bean 1995, 4-6. , Cook 1958-1959, 25-28. , Akar-Tanrıver 2017a. , Akar-Tanrıver – Ertüzün 2023, 99-117. , Akar-Tanrıver – Foça 2022, 169-201.

³⁸⁹ Koçak-Yaldır 2009, 218, Grafik 13. , Öncü 2023, 203-204 bkz. TabloB

³⁹⁰ Filis 2017, 244-245. 256. Fig.1

³⁹¹ Öncü 2023, 204.

³⁹² Filis 2017, 244-245. 256. Fig.1

Perslerin Atina'yı tahribatı akabinde Khios üretimi şişkin boyunlu amphoralarda aniden form revizyonları meydana gelmiştir³⁹³.

Tezimiz kapsamında dokuz adet şişkin boyunlu amphora parçası incelenmiş olup MÖ 480 öncesine ait C/1 grubuna giren iki adet parçanın varlığı saptanmıştır. C/2 grubuna giren iki adet, şişkin boynun yukarıya çekildiği ve ağız kenarının altındaki bölüm ile sınırlı kaldığı, boynun incelişip uzadığı ve kesitte ağız kenarının dışa doğru kuvvetli şekilde çekildiği C/3 evresine ait ise beş adet ağız kenarı-boyun parçası bulunmaktadır. Bu bulgulardan hareketle, şişkin boyunlu amphoraların üretildiği MÖ 525-425/420 tarihleri arasındaki yaklaşık yüz yıllık süreç içerisinde her üç varyant üzerinden Eski Smyrna – Khios ilişkilerinin devam ettiğini söylemek mümkündür.

MÖ 6. yüzyılın son çeyreğinden itibaren yüz yıllık süreçte şişkin boyunlu amphoraların bazı merkezlerdeki ithalat oranları ile ilgili yapılan çalışmalara bakıldığında ise, Atina'da MÖ 440'a kadar şişkin boyunlu Khios amphoralarının toplam ticari amphoraların ortalama % 16'sını oluşturduğu görülmüştür. MÖ 410'a kadar olan süreçte ise bu oranın % 28'e çıktığı tespit edilmiştir³⁹⁴. Gordion için yapılan benzer bir çalışmada ise toplam amphora buluntuları arasında Khios amphoralarının oranı MÖ 6. yüzyılın sonlarından MÖ 475'e kadar % 34 iken MÖ 475-425 arasında % 54 oranına yükseldiği görülmektedir³⁹⁵. Daskyleion'da ise adet bazında değerlendirilen Akhamenid Evre'deki ithal Khios amphoralarının 42 adet ile en yüksek rakama sahip olduğu görülmektedir³⁹⁶. Bu bulgulardan hareketle Khios'un MÖ 6. yüzyılın son çeyreğinden itibaren yüz yıllık süreçte Eski Smyrna ile var olan ilişkisinin yanı sıra Atina ve Batı Anadolu ile de yoğun bir ticari hareketlilik içerisinde olduğu görülmektedir.

Tezimiz kapsamında incelenen, Eski Smyrna'da bulunmuş olan ellidört adet düzboyunlu amphora parçasının % 20'si MÖ 5. yüzyılın son çeyreğine tarihlendirilmiş olup kalan % 80'i MÖ 4. yüzyıla aittir. Onbir adet düz boyunlu amphora parçası MÖ 5. yüzyılın son çeyreğine tarihlendirilmiştir. MÖ 4. yüzyıl içerisinde tarihlendirilen kırküç adet parçadan oniki tanesi MÖ 4. yüzyıl boyunca görülen genel özelliklere sahip olduğu

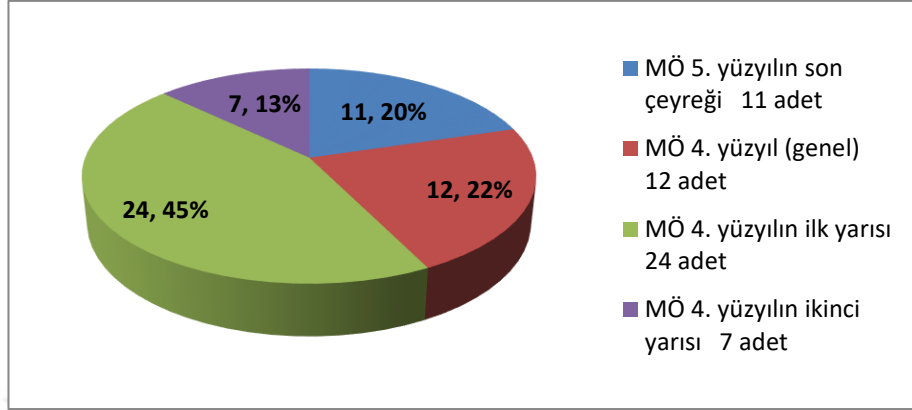
³⁹³ Lawall 2005, 73-98.

³⁹⁴ Lawall 2005, 84-87.

³⁹⁵ Lawall 2005, 84-87.

³⁹⁶ Koçak-Yaldır 2009, 221, Grafik 16.

için genel olarak MÖ 4. yüzyıla tarihlendirilmiştir. Yirmidört adet parça MÖ 4. yüzyılın ilk yarısına, yedi adet parça ise MÖ 4. yüzyılın ikinci yarısına tarihlendirilmiştir.

Tablo.8 Tez Kapsamında İncelenen Eski Smyrna Buluntusu Düz Boyunlu Khios Amphoraları (Ağız Kenarı + Kaide parçaları) Kronolojik Dağılımı

Pers işgalinin yarattığı baskının kısmen hafiflediği MÖ 4. yüzyıl içerisinde Eski Smyrna'nın nüfusunda artış meydana geldiği ve kentteki imar faaliyetlerinin buna paralel olarak arttığı bilinmektedir. Sivil konutların yanı sıra kentte seçkin mimarının da mevcut olduğu görülmektedir³⁹⁷. Bu iskân artışı ile birlikte kentin gıda ihtiyacının da artmış olduğu kazılardan ele geçen öğütme teknolojilerindeki gelişmeler üzerinden de takip edilebilmektedir³⁹⁸. İncelemiş olduğumuz, MÖ 4. yüzyılın ilk yarısına tarihlendirilen düz boyunlu Khios amphoralarının % 45 ile oldukça yüksek bir orana sahip olması Eski Smyrna'nın bu süreçte yaşadığı nüfus artışı, imar faaliyetlerindeki artış ve ithalat artışı ile örtüşmektedir. Yüzyılın ikinci yarısında ise bu oranın % 13'e düştüğü görülmektedir. MÖ 4. yüzyılın ikinci yarısında ilk yarıda yaşanan büyümenin yavaşladığı ve taşınma sürecinin ise arkeolojik verilere göre yaklaşık yarım yüzyıl gibi bir sürece yayıldığı tahmin edilmektedir³⁹⁹.

³⁹⁷ Akar-Tanrıver 2017a, 82. , Ertüzün 2019, 49-58. , Akurgal 2020, 12-49. , Tanrıver 2022, 32-53. , Tanrıver 2023, 77-109. , Erdoğan 2020, 20-22.

³⁹⁸ Şimşek 2024.

³⁹⁹ Akar-Tanrıver 2017a, 82. , Tanrıver 2022, 32-53.

KAYNAKÇA

Antik Kaynaklar

- Aristot. Aristoteles, “Politics” <https://www.perseus.tufts.edu/> (24.12.2023).
- Colum. Columella, Columella, Lucius Junius Moderatus, Res Rustica, Books I-IV Harrison Boyd Ash, Ed. <https://www.perseus.tufts.edu/> (23.03.2024)
- Hdt. Herodotos, “Tarih”, *Histories* (çev. M. Ökmen), 15.Baskı, İstanbul 2019.
- Hes. Hesiodos, “İşler ve Günler” *Erga Kai Hemerai*, (çev. A. Erhat, S. Eyüboğlu), 4. Baskı, İstanbul 2018.
- Hom.İl. Homeros, “İliad”, <https://www.perseus.tufts.edu/> (23.03.2024)
- Hom.Od. Homeros, “Odyssey”, <https://www.perseus.tufts.edu/> (23.03.2024)
- Paus. Pausanias, “Description of Greece”, <http://www.perseus.tufts.edu/> (12.11.2023).
- Plin.Nat. Plinius maior, “Naturalis Historia”, <https://www.perseus.tufts.edu/> (24.12.2023).
- Strab. Strabo, “Geographica”, *Geographica - Die einzige erhaltene, ausführliche Landeskunde der antiken Welt*, (Trans. A. Forbiger), nach der Ausgabe Hoffmann’sche Verlags-Buchhandlung Berlin und Stuttgart 1855-1898. Wiesbaden 2005.
- Thuk Thukydides, “Peloponnesos Savaşları”, çev. F. Akderin, İstanbul 2019.

Xen. An.

Xenophon, “Anabasis”, <https://www.perseus.tufts.edu/>
(23.03.2024)

Modern Kaynaklar

Abulafia 2004

D. Abulafia, “Tarih Boyunca Akdeniz Uygarlıkları”,
İstanbul 2004.

Akar-Tanrıver 2017a

D. Akar-Tanrıver, “Eski Smyrna’da Savaşlar, Silahlar ve
Askeri Teçhizatlar”, Arkeoloji ve Sanat, Eylül-Aralık
2017, 77-92.

Akar-Tanrıver 2017b

D. Akar-Tanrıver, “Eski Smyrna’nın Keşfi”, *SDÜ Fen-
Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Aralık 2017,
42, 67-77.

Akar-Tanrıver – Foça 2022

D. Akar-Tanrıver – S. Foça, “Yeni Veriler Işığında Eski
Smyrna Ok Uçları Tipolojisi” *Tüba-Ar* 30 2022, 169-201.

Akar-Tanrıver – Foça

D. Akar-Tanrıver – S. Foça, “Archaic and Early Classical
Trade Amphorae From Old Smyrna”, (Makale Yayın
Aşamasındadır).

Akar-Tanrıver – Foça

D. Akar-Tanrıver – S. Foça, “Eski Smyrna’da Bulunan
MÖ 4. ve 3. Yüzyıl Ticari Amphoralar” (Makale Yayın
Aşamasındadır).

Akar-Tanrıver – Ertüzün 2023

D. Akar-Tanrıver – B. Ertüzün, “Smyrna’da
Alyattes Tahribine İlişkin Yeni Veriler”, *Ege Üniversitesi
Edebiyat Fakültesi Arkeoloji Dergisi*, 2023/1, 99-117.

Akkaş 2015

İ. Akkaş, “Parion Arkaik, Klasik ve Hellenistik Dönem
Amphoraları”, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler
Enstitüsü, Arkeoloji ABD, Yüksek Lisans Tezi, Erzurum
2015.

- Akurgal 1950 E. Akurgal, “Bayraklı Kazısı Ön Rapor”, *Ankara Üniversitesi DTCT Dergisi*, VIII Cilt, 1-2 Sayı, Mart 1950, 1-51.
- Akurgal 2020 E. Akurgal, “Eski İzmir I Yerleşme Katları ve Athena Tapınağı”, *TTK*, 4. Baskı, Ankara 2020.
- Alkaç 2014 E. Alkaç, “M.Ö.1.Yüzyılın Ortalarında Yunan Amphoralarının Mühürlenme İşleminin Sona Ermesinin Nedenleri”, *Olba XXII*, 2014, 213-229.
- Alkaç 2016 E. Alkaç, “Khios Amphora ve Lagynoslarında Görülen Ortak Üretici İsimleri”, *Vir Doctus Anatolicus*, İstanbul 2016, 90-97.
- Anderson 1954 M. S. F. Hood – J. Boardman – J. K. Anderson, “Excavation on the Kofinà Ridge, Chios”, *The Annual of the British School at Athens*, 1954, Vol. 49 (1954), 123-182.
- Archontidou-Argyri et al. 2000 A. Archontidou-Argyri – L. Acheilara – L. Beaumont – M. Grigoriadou – A. Zacharou-Loutrari – TH. Kryiakopoulou – A. Matthaiou – A. Laimou – E. Papaefthimiou – V. Penna – Ch. Doumas – E. Simantoni-Bournia – K. Tsakos, “Χίος τ’ ἑναλος πόλις Οἰνοπίωνος” *Xíos* 2000.
- Archontidou-Argyri 2006 A. Archontidou-Argyri, “ Chios”, *Archaeology Aegean Islands*, (Transl. A. Doumas), Athen 2006.
- Atila 2003 C. Atila, “Daskyleion’da Ele Geçen Arkaik ve Klasik Dönem Amphoralar”, *Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Klasik Arkeoloji ABD, Yüksek Lisans Tezi*, İzmir 2003.

- Atila – Okan 2018 C. Atila – E. Okan, “Commercial Relationships of Phocaea in the Light of Archaic Trade Amphorae” *ADerg* 2018, XXIII : 91-105.
- Banari 2003 V. Banari, “Die Beziehungen von Griechen und Barbaren im nordwestlichen Pontos-Gebiet Untersuchungen zu Handel und Warenaustausch vom 7. bis. 3. Jh. v. Chr. auf Grundlage der archäologischen Funde und schriftlichen Quellen im Nordwesten des Schwarzen Meeres” Doktor der Philosophie, Universitaet Mannheim, 2003.
- Başdemir 2019 B. Başdemir, “Troas Bölgesi Buluntusu Ticari Amphoralar: Tipolojik ve Fonksiyonel Bir Analiz”, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Arkeoloji ABD., Yüksek Lisans Tezi, Çanakkale 2019.
- Bean 1995 G. E. Bean, “Eski Çağda Ege Bölgesi”, *Aegean Turkey* (çev. İ. Delemen) 1.Baskı, İstanbul 1995.
- Bernard 1964 P. Bernard, “Céramiques de la première moitié du VIIe siècle à Thasos”, *BCH* Vol. 88/1, 1964, 77-146.
- Bîrzescu 2012 I. Bîrzescu, “Die Archaischen und Frühklassischen Transportamphoren” Bucureşti, 2012.
- Bîrzescu 2013 I. Bîrzescu, “Transport Amphoras of the Second Half of the 7th – Beginning of the 6th Cent.BC in Histria”, *Transport Amphoras in Histria, Pontica-46 Supplementum II*, 2013, 201-212.
- Boardman 1958-1959 J. Boardman, “Excavation at Pindakas in Chios”, *The Annual of the British School at Athens*, 1958-1959, Vol.53-54, 295-309.

- Boardman – Hayes 1966 J. Boardman – J. Hayes, “Excavations at Tocra 1963-1965: The Archaic Deposits II and Later Deposits”, *The British School at Athens.*, 1966, No.4, 1-170.
- Boardman 1967 J. Boardman, “Excavation in Chios 1952-1955: Greek Emporio”, *The British School at Athens. Supplementary Vol.6*, (1967), 1-258.
- Boardman – Hayes 1973 J. Boardman – J. Hayes, “Excavations at Tocra 1963-1965: The Archaic Deposits II and Later Deposits”, *The British School at Athens.* 1973, No.10 1-126.
- Boulter 1953 C. Boulter, “Pottery of the Mid-Fifth Century from a Well in the Athenian Agora”, *Hesperia: The Journal of the American School of Classical Studies at Athens*, Apr. - Jun., 1953, Vol. 22, No. 2 (Apr. - Jun., 1953), 59-115.
- Brann 1962 E. T. H. Brann, “Late Geometric and Protoattic Pottery Vol. VIII, Mid 8th to late 7th Century BC, The Athenian Agora”, *The American School of Classical Studies at Athens*, New Jersey 1962
- Bulba 1994 M. Bulba, “Kaunos Tapınak Terasından Ele Geçen Amphora Tipleri”, *Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Arkeoloji ve Sanat Tarihi ABD*, Yüksek Lisans Tezi, Antalya 1994.
- Burkert 2017 W. Burkert, “Yunan Kültüründe Yakındoğu Etkileri”, çev. M. F. Yavuz, İstanbul 2017.
- Cadoux 2003 C. J. Cadoux, “İlk Çağ’da İzmir, Kentin En Eski Çağlardan İ.S. 324’e Kadar Tarihi”, *Ancient Smyrna*, Oxford 1938, (çev. B. Umar), 1.Baskı İstanbul 2003.
- Carlson 2004 D. N. Carlson, “Cargo in Context: The Morphology, Stamping and Origins of the Amphoras from a Fifth-

- Century BC Ionian Shipwreck”, Doctor of Phil., The Univ. of Texas at Austin, 2004.
- Carlson 2013 D. N. Carlson, “A View from the Sea: the Archaeology of Maritime Trade in the 5th century BC Aegean”, *Handels- und Finanzgebaren in der Ägäis im 5. Jh. v. Chr.* DAI İstanbul 2013, 1-24.
- Cevizoğlu 2019 H. Cevizoğlu, “Eski Smyrna Demir Çağı Savunma Duvarları”, *Smyrna/İzmir Kazı ve Araştırmaları III*, İstanbul 2019, 27-38.
- Cevizoğlu – Tanrıver 2023 H. Cevizoğlu – C. Tanrıver, “Eski Smyrna Savunma Duvarları” TTK Höyük 2023, 11, 73-88.
- Chandler 1825 R. Chandler, “Travels in Asia Minor and Greece”, Oxford, Clarendon press, 1825 (<https://archive.org/details/travelsinasiami00revegoog/page/n2/mode/2up>).
- Clark 1956 J. G. D. Clark, “Proceedings of the Prehistoric Society for 1956 New Series Vol.XXII”, London 1956.
- Cook 1958-1959 J. M. Cook, “Old Smyrna 1948-1951”, *The Annual of the British School of Athens, 1958-1959* Vol.53/54, 1-34.
- Cook 1965 J. M. Cook, “Old Smyrna: Ionic Black Figure and Other Sixthy-Century Figured Wares”, *The Annual of British School at Athens*, Vol.60, 1965, 114-142.
- Cook 1985 J. M. Cook, “On the Date of Alyattes’ Sack of Smyrna”, *The Annual of the British School at Athens*, 1985, Vol.80 (1985), 25-28.
- Cook – Dupont 1998 R. M. Cook – P. Dupont, “East Greek Pottery”, London 1998, 146-151.

- Coşkun – Çevirici-Coşkun 2017 G.Coşkun – F. Çevirici-Coşkun, “Seyitömer Höyük MÖ 5. ve 4. Yüzyıl Ticari Amphoraları”, *Arkeoloji Dergisi, A-Derg* 22, 2017, 229-243.
- Defernez et al. 2017 C. Defernez – G. Nogara – D. Valbelle, “Tell el-Herr Les niveaux de la fin du ve et du ive siècle av. J.-C. Tome I. Un palais oriental à Migdol”, Sorbonne 2017.
- Dimitriu et al. 1954 S. Dimitriu, VL. Zibra, Em. Condurachi, “Ceramica (arhaică şi attică, helenistică, romană târzie)” Histria Monografie Archeologică, Vol.I 1954 Bucureşti, 363-463.
- Doğer 1988 E. Doğer, “Klazomenai Kazısındaki Arkaik Dönem Ticari Amphoraları”, Doktora Tezi, *Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Arkeoloji ve Sanat Tarihi Abd.*, İzmir 1988.
- Doğer 1991 E. Doğer, “Antik Çağda Amphoralar”, İzmir 1991.
- Doğer 2016 E. Doğer, “İzmir’in Smyrna’sı Paleolitik Çağ’dan Türk Fethine Kadar” 3.Baskı, İstanbul 2016.
- Dündar 2012 E. Dündar, “Patara Kazılarında Ele Geçen (1989-2010 Yılları) Arkaik, Klasik ve Hellenistik Dönem Ticari Amphoralar ve Amphora Mühürleri”, *Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi*, Antalya 2012
- Ebert 1913 M. Ebert, “Ausgrabungen auf dem Gute Maritzyn, Gouv. Cherson (Süd-Russland)” *PZ Praehistorische Zeitschrift*, V. Band, Leipzig 1913.
<https://archive.org/details/praehistorische-zeitschrift-bd-5-1913/page/12/mode/2up> (22.11.2023).
- Eckert 2014 M. Eckert, “Seefahrt und Seehandel im östlichen Mittelmeer ca. 1600–400 v. Chr.” *North Meets East1 Actuelle Forschungen zu Antiken Hafen*, Aachen 2014.

- Edey 1974 M. A. Edey, “Anfänge des Seehandels”, Nederland, 1974.
- Eiring – Lund 2002 J. Eiring – J. Lund, “Transport Amphorae and Trade in Eastern Mediterranean”, *Acts of International Colloquium at the Danish Institute at Athens*, Sept. 2002.
- Erdem 2020 A. Ü. Erdem, “Bayraklı Höyük Kazıları Işığında İzmir’in En Eski Kentinin Ekonomik Değerleri”, *Ege Üniversitesi Yayınları* No.16, *Geçmişin İzinde Bir Kent: İzmir*, İzmir 2020, 11-15.
- Erdoğan 2020 A. Erdoğan, “Klasik Dönem’de Eski Smyrna (Bayraklı) Antik Kenti” *Ege Üniversitesi Yayınları* No.16, *Geçmişin İzinde Bir Kent: İzmir*, İzmir 2020, 17-29.
- Erpehlivan 2019 H. Erpehlivan, “Seramik Buluntular Işığında Kios Antik Kenti’nin Ticari İlişkileri”, *Çağlar Boyunca Üretim ve Ticaret: Prehistorya’dan Bizans Dönemi’ne* Ankara, 2019.
- Ertüzün 2019 B. Ertüzün, “Eski Smyrna Arkaik Dönem Sivil Mimarisi’nin Ege Dünyası’ndaki Yeri”, *Smyrna/İzmir Kazı ve Araştırmaları III*, İstanbul 2019, 49-58.
- Filis 2012a K. Filis, “Ιωνικοί εμπορικοί αμφορείς στο Βόρειο Αιγαίο (Ionian Transport Amphoras in North Aegean)”, *Η ΚΕΡΑΜΙΚΗ ΤΗΣ ΑΡΧΑΪΚΗΣ ΕΠΟΧΗΣ ΣΤΟ ΒΟΡΕΙΟ ΑΙΓΑΙΟ ΚΑΙ ΤΗΝ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΤΟΥ (700-480 π.Χ.)*, Proceedings of the Archaeological Meeting Thessaloniki, 19-22 May 2011, Thessaloniki 2012, 265-282.
- Filis 2012b K. Filis, “Trade Amphorai from Karabournaki” *Εταιρεία Ανδρίων Επιστημόνων, Κεραμέως παῖδες: Αντίδωρο στον Καθηγητή Μιχάλη Τιβέριο από τους μαθητές του*, Θεσσαλονίκη 2012, 309-320.

- Filis 2017 K. Filis, “Τα τοπικά εργαστήρια και οι εισαγωγές εμπορικών αμφορέων στο Βόρειο Αιγαίο στους κλασικούς χρόνους. Εμπορικά δίκτυα και αγορές καταναλωτικών αγαθών (Local Workshops and imports of transport amphoras in the Northern Aegean during the classical period. Commercial networks and consumption markets)”, *Classical Pottery of the Northern Aegean and its Periphery (480–323/300 BC) International Conference*, Thessaloniki, 2017, 243-264.
- Filis 2022 K. Filis, “Amphoras at the Parthenos Sanctuary (Neapolis-Kavala): Economy and Cult Through the Presence of Transport Containers” «ОТ КАВКАЗА ДО ДУНАЯ»: СЕВЕРНОЕ ПРИЧЕРНОМОРЬЕ В АНТИЧНУЮ ЭПОХУ, Саратов (Saratov) 2022, 425-440.
- Foley et al. 2009 B. P. Foley - K. Dellaporta - D. Sakellariou - B. S. Bingham - R. Camilli - R. Eustice - D. Evagelistis - V. L. Ferrini - K. Katsaros - D. Kourkournelis - A. Mallios - P. Micha - D. A. Mindell – C. Roman – H. Singh – D. Switzer – T. Theodoulou. “The 2005 Chios Ancient Shipwreck Survey-New Methods for Underwater Archaeology”, *Hesperia* 78, 2009, 269-305.
- Foley et al. 2012 B. P. Foley – M. C. Hansson – D. P. Kourkournelis – T. A. Theodoulou, “Aspects of ancient Greek trade re-evaluated with amphora DNA evidence”, *Journal of Archaeological Science* 39 (2012) 389-398.
- Gardner 1920 P. Gardner, “The Financial History of Ancient Chios”, *The Journal of Hellenistic Studies*, 1920, Vol.40, Part.2, 160-173.

- Grace 1934 V. Grace, “Stamped Amphora Handles Found in 1931-1932”, *Hesperia: The Journal of the American School of Classical Studies at Athens*, 1934, Vol. 3, No. 3, The American Excavations in the Athenian Agora: 4th Report 1934, 197-310.
- Grace 1979 V. R. Grace, “Amphoras and the Ancient Wine Trade”, American School of Classical Studies at Athens, Athens 1979.
- Hasdemir-Bozkuş 2023 G. Hasdemir-Bozkuş, “Arkaik Dönem Doğu Akdeniz’de Ticari Dinamikler” *Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Arkeoloji ABD., Doktora Tezi*, İzmir 2023.
- Hirschfeld 1872 G. Hirschfeld, “Alt-Smyrna”, *Abhandlungen der Königlichen Akademie der Wissenschaften zu Berlin*, Berlin 1872, (Nachgedruckt im Jahr 1873), 74-84.
- Hood 1981 Sinclair Hood, “Excavations in Chios 1938-1955 Prehistoric Emporio and Ayio Gala”, Athen 1981.
- Hürmüzlü 2003 B. Hürmüzlü, “Klazomenai-Akpınar Nekropolisi”, *Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Arkeoloji ABD., Doktora Tezi*, İzmir 2003.
- Jeffery 1976 L. H. Jeffery, “Archaic Greece The City-States c.700-500 B.C.”, London 1976.
- Johnston 1993 A. Johnston, “Pottery from Archaic Building Q at Kommos”, *Hesperia*, Jul-Sept. 1993, Vol.62, No.3, 339-382.
- Kakhidze – Khalvashi 2006 A. Kakhidze – M. Khalvashi, “Chian Amphorae at Pichvnari”, In: *Potabs I. Production and Trade of Amphorae in the Black Sea. Actes de la Table Ronde internationale de Batoumi et Trabzon*, 27-29 avril 2006.

- Istanbul: Institut Français d'Études Anatoliennes-Georges Dumézil, 2010. pp. 135-137. (Varia Anatolica, 21), d'Études Anatoliennes-Georges Dumézil, 2010. pp. 135-137.
- Knigge 1976 U. Knigge, "Der Südhügel", Kerameikos Ergebnisse der Ausgrabungen, Band 9, *Deutsches Archäologisches Institut*, (Berlin 1976).
- Knigge 1988 U. Knigge, "Der Kerameikos von Athen, Führung Durch Ausgrabungen und Geschichte" *Deutsches Archäologisches Institut Athen*, Athen 1988.
- Koçak-Yaldir 2009 A. Koçak-Yaldir, "İ.Ö. Yedinci ve Altıncı Yüzyıllarda Daskyleion'un Ticari İlişkileri", *Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Klasik Arkeoloji ABD*, Doktora Tezi, İzmir 2009.
- Lambrino 1938 M. Lambrino, "Les Vases archaïques d'Histria" Bucarest 1938.
- Lawall 1995 M. L. Lawall, "Transport Amphoras and Trademarks: Imports to Athens and Economic Diversity in the Fifth Century BC.", Thesis Doctor of Philosophy, University of Michigan, 1995.
- Lawall 2002 M. L. Lawall, "Ilion Before Alexander: Amphoras and Economic Archaeology", *Studia Troica* 12, 2002-2003, 197-244.
- Lawall 2005 M. L. Lawall, "Ceramics and Positivism Revisited: Greek Transport Amphoras and History", *Trade, Traders and the Ancient City*, H. Parkins – C. Smith, Routledge, Taylor & Francis e-Library, 2005, 73-98.

- Lawall et al. 2010 M. L. Lawall – N. A. Lejpunskaja – P. D. Diatropov – T. L. Samojlova, “L-Transport Amphoras“, *The Lower City of Olbia* Vol.1, 2010, 355-405. , Vol.2, 2010, Pl.290-292
- Lemaitre 2007 S. Lemaitre, “La Lycie et Les Echanges Commerciaux Dans L’antiquite Les Donnees Mobilier Amphorique, Premiers Elements de Reflexion” *Revue Arheologique*, 2007 Fasc.1, 174-180.
- LIMC 1994 Lexicon Iconographicum Mythologiae Classicae (LIMC), VI, 1. Switzerland 1994.
- Masson A. Masson, “Amphore de Chios et amphore à anses de panier découvertes dans la maison VII du quartier des prêtres de Karnak”, *cahiers de la céramique égyptienne* 8, Institut Français D’archeologie Orientale, Vol.1 361-368.
- Mateevici 2013 N. Mateevici, “Amforă de Chios de la Dubăsari (o nouă achiziție a MNIM)”, *Tyragetia, Serie noua*, N.1(22), 2013, 293-295.
- Mattingly 1981 H. B. Mattingly, “Coins and Amphoras – Chios, Samos and Thasos in the Fifth Century B.C.”, *The Journal of Hellenic Studies*, 1981, Vol.101, 78-86.
- Mavrogordato 1915 J. Mavrogordato, “A Chronological Arrangement of the Coins of Chios” *Royal Numismatic Society*, 1915, 4th Series, Vol. 15, 1-52.
- Monachov 2003 S. J. Monachov, “ГРЕЧЕСКИЕ АМФОРЫ В ПРИЧЕРНОМОРЬЕ ТИПОЛОГИЯ АМФОР ВЕДУЩИХ ЦЕНТРОВ-ЭКСПОРТЕРОВ ТОВАРОВ В КЕРАМИЧЕСКОЙ ТАРЕ” Москва, Саратов – 2003.
- Monachov et al. 2016 S. J. Monachov – E. V. Kuznetsova – N. F. Fedoseev – N. B. Churekova, “ From the Collection of the Eastern-

- Crimean Historical and Cultural Museum-Preserve, Amphorae of the 6th–2nd c.BC Catalogue,” Saratov, 2016.
- Monachov et al. 2017 S. J. Monachov - E. V. Kuznetsova - N. B. Churekova, “Amphorae of 5th – 2th c. BC from the Collection of The State Museum-preserve Tauric Chersonese”Saratov, 2017.
- Monachov et al. 2019 S. J. Monachov – E. V. Kuznetsova – D. E. Chistov – N. B. Churekova, “The Ancient Amphorae Collection of the State Hermitage Museum 6th-2th c.BC Catalogue” Saratov 2019.
- Monachov et al. 2020 S. Monachov – E. V. Kuznetsova – V. P. Tolstikov – N. B. Churekova, “ The Amphorae of the 6th-1st BC of the Pushkin State Museum of Fine Arts” Saratov, 2020.
- Monachov et al. 2022 S. Monachov – I. Marchenko – N. Limberis – E. V. Kuznetsova, N. B. Churekova, “Amphorae of the 7th – 1st BC From the Collection of the Krasnodar State Historical and Archaeological Museum-Reserve Named After E.D. Felitsyn – Saratov: Amirit, 2022.
- Monsieur 1990 P. Monsieur, “Une Amphore de Chios au Musée de Tournai”, *L’antiquité classique*, Tome 59, 1990, 237-245.
- Nedev – Gyuzelev 2007 D. Nedev – M. Gyuzelev, “The 6th Century BC Chian White-Slipped Amphorae from Apollonia (Results of the Most Recent Archaeological Investigations)”, *PATABS II, Acts of the International Round Table held in Kiten, Nessebar and Sredetz September 26-20, 2007*, 63-72. (Printed in Sofia 2011).
- Nicholls 1958-1959 R. V. Nicholls, “Old Smyrna: The Iron Age Fortifications and Associated Remains on the City Perimeter”, *The*

Annual of British School of Athens, 1958-1959 Vol.53/54, 35-137.

- Okan 2011 E. Okan, “Phokaia Arkaik Dönem Ticari Amphoraları” *Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Arkeoloji ABD*, Doktora Tezi, İzmir 2011.
- Opait – Tsaravopoulos 2011 A. Opait – A. Tsaravopoulos, “ Amphorae of Dressel 24 Similis Type in the Central Aegean Area (Chios-Erythrai-Kyme)”, *The Annual of the British School of Athens*, 106 (I), 2011, 275-323.
- Öncü 2023 F. Öncü, “Persler Dönemi’nde Anadolu’da Ekonomi (MÖ 6. ve 5. Yüzyıllar)”, 1. Baskı, İstanbul 2023.
- Özbay 2019 F. Özbay, “Klazomenai FGT (Feride Gül Tarlası) Sektöründen Ele Geçen İthal Ticari Amphoralar”, *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 59, 74-94, 2019.
- Palaczyk 2018 M. Palaczyk, “Transportamphoren als Zeugnisse des antiken Lebens, Möglichkeiten und Grenzen einer Keramikgattung” SKYLLIS 2018 Heft 1, *Amphoras in Need of Archaeology and Archaeometry*, 2018, 22-32.
- Petrova 2007 A. Petrova, “Storage Amphorae from Tumulus 8 on Kolokita Promontory, Apollonia Pontica” *Potabs II Production and Trade of Amphorae in the Black Sea*, Nessebar and Sredetz, September 26-30 2007, 101-109. (printed in Sofia 2011)
- Roebuck 1986 C. Roebuck, “Chios in the Sixth Century BC”, J. Boardman – C. E. V. Richardson, *Chios a Conference at the Homereion in Chios 1984*, 81-88.

- Roscher 1884-1890 W. H. Roscher, “Ausführliches Lexikon Der Griechischen und Römischen Mythologie”, Erster Band, Leipzig 1884-1890.
- Roscher 1897-1909 W. H. Roscher, “Ausführliches Lexikon Der Griechischen und Römischen Mythologie”, Dritter Band, Leipzig, 1897-1909.
- Roscher 1909-1915 W. H. Roscher, ““Ausführliches Lexikon Der Griechischen und Römischen Mythologie”, Vierter Band, Leipzig 1909-1915.
- Roscher 1916-1924 W. H. Roscher, “Ausführliches Lexikon Der Griechischen und Römischen Mythologie”, Fünfter Band, Leipzig 1916-1924.
- Sakarya 2016 İ. Sakarya, “Trade Relations of Ancient Burgaz From Archaic to Mid of 4th Centuries: The Amphorae Evidence Within the Domestic Contexts” Middle East Technical University, Department of Settlement Archaeology, Philosophy Thesis, 2016.
- Sandro 1986 N. di Sandro, “Le Anfore Arcaiche Dallo Scarico Gosetti, Pithecusa”, *Cahiers des Amphores Archaiques et Classiques*, 2, Naples, 1986.
- Sarikakis 1986 T. C. Sarikakis, “Commercial Relations Between Chios and other Greek States in Antiquity”, *J. Boardman – C. E. V. Richardson, Chios a Conference at the Homereion in Chios* 1984, 121-132.
- Sciallano – Sibella 1991 M. Sciallano – P. Sibella, “Amphores Comment les Identifier?” , ISBN 2-85744-513-0, 1991.

- Seifert 2004 M. Seifert, “Herkunftbestimmung Archaischer Keramik am Beispiel von Amphoren aus Milet”, *BAR International Series 1233*, Oxford, 2004.
- Selçuk 1998 T. Selçuk, “1992-1995 Yılları Arasında Phokaia Kazılarında Bulunmuş Amphoralar”, *Dokuz Eylül Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Sualtı Arkeolojisi ABD*, Yüksek Lisans Tezi, İzmir 1998.
- Sezgin 2009 Y. Sezgin, “Arkaik ve Klasik Dönem Doğu Yunan Ticari Amphoraları Sorunu”, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Arkeoloji ABD, Doktora Tezi, İzmir 2009.
- Sezgin 2012 Y. Sezgin, “Arkaik Dönem Ionia Üretimi Ticari Amphoralar”, İstanbul, 2012.
- Sezgin vd. 2022 Y. Sezgin – A. K. Şenol – G. Cankardeş-Şenol, “İzmir Arkeoloji Müzesi Ticari Amphoraları”, İstanbul 2022.
- Şenol 2007 A. K. Şenol, “Hellenistik Dönem’de Khios ve Lesbos Şarabının Mısır’a İhracatı”. Ege Üniversitesi Arkeoloji Dergisi, IX, 2007/1, 91-116.
- Şenol – Aşkın 2007 A. K. Şenol – E. Aşkın, “Amphoralar Işığında Kentin Ticari İlişkileri”, *Adalya, Ekyayın Dizisi 6, Nagidos* 2007, 241-297.
- Şimşek 2024 S. Şimşek, “Eski Smyrna – Bayraklı Tarım Endüstrisi ve Teknolojisi”, Manisa Celal Bayar Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Manisa 2024.
- Talcott 1935 L. Talcott, “Attic Black-Glazed Stamped Ware and Other Pottery from a Fifth Century Well”, *Hesperia* 1935, Vol. 4, No. 3, 476-523.

- Tanrıver vd. 2016 C. Tanrıver – S. A. Özenir – D. S. Akar-Tanrıver – A. Ü. Erdem-Otman – A. Erdoğan, “Eski Smyrna (Bayraklı Örenyeri / Tepekule) Kazısı 2014-2015, 38.Kazı Sonuçları Toplantısı 3. Cilt, Edirne 2016, 95-114.
- Tanrıver 2022 C. Tanrıver, “Eski Smyrna Bayraklı Ören Yeri” *Aktüel Arkeoloji*, Mayıs-Haziran 2022, 86, 32-53.
- Tanrıver 2023 C. Tanrıver, “İzmir’e Adını Veren Kent Eski Smyrna”, *Arkeoloji Geçmişten Günümüze Kurtuluşun 100. Yılında İzmir*, İzmir Büyükşehir Belediyesi, 1.Baskı, İzmir 2023, 77-109.
- Texier 2002 C. Texier, “Küçük Asya, Coğrafyası, Tarihi ve Arkeolojisi”, L' Institut de France, 1862, 1882., *Asie Mineure, Description Geographique, Historique et Archeologique des Provinces et des Villes de la Chersonnese d' Asie*. (çev. A. Suat), Ankara 2002.
- Tisdell – Svizzero 2019 C. Tisdell – S. Svizzero, “Economic Theory, Phoenician Pre-coinage External Trade, Changes in the Economic Surplus and its Appropriation – An Initial Perspective”, *Economic Theory, Applications and Issues, The University of Queensland, Working Paper*, 2019.
- Torp 2017 Andreas Kagiavas Torp, “Chios and the Ancient Greek Superpowers An Examination of Chios' Role in the Peloponnesian War”, Norwegian University of Science and Technology Faculty of Humanities Dept. of Historical Studies, Master Thesis in History, Norway 2017.
- Tsardaka 2010-2013 D. A. Tsardaka, “Συμβολή στην ιστορική τοπογραφία της αρχαίας πόλεως Χίου”, *Horos*, 2010-2013), 22-25, 481-517.

- Tsetskhladze 1994 G. R. Tsetskhladze, "Greek Penetration of the Black Sea", *The Archaeology of Greek Colonisation, Essays dedicated to Sir John Boardman*, Oxford 1994, 111-136.
- Tsetskhladze 2005 G. R. Tsetskhladze, "Trade on the Black Sea in the Archaic and Classical Periods: some observations" *Trade, Traders and the Ancient City*, H. Parkins – C. Smith, Routledge, Taylor & Francis e-Library, 2005, 51-72.
- Twede 2002 D. Twede, "Commercial Amphoras: The Earliest Consumer Packages? ", *Journal of Macromarketing*, June 2002, 98-108.
- Tzochev 2007 C. Tzochev, "Archaic Amphora Import from Thracian Sites Around the Bay of Bourgas", *Potabs II, Production and Trade of Amphorae in The Black Sea*, Nessebar and Sredetz, 2007, (printed in Sofia 2011), 73-86.
- Walter 1922-1924 O. Walter, Antikenbericht aus Smyrna, *Jahreshefte des Österreichischen Archäologischen Institutes in Wien*, Band XXI-XXII, Erster Teil, Wien 1922-1924, 223-260.
- Whitbread 1995 I. K. Whitbread, "Greek Transport Amphorae, A Petrological and Archaeological Study", *British School of Athens*, Athen 1995.
- Zeest 1960 I. B. Zeest, "Керамическая тара Боспора", *Keramicheskia tara Bospora* No 83 (СССР Moscow 1960).
- Zeybek-Beyazay 2022 Z. B. Zeybek-Beyazay, "Eski Smyrna'da Ele Geçen Khios Chaliceleri", Yüksek Lisans Tezi, Manisa Celal Bayar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Arkeoloji Abd., Manisa-2022.

ÖZGEÇMİŞ

Ad-Soyad: Sevim ÖZKAN ARSLAN

Mesleği: Arkeolog

Arkeoloji Eğitim:

- 2022 İzmir Demokrasi Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi - Arkeoloji Bölümü (Fen Edebiyat Fakültesi Üçüncüsü ve Arkeoloji Bölüm Birincisi)
- 2024 Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü – Arkeoloji Anabilim Dalı Klasik Arkeoloji (Yüksek Lisans)

Yabancı Dil: Almanca (YDS- 85.00), İngilizce (B1)

Arkeoloji Mesleki Deneyim:

- 2019 Antalya Patara Antik Kenti – Tepecik Höyük
- 2020 İzmir Eski Smyrna
- 2021 İzmir Eski Smyrna
- 2022 Denizli Aşağıseyit Höyük
- 2023 İzmir Eski Smyrna (Tez malzemesi çalışması)